Iste liber legatus est pro Libraria Theologorum Collegii maioris Per venerabilem virum magistrum Petrum de Zambrzecz Sacre Theologie professorem lectorem ordinarium eiusdem. Orate pro eo.

Summa Rudium

Summa rudium

Prologus

Summa Rudium autentica
Incipit feliciter

Quia varia
dicta sanctoꝝ ⁊ cōtrarie
opiniones doctoꝝ legen-
tibus ꝑplexitates ⁊ du-
bia pariūt. materias curtas ꝓlixāt. erro
res ⁊ fastidium generant. studium solici
tum requirūt. ⁊ ꝓ libris ꝯparandis exigūt
pingues expensas. Ideo ad vtilitatē ⁊
ad informationē simpliciū ⁊ minus peri
torum sacerdotū hanc summulā Rudiū
cū diligēcia ꝯportare curaui. Et p̄cipue
ex documētis ꝑlucidis ⁊ salutaribꝰ egre
gioꝝ doctoꝝ ecclesie. beatoꝝ Augustini
videlicꝫ ⁊ Gregorij qui influente gratia
celesti irrigui scripturaꝝ enigmata rese-
rant. nodos soluūt. obscura dilucidant.
⁊ dubia declarant. Et ex libris Reueren-
dissimi patris doctoris ⁊ magistri in the
ologia sancti Thome de aq̄no ordinis
fratꝝ p̄dicatoꝝ Cuius ꝯclusiones alma
mater ecclesia tanq̄ꝫ spūsancto inspirāte
ꝯscriptas approbauit Sūt ⁊ hec tracta
ex textu veteris testamenti ⁊ noui q̄bus
tanq̄ꝫ fidei fundamēto tenetur adherere
firmiter quicunqꝫ vult saluus fieri. Et si-
gnāter ex dictis Alberti magni quondā
episcopi Ratisponēs magistri in theolo
gia ordinis prefati qui fuit q̄si lucerna lu
minosa suꝑ candelabꝝ in domo dn̄i posi
ta. tenebras fugans ⁊ corpꝰ totiꝰ eccle-
sie vt sidus matutinū fecunda sua facun
dia irradiauit Et ex textu etiam decreta-
lium ⁊ decretoꝝ vbi inueniūtur multe sa
lubres sanctiones patrū ⁊ iura canonica
aliqua collegi. Et ex scriptis super libris
sn̄iaꝝ fratris petri de Tarenthasio ordi
nis memorati mgr̄i in theologia q̄ suis
meritis exigentibus diuina disponente
ꝓuidencia ad apicē summi apostolatꝰ ē
ꝓmotus Et Innocētiꝰ papa huiꝰ noīs
q̄ntus multa huic opusculo inseruit qui
ꝓpter eminentē sciam a q̄busdaꝫ est ius
iatum nūcupatꝰ Cū hoc ex summa dn̄i
hostiens quondam cardinalis que voca
tur Copiosa ꝓpter pluralitē dictoꝝ aliq̄
excerpsi q̄ fuit doctor decretoꝝ ⁊ dn̄s le-
gum. Est etiam q̄dam liber qui vocatur
summa Johānis Friburgens maior Vt
summa ꝯfessorum ꝯpilata ꝑ Reuerendū
lectorem ꝯuētus Friburgens in brisgau
dio ordinis supradicti tāte auctoritatis
ꝙ dn̄s papa Johānes. xxix. qui fuit subti
lis indagator iuris cū memoratā sūmā
ꝑlegeret dixit fratrē qui istā summā col-
legit reputo vnam esse de melioribꝰ ꝑso
nis totius ecclesie a qua etiam multa re-
cepi. De alijs vero auctoribus q̄si nihil
apposui. Vnd̄ sine formidine ⁊ scrupulo
ꝯsciē quilibet ignarꝰ ⁊ simplex sacerdos
hunc libellum leget qui ratione euidētis-
sime autoritatis ⁊ stili simplicitatis pōt
vocari summa Rudium autentica ⁊ sibi
firmiter adhereat Quia relator huiꝰ opu
sculi sum non inuentor Et de mendica sci
entia mea nihil apposui sed tantūmodo
diuersas ⁊ varias materias in vnum cor
pus collegi Subtilia postposui prolixa
curtaui que spectant ad forum ꝯtentio-
sum seu causaꝝ ex toto dimisi Allegatio
nes doctoꝝ Quotationes Capitulorū.
Libroꝝ ⁊ ꝑagraphoꝝ ⁊ remissiones ꝓ
maiori parte resecaui ⁊ vix ista conscripsi
que de necessitate tenetur scire quilibet
ꝯfessor. Vt autem faciliꝰ occurrat quod
queritur. pn̄s opusculum principaliter in
quadraginta Capitula distinxi In aliqui
bus vero capitulis inueniuntur aliqua
notabilia que expressis titulis post nu-
merum capituloꝝ annotantur Continet
autem summa Rudium materias que se
quuntur.

In tabula hui⁹ summe nõ omnia
sed tantũmodo puncta magis notabilia
⁊ vtilia sunt ꝯscripta Nihilomin⁹ tñ plu
ra in summa immo ⁊ vtilia continentur
non dum in tabula annotata ⁊c.

Capitulum Primum

TRactat de sũma trinitate ⁊ de articulis fidei catholice

De creatione creaturaꝝ tam spũaliũ q̃z corpalium videlicet angelica ⁊ mũdana
De incarnatione vnigeniti filij dei.
De aduentu dñi in iudicio extremo.
Quomodo sub spẽb⁹ panis ⁊ vini potestate diuina christus transsubstantiatur ⁊ a sacerdote ꝯficitur in altari.
De .xiiij. ⁊ etiã de .xij. articulis fidei q̃s ponunt doctores s̃m diuersos respect⁹ ⁊ varias ꝯsiderationes
In quibus differat Credere deo Credere deum ⁊ Credere in deum.

Capitulum Secundum

De decẽ p̃ceptis i genere ⁊ de vnoquoqꝫ in specie

Capitulum Tercium

De operibus misericordie corpalibus ⁊ spũalibus

Capitulum Quartum.

De septem sacramentis in genere siue in cõmuni.

Quis habeat ꝯferre sacramenta
Quis sit effectus sacramentoꝝ.
De pena iterantium sacramenta non reiteranda
Que sacramenta possint iterari
De benedictione matrimonium contrahentium
Melius et vtilius est accipere sacramẽta a bono sacerdote q̃z a malo

Capitulum Quintum

De sacramẽto baptismi

Distinctio triplicis baptismi
Requiritur q̄ baptizans habeat intentionem baptizandi
Quid agendum sit circa puerum existentem in vtero matris.
Si baptizans dubitat se aliquid de substancia baptismi obmisisse.
Quis sit effectus baptismi tam in puero q̃z in adulto.

Capitulum Sextum.

De Cathecismo ⁊ exorcismo.

Utrum patrinus teneatur puerum per eum presentatum instruere in his que fidei sunt
De effectu cathecismi ⁊ exorcismi
Quid significent sacramentalia que fiũt in baptismo.

Capitulum Septimũ

De sacramẽto cõfirmationis.

Quare alter ab altero teneatur ad confirmationem
Caput non est lauandum ꝯfirmato vsqꝫ ad septimum diem.
Non ꝯfirmatus nullum debet ad confirmandum presentare

Capitulum Octauum

De Eucaristie sacramento.

caristie sacramẽtũ
De tribus que reqrunt ad ꝓducendũ eu
Que sit materia istius sacramenti. Et de q̄busdam circũstancijs necessarijs.
Que sit debita forma v̄boꝝ isti⁹ sacramẽti
Sacerdos absqꝫ missa ⁊ canone cũ forma p̄scripta potest hostiam ⁊ sanguinẽ ꝯsecrare licet peccaret grauiter.
Hostia est diuidenda ⁊ medietas danda infirmo qui circa sumptionem inciperet grauiter infirmari.

Quis sit proprius minister eucaristie sacramenti.
Sacerdos ꝯsecrans totū panem in foro ꝛ vinū in cellario nihil facit.
Gutta vini adherens pedi calicis ꝛ hostia remanens in altari non consecratur dummodo sacerdos non intendat.
Populo solum datur corpus xpi ꝛ non sanguinis sacramentū.
De diuisione sacramenti eucaristie
Nullꝰ liquor debet apponi sanguini christi iam ꝯsecrati
Sacerdos tātum semel in die potest cōmunicare.
Plures sacerdotes non possunt conficere hostiam vnam
Utrum missa boni sacerdotis melior sit q̄z mali.

Capitulum Nonum

De defectibus et

negligencijs que ꝯmittunt in missa
Specialiter habetur de pluribus negligencijs que in missa eueniūt minus caute calicem prepantibus
De q̄busdā necessarijs ad preparationem vt cautiꝰ sumatur eucaristie sacramentū
Quid significent diuisiones que fiunt in hostia ꝯsecrata
De duplici modo manducandi eucaristie sacramentum
Peccator non debet multo aspectu corpus christi intueri
Si christus sub alia forma appareat in altari quid sit faciendum

Capitulum Decimum.

Que pollutiones

ꝛ immūdicie corpales impediāt eucaristie sumptionem.
Tria reqruntur ad hoc vt homo digne ad sacramentum eucaristie accedat
De distinctione pollutionum
In quo casu coitus ꝯiugalis non impediat sumptionē sacramenti
In quo casu coitus ꝯiugalis prohibeat accessum sacramenti
Utrū exigens vel reddens debitū eodē die quo ꝯmunicauit peccet mortaliter
Utrum perpetua infirmitas sicut lepra ꝛ fluxus sanguinis excludant hominem a sumptione sacramenti.
Utrū excōicatus. interdictus vel suspensus sit ad ꝯmunionē admittendus
De his qui accedunt ad sacramentū eucaristie in peccato mortali
De morosa delectatione vbi timetur cōsensus affuisse
De peccatore occulto manifeste petente se admitti ad ꝯmunionē sacramenti
De peccatore publico seu manifesto
De presumptione violenta.
De histrionibus ꝛ ioculatoribꝰ sanis
De furiosis vsq̄z ad mortem.
De stolidis ꝛ fatuis
De demoniaco
De ꝯmunione puerorꝫ decem vel duodecim annorū
Omnis fidelis vtriusq̄z sexus semel in anno tenetur ꝯfiteri omnia peccata sua suo legittimo ꝯfessori ꝛ in pascha recipere eucaristie sacramentū
Neq̄z mulieres neq̄z layci quotidie sunt ꝯmunicandi nisi multū deuoti.
Quando expediat sacerdoti diuina celebrare vel abstinere
Nulli sacerdoti licet a celebratione diuinorum penitus abstinere
Quedam cautela necessaria circa officiū diuinum celebrandum
Quis sit minister verus ꝛ dispensator sacramenti corporis christi
Laicus potest erigere cum reuerētia hostiam ꝯsecratam in terra iacentem.
Sacerdos peccator corpus christi tangendo peccat nisi in casu necessitatis.
Quis sit effectus seu fructus sacramenti eucaristie.
Quid requiratur vt hoc sacramentum plene habeat suum effectum in sumente.
Que peccata venialia impediant effectū huius sacramenti.

In quibus casibus possit sacerdos vna die plures missas habere et de quo debeat celebrare
Intendens facere binam celebrationē solum debet sumere sanguinem cōsecratum cum corpe christi. Alias vo infusiones seu ablutōnes digitorum vel calicis non sumat sed alijs tribuat Cetera videas in summa
De corpalibus prepamentis que cōcurrunt ad hoc sacramentum
Quis sit locus in quo diuina debeant celebrari
In ara mobili nullus debet celebrare nisi de licentia dyocesani
Predicatores et minores vbiqz possunt celebrare sine preiudicio ecclesie parrochialis
Non licet celebrare in fluminibꝰ propter fluctuationem
Qua hora diei diuina debeant celebrari.
Debita materia altaris calicis et corporalis.
Missa non debet sine lumine celebrari
Ad minus vnꝰ sit presens et sufficit quādo missa celebratur
Quare ꝓ paruulis baptisatis et mortuis missa sit celebranda
Propter quinqz causas missa quotidie celebratur.
Quid si obmittatur aliquid de his que ad ritum huius sacramenti ꝑtinet.
Queritur qualiter christus sit in hoc sacramento.
Christus potest in pluribus locis simul esse
Queritur vtrum christus in hoc sacramento in specie sua videatur oculo corporali.

Capitulum Undecimum

De extrema vnctione

Que sit materia extreme vnctionis.
Que sit forma extreme vnctionis
Quis instituerit formā istius sacramēti
Que partes in homine sunt inungende.
Quare iste partes inungantur
Qualiter et vbi mutilati et ceci debeant inungi.
Nullus nisi sacerdos potest conferre istō sacramentum.
Si sacerdos defecerit in inungendo ab alio ꝯpleatur
Qui sint inungendi et quando
Semel inunctus eodem anno nō est plꝰ inungendus.
Pueri nec insani nec violentam mortem expectantes non sunt inungendi.
Freneticis et stolidis certa interualla hn̄tibus istud sacramentum est conferendū dummodo sine periculo fieri poterit
Quis sit effectus huiꝰ sacramenti
Per hoc sacramentum homini non imprimitur Caracter

Capitulum Duodecimum.

De sacramēto ordinis.

Quid sit ordo
Sc̄m theologos septem sunt ordines
Quibus tempibus ad sacerdocium ordinandis ordines ꝯferantur.
Femininum genus non recipit caracteris disponentes ad sacerdocium.
De facientibus saltum in ordinibus.
Quid agendum sit circa hermofroditas volentes ordinari

Capitulum Tredecimum

De sponsalibus

Sponsalia quattuor modis ꝯtrahūtur.
De etate in qua sponsalia ꝯtrahi possūt

Capitulū Decimumquartum

De matrimonio

Duplex est remedium
Quid sit matrimonium
Ad esse matrimonij duo sufficiūnt necessaria scilicet materia et forma

Sine mutuo ꝯsensu nunq̄ est matrimonium coram deo.
Per que verba mutuo prolata matrimonium ꝯtrahatur.
Surdus et mutus possunt per signa contrahere matrimonium.
Declaratio illorum verborum volo te de cetero habere in vxorem Et volo ꝙ tu sis vxor mea etc.
De causis institutionis matrimonij principalibus.
De causis institutionis matrimonij secundarijs
Duplex est vsus et institutio matrimonij.
Prima institutio matrimonij facta est in paradiso ante peccatum.
Secunda institutio matrimonij facta ē extra paradisum post peccatum.
Tria sunt bona matrimonij
Nō ꝯtrahens matrimonium ꝓpter pulcritudinem vel alias causas inhonestas et per verba de presenti cum consensu tenet matrimonium.
Quando libido pulcritudinis sit cum peccato mortali vel veniali.
Non licet cognoscere vxorem propter sanitatem corporalem.
Quando vir teneatur vxori reddere debitum.
Vir non debet cum instancia vxorem auertere ne petat debitum
Quando et qualiter debitum possit reddi vel exigi in loco sacro:
Utrum mulier pregnans teneatur reddere debitum viro petenti.
De consilio est ꝙ tempore menstrui nec cogitus exigatur nec reddatur.
De exigendo vel reddendo debitum ante purificationem
De purificatōne mulierum post partum

Capitulum Quindecimum.

Quibus modis et

temporibus ꝯiuges peccent ꝯmiscendo
Quando actus coniugalis sit peccatū.
Quando actus maritalis sit meritorius
Diebus festiuis et solennitatibus. Et in diebus ieiuniorum et ꝓcessionum ꝯcubitus est obmittendus
Reddere debitum est de necessitate precepti.
Nullus debet seipsum facere impotentē ad reddendum debitum.
De etate ꝯtrahentium
Carens vtroq̄ testiculo non potest contrahere necebrius nec furiosus nisi habeat lucida interualla.
De tribus bonis matrimonij
Quare sacramētum dicatur bonum matrimonij.
Si deest fides nō ꝯbitur matrimoniū
Si deest intentio exigēdi debitum dummodo intendat petenti reddere debitū ꝯtrahitur matrimonium
Per lepram soluuntur sponsalia sed non matrimonium q̄ vterq̄ tenetur reddere debitum
Leprosi possunt ꝯtrahere non tamen sanus tenetur cohabitare in vna domo
Pueri leprosorum et sanorum debent cohabitare sano.
Sponsalia et matrimonium iniciatum ꝑ verba de presenti ante carnalem copulā soluūtur per approbate religionis ingressum sed non post copulam carnalem.
Quomododo matrimonium soluatur per adulterium

Capitulum Sedecimum:

De impedimen

tis impedientibus matrimonium
In quattuor versibus eadem impedimēta sunt conscripta.
Sunt etiam alia duo impedimenta impedientia matrimonium cōtrahendum sed non dirimunt contractum prout ibidem in versibus habetur
Expositio istius dictionis Condicio
Etiam ponuntur alie ꝯdictiones matrimonium impedientes.
Expositio istius dictionis Uotum.
Expositio istius dictionis Crimen

Tria sunt crimina que impediunt matrimonium ɔtrahendū et dirimunt ɔtractū.
Quid sit dispar cultus.
Expositio istius dictionis vis
Duplex est coactō scilicet absoluta et cōdictionata.
Expositio istius dictionis Ordo
Expositio istius dictionis ligamen.
Si mulier credit virum mortuum
Si marit⁹ trāsfert se ad longinqs ptes.
Quid sit publice honestatis iusticia
Quale ius cōpetat publice honestatis iusticie
Quid si qs contrahat de facto et non de iure sit iudicandum
Adhuc sunt duo impedimēta matrimonij preter prescripta ꝛc.

Capitulum decimūseptimum

De ɔgnatōne carnali.

Triplex est ɔgnatio. Carnalis Spiritualis et Legalis
Quid sit ɔsanguinitas
Qualis ɔputatio sit hñda ad inueniendam ꝑpinqtatē vel distantiā ꝑsonaꝝ in gradu ɔsanguinitatis et affinitatis.
Tres sunt linee. ascendentiū descendētiū et transuersalium
Quomō due linee descendentes faciant vnam transuersalem
Quomodo gradus debeant computari in linea ascendenti.
Quō grad⁹ ɔputāt in linea descendenti
Quid sit ɔgnatio spūalis et vñ ꝑueniat
Regula ex decretalib⁹ ꝙ vn⁹ ɔiugū adqrit alteri patrinitatē leuādo vel tenēdo pueꝝ in baptismo vel in ɔfirmatōne
Duo leuātes eundē pueꝝ de sacro fonte possunt ɔtrahere simul
Si pater et mater ꝓprium puerum baptisant quid eueniat
Omnes tangentes pueꝝ qñ baptisatur vel de fonte leuatur vel ad ɔfirmationē tenetur efficiuntur patrini
Non baptisat⁹ nō debet leuare pueꝝ de sacro fonte cum nō sit membrū ecclesie
Nec debz tenere ad ɔfirmationē Nec ibi ɔtrahitur ɔgnatio spiritualis.
De ɔgnatione legali.
De affinitate scz qd sit et vñ ꝑueniat
Quilibet vir debet abstinere a cōcubitū carnali cū ɔsanguineis vxoris sue sicut a ꝓprijs ɔsanguineis Simile est iudicium de mulieribus
Per pollutiones extraordinarias nō cōtrahitur affinitas impediens matrimoniū ɔtrahendū nec dirimēs ɔtractum

Capitulum decimūoctauum.

De impotētia coeundi et de maleficiis

Quid sit impossibilitas coeundi et spēs
Sed volens informari de pūctis impossibilitatis qrat in sūma donec inueniat De maleficijs. Et quid sit maleficium
Et ꝙ aliquis pluribus modis maleficiat scz maleficio tpali et perpetuo ꝛc.
Due decretales dñi Innocētij pape de maleficiatis.
De sepatis ab inuicē ꝓpter fornicatiōez

Capitulum decimūnonum.

De sacramēto penitentie

Quid sit pñia et ꝙ sint tres spēs pñie
Que penitentia dicatur priuata
Que dicatur publica penitentia
Que dicatur solennis penitentia.
Pro qbus pctis solēnis pñia iniungat.
Tres sunt ptes principales pñie scz. Confessio Contricio et Satisfactio
Ad remissionē pctōꝝ simul requirunt cōfessio contricio et satisfactio.
Tria sunt opa satisfactionis scz. ieiuniū oratio et elemosina.
Qō sit excellentius sacramentū an Baptismus vel Eucaristia vel Cōfirmatio vl Matrimoniū Et hoc habetur ex duob⁹ versibus.

Capitulum Vicesimum

De recōsecratiōe

altariũ ecclesiarũ ꝛ cimiteriorum
Aliud est recõciliatõ ꝛ aliud recõsecratio.
In quolibet altari ꝯsecrando debent reponi reliquie q̃bus euulsis vel lapide ipsas claudente amoto altare execratur
Loca ꝯsecrata pluribꝰ ex causis execrãt
Ponũtur quidã casꝰ pp̃. ꝓpter q̃s. si accidant non requiritur reconciliatio.
Scd̃m quosdam q̃cunq; pte accidit violatio Ecclesia cimiterium ꝛ altare sunt reconcilianda.
Qd̃ si ecclesia cimiterio ꝯiũcta violat̃ ꝛc.
Duo versus hñt de ista materia ita tñ ꝙ sacrari recipiat̃ ꝓ ꝯsecrari vel recõciliari
De pannis lignis lapidibus ꝛ vestibus corruptis
De ablutione corporalis.

Capitulum Vicesimũprimũ

De ferys ꝛ ieiuniis.

Que festa p circulum anni festiue sint p agenda
Quãdo festum incipiat ꝛ qñ terminetur
A quibus abstinendũ sit in festiuitatibꝰ in summa notatis.
Qui in his festiuitatibꝰ opatur vsq; ad fatigationẽ sine dispensatione et absq; magna necessitate peccat mortaliter.
De rasoribus fabris nautis quadrigis quid sit iudicandum.
De cursoribus et viatoribus.
Qd̃ diebus in summa notatis non licet molere
De eũtibus ad mercantiam festiuis diebus in summa notatis
Quibus diebus liceat pauperibus arare pure ꝓpter deũ ꝛ opa necessitatis ĩpẽdere
Et ꝓ necessitatibꝰ ecclesiaꝝ cimiteriorũ ꝛ ꝯmunitatum
Quare in sabbato fortiꝰ debemꝰ laborare q̃z alijs diebꝰ ne videamur iudaizare.
De virtute ieiunij.
Quibus diebꝰ debeamꝰ ieiunare et principaliter de quadragesima.
De ieiunijs si q̃ a dyocesano instituunt̃.
De aduentu ꝛ de sexta feria ꝛ de diebus rogationum.
Die dñico nullo modo licet ieiunare
De esu die ieiunij ꝛ pncipˀ q̃dragesime.
De abstinentia carniũ in die sabbati
Si liceat comedere carnes in die natalis dñi si venerit in sexta feria
De etate illoꝝ q̃ ad ieiunia tenentur
De trãsgressoribꝰ ꝯstitutõis ieiunioꝝ
Si vigilia alicꝰ sancti in dñica euenerit in sabbato precedenti est ieiunandum
De laborantibus in vineis vel agris in paupertate magna
De habentibus debilia capita.
De ꝓgnãtibꝰ mulieribꝰ ꝛ de nutricibus.
Carnes notabiliter infirmis possunt dari si necesse est omni tempe
De ministrantibꝰ ad mensas si pro vino vel pane mittuntur
Vinum sumptũ ante prandium soluit ieiunum sed non post.
De sumptione nimij potus post cibum in die ieiunij
De sumptiõe electuariorum tempe quadragesime in die ieiunij.
Conclusio de ieiunio ne fiat cũ excessu

Capitulum Vicesimumsecundũ

De horis canonicis ꝛ oratione.

Quid sit oratio
Quare a ministris ecclesie requiratur vt offerant deo vocales oratiões. Sed a singularibus personis requiratur oratiões mentales
Quid reqratur vt oratio fiat meritoria ꝛ impetretur quod petitur
Triplex est attentio orationis.
Cõmendatio dñice orationis
Expositio dominice orationis.
Subdyaconus ꝛ supra. quotidie tenetur legere septem horas canonicas ob reuerentiã dominice passionis.
Vnde institutũ sit ꝙ subdyaconꝰ ꝛ supra tenetur ad horas canonicas.
Pluribꝰ ex causis hore canonice aliquãdo obmittuntur.
Obmittens horas canonicas absq; re

ali necessitate peccat mortaliter
Ex desidia et absq3 attentōe dicens horas canonicas nō peccat mortaliter.
Dicens cum alijs diuinū officium ꝛ obmittens aliqua verba nō optet ipm a capite resumere sed ɔtentus sit si ab alio dictum audiuit
Si quis inofficians in choro psalmū vel lectionē ex aliqua necessitate obmiserit neglectum obmittat ꝛ non adiutorium chori Secus si necessitate non vrgente ꝛ sine recōpensatōe tunc enī peccat mortaliter Et de hac materia longus habetur passus in summa.
Utrū p̄sbiter teneat singulis horis diei legere horas canonicas.
Sacerdos beneficiatus tenet ad horas canonicas in quocūq3 loco steterit ꝛ obmittens peccat mortaliter Idem de matutinis que in sero dicuntur
De eo qui legit missam anteq3 dicat matutinū vel pmam ꝛc̃.

Capitulum Vicesimumtercium

De octo beatitudinibus.

Prima beatitudo Beati pauperes spiritu
Scḋa beatitudo Beati mites
Tercia beatitudo Beati qui lugent.
Quarta beatitudo Beati qui esuriunt et sciunt iusticiam.
Quinta beatitudo Beati misericordes.
Sexta beatitudo Beati mundi corde.
Septima beatitudo Beati pacifici.
Octaua beatitudo Beati qui psecutionem paciuntur ꝑpter iusticiam.

Capitulum Vicesimū quartum.

De septem donis spiritussancti.

Annumerat dona septem spūssancti ꝛ quibus nominibus nominētur
Qḋ si non vna virtus dicta ꝛ alteri suffragetur singule destituūtur omnino

Capitulum Vicesimumquintū.

De tribus virtutibus theologicis ꝛ q̃ttuōr cardinalib9.

Annumerat tres virtutes theologicas que sunt. Fides Spes et Caritas.
Annumerat virtutes cardinales q̄ sunt quattuor. prudentia. iusticia. fortitudo. temporancia
Uirtutes theologice ꝛ cardinales differunt ex multis.

Capitulum Vicesimumsextum.

De pctō mortali originali ꝛ veniali.

Notabile circa peccatū originale per lōgum passum
Quid sit peccatum mortale
Enumerātur plura peccata mortalia ab apostolo paulo ad Romanos.
Paulus ad Gallatas plura alia peccata mortalia annumerat.
Augustinus enumerat quedam peccata mortalia.
De peccatis venialibus quedam enūmerantur ꝼm Augustinum

Capitulum Vicesimūseptimū.

De distinctōne viciorum capitalium.

Vicia capitalia diuidūntur in septem vicia vt habetur in versu.
Quare ista septem vicia dicantur capitalia.
Qḋ ꝼm quosdam supbia cōnumeranda est alijs vicibus capitalibus
Sꝫm Gregorium Superbia est regina ꝛ mater ominium viciorum
Distinctio superbie ab inani gloria.
Qḋ supbia sit principalius vicium alijs vicijs capitalibus.

Capitulum Vicesimūoctauum.

Quando vicia capitalia sint peccata mortalia vel venialia

Quid sit peccatum mortale ꝛ quid efficiat
Quis sit effectus caritatis.
Quid sit accidia ꝛ ꝙ sit peccatū mortale

Quid sit inuidia ⁊ ꝙ sit pctm̄ mortale
Qđ auaricia sit peccatū mortale
Qđ nullū prescriptorꝫ viciorū est peccatū mortale nisi quando suam ꝑfectionē cū ↄsensu rationis ↄseq̄tur ꝑut in summa satis clare ratiōibus ostendetur
Dupliciter ↄtingit hominē peccare
Peccatum veniale idem in numero nullo modo potest fieri mortale.

Capitulum Vicesimūnonum.

De peccatis ⁊ eorūm remissionibus

Triplici baptismo omnia peccata remittuntur
De pctō originali non req̄ritur ↄtritio.
Displicentia peccati sufficit in adulto.
Nec in adulto req̄ritur confessio vocalis de peccatis ante baptismū ↄmissis Sed sufficit ↄfessio mentalis que fit soli deo.
Venialia multipliciter remittuntur
Non oportet ꝙ venialia semꝑ dimittātur.
Nec req̄ritur ꝙ homo ↄfiteatur venialia semꝑ nisi ratione dubij.
Ex statuto tenetur homo ↄfiteri semel in anno venialia si nō habet alia peccata
Rōne ꝑiculi venialia sunt ↄfitenda.
Homo nō potest per se resurgere a pctō mortali Summe necessariū est homini volenti resurgere a pctō mortali vt de peccato peniteat ⁊ futurꝫ vitare ꝓponat

Capitulum Tricesimum.

De confessione

Quid sit confessio.
Triplex est confessio.
Unde dicatur confessio
Om̄es adulti de iure diuino tenentur ad confessionem.
Ratio quare in veteri lege confessio mētalis sufficiebat
Ratio quare nunc homines tenentur sacerdotibus ↄfiteri
Papa non potest cum aliquo dispensare vt nunq̄ȝ confiteatur
Plures ponuntur ↄdictiones necessarie in confessione.
Nullo modo secunda persona debet nominari in ↄfessione.
Manifesta peccata tenetur etiam homo confiteri
Confessio non debet fieri per litteram nisi ex magna necessitate
De ↄfessione facta per interpretem.
Non sunt confitenda peccata que quis non fecit.
De peccatis de quibus quis dubitat dubium ↄfiteatur

Capitulum Tricesimūprimum.

De inq̄sitionibus peccatorum.

Qualiter sacerdos se habere debeat ad confitentem
De quibus interrogationes sint faciende ⁊ qualiter
In quattuor casibus tenetur homo confessionem prius factam iterare.
Utrum homo teneatur (ꝓpter peccata in priore confessione oblita) totam priorem ↄfessionem iterare.
In principio confessionis queratur si cōfitens sit innodatus aliqua sententia excōmunicationis.
Confitens flectat genūa vel sedeat si cōfessor annuerit
Confitens dicat peccata sua eo ordine q̊ melius potest recolere
Quis sit modus seruandus in ↄfessione
Confessor aduertat de quibus peccatis ↄfitens plene vel minus plene ↄfiteatur
Confessor successiue querat de septem vicijs capitalibus ⁊ eorum propagationibus.
Confessor querat de peccatis cordis. oris ⁊ de malis operibus
De octo circumstancijs quas sacerdos precipue debet attendere.
Duo v̄sus hn̄tur in quibꝰ circūmstantie ↄtinent̄ Prima circūstantia peccati scilicet Quis sit qui peccauit vtrum masculꝰ vel femina Juuenis vel senex ⁊c.

Scd̄a differentia vel circumstancia scili-
cet Quid peccator ꝯmiserit.
Utrum peccauerit cum auaricia aliquē
damnificando ⁊c̄.
Utrum confitens vsus fuerit rei aliene
domino inuito ⁊c̄.
De ludo alee ⁊ de vsura
De emptionibus ⁊ venditionibꝰ ⁊ fran
dibus ⁊ dolis
Queratur quid fecerit circa superbiam
Quid fecerit circa accidiam.
Utrum sciat pater noster vel aue maria.
Quid peccauerit circa inuidiā vel odium
Quid peccauerit circa iram
Quid peccauerit circa gulam
Queratur de peccatis lingue.
De iuramento ⁊ periurio
De detractione
De sortilegijs.
De malo exemplo.
De votis
Circa terciam circumstantiā scilicet Ubi
queratur.
Circa quartam circumstantiā queratur
scʒ per quos pctm̄ ꝯmiserit.
Circa quintam circumstantiā scʒ quoti-
ens peccauerit.
Circa sextam circumstātiam scilicet Cur
peccatum fecerit
Que coactio ꝯdicionalis ⁊ que dicatur
absoluta
Septimo queratur Quomodo. hoc est
de modo agendi vel paciendi
Octauo queraẗ qn̄ peccauerit an in .xl. ⁊c̄
Confitens teneẗ dicere oīnes circūstanci
as ⁊ precipue illas que mutant speciē
Qualiter de circūstantijs que alleuiant
pctm̄ sit ꝯfitendū
In interrogationibꝰ faciendis tria sunt
aduertenda.
De alijs adinuentionibꝰ pctoꝝ a longin
quo fiat interrogatio.
Questiōes ad ꝯiugatos faciende
De mercatoribus ⁊ Burgensibus
De falsis mensuris
Utrū mutuauerit ānonā antiqʒ ꝓ noua
causa lucri.
De artificibus ⁊ mechanicis
De fabris gladiorum sagittarum ⁊ or-
namenta preciosa facientibus.
De histrionibus
De pistoribus.
De tabernarijs
De interrogationibus faciendis genera
liter ab omni artifice
De rustico ⁊ agricola
De laborantibus ꝓ precio.
Qualiter ꝯfessor se hr̄e debeat infra con
fessionē ⁊ circa finē querēdo a ꝯfitente.
Poniẗ cōstitutio ecclesie de ꝯfessione se
mel in anno facienda
Cautela necessaria circa minꝰ plene pec-
cata sua ꝯfitentes

Capitulū Tricesimūscdm.

De penitentia in firmorum.

De quo primo ꝯfessor debeat querere ab
infirmo ⁊ ip̄m dirigere de sibi ꝯfessis si-
ue sit in articulo mortis siue cū ꝯualuerit

Capitulū Tricesimum tercium.

De casibus papalibus ⁊ episcopalibꝰ

Qui casus in foro aīe reẛuari debeāt epō
Quibus imponi debeat solēnis pn̄ia.
Que excōicatio dicaẗ a canone Et ibidē
ponunẗ etiam q̇dam casus papales
Que excōicatio dicatur excōicatio a iu-
dice vel ab homine
Etiam ponūtur quidam alij casus papa
les cum distinctionibus.
Irregularitas ꝯtrahiẗ multis modis.
Laici irregulares a suis ꝯfessoribus pn̄t
absolui -trūcatoribꝰ
De incendiarijs ecclesiarum ⁊ mēbroꝝ
De fractoribus ecclesiaꝝ vel altarium
Qd̄ nec metus nec coactio quecūqʒ ꝯdi
cionalis excusat incendiarios sacroꝝ lo
coꝝ quin incidāt excōicationē late sn̄ie
Constitutio dn̄i pape Bn̄dicti de cmuni
tate ⁊ libertate ecclesiastica scʒ clericoꝝ

& ecclesiar. Et q non sint trahendi ad iu
dicium seculare
Mādantes statuentes & faciētes & cō
sentiētes clericos obligari ad publicas
pactiones p̄rias ecclesiastice libertati &
emunitati eque incidunt penam pctī.
De votis in speciali & super quibus epi-
scopus habeat dispensare.
Ponūtur plures cas⁹ q̄s eps sibi reseruat
Manifest⁹ vsurari⁹ & adulter ad episco-
pum sunt remittendi
De grauib⁹ & enormibus & difficilib⁹ et
ambiguis casibus. faciendum
Quid de pctīs occultis sit in confessiōe
Quid de pctīs manifestis sit faciendū
Ponūtur versus in quib⁹ ptinent casus ad
epm remittendi. reseruauit.
Ponunt̄ cā⁹ q̄s dn̄s papa sibi specialiter
Cōpendiosa & breuis doctrina de casib⁹
remittendis.

Capitulū Tricesimūquartum

De excommunicatio
ne interdicto & suspensione

Quid sit excōmunicatio.
Quis sit effectus maioris excōicatiōis.
Quis sit effect⁹ minoris excōicationis.
Ponunt̄ pl'es cas⁹ q̄bus quis ipso facto
incidit in maiorem excommunicationē
Quando quis ipso facto incidat minorē
excōmunicationem
In multis casibus excōicatio infligitur
quo ad deū & quo ad ecclesiā.
Ponunt̄ vers⁹ ex q̄bus habet̄ in q̄b⁹ nō
licet cōmunicari excōicato
Si sacerdos voluerit aliquem excōicare
deb; formā ibidē cōscriptā obseruare.
Quid sit suspensio et interdictū.
Ponit̄ forma qua fertur interdictum in
ciuitatem. castrum &c.
Que sacramenta tpe generalis interdicti
debeāt dari & que debeāt denegari.
In loco supposito interdicto solūmodo
priuilegiati possunt celebrare.
Excōicatus maiori sn̄ia excōicationis
celebrās diuina irregularitatē incurrit.

Capitulum Tricesimūquintū.

De sepulturis

Quis debeat extra cimiteriū sepeliri. vt
heretici excōicati & qui in torneamentis
moriuntur.
Manifesti vsurarij extra cimiteriū sepe
liantur. ipsos occidunt
Idem tenendū est de his q̄ voluntarie se
suspendi si vere penituerint pn̄t cōmuni-
cari & in cimiterio sepeliri.
De muliere pregnāte mortua & ptu viuo
Si cōstat matrē mortuā esse fil' & ptum
fil' in cimiterio sepliant̄
Si part⁹ viuit deb; baptizari Si mortu⁹
extra cimiteriū sepeliri
Cautiōe recepta sufficiente a raptore ma
nifesto bn̄ficia ecclesiastica sibi sunt im-
pendenda. Si vō cautionē dare nō pōt
cōmūicand⁹ est s; extra cimiterium ad ter
rorem sepeliend⁹
Generaliter tenendū est q null⁹ notori⁹
pctōr in pctīs discedens sepeliendus est
in cimiterio Sec⁹ de occultis. Si vō no
torius pctōr penitet cōfitet̄ cōmūicatur &
cautionem dat quā potest debet in cimi
terio sepeliri.
Si in morte alicui⁹ appent̄ signa manife
sta pn̄ie vel si loquelā amiserat post mor
tem debet absolui & recipi ad orationes
& ad alia ecclesiastica suffragia

Capitulū Tricesimūsextum

Quis proprius sa
cerdos cuiuslibet hominis

Per claues sacerdotales intelligit̄ potē
tia ligandi & soluendi
Sacerdos volens audire cōfessiones de
bet habere debitā materiā hoc est subdi
tos a dyocesano sibi cōmissos
Non sufficit cuilibet sacerdoti cōfiteri s;
optet q semel in anno om̄ia peccata sua
cōfiteatur suo ꝓprio sacerdoti.
Dn̄s papa p̄mo & p̄ncipaliter est cuiusli
bet hoīs in ecclesia dei ꝓprius sacerdos
Quilib; subdit⁹ hēt tres ꝓprios sacerdo

tes videlicꝫ papã. ꝓpriũ dyocesanum ⁊ ꝓprium plebanum

ꝙ papa sit ꝓprius sacerdos ⁊ ꝯfessor cuiuslibet hominis in ecclesia dei declaratur ex multis

Eadem que hñtur in sũma de papa quo ad vniuersalẽ ecclesiam tenenda sunt de ep̄o quo ad dyoces̄ suam

Ex p̄habitis in sũma infertur ꝙ non quilibet sacerdos quẽlibet pctõrẽ a quolibꝫ pctõ absoluere p̃t nisi in mortꝭ articulo

Sed qui est in gr̃a sedis apostolice ⁊ habet legittimã executionem officij sui

Solus papa de oĩbus crimib9 ꝯmissis in tota ecclesia dei potest iudicare ligare ⁊ absoluere Et illam autoritatẽ p̃t ꝯmittere vni vel plurib9 ꝑ totam ecclesiã dei vel in parte limitando

Fratres ordinis predicatorꝝ ⁊ minores ex priuilegijs a sede ap̃lica ipsis ꝯcessis pñt omnes hoĩes exceptis religiosis ꝑsonis recipe ad ꝯfessiones ⁊ ipsis iniungere pñias salutares ⁊ p̄dicare Nec oꝑtet ꝙ pctã ipsis ꝯfessa sc̃darie ꝯfiteant.

Fratres ordinis p̄dicatorum ⁊ minores nec ad iudiciũ trahi pñt nec suspẽdi nec interdici nec excõicari nec molestari ratione delicti ꝯmissi ꝑ quẽcunqꝫ prelatum vel dyocesanum sed solum ꝑ papam Vel alium ex spẽali ꝯmissione

Prefati frẽs cauere debẽt ne recipiãt ad ꝯfessiones audiẽdas sine licẽtia istorꝝ quorum interest ⁊ ne absoluãt criminosos a talib9 crimibus ꝓ quib9 essent ad sedem ap̃licam vel ad ep̃m destinandi.

Prefati fratres ꝑsonas approbate religionis absqꝫ licentia supiorꝝ ad ꝯfessiones non recipiant.

Sacerdotes incurati (si fratres p̄dicatores vel mĩores ab eorꝝ subditis audiant ꝯfessiões) exinde nec grauari debẽt nec aliq̃liter ꝑturbari sed poti9 de ipsorꝝ aduentu gaudere ⁊ ꝯsolari cum ipsi sint ipsorum cooꝑatores ⁊ laboris ⁊ onerꝭ cõportatores

Quilibet ep̄s quẽlibet pctõrem sue dyocesis Et quilibet sacerdos parrochialis nec nõ fratres sup̄dicti a quolibet pctõ absoluere pñt. Nisi aliqua peccata papa vel ep̄s vel ius vel rationabilis ꝯsuetudo eis interdicat

Quilibet sacerdos incurat9 tenet credere subdito suo dicẽti se esse ꝯfessum ⁊ absolutũ Et si petit tenet sibi dare sacramẽtum eucaristie ⁊ extreme vnctionis.

In duob9 casib9 sacerdos nõ debꝫ credere ꝯfitenti dicẽti se esse ꝯfessum ⁊ absolutum absqꝫ lr̃a vel sufficienti documẽto.

Sacerdos caueat ne notorio peccatori pctũ ipsi9 obijciat dolose ⁊ fraudulenter alias incideret manus papales

Cõstitutio generalis concilij que incipit Omnis vtriusqꝫ sexus

Finaliter ꝯcluditur quis sit ꝓprius sacerdos cuiuslibet hominis.

Quid subdit9 sacerdotis incurati alteri p̄uilegiato ꝯfessus ꝓ sui excusatione debeat dicere seu respondere

Sacerdos incurat9 non p̃t subdito suo ꝓhibere quin possit ꝯfiteri hñti auctoritatem absoluendi a papa vel ep̄o.

Omnes alij ꝯfessores p̄ter p̄noĩatos dicũtur alieni ⁊ extranei cũ nõ sufficiat eis ꝯfiteri nec hẽant sibi ꝯfessos absoluere.

Sacerdos nec verbo nec signo nec alio quouis modo debet ꝓdere ꝯfessionem.

De maxima dignitate potentia ⁊ autoritate sacerdotali

Exhortatio sacerdotum ad honestatem vite clericalis.

Capitulũ Tricesimũseptimũ

De absolutione

Circa finem ꝯfessionis qualiter ꝯfessus se debeat ostendere erga confessorem. Et econtra ꝯfessor ad ꝯfessum

Si ꝯfessus ꝓ pctĩs manifestis ad supiorem sit remittẽdus

Si ꝯfessus ꝓ pctĩs occultis sit remittẽdus.

Forma lr̃e scribende ꝑsone ꝯfesse ⁊ ad supiorem remittẽde que cũ cautela est scribenda ꝓpter scandalum euitandũ

Si missus ad supiorem remissus fuerit cum litera vel sine litera
De eo q̄ a pctis mortalib⁹ non vult abstinere vel de pteritis non dolere vel inique ablata nō restituere siue quecūq̃z aliena inq̄ntum potest.
Si dn̄s cor talis hominis illūiauerit. Iterato ↄfiteatur vt absolutionē ↄsequat
Exhortatio ad taliter induratū sed postea ↄfessum
Alia exhortatio cōfesso nec tamen vere penitenti facienda.
Qualiter vere penitēs sit absoluendus.
De pn̄ia sive penitēti iniūgenda ꝑm stat⁹ sui ↄsideratione.
De pn̄ia generali oībus vere penitentib⁹ ꝛ ↄfessis iniungenda
De ↄmutatiōe pn̄ie vbi timet ꝙ pn̄ia iniuncta non ↄpleatur
Pro pctō occulto nō est manifesta pn̄ia iniūgenda (fit piudicium
Non est alicui pn̄ia iniūgēda p quā alteri
Pn̄ia semp ↄtraria culpe est iniūgenda.
Non est necesse vt sp ꝓ pctō manifesto publica pn̄ia exequat (catione
Forma absoluendi aliq̄z a maiore excōi-
Modus ꝛ forma absoluendi defunctū.

Capitulū Tricesimūoctauum.

De satisffactione

Post omnē ↄfessionē ꝛ absolutionē aliqualis satisfactio est imponenda.
Satisfactio ↄsistit in tribus scz oratione ieiunio. ꝛ elemosina ꝛ ad istas tres omnes alie satisfactiones reducūtur
Elemosina est magis satisfactoria q̃z ieiunium ꝛ oratio.
Nullus pōt deo satisfacere de vno pctō mortali quādiu est in alio mortali
Maxime amicicie dei ↄtrarium est peccatum mortale
De licentia confessoris potest vnus homo satisfacere ꝓ alio si aliquis defectus appareat in ↄfitente
Cōfessor ex cāis si vult pt variare minuere vel ↄmutare penā sibi cōfitentis dū modo causa sit rationabilis
Quāuis sacerdos habeat iniūgere ↄpationem missaꝝ non tn̄ dēt iniūgere
Confessor scd̄m canones antiq̄s habet quā penā ꝓ singulis pctis debeat iniungere ↄfitenti Et ibidem plura peccata in specie ānumerantur
Pro q̄libet pctō mortali deberet regulariter iniūgi septēnis pn̄ia
A multis modernis tenet de facto ꝙ omnes pn̄ie sint taxande ꝑm arbitriū legittimi ↄfessoris ↄsideratis circūstancijs necessario ↄsiderandis.
Habet regula diligenter cōsideranda de pn̄ijs iniungendis.
Quis dicat occisor aīarum videlicz inducens ꝓximū ad faciendū mortale pctm̄.
Proximus q̄nq̃z in bonis corpis leditur Q̄nq̃z ꝓxim⁹ ledit in bonis exteriorib⁹.
Et signanter circa finem
Res ꝓximi multis modis ꝓximo auferuntur.
De pn̄ia ledencium famam ꝓximoꝝ
De satisfactionibus iuristarum ꝛ alioꝝ doctorum

Capitulum Tricesimūnonum.

De indulgentiis

Vnde fluant indulgencie.
Solum valent indulgēcie illius qui habz auctoritatem dandi
Existens in pctō mortali non est capax indulgenciarū.
Indulgencie non valent vt quis simpliciter absoluatur.
Plus disposito indulgēcie magis valēt
Et vicini ecclesie ꝛ clerici ↄsequūt indulgencias sicut illi qui veniūt a remotis
Si alicui iniūcta esset pn̄ia septē annoꝝ ꝛ si bene disposit⁹ iret ad locū vbi ↄcederētur indulgentie septem annoꝝ ↄsequeretur remissionem penitēcie septem annorum sibi iniuncte
Si ↄfessor alicui iniunxerit pn̄iam min⁹ sufficientem residuū exsoluetur in purgatorio.

Digne fatuꝰ existimatᷣ qui indulgencias illuc reseruat vbi est grauissima pena

Papa pt generalitᷣ remittere ꝛ vniuersaliter oēm ꝛ totalē penam ex cā rōnabili.

Papa solus vbiqꝫ ꝛ generaliter plenariā habet ptātem sup thesauꝝ ecclesie Epi aūt ꝛ alij plati sunt limitati p papam.

Qn indulgēcie dantur sub tali forma. Quicūqꝫ vadit ad talem locum vel tantum dat de elemosina

Non pt qs alteri mereri viuo indulgencias nisi hoc forma indulgenciaꝝ annuat ꝛ pcedat.

Indulgencie tm̄ valent subditis illiꝰ epi quia eas facit Nisi ꝛc.

Non pn̄t mereri indulgēcie existentibus in purgatorio nisi forma pcessiōis indulgenciaꝝ hoc specificet ꝛc.

Oppositum immediate prescripti multi senciunt.

De questoribus discurrētibꝰ p ecclesias diuersas cum litteris remissionū multorum peccatorum

Indulgencie epoꝝ vires non optinent que excedunt memoratū pcilium generale videlicet annum ꝛ quadraginta dierū indulgencias

Capitulū Quadragesimum.

De sciētia cōfessoris.

Quid sacerdos teneatur scire inquantū deputatus est ad celebrandum officium diuinum

Quid sacerdos teneatᷣ scire inquantum est minister ꝛ dispensator sacramentoꝝ

Quid sacerdos teneatᷣ scire inquantū est doctor sic ē est omnis regens subditos

Quid sacerdos teneatur scire inquantū est iudex vel pfessor in foro pscie seu aie.

Diuerse sunt opiniōes circa claues ecclesie quidā em̄ tm̄ tenent vnā esse clauem.

Quidam vo tenent ꝙ sint due

Clauis integratᷣ ex duobꝰ scꝫ ex ptāte discernendi in cause examinatione Et diffiniendi in determinatione.

Integratᷣ ptās ligandi ꝛ absoluendi ex duobus scꝫ ex pte ordinis ꝛ ex potestate iurisdictionis. Jurisdictio enim dat materiam hoc est subditos

Ex premissis patꝫ ꝙ clauis sciētie que accidit claui potestatis summe ē necessaria cuilibet pfessori

Senciunt doctores ꝙ pfessor ignorans sup dicta scꝫ discernere īter peccata mortalia pmunia ꝛ capitalia peccat mortaliter audiendo pfessiones. Et instituens eum peccat adhuc plusꝙꝫ ipse

Dicit doctor quidam ꝙ tria sunt que sūt de esse pfessoris Et hec patebunt in summa cum diligencia psideranda.

In tabula prescripta Sūmule subiuncte multa tacta sunt puncta. non in toto sꝫ tantūmodo in parte annotata

Etiam plura puncta nō in pte sed totaliter put etiam habētur in summa sunt cōscripta cum sint breuiora ꝛ pluribꝰ alijs notabiliora. Preterea multa puncta in summa ptenta in prescripta tabula sunt obmissa ad quoꝝ tamen pgnitionem facilius puenitur plectis punctis in singulis capitulis tabule annotatis.

Capitulum Primum

Capitulū primū de summa trinitate ⁊ de articulis fidei catholice ⁊c.

FIrmiter credere debemꝰ ⁊ simpliciť ꝯfiteri ꝙ vnꝰ solꝰ verꝰ ds est Eternꝰ imensus incōmutabilis Oipotens ⁊ ineffabilis scꝫ pr̄ ⁊ filiꝰ ⁊ spūssanctꝰ. tres ꝑsone sꝫ vna essentia simplex oīno. pr̄ a nullo filiꝰ a pr̄e. spūssanctꝰ ab vtroqꝫ ꝓcedens absqꝫ inicio sp ⁊ sine fine. ¶ Creator oīm visibiliū ⁊ inuisibiliū spūaliū ⁊ corꝑaliū q̄ ab initio tꝑis vtrāqꝫ de nihilo ꝯdidit creaturā. spūalē ⁊ corꝑalē angelicā videlicꝫ ⁊ mundanā. Et pꝰ modū hūanā. q̄si ꝯēcꝫ ex corꝑe ⁊ spū ꝯstitutā. Dyabolꝰ āt ⁊ alij demōes creati sunt boni. sꝫ ipsi ꝑ se facti sunt mali. hō vo peccauit dyaboli suggestione. hec sancta trinitas de q̄ pmissū est iuxta ordinatissimā dispositionē tꝑm ꝑ moysē ⁊ ꝓphetas ⁊ alios famulos suos hūano generi doctrinā tribuit salutarē Et tandē vnigenitꝰ dei filiꝰ a tota trinitate ꝯīter incarnatꝰ ex maria v̄gine spūssācti cooꝑatōe ꝯceptꝰ verꝰ hō factꝰ ē ex aīa ⁊ hūana carne ꝯpositꝰ Vna ꝑsōa i duabꝰ naturis viā vite demōstrās. ꝭm diuinitatē imortal' ꝭm hūanitatē passibil' ⁊ mortal' ⁊c. ¶ Redditurꝰ in fine seculi tā reprobis q̄ꝫ electis ꝭm merita sua. Et sic due nature scꝫ dīna ⁊ hūana ꝯueniūt in vna ꝑsona sola iesu xp̄i. Ita est vna sola vl'is eccl̄ia. xp̄i spōsa. extra quā nullꝰ saluať. ¶ In q̄ idem ip̄e est sacerdos ⁊ sacrificiū iesus. cuiꝰ corpus ⁊ sanguis in sacramto altar'. veraciť ꝯtinēť sub spēbꝰ panis ⁊ vini transubātis pane in corpꝰ ⁊ vino in sanguinē. ꝑtāte diuina. vt nos accipiāꝰ de suo qd̄ accepit ipse de nr̄o. Et h̄ sacmentū nēo p̄t ꝯficere nisi q̄ ꝭm claues ecclesie rite fuerit ordinatꝰ q̄s dn̄s nr̄ ꝯcessit apl'is ⁊ eoꝝ successoribus h̄ est sacerdotibꝰ vt oīs in forma ecclesie baptisati a q̄cunqꝫ tā ꝑuuli q̄ꝫ adulti. v̄gines ꝯtinētes ⁊ ꝯiugati ꝑ fidē rectā ⁊ opatōꝫ bonā ad eternā mereanť ꝑueni re habitatōꝫ. ¶ Est tn̄ sciendū ꝙ ista ꝑ se ꝑtinēt ad fidē catholicā quoꝝ visione in eterna patria ꝑfruemur ⁊ ꝑ q̄ dūcemur in vitā eternā. Duo aūt nobis in vita eterna ad videndū ꝓponūť scꝫ obiectū diuinitatis cuiꝰ visio nos btōs facit. Et misteriū hūanitatis xp̄i ꝑ quā in gl'iam filioꝝ dei accessum hēmꝰ Et ꝭm ista q̄dam doctores ponunt. xiiij. articulos fidei. Quidā. xij. ꝭm diuersos respectꝰ ⁊ varias ꝯsideratōes Doctores vo ponētes. xiiij. articulos fidei in diuisiōe sua sic ꝓcedunt. Distinctio credibiliū catholice fidei est ꝙ quedā ꝑtinēt ad naturā diuinitatis ⁊ quedā ad naturā hūanitatis xp̄i. ¶ Circa naturā diuinitatis ponūt septē artic'os. Et circa naturā hūanitat' ponūt septē. Primꝰ aūt articulus ꝑtinet ad diuinitatē q̄ diť credo in deū Scd̄s est pr̄em oīpotentē. Terciꝰ est Credo in iesū xp̄m filiū eiꝰ vnicū dn̄m nostꝝ ⁊ eundē esse deū. Quartꝰ est Credo in spiritū sanctū ⁊ eundē esse deū. Quintꝰ est. credo remissionē pctōꝝ his q̄ sunt in ecclesia h̄ est sanctā catholicā ecclesiā ⁊ sanctoꝝ cōmunionē. Sextꝰ Carnis. i. corpoꝝ resurrectionē. Septimꝰ ē bonoꝝ oīm remūeratō Sub q̄ etiā ꝯp̄hendiť maloꝝ punicio cū ꝯcludiť. Et vitā eternā q: virtute diuītat' fit pctōꝝ remissio corpoꝝ resurrectō atqꝫ corꝑis ⁊ aīe sil' gl'ificatio. Alij septē articuli sūt q̄ ꝑtinēt ad hūanitatē xp̄i. Primꝰ est de ꝯceptōe siue incarnatōe xp̄i q̄ dr̄ cōceptꝰ de spūsancto. Scd̄s est de natiuitate xp̄i cū adiūgiť natꝰ ex maria v̄gine. Terciꝰ est de passiōe xp̄i cū āneectiť passꝰ sub poncio pilato crucifixꝰ mortuꝰ ⁊ sepultꝰ Qr̄tꝰ est de descēsione xp̄i ad inferos ꝭm aīam vt ibi descendit ad infernū. Quintꝰ ē de resurrectōne xp̄i cū dr̄. tercia die resurrexit a mortuis. Sextꝰ est d ascēsione ad eq̄litatē patris ⁊ h̄ ibi Ascendit ad celos sedet ad dexterā dei pr̄is oīpotentis. Septimꝰ est de finali ⁊ vltīo ⁊ de futuro iudicio cū cōcludiť Inde venturꝰ est iudicare viuos ⁊ mortuos ¶ Doctores vo q̄ ponunt. xij. articulos respiciunt. xij. apl'os q̄ simbolū .i. credo in deū ꝯposuerūt. Articulū p̄mū ⁊ scd̄m de natura diuinitatis ꝯposuit Petrus: terciū andreas. q̄rtū Bartholomeꝰ

Capitulum Secundum

qntū simon. sextū iudas taddeꝰ. septimū mathias. Jtē pmū articulū de hūanitate xpi ꝯposuit iacobꝰ maior ⁊ scōm. terciū iohānes. qrtū thomas. qntū matheꝰ. sextū iacobꝰ mīor. septimū philippꝰ ¶ Vextū ē sciendū ꝙ iste q vult ponere. xij. articulos debet tribuere sex dīnitati ⁊ sex hūanitati Tres eīn articlos triū ꝑsonaꝝ ꝯphēdere dēt sub vno q₂ eadē est ꝯgnitio triū ꝑsonarū. Articulū v͛o de ope glorificatōis distinguat in duos scz in resurrectōz carnis ⁊ in gliam aīe. ¶ Circa articlos aūt hūanitatis xpi sic ꝓcedūt q₂ articulū ꝯceptōis ⁊ articulū natītatis ꝯiūgūt in vnū ⁊ sic sunt. xij. ¶ Et ē sciendū ꝙ credo in deū apli sic dictū est ꝯposuerūt. Credo v͛o in vnū deū qȯ canit in missa ⁊ ē declaratīm simboli aplorꝝ in nicena sinodo factū est ꝓpter grecos q nō credebāt ꝙ spūssctūs ꝓcederet à pr̄e ⁊ filio ⁊ fuit editū fide iā maīfestata ⁊ eccīa pacē hūte ꝓpter qȯ publice ī missa cātat̄ Credo in vnū deū. Simbolū v͛o ⁊ credo in deū qȯ apli ꝯposuerīt occulte d₂ in pma ⁊ in ꝯpletorio q₂ qn̄ ꝯpositū fuit p[illegible]os ecclesia fuit ī tribulatōe ⁊ ꝑsecut[illegible] Postea secutū est terciū simbolū ꝓ fidei defensiōe ⁊ elucidatōe qȯ ꝯposuit btūs Athanasiꝰ Quicunqȝ vult saluꝰ esse qȯ in pma legere soleꝰ Est tū aduertēdū ꝙ aliud ē credere deo ⁊ aliud ē credere deū. aliȯ in deū nō tn̄ ꝙ sint diuersi actꝰ sed vnꝰ ⁊ idē actꝰ hn̄s diuersū respectū ad deū Credere eīn deū ē credere ipm esse. Credere aūt deo ē credere dictis eiꝰ sic euāgelio ⁊ filiibꝰ Sed credere in deū est ipm sup oīa diligere ⁊ mādatis eiꝰ ⁊ ꝯsilijs ꝑere ⁊ ex caritate ⁊ amore filiali ꝓ nr̄a possibilitᵗᵉ vestigijs xpi adhibere Finalit̄ v͛o est sciendū ꝙ qcunqȝ discredit vnū articulū fidei est hereticꝰ censendꝰ q₂ nō inheret fidei nec pᵉ v͛itati ꝗ̄ est deo a q fides reuelata est mō ⁊ forma nobis a doctoribꝰ demōstrata. Hoc āt vocabulū simbolū trahit originē ex t̄mino isto bolꝰ qȯ d₂ vulgarʳ muntuol q₂ qlibet aplorꝝ sic premissū est bolū suū ꝗ̄ ē articulū in ꝯpositiōe Credo in deū vbi fides catholica explanat̄ apposuit ⁊ hec de fide dicta sufficiāt

¶ Capitulū scōm de. x. pce. decalogi

Precepta vero decalogi id ē decē p̄cepta trahūt originē ex veteri testamēto Cū eīn dn̄s ds̄ in manu moisi ⁊ aarō eduxisset pplm israeliticū de terra egipti ꝑ mare rubꝝ vsqȝ ad mōtē sinai vocauit dn̄s s͛uū suū moisē vt ascēderet suꝑ montē ⁊ locutꝰ ē ei cūctos s͛mones hos. vt habetur Exodi. xx. Ego sum dominus deus tuus qui eduxi te de t̄ra egipti de domo s͛uitutis. Nō hēbis deos alienos corā me. Nō facies tibi sculptilos. neqȝ oēm silitudinē q ē in celo desuꝑ ⁊ q in t̄ra deorsū. nec eoꝝ q sunt in aqs sub terra. Nō adorabis ea neqȝ coles. Ego sū dn̄s ds̄ tuꝰ fortis zelotes. visitās iniqtatē prm̄ in filios. in terciā ⁊ qrtā gn̄atōz eoꝝ q oderūt me. ⁊ faciēs miaz in milia. his q diligūt me ⁊ custodiūt p̄cepta mea. Non assumes nomē dn̄i dei tui inuanū. Nec eīn hēbit dn̄s insontē eū q assūpserit nomen dn̄i dei sui frustra. Memēto vt diē sabbati sāctifices Sex diebꝰ opaberis. ⁊ facies oīa opa tua Septio aūt die sabbatū dn̄i di tui est Non facies in eo oīne opꝰ tuū Tu ⁊ filiꝰ tuꝰ ⁊ filia tua ⁊ s͛uꝰ tuꝰ ⁊ ancilla tua ⁊ iumentū tuū ⁊ aduena q est intra portas tuas. Sex eīn diebꝰ fecit dn̄s celū ⁊ terrā mare ⁊ oīa q in eis sūt. ⁊ reqeuit die septimo. Jō bn̄dixit dn̄s diei sabbati ⁊ sāctificauit eū. Honora prm̄ tuū ⁊ matrem tuā vt sis lōgeuꝰ suꝑ terrā quā dn̄s ds̄ tuꝰ dabit tibi Nō occides. Nō mechaberis. Nō furtū facies. Nō loqris ꝯ ꝓximū tuū falsū testimoniū. Nō ꝯcupisces vxorē ꝓximi tui. nō domū. nō agꝝ. nō seruū. nō ancillā. nō bouē. nō asinū. nec vniuersa q illiꝰ sūt. Et hec decē p̄cepta in mōte sinai data sunt moisi in tabulis lapideis ꝯscripta fidelit̄ ex vtraqȝ ꝑte manu dei de qbꝰ decē p̄ceptis possūꝰ colligere qttuor v͛sus subscriptos scilicz.

Unum crede deum nec iures vane ꝑ eum.
Sabbata sanctifices hēas in honore ꝑentes Nō sis occisor fur mechꝰ testis iniquꝰ
Nulliꝰ nuptam cupias nec rem alienam

Prologus Decalogi

Audi israel p̄

cepta domini et ea in corde tuo quasi in libro scribe et dabo tibi terram lacte et melle fluentē. In verbis ꝓpositis spūssctūs circa diuina ꝑcepta tria tāgit. Primo ondit ꝙ sunt hilarit audienda. Scđo ꝙ sunt meōriter retinenda. Tercio ꝙ pdicta duo sunt eternalit pmiāda. Primū inuit cū premittit audi israel pcepta dñi. Scđm cū ħ ditur et ea in corde tuo quasi in libro scribe Tercio cū ānectit Et dabo tibi terrā lac et mel fluentē. Propt pm est sciendū ꝙ pcepta diuina hilarit sunt audiēda triplici rōne. Prio q2 naturā lapsā releuāt et oīne vuln9 pctī curāt. Scđo q2 hoiem de vita btā pfecte certificāt. Tercio q2 mentē rōnalē ad summā pfectōz eleuāt. pmū patz Natura nanqz hūana ex ꝑuaricatiōe pmi pentis fuit triplici pctī vulnere sauciata. Primo quidē in rōnali q fuit obfuscata in ꝯgnitiōe pmi veri Nā pmus hō añ pctm̄ hūit sincerā ꝯgnitōz de deo ꝑ spēs sibi intellectualit influxas. Sed p9 pctm̄ rō fuit depssa intm̄ ꝙ ꝑ spēs corpales diuinā cognitōez. ipam opterz mēdicare. Scđo in ꝯcupiscibili q fuit viciata in dilectōe sūmi boni. a puritate nāqz diuine dilectiōis ꝯcupiscibilis depssa fuit in corruptū et ꝯtaminatū amorē trenoꝝ. Tercio in irascibili q fuit debilitata in detestatōe mali. nā ꝓpt vehementiā passionū. hō in statu nature corrupte nō ꝑtita virilit malū detestari sicut fecisset in statu innocētie Hoc āt triplex vuln9 ꝑ diuina ꝑcepta pfectissime sanat. Nā pmo rōnalē illumīat in pfecta ꝯgnitione pmi veri. vñ ps. pceptū dñi lucidū illuminās oculos. Scđo ꝯcupiscibilē inflamāt ī pfecta dilectōe sūmi boni ps. Ignitū eloquiū tuū vehemēt et c̄. Tercio irascibilem roborāt in pfecta detestatōe mali qđ petebat ꝓpheta cū dicet. Cōfirma me in v bis tuis. Vñ ꝓpter ꝑdicta diuina ꝑcepta nō solū sunt hilarit audiēda. sz etiā sunt ꝑ oibus intime diligēda. teste ꝓpheta q dic Jō dilexi mādata tua sup aurū et topaziō et c̄. Cui9 cām triplicē ꝑdictis trib9 ꝯsonam reddit ibidē subdēs. ꝓpterea ad oīa mandata tua dirigebar. omnē viā iniquā odio habui. In q inuit ꝙ hō ꝑ mādata diuina dirigit in pfecta dei ꝯgnitōe et intima ei9 dilectōe Sed ꝑ ħ qđ subdit. oēm viā iniq tatis odio habui ondit ꝙ hō ꝑ ea dirigit ī pfecta detestatōe mali. Et q2 pcepta dīna sic sanāt vulnera pctī. iō ꝯgrue in scriptura noīe vngenti sanatiui exp̄mūt Ecci. xxviij Pigmētari9 vngēta ꝯficiet sanitatis Nam ad sanandū vulnera nrē mētis. celestis pigmētari9 scz ipe xp̄s in apoteca dīne bonitatis ptē et magisteriū sue sapīe increate ꝯfecit vngētū et antidotū ꝯpotie sanatiū Et ħ de herbis nobilissimis ad inuicē ꝑmixtis ex dīna scz mīa et ex ei9 melliflua doctrina et ex grā diuinit9 inspirata. Hec nāqz artificio dīne sapīe sibi inuicem pmixta istud vngētū sanatiū ꝯstituerūt. Scđm ptz nā ipsa voce vitatis hō ex diuino ꝑceptoꝝ obſuātia certissime assecurat de vita btā Jō saluator dic Mat. xix. Si vis ad vitā ingredi ſua mādata ꝓpter qđ saluator ipsis discipl'is ei9 doctrinā ſuātib9 et ꝑcepta ipsi9 adimplētib9 pmiū etne btitudinis pollicet Lu. Ego dispono vobis sic pr̄ me9 disposuit mihi regnū vt edatis et bibatis sup mensā meā in regno meo. vbi vitas etna ſm Aug. sine fine videbit sine fatigatōe laudabit et sine fastidio amabit. Terciū pz nā supma pfectio hoī attingibilis in hac vita in triplici actu pficit ad q ꝯsūmatione ꝑcepta dīna mentē rōnalē eleuāt et sublimāt Prim9 est. oīs trene solicitudinis depositio et mētis ab oī spē creata pfecta denudatio ac in suo intimo oimoda recollectio ptz. Oportet eñ mentē ad spūalē pfectionē ꝯscēdere volētē ab omi solicitudine trenoꝝ esse semotā et ab omi creata spē eē abstractā et ī sui intimo eē recollectā tōlit qđ pulcre figuratū ē in moise Exo. Qui cū deberet ad deū in montē ascēdere. Primo fuit a tumultu populi segregat9. deinđ frē suo aaron fuit associat9 quē tñ postea dimisit. postqz cū eo ptem mōtis ascēdit et ita demū sol9 remāsit. Aaron interptat depositio vel denudatio et signat mentē ptēplatiuā ab oī tumultu seculi segregatā qđ inuit ꝑ ħ ꝙ moises legit a pplo segregat9 Itē ab omi spē denudatā et abstractā qđ inuit per hoc ꝙ moyses fuit etiam ab ipso

fratre seiūctꝰ ⁊ hoc rõnabiliter qꝛ sicut
aaron fuit moysi natali vinculo colligatꝰ
Ita spẽs ꝑ quas in intellectualẽ ꝯgnitõꝫ
deducimur sunt mẽti nr̃e naturalit̃ ꝯplan
tate qđ ptꝫ. qꝛ nr̃ intellectꝰ nihil intelligit
naturalit̃ nisi ipsiꝰ spẽ fuerit informatꝰ. Et
iõ moysi ab aaron sꝑatio est mẽtis rõna
lis ab omni spẽ creata ꝑfecta denudatio.
Silr̃ tercio ip̃aꝫ mentẽ ꝯtẽplatiuã eiꝰ. cẽ
in sui intimo recollectã qđ innuit̃ ꝑ hoc ꝙ
moyses pꝰ sꝑatõꝫ sui a fratre sex diebꝰ so
lus remãsit. Ad insinuãdũ ꝙ mẽs ipsiꝰ in
sui intimo ꝑfecte recollecta fuit ¶ Scđs
actꝰ est sui ipsiꝰ oĩmoda derelictio Oꝑtet
nãqꝫ mentẽ ad fastigiũ ꝯtemplatõis aspi
rantẽ seipsã deserere ⁊ voluntatẽ ꝓpriam
oĩmode abdicare ⁊ ip̃am diuine volũtati
adđ ꝑfecte ꝯformare ꝙ in nullis suis mo
tibꝰ sequat̃ impetũ arbitrij ꝓprij. sꝫ in oĩ-
bꝰ mere depẽdeat ex volũtate arbitrij di-
uini. Qualit̃ aũt mẽs seipsã deserere dẽat
pulcre ⁊ subtiliter docet Bern̄. suꝑ Cañ.
lxxxv. ꝙ h̃ fit cũ mẽs ineffabili verbi illecta
dulcedine se sibi qđãmõ furat̃ ⁊ suꝑ seipsã
rapit̃ ⁊ elabit̃ a seipsa vt v̾bo diuino fruat̃
qđ etiã si dec̃ alicui expiri nulli tñ dat̃ pos
se eloqui cũ h̃ sit ineffabile hoĩ vt Bern̄.
ibidẽ dic̃ qđ verbũ si diligẽter ꝯsideret̃ ap
paret ꝙ h̃ emanet a fundo cordis deifici
cuiꝰ veritatẽ facti exꝑimẽtalit̃ ꝯprobauit
In q̊ quidẽ verbo Bern̄. tria innuit q̃ ad h̃
ꝯcurrũt ꝙ mens seipsã deserat. Primo nã
qꝫ requirit̃ voluntatis ꝓprie oĩmoda abdi
catio qđ innuit in h̃ cũ dic̃ qđ mẽs qđãmõ
se sibi furat̃. Scđo req̃ritur oĩs oꝑatõnis
natural' oĩmoda transcẽsio ⁊ in apice ꝯtẽ
platõis ꝑfecta suspẽsio qđ innuit cũ dic̃ ꝙ
mẽs sup̃ seipsã rapit̃. Tercio req̃ritur sui ip
siꝰ defectio sue voluntatis in voluntatẽ di-
uinã ꝑfecta transformatio qđ innuit ꝑ h̃ ꝙ
dic̃ mentẽ elabi a se ipsa vt v̾bo diuino fru
atur. Tunc eñ mẽs a se ipsa elabit̃ qñ sibi
ipsi ⁊ oĩbus actibꝰ apprehẽsiue ⁊ appetiti
ue p̃ suauitate diuine ꝯtẽplatiõis funditꝰ
morit̃ verbo diuino fruens. ⁊ oĩbꝰ alijs
mortua existẽs. Hec aũt mors est dulcissi
ma. qđ bene ꝓbauerat Jacob pr̃iarcha cũ
diceret. Jã letus moriar qꝛ vidi faciẽ tuã
Hec aũt sui ipsiꝰ derelictio pulcre figurata
est in moise cui dixit dñs ne ad ip̃m appro
pinquaret sꝫ calciamẽta pedũ dissolueret
Exodi. Ne appropies inq̊t huc sꝫ solue cal
ciamentũ de pedibꝰ tuis Nã ꝑ calciamẽtũ
qđ pedi ꝑfecte ꝯformat̃ ⁊ sibi quodã vin-
culo ligature ꝯstringit̃ designat̃ inclinatõ
naturalis q̃ q̊libet inclinat̃ ⁊ reflectit̃ ad
seip̃m eiꝰ comodũ appetẽdo ⁊ ꝓpriã volũ
tatẽ sectando qđ oꝑtꝫ hoĩem prorsus de
serere si diuine ꝯtẽplatõis ꝑticeps esse ve
lit. Et iđo pedũ discalciatio nihil aliud est
q̃m volũtatis ꝓprie oĩmoda abdicatio ⁊
eiꝰ in diuinũ bñplacitũ ꝑfecta transforma
tio ¶ Terciꝰ actus est mẽtis ad diuinã ca
ligine introductõ ⁊ diuine claritatis puris
sima ꝯtẽplatio qđ figuratũ innuit̃ ꝑ hoc ꝙ
moyses q̊dam raptu deifico ad diuinã ca
liginẽ introductꝰ ip̃m deũ ꝑ essentiã vidit
vt dic̃ Augꝰ in li. de videndo deũ ⁊ etiã ad
paulinã Ex hac aũt visiõe ⁊ ꝯsortio diuini
s̃monis eiꝰ facies cornuta fuit qꝛ radijs
maxĩe claritatis resplẽduit q̃ etiã acumẽ
visus hũani tm̃ reꝑcussit ꝙ iudei nõ pote-
rãt in faciẽ eiꝰ respicere nisi cã pꝰ velarẽt
pãno supposito. Sed notabile valde est ꝙ
sola facies moysi claritate diuina resplen
duit qꝛ cũ aĩa ꝑ raptũ ad diuinã ꝯgnitõeꝫ
ꝑducit̃ sola imago aĩe rõnalis luce diuine
claritatis ꝑfundit̃ ⁊ h̃ de p̃mo p̃ncipali ⁊c̃.
¶ Propter scđm p̃ncipale est sciendũ ꝙ p̃
cepta diuina ꝑ iugẽ meditatõꝫ ⁊ deuotã
affectionẽ sunt scribẽda interiꝰ in corde ⁊
exteriꝰ in corꝑe. Nec valet excusatio si al-
q̃s diceret se nescire scribere cũ nũq̃ꝫ lr̃as
didicerit qꝛ scriptor huiꝰ scripture interiꝰ
in corde est v̾tus spũssancti interiꝰ spirãs
Pẽna scribẽs est diuina inspiratio volũta
tem ad bonũ excitans. ꝑgamenũ in q̊ scri
bit̃ qđ debet esse purũ ⁊ nitidũ est cordis
mũdicia qꝛ in ꝑgameno nigro vel lutoso
lr̃a nec appꝫet legibilis nec pulcra. Incau
stũ huiꝰ scripture est gr̃a spũssancti Conti
nentia vero scripture est dilectio dei ⁊ ꝓxi
mi. qꝛ s̃m apl'm. Finis precepti est cari-
tas. Et sicut instrumenta preciosa retun-

dūnť in loco securo ⁊ priuato ita scriptu
ra ꝑceptoꝝ cū sit nobilissima ⁊ vtilissima
debꝫ in secreto pectoris ꝯſuari Hie. xxxi
Dabo legē meā in visceribꝰ eoꝝ ⁊ in cor-
dibꝰ eoꝝ scribā eam. Nec solū ꝑcepta di
uina sunt scripta interiꝰ in corde sꝫ ꝓ me
moriali ꝑpetuo sūt etiā scripta exteriꝰ in
corpe ne vnqꝫ obliuiōe aliq̄ deleanť Sūt
aūt scripta in triplici ꝑte corpis videlicꝫ
in manibꝰ ꝓpter decē digitos manuū In
pedibꝰ ꝓpter decē articulos pedū. Et in
ipsiꝰ sensibꝰ ꝓpter q̄nqꝫ sensus exteriores
⁊ q̄nqꝫ interiores. Jdō aūt ꝑcepta sunt
in ꝑdictis tribꝰ ꝑtibus. ad signandū ꝙ ꝑ
cepta diuina debēt regl'are in nobis ma-
nus opationū. dirigere gressus affectōis
⁊ moderare sensꝰ ⁊ motꝰ ꝯuersatōis. vt
videlicꝫ in omi tua opatōne honorē diui
nū intendas. Jn omi tua affectōe amorē
diuinū exerceas ⁊ in omi tua ꝯuersatione
exēpla sanctitatꝭ ꝑtendas Et de hac du
plici scriptura ꝑt intelligi qđ scribiť Apo
v. Vidi in dextra sedētis sup thronū libꝝ
scriptū intꝰ ⁊ foris. vbi ꝑ sedentē in thro
no intelligiť ꝑńtia diuine maiestatis q̄ in
aīa deuota delectabiliť reqescit ⁊ illā req̄
em pre oībus alijs desiderabiliꝰ appetit.
Juxta illđ. Delicie mee cē cū filijs hoīm
Per thronū vō intelligiť dignitas aīe rō
nalis q̄ ad modū throni dēt esse clara ⁊
lucida ꝑ mentis puritatē. solida ⁊ firma
ꝑ viriū suaꝝ in bono diuino ꝑfectā stabi-
litatē. Jn hoc aūt throno sedēs signanť
tenet libꝝ in dextra manu qꝛ desideriū aīe
deuote sp̄ inclinat ad amorē celestium ⁊
eternoꝝ q̄ ꝑ dextrā intelligunť Hic aūt li
ber scriptus est intꝰ ⁊ foris qꝛ ꝑcepta di
uina debēt scribi in aīa deuota intꝰ in cor
de ꝑ intimā dilectionē ⁊ foris in corpe ꝑ
opis impletōꝫ ¶ Sciendū aūt est ꝙ licet
ista scriptura tā in cord q̄ꝫ in corpe hoīs
indelibiliter scribi debeat. tria tñ sūt que
ꝓh dolor in multis hāc scripturā delēt
⁊ abstergūt Jn q̄busdam q̄dem aqua car
nalis delectatōis Jn q̄busdā ignis tꝑa-
lis affectōis Jn q̄busdā vō vetustas mū
dialis ꝯuersatōis. Primū ꝑtꝫ Nam aqua

carnalis delectatōis in quibusdā ad mō
dum diluuij tm̄ ꝑualuit ꝙ multotiēs mē
tes etiā ꝑfectoꝝ deiecit ⁊ subuertit sic sa
lomonē. vñ dič Augꝰ in li. de singularita
te clericoꝝ. Crede mihi eꝑs loquor. vidi
pestē istā eijcere cedros libani đ quoꝝ la
psu non minꝰ dubitabā q̄ꝫ hieronimi vel
ambrosij. Et iō si ꝑcepta diuina debeāt in
mente tua indelibiliť ꝯſuari opꝫtet ꝙ flux
us carnalis đlectatiōis in mēte tua desic
cetur ꝑ ventū calidū ⁊ vrentē feruētissime
scꝫ caritatis qđ pulcre figuratū est Exođ
Vbi dñs ꝑ ventū vrentē sic desiccauit ma
re rubrū ꝙ ppl's israeliticꝰ ipsum sicco ve
stigio ꝑtrāsiuit. Et hoc vē ꝯpletur in no
bis qñ ꝑ ardorem caritatis oīs fluxꝰ car
nalis labilis voluptatis in nobis totaliť
desiccať ¶ Sed sciendū est ꝙ iste ventus
vrēs signāter đr venire de deserto qꝛ nun-
q̄ꝫ caritas ꝑfecte in corde hoīs accēdi
tur nisi pꝰ ab oībus affectiōibꝰ mūdanis
totaliter denudeť. Scđm ꝑtꝫ. Nam sicut
ignis materialis appositꝰ radici arboris
tollit omnē eiꝰ virorē ⁊ fecūditatē sic ig
nis ꝯcupie terrenoꝝ desiccat in aīa oēm
fecūditatē gr̄e ⁊ abstergit omnē decorē
scripture diuine in ipsa imagine rōnali di
uinitꝰ inscripte. Et iđo si ꝑcepta diuina ⁊
eiꝰ volūtas in mēte tua dēant indelibiliť
ꝯſuari opꝫtꝫ ꝙ ardor iste ꝯcupie ꝑ rorem
celicū ⁊ refrigeriū diuine gr̄e tꝑetur Ros
eīn gr̄e obuians ardori ꝯcupīe ipsiꝰ estū
tꝑat ⁊ eneruat ⁊ hoc triplicis gr̄e rōne.
Primo ex eo ꝙ gr̄a est quedā emanatō lu
cis eterne ꝑt obfuscare oīm reꝝ tꝑalium
claritatē ⁊ ꝑ ꝯsequēs appetibilitatē. Se
cūdo ex eo ꝙ gr̄a est q̄dam gustꝰ spūalis
emanās a fonte diuine dulcedinis ꝑt ob
ruere oīm tꝑalium suauitatē ita vt eorū
dulcedinē ī amaritudinē ꝯuertat. qꝛ ꝭm
Bern. Jnternꝰ gustꝰ mentē tanto dulco
re ꝑfundit vt đ merore gaudiū. de labore
reqem de ꝯtumelijs gl'iam habeamus.
Tercio ex eo ꝙ gr̄a est quoddā donū ema
nans ab imēsitate diuine largitatꝭ iō ꝑt
mēti ānihilare oīm tꝑaliū dignitatē Jta
vt illa q̄ pꝰ estiabat ꝑcōsa ⁊ magna pꝰ ea

repūtet vilia ꝛ abiecta qḋ bñ sensit apl's
cum diceret Omnia arbitrarurus vt ster
cora vt xp̄m lucrifaciam. Nec mirū cum
oīa tp̄alia sint vacua ꝛ egestate plena
ꝑut scribitur Jsa Aspexi terrā ꝛ ecce to
ta vacua erat ꝛ plena nihilo. dicunt nan
qꝫ terrena vacua q꞉ non possunt esurita
tem anime saciare. Sed dicunt plena ni-
hilo q꞉ nō possunt eius desideriū quieta
re. ¶ Tерciū patet Nam vetustas mun-
dialis ꝯuersatiōis ad modū vetustatis
naturalis hominē excecat in diuina co-
gnitione ꝛ mentē refrigidat in diuina di
lectione ꝛ virtutes naturales debilitat
in bona oꝑatione quia talis nihil potest
efficere deo gratum vt patꝫ p̄ma Corint.
xiij. Et ideo hāc vetustatem diuina p̄ce
pta in homine abolentē apostolꝰ docet
deponere Eph. Exuentes inquit veterē
hominē id est antiquā peccati ꝯsuetudi
nem hominem inueterātem. facit eñ ho
minē cecum in diuina ꝯgnitione frigidū
in diuina dilectiōe ꝛ impotentē in bona
operatione. ¶ Talis autem vetus ho-
mo debet exui cum actibus suis id est cū
omni affectione ꝛ inclinatione derelicta
ex peccandi ꝯsuetudine ita ꝙ intantum
animus detestetur peccatum ꝙ nūqꝫ p̄
terite delectationis peccati suauiter re-
cordetur. Sequitur. Et induite nouum
hominē qui ꝟm deum creatus est in iusti
cia ꝛ sanctitate veritatis. ¶ Ubi signā
ter est aduertēdum ꝙ nouus homo quē
inducre debemus per totius virtutis ex
ercicium ꝛ decorem dicitur esse creatus
in iusticia vt ipsum quod tibi velis fieri
hoc proximo facias. Hanc enim iusticiā
naturalem christus personaliter docuit.
Debet etiam esse creatꝰ in sanctitate vt
in omni ꝯuersatione tua proximo exem-
pla sanctitatis exhibeas. Sed dicit esse
creatus in veritate vt in oībus operibꝰ
bonis veram ꝛ rectam intentionem ha-
beas solum in eis intendendo diuinum
honorem ꝛ ꝓximi edificationē tūc vera
citer poteris dicere cū apostolo. Nostra
ꝯuersatio est in celis quia licet pretēdas
in existēcia naturali ꝯdictionē humanā
seruas tamen in edificatiōe virtuali ꝑfe-
ctionem angelicam. ¶ Propter terciū
principale est sciendum ꝙ quicunqꝫ pre-
cepta diuina sic hylariter audierit ꝛ ea in
corde tam memoriter retinuerit ꝛ nihilo
minꝰ in opere tam viriliter adimpleuerit
talis sine dubio eternā beatitudinem feli
citer obtinebit ꝓpter quod aperte subiū
gitur. Et dabo tibi terram fluētem lac et
mel. Ubi per terram eterna beatitudo in
telligitur ꝓpter stabilitatem ꝛ ꝑmanen
tiam felicitatis eterne que quidem terra
fluit lacte id est claritate ꝯgnitionis diui
ne ꝛ melle id est suauitate diuine fruitio-
nis quam nobis prestare dignetur pater
ꝛ filius ꝛ spiritussanctus Amen.

Attendentes igitur ꝓ ꝯmuni ex-
hortatione fidelium aliquā no
ticiam tradere diuinorum prece
ptorum tria sunt notabiliter intelligen-
da. ¶ Primum respicit preceptoꝝ di-
stinctionem. Scđm ꝓprie respicit ipoꝝ
originem. Tercium autem respicit ipsoꝝ
traditionem ¶ Propter primū est scien
dum ꝙ distinctio preceptoꝝ potest fieri
tribus modis ¶ Prima distinctio sumi
tur ex diuersitate status ꝛ sic quedā p̄ce
pta nos ordinant in vita ꝯtemplatiua si
cut tria p̄cepta p̄me tabule que docent
homines v̄tuose ꝛ quiete inuicem con-
uersari ¶ Scđa distinctio sumitur ex di
uersitate finis ꝛ sic quedā precepta nos
ordinant finaliter in deū sicut p̄cepta pri
me tabule. quedam vero nos ordināt fi-
naliter in deū respectu ꝓximi sicut p̄cep
ta scđe tabule ¶ Tercia distinctio sumi
tur ex diuersitate formalis obiecti que in
hoc differt a secūda quia ista distincte ex
plicat ꝟm quam rationem formalē vnū
quodqꝫ preceptū ordinat hominē vel in
deū vel in ꝓximum quod nō faciebat secū
da distinctio quod sic est videre nam hō
ordinat in deum ꝟm triplicem rationem
¶ Primo in obsequio operis quod de-
betur diuine potestati ꝛ hoc quātum ad
personam patris ꝛ sic est primū precep-

tum quo dicitur non adorabis deos alienos in quo p̄cepto ſm Auguſtinū includitur quodlibet obſequiū operis deo neceſſario exhibendum. Secundo in reuerentia oris que debetur diuine veritati quantū ad pſonam filij ⁊ ſic eſt ſcd̄m preceptum non aſſumes nomē dei tui inuanum. Tercio in deuotiōe cordis que debet diuine bonitati quantū ad pſonā ſpūſſancti ⁊ ſic eſt terciū preceptū ſabbata ſanctifices. Et ſic patet ſub qua ratiōe p̄cepta prime tabule hominem ordināt in deum. Per precepta vero ſecunde tabule homo ordinatur ad proximum ⁊ hoc duobus modis. Primo quidem in beneficentia vt bona que poteſt ꝓximo impendat ⁊ ſic eſt quartum preceptū honora patrem ⁊ matrem. Secundo in innocētia vt nihil iniuſte ſibi inferat nec in aliquo ſibi noceat. ꝓximo autem poteſt inferri triplex nocumentum puta cordis oris ⁊ operis. Opere autem quis nocet ꝓximo. Primo quidem in pſona propria ⁊ hoc ꝓhibet quintū preceptū non occides. Scd̄o in perſona ꝯiuncta ⁊ hoc prohibet ſextum nō mechaberis. Tercio in exteriori ſubſtancia ⁊ hoc ꝓhibet ſeptimum p̄ceptum non furtum facies. Nocumentū aūt oris ꝓhibet octauū preceptū non falſum teſtimoniū dices vbi ſm Auguſtinū implicite ꝓhibetur omne nocumentū oris reſpectu ꝓximi. Tercium autem nocumentū eſt cordis vt quando cogitat mala contra ꝓximum aut ergo eſt in affectiua reſpectu ſpeciei ⁊ hoc prohibet nonum preceptum nō cōcupiſces vxorem ꝓximi tui. aut eſt in intellectiua reſpectu indiuidui ⁊ hoc ꝓhibet decimū preceptū non ꝯcupiſces rem proximi tui.

Propter ſecūdū ſciendum eſt ꝙ quia ſm apoſtolum plenitudo legis eſt dilectio ideo dici poteſt ꝙ omnia precepta ⁊ eorum impletio ſalutifera originaliter emanāt a radice caritatis tanquā a ſuo fontali principio ⁊ in ipſam vltimate ordinantur tanquā in finem ⁊ terminū qd̄ patet. Nam precepta prime tabule emanant a dilectione dei. Secūde vero tabule a dilectione ꝓximi quod ſic eſt videre. Nam perfecta dei dilectio mentem vnit diuine poteſtati diuine virtuti ⁊ diuine bonitati. Cuius ratio eſt quia ex perfecta dilectione dei fit homo deo vnit⁹ ꝙ omnes ſuas actōnes refert in dei laudem ⁊ honorem ipſius potentiam omni obſequio venerando quantum ad mandatū primum. Similiter per eam omnes ſuas locutiones refert in honorem diuine veritatis. quantum ad ſecundū. Et tercio ꝑ eam omnes affectiōes ſuas refert ad horem diuine bonitatis diuine ſcilicet bonitati per amorem ꝑfectum ſuauiſſime inherendo quantum ad tercium. ꝙ etiam alia ſeptem precepta emanent a perfecta dilectione proximi ſic patet. Conſtat eñ ꝙ quicunq̧ perfecte ꝓximum diligeret ipſum libenter honoraret ⁊ eius neceſſitatibus ſtudioſe ſubueniret ⁊ nunq̄ȝ ſibi aliquod nocumentum inferret nec corde nec ore nec opere in quo alia precepta ſecunde tabule includuntur vt patȝ ex p̄dictis ⁊c.

Propter tercium eſt ſciendū ꝙ p̄cepta decalogi poſſunt accipi vel vt data vel vt innata. Si p̄mo modo ſic ſolum ꝑtinebāt ad populū iſraeliticum cui fuerunt data ⁊ diuinitus diuulgata. Si ſcd̄o modo ſic vniuerſaliter obligāt omnes homines quia q̄dquid cōtinent precepta decalogi explicite hoc lex nature deſcripta in corde cuiuſlibȝ hominis cōtinet implicite quod patȝ. Nam iſtud p̄ceptum nature qd̄ tibi nō vis fieri alij ne feceris includit in ſe omnia p̄cepta negatiua ſicut non occides non furtū facies ⁊ cetera h⁹modi que decalog⁹ ponit explicite ⁊ iſtud qd̄ tibi vis fieri alteri facias includit precepta affirmatiua. Quib⁹ viſis de forma cuiuſlibet p̄cepti eſt agendum ſingulariter. Forma aūt cuiuſlibȝ p̄cepti poteſt diſtingui in tres ꝑtes p̄ncipales ſm tres expoſitōes cuiuſlibet precepti vt videbitur in proceſſu ⁊c.

Preceptum Primum

Primum Preceptum

PRimū mandatum seu p̄ceptum apropriate respicit personā patris quantum ad voluntarium obsequium omnis operis quod debetur diuine potestati ⁊ hoc explicatur cum dicitur. Nō adorabis deos alienos quod quidē p̄ceptum xp̄s exponit Math. iiij. Cum dicit dominū deum tuum odorabis ⁊ illi soli seruies in quo euidenter pluralitas deorum excluditur ⁊ vnus solus verus deus colendus p̄dicatur quod tamē patet expressi⁹ Deutro. iiij. Audi israel dominus deus tuus vnus est. ¶ Sciendū autem s̄m Aug^m. ꝙ vnum solum verum deum debemus colere ⁊ adorare tripliciter. Primo q̄dem fide integra. Scd̄o spe sincera. Tercio caritate perfecta. Et s̄m hoc accipitur tripharius intellectus primi precepti ⁊c̄. ¶ Propter primū sciendum ꝙ fides d̄r integra ꝓpter tria. Primo quādo in actu suo non est diminuta. Secundo quando est bonis opibus approbata Tercio quādo est caritate informata. Primū patet. Nam fides s̄m Augustinū habꝫ triplicem actum. nam vno modo fides credit deum sicut cū aliquis credit ipsum esse primā causam omnium rerum. ¶ Alio modo credit deo sicut qui credit ꝙ ipse est omnipotens ⁊ ꝙ vnicuiqꝫ retribuat iuxta merita sua ⁊ isti duo actus sunt im̄pfecti ⁊ possunt etiam ipsis demonibus conuenire quia demones credunt ⁊ ꝯtremiscūt vnde possunt elici a fide informi. ¶ Tertio modo fides credit in deum ⁊ iste est actus fidei p̄fectus ⁊ caritate informatus quia s̄m Augustinum. In deum credere est credendo per amorē in ipsum ire ⁊ ei per fidem formatam tanquam fini vltimo inherere.

Secundo fides integra debet esse bonis operibus approbata ⁊ per caritatis efficaciam vitaliter informata quia fides sine opib⁹ est sicut cadauer mortuum sine anima. propter quod scribitur in Canone Jocobi. Fides sine operibus mortua est Per istam autem expositionē non solum damnātur infideles non baptizati sicut iudei qui preter vnum verum deum credunt in messiam. Et sarraceni qui credūt in machametum. Uerum etiā quattuor genera hominū baptizatorum ꝯtra hoc preceptum ⁊ peccant ⁊ damnantur

Primum genus est decipientiū sicut heretici qui falsis suis surreptionib⁹ simplices in fide subuertunt qui etiam excōmunicati sunt ipso iure extra de hereticis excōmunicauim⁹ ⁊ similiter sortilegi ⁊ diuini. De quibus dicitur Extra de sortilegijs ex tuarum vbi dicitur Qui inspectione sortilegas faciunt etiam si ex zelo ⁊ simplicitate hoc faciant grauissimū peccatum incurrunt Et si sacerdos etiā hoc ex simplicitate fecerit per annum debet segregari ab altaris ministerio. Laycus vero si hoc fecerit quadraginta dies peniteat ⁊ ꝯmunione ecclesie priuetur ⁊ excōmunicetur. Clericus vero officio ⁊ beneficio priuari potest. vt patꝫ in decreto quod ponitur. xxvj. q. v. vbi dicitur. Nō licet christiano elementa colere nec lune nec stellarum cursus obseruare in coniugijs sociandis nec in herbis colligēdis nec incantationes liceat attendere. Omnes enim artes huiusmodi ex quadaꝫ pestifera societate hominū ⁊ demonū quasi pacta. infidelis ⁊ dolose amicicie penit⁹ sunt fugiende christiano. Unde qui talibus credunt aut ad interrogandum eorum domus introeunt vel eos ad domos ꝓprias introducunt sciant se fidem catholicam ⁊ baptismum preuaricasse ⁊ paganum ⁊ appostatam ⁊ dei inimicū ⁊ iram dei grauiter in perpetuū incurrisse. vt patet. xxvj. q. v. Non obseruetis Et ad hoc genus infidelitatis reducitur obseruatō dici egypciace ⁊ ceterarū horarum pro mercationibus faciendis ⁊ ꝯiugijs sociandis ⁊ herbis colligēdis ⁊ huiusmodi. Ut patet. xxvj. q. v. Non liceat vt in

superiori decreto visum est. Ut autem magis appareat quando talis actus diuinationis sint peccatum mortale et quando veniale. ¶ Sciendum est quod actum diuinationis et sortilegij quis potest tripliciter exercere. Primo modo credens per illum actum taliter assequi quod intendit puta alicuius amorem vel furti reuelationem vel futuri euentus precognitionem sicut quis cum qua contrahere debeat. quare cum amor hominis solum dependeat a libera voluntate humana cuius motus solum subest potestati diuine et similiter reuelatio occultorum et precognitio futurorum. Certum est quod qui taliter credit consequi posse actum diuinationis oportet quod credat in illo actu existere aliquid diuini numinis et per consequens fidem et baptismum hoc est veritatem professam in baptismo abnegat et est deterior pagano quia decidit a fide professa quod non facit paganus et incurrit iram dei in perpetuum nisi peniteat et hoc est grauissimum peccatum mortale quia corrumpit fidem que est fundamentum totius spiritualis edificij.

Secundo licet non credat per actum illum realiter assequi quod intendit vult tamen curiose experiri vtrum aliquid efficacie sit in tali actu vel non et hoc iterum est mortale licet non sit ita graue sicut primum. Et ratio est quia talis dubius est et fluctuans in fide post quam contra veritatem et firmitatem fidei proponit talia experiri que scit vel scire debet esse per fidem catholicam reprobata ¶ Tercio modo si ex sola leuitate et simplicitate hoc faciat et tunc videtur solum peccatum veniale maxime quantum ad laycos ydiotas sed quantum ad clericos qui scire tenentur hoc iure prohibitum esse. semper est peccatum mortale cum per hoc iura decernant eos per annum communione priuandos quod solum indicitur pro peccato mortali ¶ Quantum autem ad obseruantiam dierum faciendam. Sciendum est quod si certum tempus obseruetur in his actibus qui dependent a causa naturali puta ab influentia celesti sicut potionis sumptio. et agri seminatio hoc non est ydolatrie sed sagacitatis et prouidencie. Si vero hoc obseruetur in his actibus qui solum dependent ab hominis libero arbitrio puta mercatio. vxoris traductio et belli congressio. Cum igitur sola virtus diuina possit imprimere et mouere liberum arbitrium oportet quod qui tali intentione mentis huiusmodi exercet quod credat talibus actibus inesse aliquid diuini numinis et per consequens peccat mortaliter.

¶ Ex premissis ergo patere potest quod obseruatio dierum et temporum quandoque est ydolatrie et infidelitatis quandoque est prouidencie et sagacitatis quandoque autem obediencie et necessitatis vt patet in festis colendis et in nuptijs secundum statuta ecclesie celebrandis. Patet etiam ex hoc quam necesse sit homini vt in talibus actibus et similibus ad discretum confessorem recurrat per quem possit informari quando predicti actus sint peccatum mortale et quando veniale. ¶ Secundum genus est in fide debilium qui tempore necessitatis vel in fide simpliciter deficiunt vt patuit in apostolis fugientibus a christo vel qui fidem solum seruare volunt in corde licet ore non audeant confiteri propter timorem martirij Et sine dubio per hanc expositionem damnantur quia secundum apostolum Roma. iiij. Corde creditur ad iusticiam. ore autem confessio fit ad salutem. Et ideo sacramentum confirmationis datur in fronte vt christianus libere nomen christi audeat confiteri

¶ Tercium genus est se in fide negligencium qui articulos fidei negligunt addiscere cum possint et debeant eos scire. Sed nunquid laicus tenetur scire omnes articulos fidei ¶ Ad quod respondent doctores quod scire omnes articulos fidei explicite hoc est fidei iam prouecte etatis que solum requiritur in clericis. Scire autem omnes implicite hoc est fidei diminute et non integre vt in laycis et vtriusque negligencia est mortale peccatum. Scire autem

Quosdam explicite ⁊ q̃osdam implicite
hoc est fidei necessarie vt tales sunt arti
culi quoꝝ festa in ecclesia celebrãtur Pu-
ta christi incarnatio natiuitas passio et
resurrectio ascensio ⁊c̃. vel etiam quorum
vsus freq̃ues est in ecclesia vt articuli de
trinitate qui ex freq̃ũeti benedictione sci
ri possunt. Et quia in paruo simbolo apo
stoloꝝ pauloplus ꝯtinetur q̃z tales arti
culi Jdeo respondendũ ꝙ quilibet xp̃ia-
nus cum ad annos discretionis ꝑuene-
rit tenetur discere ⁊ scire illud simbolum
nisi esset doctoris impossibilitas vel nisi
ꝓhiberet tarditas ingenij. Unde ad re-
mouendũ impedimentum predictum sta
tuerunt iura ꝙ patrini tenentur suos fili-
os spirituales docere simbolum ⁊ orati
onem dominicã vt patz per decretũ Au
gustinũ ꝙ ponit̃ C. de ꝯsec̃. dis. iiij. Uos
ante omnia. ¶ Quartũ genus est se ex
tollentiũ ⁊ p̃sumptuose fidem scrutari ⁊
occulta fidei inuestigare volentiũ qui ni-
hil credere volunt nisi possit eis ratione
liquida demonstrari qui plerunq̃z in erro
rem labuntur. Exemplũ in Augustino q̃
volebat hũana ratione ꝯp̃hendere ⁊c̃.
⁊ tales mortaliter peccant ⁊ meritũm fi
dei ꝑdunt. quia ſm Gregoriũ. Fides nõ
habet meritũ cui hũana ratio prebet ex-
ꝑimentũ. Unde hanc p̃sũmptuosam ꝑ
scrutationẽ dehortatur Sap̃. ecc̃. iij. Al
tiora te ne quesieris ⁊ fortiora te ne scru-
tatus fueris quia qui scrutator maiestat[is]
est opprimet̃ a gloria. Et ido dicit Bern̄.
Fidem p̃sumptuose scrutari temeritas ẽ
credere pietas est nosse vero vita eterna
est. ¶ Scd̃o adorabis spe sincera totã
spem tuam ponendo in ipso deo ⁊ ratio
nabiliter. digne nanq̃z in ip̃m homo to
tam spem suam ponit sine quo nec põt
ad momentũ subsistere nec aliquid boni
poterit operari Johã. xv. Sine me nihil
potestis facere. ⁊ qui ex ingenita bonita
te tibi in nulla necessitate vnq̃z nouit de
ficere. Unde sup illud Mat. vj. Ego sum
nolite timere dic̃ Glosa. Ego sum q̃ i om

ni necessitate vobis semper paterne assi-
sto ⁊ nunq̃z inuocatus vobis deesse po-
tero Jdeo scribitur Jsaie. Quis sperauit
in domino ⁊ derelictus est. ¶ Sciendũ
autẽ ꝙ ſm duplicẽ spem est duplex ado-
ratio siue cultus diuinus. Nam quedam
est spes salutis ⁊ hec in solo deo est po-
nenda ⁊ ideo solus adoratur adoratõne
latrie ⁊ imago eius ⁊ corpus christi rati
one ypostatice vnionis Alia est spes suf
fragij que potest haberi in creatura dig-
nissima vt in virgine gloriosa ⁊ ideo ipsa
adoratur adoratione yperdulie que imꝑ
tat excellẽtem cultum venerationis po
test etiaz hec spes poni in aliquo sancto
in celo vel in mundo ꝑ cuius oratiões cõ
fidimus adiuuari. Et talis adoratio pro-
prie dicit̃ dulia Per hãc aũt expositionẽ
damnant̃ quidã heretici qui prauis sug-
gestionibꝰ retrahunt homines a sancto
rum veneratione ꝑniciose dicentes ꝙ nec
beata virgo nec aliquis sanctoꝝ debeat
adorari quia ad impetrandũ effectũ gra-
cie in nullo vt dicunt ꝑ ipsos possumus
adiuuari cum solus deꝰ sit causa ⁊ dator
gratie quod quidẽ dictum est nephandũ
⁊ hereticum. Licet eñ solus deus efficiẽ
ter sit causa gratie beata tamen virgo ⁊
ceteri sancti meritorie per modum suffra
gij deꝑcatiui possunt esse causa gratie.
vnde Augꝰ. vlti. de ciuitate dei ꝙ quedã
sunt peccata que nõ nisi speciali interces
sione sanctoꝝ dimittunt̃. que aũt sint ista
difficillimũ est scire nec ipse ad hoc perue
nit. De illis dicit saluator in euangelio.
Facite vobis amicos de mãmona iniq̃-
tatis ⁊c̃. ¶ Est etiam notandũ ꝙ ex ista
expositione iudei nos de ydolatria calũ-
niantur obijcientes nobis illud Exo. xx.
Non facies tibi sculptile ⁊ nõ adorabis
ea neq̃z coles ¶ Ad quod dicendum ꝙ
non adoramus imaginem vt res quedã
est quia hoc esset ydolatria sed inquantũ
imago est signum alicuiꝰ rei ⁊ quia idem
est motus quo quis fertur in imaginẽ in
quantũ signum est ⁊ in ipsam rem cuius

signum est ideo etiam eadem est adoratõ
qua veneramur ipsam imaginē ⁊ rem cu
ius est imago ⁊c. Sed ad hoc obijciūt ꝙ
cum in lege veteri nunq̄ȝ fuerit vsus ima
ginum que tamē est figura noue legis er
go nec in lege noua debent esse. Ad h
dicēdum ꝙ q̄ꝛ deus in lege veteri nō dū
fuit hūanatꝰ nec homo factus ideo debu
it habere nec figuram nec imaginē. Sed
si vlterius obijcitur ꝙ nec in lege noua
nusquā videtur expressum de imaginibꝰ
ergo nō videt̄ ꝙ sint traditiōes diuine sȝ
fictiones humane. Ad quod dicendū
ꝙ formationes imaginū nō sunt adinuē-
tiones noue. sed traditōes apostolice ⁊
diuine q̄ꝛ narrat Augustinꝰ in libro de ci-
uitate dei ꝙ xp̄s pānum ꝓprie faciei sup
posuit ⁊ impressit ⁊ rege Abagaro trans
misit. beatus etiam Lucas d̄ꝛ depinxisse
imaginē christi ⁊ etiam sculpsisse imagi-
nem beate v̄ginis que ambe rome habē
tur. Fuerunt aūt introducte imagines ꝓ
pter tria. Primo ꝓpter simpliciū ru-
ditatem vt qui nesciunt legere in codice
legant saltem in pariete. Scđo ꝓpter
affectuū tarditatem vt qui ad deuotionē
nō mouētur ex auditis moueāt̄ ex visis.
Tercio ꝓpter memorie labilitatē vt
si a memoria labantur audita (sicut sepe
ↄtingit qđ ꝑ vnam aurē intrat ꝑ alteraȝ
exit) saltē memoriter teneātur visa ⁊ p̄
sentialiter depicta. Tercio adorabis
caritate ꝑfecta ex toto scȝ corde ⁊ ex to
ta aīa ⁊c. dn̄m deum tuū diligēdo ⁊ om
nem actum sue dilectioni ↄtrarium abij
ciendo. qđ ↄfirmat glosa. Exo. xx. sic d.
Sciendum ꝙ cū hoc mandatum ser
uare decreueris. habere ⁊ colere scȝ vnū
deum tantum sicut in baptismo promisi
sti. hoc est bellum denūciasse omībꝰ his
quibus in baptismo renūciasti solum cō
fitens patrem ⁊ filium ⁊ spūm sanctum ⁊
hoc ↄfitēdo. Sed nisi cum hoc toto cor
de diligamꝰ deum nostrū tota anima ⁊
tota virtute ei adherentes non sumus ꝑ
ticipes domini. vn̄ talibus dic̄ ꝓpheta.

Ve duplici corde. Et in euāgelio nescio
vos. Sed hic incidit rōnabilis dubita
tio. Utrum in hac vita aliquis possit p̄-
ceptum dilectionis implere scȝ diliges
dn̄m deum tuū ex toto corde ⁊c. ad quod
dicendum ꝙ ꝑfectio dilectiōis potest su
mi dupliciter. Primo vt excludat̄ om
nis actus extraneus sic nō potest in via
impleri vt scȝ actu homo deum semꝑ di
ligat ex toto corde id ē intellectu sine er-
rore vel sine diuisione. ex tota mente id ē
actuali memoria sine obliuione. ex tota
anima id est volūtate plena sine retracti-
one vel ↄtradictione. hoc eīn nō patitur
fragilitas presentis status. Secūdo
vt excludat̄ omnis actꝰ caritati ↄtrariꝰ
scȝ peccatum mortale ⁊ sic potest imple
ri in via quia caritas potest esse adeo per
fecta ꝙ omnem actum peccati mortalis
excludit. Qualiter aūt homo ad tantā ꝑ
fectionem caritatis excrescat ꝙ nunq̄ȝ
mortaliter peccet. Cōsiderandum est ꝙ
hoc potissimū ↄtingit exinde ꝙ homo ꝑ
fecte incorꝑatur caritati xp̄i. Ad qđ
ꝑfecte intelligēdum duo sunt declarāda
Primo qualiter imago caritatis xp̄i
fuerit figurata ⁊ quibꝰ coloribus fuerit
insignita. Scđo qualiter sue caritati tan
q̄ȝ forme exemplari debeamꝰ imprimi et
ci perfecte ꝓ modo nobis possibili ↄfor
mari. Propter p̄mum est sciēdum ꝙ
forma ⁊ imago caritatis christi fuit co-
lore triplici insignita. Primus color po-
test dici humanꝰ Scđs celicus. Tercius
diuinus. Primꝰ color est virtualis effica
cie. Scđs gratialis affluentie. Terciꝰ su
pernaturalis existencie. De p̄mo p̄ȝ. nā
gradus sui amoris mēsurabatur ex tota
virtute sue anime ⁊ omnium virium ipiꝰ
⁊ ex tota virtute sui cordis ⁊ ſm vltimū
posse quod potest ↄpetere cuicunq̄ȝ vir-
tuti create ⁊ ideo iste color signanter d̄ꝛ
esse virtualis efficacie q̄ꝛ gradus sui amo
ris mēsurabatur ſm vltimū posse totius
anime ⁊ totius cordis ⁊ totius virtutis
sue nature. De scđo patet. nam sue cari

tatis gradus mensurabatur ẜm vltimã
pfectionẽ omnis gratie ⁊ omnis virtutis
sue siue sit gratia gratis data siue gratia
gratum faciens. vel etiam gratia vniõis
omnes eñ istas gratias ⁊ omnes virtu
tes ⁊ omnia dona ad pfectionẽ ptinẽcia
xp̃c in summo habuit. Et ideo scribitur.
Job. iij. ꝙ non fuit ei spũs datus ad mẽ
suram qd̃ non est intelligendum ꝙ gratia
xp̃i fuerit simpliciter infinita quia sic nõ
esset creata sed quia nõ accepit grãm ad
mensuram aliorum hominũ vel etiam ange
lorum sed longe excellentiorez quia ipse
tanto excellentior angelis est effect⁹ quã
to differencius pre illis nomen heredita
uit Hebre. pmo. Inde est etiam ꝙ gratia
xp̃i dr̃ gratia capitis quia sicut in capite
est plenitudo omniũ sensuum. in alijs au
tem membris corporis est solum sensus
tactus sic in christo fuit plenitudo om-
nis gratie. In alijs autẽ sanctis fuit grã
limitata ⁊ ad certam speciem siue ad re-
ctum modum habendi determinata. Si
cut etiã a capite membris influitur mot⁹
⁊ sensus sic a gratia ipsius xp̃i nobis in-
fluitur sensus deuotõnis ⁊ motus bone
opatõnis. Et ideo signanter iste color dr̃
gratialis affluencie quia sua dilectio om
nem pfectõnem gratie cõprehendit.
De tercio patz Nam tanta fuit excellen-
cia caritatis xp̃i ꝙ nõ solum mentem ip
sius inseparabiliter coniungebat ipsi deo. ve
rumetiã totam naturam humanam inse
parabiliter vniebat diuino supposito. Et
ex hoc fuit tres prerogatiuas nobilissi-
mas consecutus ¶ Prima est quia esse na
turalis subsistencie ipsius nature huma-
ne est esse psonale ⁊ ypostaticum ipsius
verbi diuini. ¶ Scd̃a est quia ex hoc chri
stus dr̃ dei filius naturalis etiam ẜm na-
turam humanam quia naturaliter existit
in esse diuino ⁊ ypostatico qd̃ est pprĩũ
filij p naturam ¶ Tercia est quia omĩs
honor ⁊ cultus latrie qui exhibetur ipsi
deo etiam ẜm naturam humanam com
petit ipsi christo. Et ideo dic̃ apostolus.
Adorent eum omnes angeli dei. Et ideo
bene dictum est ꝙ iste color dr̃ esse diuin⁹
quia sue caritatis pfectio potissime men
suratur ab esse ypostatico ⁊ diuino.
Propter scd̃m est sciendum ꝙ isti forme
exemplari debem⁹ tripliciẗ conformari.
Primo in hoc ꝙ homo ex caritate teneẗ
deo viuere ⁊ ei soli placere ẜm vltimum
posse sue cognitõnis. affectõnis ⁊ etiam
operatõnis ita ꝙ in exteriori conuersatõne
tam lucida exempla sanctitatis pretenda-
dat. Et interiori mentis illustratõne tan
to decore grẽ prefulgeat ꝙ veraciter sibi
conueniat quod de vnigenito scribitur Hic
est filius me⁹ dilectus in quo mihi bene
conplacui. Talis eñ homo efficitur specu-
lum ⁊ exemplar recte viuendi omnibus
secum conuersantib⁹ quia suo exemplo ip-
sos virtualiter cogit ⁊ dulciter allicit ad
viuendum ⁊ placendum soli deo. Et de
talibus scribiẗ Job. Quoniam hoc est se
men cui benedixit domin⁹. Secundo in
hoc ꝙ hõ ex caritate viuat deo ẜm om-
nia dona virtutum ⁊ gratie que ab ipso
recipit. Hec enim omnia debet p deuotã
gratiarum actionẽ in deum refundere nihil
d̃ hoc suis meritis vel virib⁹ asscribẽdo
sed omnia in primã venam diuine largi-
tatis humiliter refundendo vt ex hoc in
fluencia donorum ⁊ gratiarum sibi largius
augeatur. Et hoc subtiliter innuit Salo-
mon cum dic̃ Eccs. Ad locum vnde exe-
unt flumina reuertentur vt iterum fluant
quia p hoc ꝙ homo dona gratiarum p hu
milem recognitõez in deum refundit sibi
fluxus gracie copiosius ampliatur.
Tercio in hoc ꝙ homo ex caritate deum
diligat ẜm omnẽ formã ⁊ modum quo
ipse christus cum primo dilexit Constat
autem ꝙ christus dilexit hominem for-
titer dulciter ⁊ constanter. Fortiter qui-
dem quia tanto amore ⁊ tam sitibundo
desiderio nostram salutem appetijt ꝙ co
ram pylato stans ad interrogata respon
dere noluit ne ex responsione data proro
garetur tempus sue passionis ⁊ nostre re

demptionis. Dulciter quidem quia tam
ꝓmpto affectu ⁊ leta mente ex caritatis
dulcore pro nobis passus fuit ac si passio
nis acerbitatem ⁊ obprobriorū calamita
tem sibi summas delicias reputaret. Con
stanter vero quia tam pseuerāter nos di
lexit ꝙ vinculum amoris nūq̄z ad momē
tum dissoluit. quod ptz per hoc quia vni-
onem sui cum natura humana nec ꝓpter
mortis acerbitatem nec ꝓpter penarum
⁊ obprobrioꝝ multiplicitatem nunq̄z ad
momentum voluit separare. Et ideo Leo
papa dicit. ꝙ tanta fuit illa vnio ꝙ nec pe-
nis nec obprobrijs poterat diminui nec
morte dissolui. Sic ⁊ tu si velis imprimi
forme ⁊ exemplari sue dilectionis debes
ipsuz diligere adeo fortiter vt ardor sue di
lectionis omnem transitoriam affectionē
in te absorbeat ⁊ adeo dulciter ꝙ in dulco
re sue dilectōnis tibi omīs aduersitas trā
sitoria dulcescat ⁊ adeo pseuerāter ꝙ nul
la res transitoria te ab ipsius amore euel-
lat. vt dicas veraciter cū apostolo. Quis
nos sepabit a caritate christi. Sic igitur
patz tercio quomodo deum debeas ado-
rare caritate perfecta. ¶ Sciendum est
scdo ꝙ ꝯtra hoc p̄ceptum faciūt superbi
cupidi ⁊ gulosi. Nam superbus ꝓ deo co-
lit vanam gloriam. Cupidus nummū siue
pecuniam. Sed gulosus ventrem siue ven
tris ingluuiem Unde dic̄ apostolꝰ. ꝙ aua
ricia est ydolorum seruitus. ⁊ de Gulosis
dic̄ quorum deus venter est. Nam hoc est
regulare ſm hieronimū ⁊ Augustinū. ꝙ
illud quod vnusquisq̄z supra deum vel eq̄
liter deo diligit ꝙ hoc sibi ꝓ deo prestituit
quā diu illud sic diligit. ¶ Sed est scien-
dum ꝙ superbia in triplici genere pro deo
colitur. Quandoq̄z superbia exercetur in
pompa seculi sicut in ꝯuiuijs torneamen-
tis ⁊ vestibus preciosis ⁊ hoc est mortale
si fiat propter pompā ⁊ ostentationē ali-
ter non. puta si fieret propter exercicium
militare vel vt homo decenter alijs cōui-
ueret. Quandoq̄z vero exercetur in virtu-
tibus ⁊ religiosis actibus ⁊ illa ſm Augu

stinum est multo deterior prima quia ma-
gis decipit sub specie religionis ⁊ hoc cō
tingit quattuor modis. Primo cu[m] quis
bonum quod habet. a se habere existimat
sicut fecit phariseus se preferens publica
no. Secundo si hoc sibi datum existimat
credit tamen sibi ꝓ suis meritis erogatū.
Tercio cum quis iactat se habere qđ non
habet tamen sibi donādum putat. Quar
to cum abiectis ceteris singulariter vult
videri Glosa sup illud Luce. xiij. Duo ho
mines ⁊c̄. Quinto vero exercetur superbia
in sacramentis sicut cum quis per ꝯtem-
ptum ⁊ inobedienciā abstinet a ꝯmuniōe
vel non ꝯfitetur tempore statuto ab eccle
sia. ⁊ si hoc ex temeritate fiat pc mortalium
le est. Non autem si fiat ex obedientia ⁊ re
uerentia sacramenti. beatus Bernardꝰ in
quodam sermone ponit quattuor species
ingratitudinis. Primo ingratꝰ est qui be-
neficium accepisse se negat. Secundo qui
dissimulat gratias agere. Tercio qui non
reddit qđ accepit ⁊ tale qđ accepit abscō
dit. Quarto omniū ingratissimus q i om
nium est oblitus. vnđ ibidē Bern̄. sic diffi
nit ingratitudinem. Ingratitudo est ho-
stis gratie inimica salutis exinanitio me-
ritorum dispersio virtutum ꝑdicio benefi
ciorum vētus vrens ⁊ siccans fontem pie
tatis rorem misericordie fluēta gratie. Ge
neraliter etiam ꝯtra hoc p̄ceptum faciūt
qui ꝯfitentur deum ore. factis autem ne-
gant ⁊ offendunt. De quibus ꝯqueritur
dominꝰ Isaie. Populus hic labijs me ho
norat cor autem eorū longe est a me.
Ex premissis patet qualiter ꝯfitendum sit
de transgressione huiꝰ primi precepti. Et
primo de p̄ma expositōe scz quidquid cō
tra fidem deliquisti Corde aliqua contra
fidem sentiendo vel tenendo. Ore aliqua
contra fidem docendo vel veritatem do
ctrine fidei deridendo seu fastidiendo. O-
pere incantationes exercendo vel exer-
centibus fidem adhibendo. dies egyp-
ciacos ⁊ ceteras lunatōnes supersticiose
seruando veram fidem debiliter tenendo

et eam per vitalia opera exercendo vel articulos negligenter addiscendo. Item de secunda expositione si in aliquo bono creato spem tuam posuisti si per nimiam solicitudinem spem a diuina prouidentia subtraxisti et si aliquos verbo vel exemplo a spe diuini adiutorij retraxisti vel si in ecclesia spe salutis et diuini suffragij non orasti sed potius pro sanitate vel vtilitate aliqua corporali. ¶ Item de tercia si aliquid contra deum dilexisti vel etiam si actiones tuas precise in eius honore non ordinasti vel si vitam tuam exemplari sue dilectionis non conformasti et breuiter quidquid contra caritatem deliquisti. Ex quibus etiam patere potest quam necessarium sit cuilibet ad discretum confessorem recurrere per quem de predictis plenius valeat informari.

Secundum preceptum est. Non assumes nomen dei tui inuanum. Ubi secundum Augustinum prohibetur Juramentum friuolum et etiam periurium vterque enim et qui pro nihilo iurat et qui false iurat assumit nomen dei inuanum quia Primus sine causa nominat summam veritatem. ¶ Secundus autem eam nominatim contemnit peiorando et hoc preceptum tripliciter exponitur. ¶ Primo modo de transgressione iuramenti vt sit sensus. Non assumes nomen dei tui inuanum execrabiliter scilicet iurando vel piurando ¶ Circa quod tria per ordinem sunt declaranda. Primum est qualiter et quibus modis illud preceptum male iurando violetur. Secundum est que sint attendenda in hoc quod aliquis licite et sine peccato possit iurare vel iuramentum recipere. Tercio videndum est que sint illa per que aliquis a reatu periurij merito retrahatur. ¶ Propter primum est sciendum quod nomen dei inuanum assumitur male iurando tripliciter. Primo quidem iurando vane et inutiliter et hoc fit diuinam veritatem sine causa nominando et obtestando. Secundo iurando dolose et fraudulenter vt in contractibus primum tuum decipiendo et iurando rem tuam esse meliorem quam sit vel quod plus tibi constiterit quam fecerit. Tercio iurando temerarie et pertinaciter quod iterum fit tribus modis. ¶ Primo execrabiliter iurando vt cum aliquis iurat per intestina dei vel per pulmonem dei. ¶ Secundo irreuerenter iurando vt cum quis sine causa iurat per quinque vulnera christi. Hec enim iuramenta quantumcunque sint vera quia tamen primum sonat in dei blasphemiam co quod aliquid deo ascribit quod sue dignitati non conuenit. Secundum autem sonat dei irreuerentiam quia magna est dei irreuerentia sua vulnera preciosa inuanum assumere. vnde nobis tota salus effluxit. ideo si talia iuramenta ex deliberatione fiant sunt peccata mortalia propter quod etiam in quibusdam terris talia iuramenta sic sunt restricta quod quicunque in talibus offendit aurem vel digitum vel quandoque linguam perdit. Si autem talia fiant ex cursu lingue et indeliberate sunt venialia. Ego tamen credo quod non sint venialia sicut primi motus infidelitatis ¶ Tercio scienter periurando et veritatem diuinam pertinaciter contemnendo et hoc secundum theologos et etiam iuristas contingit quattuor modis et quolibet eorum periurium committitur. Primo modo cum quis scienter falsum iurat et hoc semper est peccatum mortale Secus si ignoranter hoc fiat putans esse verum quod iurat et non tantum qui piurat. Sed etiam ille qui plena voluntate disposuit periurare etiam antequam periuret videtur piurus censendus quia deus non iudicat ex operibus sed ex cogitationibus vt patet. xxij. q. v. Sciendum tamen quod piurium solennizatum et deliberatum est peccatum mortalissimum. Deliberatum autem iuramentum licet non solennizatum si seriose iuret et plene deliberet tantum est peccatum mortale. Si autem hoc solum fiat cursu verborum et nec sit solennisatum nec deliberatum sic est veniale ¶ Secundo modo dicitur piurium iuratio indiscreta siue dubia vt cum quis iurat

de quo dubitat an sit verum et si hoc fit ex deliberatione et proposito sic est mortale et maxime quando est deenni zat um. Si autem fiat incaute vel iocosa levitate sic est veniale ¶ Tercio modo dicitur periurium iuramenti transgressio aut ergo iuramentum est illicitum vt cum quis iurat non dare elemosinam et sic fit periurus ipso facto et peccat iurando sed nō peccat cōtraveniendo. quia secundum Ysidorum. In malis promissis rescinde fidem et in turpi voto muta decretum Aut est licitum vt cum quis iurat quod nolit ludere etiam pro poculento vel esculento et sic semper mortaliter peccat quotienscunque ludit Si autem quis iuravit dare elemosinam et ieiunare vel peregrinari tunc si transgreditur ex necessitate vel impotētia excusatur a periurio. Si autem ex volūtate. periurus efficitur. Extra de iureiuran. Querela. Quarto modo dicitur periurium iuramēti receptio. Qui enim periurat et qui periurare compellit vterque periurus est. vt. xx. q. v. ca. j. Cuius ratio est. Quia qui aliquē compellit ad iurandum et scit eum falsum iurare vincit homicidam quia ille corpus occidit iste animam immo duas animas illius scilicet qui iurat falsum et suam ipsius qui recipit iuramentum vt patet. xxij. q. v. ille et c. exijt. ¶ Propter secundum est sciendum quod ad hoc quod aliquis licite possit iurare vel licite exigere aut etiam recipere iuramentum. Considerandum est quod exigens iuramentum aut est persona publica vtpote iudex et talis non peccat quia tenetur ex ordine iuris recipere iuramentum sive sit verum sive falsum. Aut est persona privata et tunc aut exigit ad obligationis confirmationem et hoc fit sine peccato aut ad veritatis subversionem vt cum scit eum falsum iurare et sic peccat mortaliter. aut ad dubitationis remotionem vt quando pro re litigiosa iuratur et sic non peccat exigens iuramentum cum sit finis controversie vt scribitur Hebreorum. vj. potest etiam aliquis innocentiam suam purgare iuramento et in hoc casu sibi debet credi nisi cōtrarium possit per testes probari. Ad hoc ergo quod aliquis possit sine peccato iurare et iuramentum recipere tria requiruntur. Primo veritas ex parte consciencie. Secundo iudicium id est discretio sive deliberatio ex parte rationis. Tercio iusticia ex parte rei iurande id est quod istud pro quo iuratur sit iustum et licitum et predicta tria secundum Hieronimū dicuntur comites iuramenti quia debent comitari quodlibet licitum iuramentum prout hoc notavit. Johan. xxij. q. v. Animadvertendum Propter tercium est sciendum quod quilibet merito a periurio debet retrahi propter tria mala que ex periurio incurrimus Et similiter propter tria bona que ex periurio amittimus. Nam primum malum quod ex periurio incurrimus est penitētie austeritas. Quia secundum canones pro periurio manifesto et solennizato debet imponi penitentia septennis. ¶ Secundum malum est reatus immanitas quia secundum Hostiensem. Hoc crimen in penitencia compatur homicidio voluntario immo secundum Augustinum qui cogit alium periurare duplici ratione superius tacta vincit homicidam ¶ Tercium malum est fame irrecupabilitas quia periurus infamis efficitur nec postea quantumcunque peniteat in testimoniū admittitur. Extra de testibus sicut et c. Sunt etiam tria bona que ex periurio perdimus. amor namque veritatis tria bona in homine operatur quibus ex periurio totaliter denudatur ¶ Primū bonum est quod amor et conservatio veritatis hominem ab imperfecta servitute liberat. vnde scribitur Joh. viij. Si veritas vos liberaverit vere liberi eritis. ¶ Secundum bonum est quia ipsum omnibus donis et virtutibus fecundat Ecci. xxiiij. Penetrabo inferiores partes terre et illuminabo omnes sperantes in domino. ¶ Tercium bonum est quia hominem de adeptione beatitudinis assecurat vnde scribitur Sapiētie. vj. Concupiscentia id est amor sapientie perducit ad regnum perpetuum Sed hic notabiliter est sciendum quod ex illo verbo

ꝙ christūs dicit. Ego dico vobis non iu-
rare omnino quidam simplices sumpse-
runt occasionem erroris sic intelligentes
ꝙ christ⁹ inhibuerit omne iuramentū tan
quam omnino illicitum ⁊ hoc multi here
tici senserūt ⁊ sentiunt sed hoc non est ve
rum quia christus in hoc verbo non ꝓhi
bet simpliciter iurare sed solum ꝙ sine cau
sa legittima ⁊ necessaria non sit iurandū
⁊ propter periurij periculum euitandū ⁊c.
¶ Secundo hoc exponitur d̄ transgres
sione voti sub hoc sensu Non assumes no
men dei tui inuanum. Votum scilicet tuū
deo factum transgrediendo. quia ẜm hu
gonem de sacramentis libro scd̄o pte. xij
c. viij. Votum est testificatio quedam ꝓ
missionis spontanee que ad solum deum
⁊ ad ea que dei sunt refertur ¶ Ex q̄uo
patet ꝙ transgressio voti hoc precepto ꝓ
hibetur. Unde ad maiorem huius euiden
tiam circa votum quattuor sunt principa
lit' inquirenda Nam primo inquirendum
est quid sit votum ⁊ que ⁊ quot requirun
tūr ad ipsum Secūndo vtrum votum lici
tum semper obliget ad seruandum Tercō
vtrum post votū simplex possit quis con
trahere matrimonium Quarto reqr̄etur
vtrum melius sit aliquid facere ex voto
q̄z sine voto. ¶ Propter primum est sci
endum ꝙ votum nihil aliud est q̄z spon-
tanea ꝓmissio cum deliberatione vel ob-
ligatione firmata ¶ Ex quo patet ꝙ ad
votum tria requiruntur Primum est ꝓpo
sitū voluntatis quod debet fieri ex animi
libertate non autem ex coacta necessitate
¶ Ex quo patz ꝙ si aliquis cogatur me
tu cadente in constantem virum ad ali-
quid vouendum non tenetur exoluere
¶ Secundum est deliberatio volunta-
tis quia si aliquis subito bonum aliquod
concipiat non obligatur ad seruādum ex
voti necessitate sed solum ex quadam de
centia ⁊ congruitate inquantum diuinis
⁊ bonis instinctibus non est resistendum
¶ Tercium est ꝙ votum sit de re bona
quia si fiat de re mala non obligat dicēte
ysidero In malis premissis rescinde fidē
⁊ in turpi voto muta decretum. Et poni
tur. xxij. q. iij. ¶ Propter secundum est
sciendum ꝙ votum licitum semper obli-
gat ad seruandum si vouens sit iuris sui
quia eius transgressio est peccatum mor-
tale exceptis quattuor casib⁹ ¶ Prim⁹
si aliquis vouit sub ꝯdictione. tūc enim
non existente ꝯdictōne non tenetur exol-
uere votum. puta si aliquis vouit ieiunare
beate virgini vt sanetur talis si non sana-
tur infra temp⁹ prefixum non tenetur ad
solutionem voti. ¶ Secundus est si ac-
cedit dispensatio eius qui potest que ta-
men nunq̄z debet fieri in voto nisi in eque
bonum vel in melius ꝯmutetur. Cui⁹ gra
tia queri potest vtrū papa in voto conti-
nentie solennizato possit dispensare. Ad
quod ꝯmuniter respondet Johā. hugo
hostienẜ ⁊ Innocenti⁹ ꝙ sic quia in om-
ni voto sicut ⁊ in omni iuramento intelli-
gitur excepta potestas pape ⁊ ideo hoc
dic̄ posse de plenitudine potestat̄ ⁊ max
ime si ꝯmunis vtilitas regni vel ꝓuincie
exposcat hoc. sed Albertus in quarto sen
tentiarum dic̄. ꝙ votum ꝯtinentie solen-
nizatum nullo modo recipit dispensatio-
nem quia pro hoc nihil melius dignius
vtilius poterit cōpensari cum non sit dig
na ponderatio anime ꝯtinentis vt scribit
Prouer. Unde iuxta sententiam magno-
rum doctorum papa in voto continentie
dispensare non potest. nec valet istud qd̄
dicitur de vtilitate regni vel prouincie. qꝛ
ẜm Augustinū. Non sunt facienda mala
vt eueniant queq̧ bona vt temporib⁹ be
ti Mathei Effigemia virgo deo dicata
noluit nubere regi cum se tamen cum om
ni populo promitteret fieri christianum.
nec Matheus apostolus ad hoc consen
tire voluit sed pro eo potius mortem su-
stinuit ⁊ hanc opinionem sine preiudicio
reputo tutiorem. ¶ Tercius casus est si
impotentia ⁊ impossibilitas accedat. nā
quidquid votum fiendum impediret si p̄
sens esset hoc ipsum superueniens voto

facto obligationem aufert. Unde si ali-
quid possibile dum vouetur postea fiat
impossibile tollitur obligatio quantum
ad hoc. Puta si aliquis diues vouit edi
ficare ecclesiam ⁊ postea paupertate su
perueniente perficere non possit non ob
ligatur. ¶ Hoc tamen intelligendo ꝙ
si factus est omnino impotens absolu-
tus est a toto. Si autem sit impotens
in parte ita ꝙ totū perficere non possit
tunc remanet solum obligatus ad id qđ
potest ⁊ non ad aliud. ¶ Quartus ca
sus est si vouens non sit sui iuris cum eñ
votum sit spontanea promissio melio-
ris boni cum deliberatione firmata vt vi
sum est. patet ꝙ solum ille vouere potest
⁊ per consequens per votum suum obli-
gatur qui sui iuris existit. Et ideo quicun
qꝫ subest voluntati aliene non potest ali
quid vouere quod illum cui subest a debi
to subiectionis impediat. Unde seruus
qui subest domino nō potest quicquam
vouere quod ipsum impediat a seruicio
domini. Uir autē qui subest mulieri quā
tum ad redditionem debiti ⁊ econuerso
non potest vouere continentiam sine eiꝰ
licentia. Nec etiam ꝑegrinationes lon-
gas excepto voto terre sancte. licꝫ absti-
nentiam ⁊ similia vir possit vouere sine
licentia vxoris. Mulier vero quia viro
subest in omnibus ideo non potest voue
re sine consensu viri nō etiam monachꝰ
sine consensu prelati Similiter eps quia
subest pape in his que ad episcopatū per
tinent ideo nō potest vouere ꝑegrinatō
nes longas nec etiam religionem intra
re sine ꝯsensu pape. Abstinētiam autem
⁊ elemosinam ⁊c. hꝰmodi vouere potest
per que nō retrahitur ab āministratōne
sibi ꝯmissa. Clericus etiam secularis q̄a
subest episcopo quantum ad beneficiū.
ideo nihil vouere potest quod ipsum ab
strahat a seruicio beneficij licet alia vo
uere possit in quibus sui iuris existit fili
us etiam familias quia subest patri in
his que ad regimen domus pertinent.

Ideo circa talia nihil potest vouere sine
patre sed religionem ⁊ alia ī quibus nō
subest patri bene vouere potest ¶ Et hec
notant Sanfredus ⁊ hostienꝭ. Sed cū
mulier nihil vouere possit sine consensu
viri merito dubitatur vtrū peccet emit-
tendo aliquod votum sine licentia ma-
riti. ¶ Ad quod dicendum est ꝙ non
nisi hoc faciat temerarie licet eñ votum
vxoris ⁊ omniū huiusmodi qui non sunt
sui iuris non sit firmatum sine consensu
eorum quibus subijciūtur nō tamen pec
cant vouendo absolute loquendo qꝛ in
eoꝝ voto intelligitur debita ꝯdicō scꝫ si
suis superioribꝰ placuerit vel si expsse nō
remittat. In talibus eñ sufficit tacitus
ꝯsensꝰ ſm Innocētiū. Puta si superior
sciat ⁊ non ꝯtradicat argumēto. xx. q. ij
Si in qualibet. ¶ Sciendum tñ ꝙ licet
vxor non possit vouere aliquid sine con
sensu viri si tamē fiat nō debet ꝯtraueni
re auctoritate ꝓpria sed vir eius potest
irritare etiam si vouit antequā matrimo
nium sit ꝯtractum dummodo nō fuerit
adimpletum Immo etiam ꝙ plus est si
mulier de ꝯsensu viri voueat abstinentiā
ꝑegrinatōnē vel hꝰmodi ⁊ postea ei vir
executionē ꝓhibeat debet obedire viro
⁊ nō peccat viro obediendo licet vir pec
cet id quod ꝯsenserat retrahēdo vel eti
am prohibendo. xxxvij. q. v. voluit. In
hoc tamen casu distinguēdū est quia aut
dedit licētiam in facie ecclesie ⁊ quasi in
iudicio ⁊ tunc ſm Petꝝ nō potest reuo
care aut dedit in priuato ⁊ tūc añ vsum
licentie poterit reuocare. Puta si dedit
licentiam de ingressu religionis sed po-
stea non potest. Thomas ⁊ Albertus
dicunt ꝙ si vir dedit licentiam expresse
coniugi de castitate vouenda non po-
test eam post votum emissum reuocare.
sed intellige ꝙ non potest hoc sine pec-
cato. Sed si vir solum dissimulet ⁊ post
plenā deliberationem reuocare velit po
test ⁊ mulier sibi ī hoc obedire Cuiꝰ cau-
sam videtur dare Innocētiꝰ dič. Quia q̄

dat licentiam vouendi. non ꝓpter hoc
impeditur exigere debitum nisi ⁊ ipse si-
militer voueat. Illa tamē que vouit im
peditur ab exigendo sed nō a reddendo
Sed forte dices nunquid vir peccat ir-
ritando votum vxoris quod sine suo cō
sensu emiserat. Dicendum ꝙ non quia
vtitur iure suo sibi diuinitus concesso et
etiam a canone sibi indulto.
Propter tercium vtrum scilicet post vo
tum simplex quis possit matrimonium
contrahere tria videnda sunt. Nam pri-
mo est ostendendum ꝙ mortaliter pec-
cat qui post votum simplex continentie
contrahat matrimonium Tum quia
facit contra preceptūm diuinum quo di
citur vouete ⁊ reddite. tum quia in foro
conscientie ⁊ apud deum ſm doctores
tantum obligat votum simplex quan-
tum solenne. Ex quo euidenter patz
q̄m prophane quidam consulant ⁊ licē
tiant aliquas personas contrahere post
votum simplex emissum continentie qui
peccant tripliciter. Primo quia suo
consilio ad peccatum infidelitatis im-
pellunt. Nam transgressio voti sicūt ⁊
iuramenti videtur esse quedam abnega
tio diuine veritatis. Et ideo post ydola
triam peccatum periurij ⁊ transgressio
voti videtur secundum locum tenere in
grauitate delicti. Propter quod etiam
vtrumqꝫ prohibetur in secundo precep-
to quod immediate se habet ad p̄mum
Secundo quia personam illam max
imo periculo exponunt cum ſm certio-
rem opinionem nunquam possit petere
debitum sine peccato. Tercio quia
dignitatem angelicam homini adimūt
Quod patet quia per continentiam ho-
mo puritati angelice cōformatur immo
etiam per eam dignitatem angelicam
supregreditur. Quia ſm hieronimum.
Continentiam in carne corruptibili ser-
uare est dignius ⁊ excellentius ⁊ maio-
ris meriti q̄m eam habere per naturam.
Secundo videtur cum ille qui post
votum simplex continētie postea iūrat
se cum aliqua contrahere an plus debe-
at seruare vel votum vel iuramentum
Dicendum ꝙ votum est magis ser-
uandum vt patet extra ꝙ clerici vel vo-
tum C. rursus vbi dicitur ꝙ votum sim-
plex seruandum est. Etiam si postea iura
uit vxorem ducere ⁊ pro temerario iura
mento penitentiam agat Licet hostiēſ
in casu cōtrario vt cum quis iurauit vx
orem ducere ⁊ postea votum continen-
tie emittit dicat magis seruandum iura
mentum q̄m votum. Tercio viden
dum an votum sit magis obligatorium
q̄m iuramentum. Unde obligatio voti
causatur ex fidelitate quā deo debemꝰ
scilicet vt ei promissum seruemus. Sed
obligatio iuramenti causatur ex reueren
tia quam deo debemus ex qua tenemur
vt verificemus quod per nomen eius ꝓ
misimus. Omnis autem infidelitas est
irreuerentia. maior videtur esse maxima
irreuerentia. Quare cum infidelitas im-
portet summam irreuerentiam maior vi
detur esse obligatio voti q̄m iuramenti
si attendamus ad propriam rationem
obligationis vtriusqꝫ. Quod autez dicē
vtrumqꝫ esse eiusdez firmitatis hoc po
test verificari quantum ad ydemptita-
tem obiecti quia vtrumqꝫ obligat ipsi
deo. Sed quantum ad rationem obligā
di maior videtur obligatio voti vt di-
ctum est. Propter quartum est
sciendum ꝙ multo melior est facere ali-
quid ex voto q̄ꝫ sine voto quod patet ex
tribus. Primo quia vouere est actus la
trie que est nobilior virtus Constat autē
ꝙ actꝰ qui ex perfectiori virtute elicitur
est perfectior quare ⁊c̄. Secūdo quia ſm
Anshelmum. Perfectius est dare arbo
rem cū fructu q̄ꝫ fructum tm̄ sine arbore
sꝫ ꝯstat ꝙ bona volūtas est q̄si arbor fe-
cūda actꝰ aūt ꝯtinētie est q̄dam fructꝰ
bone voluntatis. Cum igitur ille qui cō
tinet sine voto det solum fructum. Qui
autem ex voto continet etiam ipsam bo

nam volūtatem cū omni fructu ex eo
prouenienfe deo perpetuo dedicauerit
patet ꝙ multo melius est cōtinere ex vo
to q̄ȝ sine voto. Nec valet si dicatur ꝙ
continens sine voto libere continet qui
autem ex voto continet ex necessitate
melius autem videtur aliquid fieri ex li
bertate q̄ȝ ex necessitate Ad hoc respon
det Anshelmus in libro de similitudini
bus. Cur deus homo ꝙ felix est necessi-
tas que ad meliora compellit. Constat
autem ꝙ necessitas que innascitur ex vo
to procedit ex libera voluntate qua ho-
mo spōtanee se deo per votum obligat
quare ⁊c̄. ¶ Tercio hoc idem patȝ quia
per votum voluntas immobiliter firma
tur in bono facere autem aliquid ex vo-
luntate magis firmata ad bonum hoc
est perfectius quia pertinet ad perfectio
nem virtutis Vt patȝ. iij. Ethicoꝝ. qua
re ⁊c̄. ¶ Tercio exponitur hoc de trans
gressione verbi maledicti sic. Non assu-
mes nomen domini dei tui inuanum in
verbo scilicȝ maledicto Et sic contingit
peccare quattuor modis. ¶ Primo
non maledices deo sicut lusores faciunt
cum non ꝓsperantur in ludo taxillorum
qui culpam dyaboli retorquēt in diui-
nam innocentiam ⁊ deo maledicunt qđ
etiam horribile est audire horum vicio-
rum participes sunt qui talibus ꝯucian
tibus hospicium concedunt vel qui ve-
stimenta eorum delusa diuidūt ⁊ qui cū
ipsis familiariter bibunt vel ab eis sortē
luminis recipiunt ¶ Secundo non ma
ledices alicui sancto ⁊ specialiter beate
virgini prout faciunt iudei plasphemi.
Omnes enim tales non possunt absol-
ui nisi ab episcopo vel eius penitenciario
⁊ maxima debet eis penitentia imponi
prout dicitur Extra de maledictis Sta-
tuimus: Vbi plura de hoc inuenies in
textu ⁊ in glosa. ¶ Ter-
cio Non maledices dei verbo ipsum sci-
licet subsannando seu etiam predicato-
rem impediendo contra quod faciunt
qui verba p̄dicatoris derident vel ad
ipsum impediendum clamores risus vl̄
alias truphas exercent. ¶ Quarto
non maledices diuine voluntati vt faci
unt illi qui maledicunt aeri pluuiali vel
eorum infirmitati seu etiam rerum per-
ditioni propter quam multi maledicūt
deo vel etiaȝ sibiipsis. Exemplum de cle
rico per quattuor annos infirmato qui
in fine dixit. Deus tu accepisti mihi cor
pus ⁊ ego accipiam tibi animam dya-
bole veni ⁊ accipias mihi animā quod
diuino iudicio statim factum fuit. Quā
doqȝ etiam plasphemia est impugnatō
veritatis agnite ⁊ sic est peccatū in spi-
ritumsanctū. ¶ Notandum tamen ꝙ
maledictio quandoqȝ procedit ex voto
vltionis ⁊ odio persequentis ⁊ hoc pro
hibetur quia est peccatū mortale. Quan
doqȝ etiam procedit ex amore iusticie ⁊
hoc conceditur nec est peccatum. cum
ea etiam sancti vsi sint Vt patet. xxiiij.
q. iij. Cūm sancti. ¶ Insuper est scien-
dum ꝙ istud preceptum a malis christia
nis tripliciter violatur videlicet. Corde
ore ⁊ opere. Corde quidē sicut mali chri-
stiani qui solo nomine christiani vocan
tur rem autem ⁊ veritatem nominis ab
negantes qui licet sacramentum baptis
mi receperint re tamen sacramenti id est
gratia carent. Ore videlicet id est mala
iuratione. voti transgressione. predica
tione que fit vana intentione ⁊ indeuo-
ta oratione De qua dicitur Ysaie. Popu
lus hic labijs me honorat cor autem eo
rum lōge est a me. Opere vero sicut ypo
chrite qui nomen domini dei inuanum
assumunt in simulatione operis exterio-
ris ⁊ non in pietate cordis. Bene nanqȝ
istud inuanum recipiūt quia vanam glo
riam expetentes iam mercedem suam re
ceperunt. ¶ Ex premissis igitur diligē
ter consideranti patere potest qualiter
quis de isto precepto debeat confiteri

Preceptum Tercium

Tercium pre
ceptum est. Memento vt
diem Sabbati sancti. Et
hoc preceptum refertur ad spiritussan-
cti bonitatem sic secundū ad filij verita-
tem. Et primum ad patris potestatem
Docet enim hominem per affectum de-
uotionis hac die totaliter quiescere ita
ꝙ si homo quicquam in orationibus vel
in bonis operibus per totam septima-
nam neglexerit hoc recuperet ipso die
Unde ad euidentiam huius precepti
¶ Primo queritur quare fuerit domi-
nicatum. Ad quod dicendum ꝙ huius
precepti est triplex ratio literalis. ¶ Pri
ma fuit diuini cultus vacatio vt ista die
homo simplex deuotionem studeret ⁊
quidquid boni alio tempore neglexerat
hoc isto die potissime restauraret.
Secunda fuit auaricie restrictio. Unde
non tantum ab operibus mechanicis
sed etiam a mercatis isto die abstinere
debemus. ¶ Tercia fuit diuine omni-
potentie maioris recordatio quia sicut
deus requieuit die septimo ab omnibus
rebus quas fecerat in obsequium homi
nis ita homo debet requiescere ab omni
opere exteriori vt vacet diuine laudi deo
scilicet gratias referendo pro creatio-
nis beneficio quia deus omnia in sui ob
sequium ⁊ subsidium produxit. Est eti-
am huius precepti triplex ratio mistica
¶ Prima est allegorica que docet quid
sit credendum quia Sabbatum signat
requiem corporis christi in sepulcro et
etiam consolamen animarum in lymbo
que per presentiam anime christi facta
est. ¶ Secunda est tropoloica que do
cet quid sit sperandum quia signat requi
em animarum a peccatis ⁊ quietem ani
marum in christo per deuotionis affe-
ctum ⁊ per cōtemplationis exercicium
Tercia anagogica que docet quid
agendum quia signat quietem animarū
in celo ad quam per presentem vacatio-
nem mentis in deo speramus peruenire
¶ Secundo queritur quare dies sabba
ti translata fuerit in diem dominicam.
¶ Ad quod dicendum ꝙ hoc similiter
factum fuit triplici ratione vt gratia bre
uitatis alias referemus. ¶ Primo ob
memoriam beneficij incarnatōnis quia
sicut die dominica mundus fuit creatus
ita eodem die fuit per incarnationis mi
sterium recreatus. Et hoc beneficium di
gnissime in memoria iugiter est haben-
dum quia per hoc nobis deus summam
caritatem exhibuit dicente apostolo ꝓ
pter nimiam caritatem qua dilexit nos
deus filium suū misit ꝛc̄. Ex maxima cū
caritate ꝓcessit ꝙ verbum eternum ho-
mo fieri voluit vt te deificaret ⁊ vt ho-
minem mendicum thesauro diuinitatis
locupletaret. Et vt ista in nobis efficeret
lumen diuine claritatis abscondere vo-
luit sub velamine nostre mortalitatis
thesaurum sue diuinitatis sub velamine
humane infirmitatis ¶ Secundo pro
pter memoriam beneficij redemptionis
Nam christus illa die naturam humanā
de vinculis captiuitatis eripuit in qui-
bus fere per quinqꝫ milia annorum fue-
rat miserabiliter captiua ⁊ de carcere te
nebrarum eduxit quia licet anime in lym
bo non haberent penam sensus erant ta
men priuate diuina visione ad quam illa
nocte per verbi diuini presentiam felici-
ter admittebantur. Illa etiam die dya-
bolum alligauit eius potentiam adimē
do ¶ Que quidem beneficia merito de
bent in memoria haberi ⁊ iugiter recoli
cum gratiarūactōe Ad quod mouemur
exemplo Ysa. qui dicit Miserationū do
mini recordabor ꝛc̄. ¶ Tercio ꝓpter me
moriam beneficij resurrectōnis que fuit
causa ⁊ exemplar nostre resurrectionis.
Nam illa die tria beneficia nobis ꝓtulit
¶ Primū qꝛ mortē destruxit ⁊ eam in se
ipso occisus occidit. nā ſm Augm Dig

situm erat vt quia dyabolus christum in
nocēter peremit potestatem perderet in
eos quisua calliditate deuictus tenebat
¶ Secundum quia naturam huma-
nam veste immortalitatis induit cum
immortalis ⁊ impassibilis resurrexit.
¶ Tercium quia timorem mortis no-
bis abstulit quādo per suam resurrectio
nem nos de eterna beatitudine assecura
uit cum certum sit ꝙ membra sequi debe
ant vbi caput suum precessit. Et ideo di
cit Leo papa ꝙ hec dies tantis diuina-
rūm dispensationum misterijs est conse
crata vt quidquid est insigne a deo con-
stitutum in terris in huius diei dignitate
sit gestum. vt patet in spiritussancti mis-
sione in episcoporum consecratione in
sanctimonialium velatione ⁊ huiusmo-
di. Specialis tamen ratio translationis
fuit ne videremur iudaizare diem sabba
ti more iudeorum obseruando.
Sed est notandum ꝙ illud preceptum
potest accipi tripliciter. ¶ Primo gene-
raliter vt cessemus a vicijs. ¶ Secun
do specialiter vt cessemus ab operibus
corporalibus ⁊ actibus mechanicis per
que mens impeditur ne deo libere vaca-
re possit. ¶ Tercio specialissime vt cō-
tingit in viris cōtemplatiuis qui ab om
nibus occupationibus mundanis se ab
strahūt vt totaliter deo vacent. Prima
vacatio est ad salutem necessaria. Secun
da est debita quia concernit obedienti-
am diuini precepti. Tercia est perfecta
quia solum conuenit perfectioni status
contemplatiuorum qui sibi ⁊ omnibus
mundialibus mortui. soli deo vacant ⁊
iuxta predictam distinctionem istud pre
ceptum tripliciter exponitur ¶ Primo
sic memēto vt diem sabbati sanctifices
id est summo studio illum diem hono-
res nihil scilicet operis corporalis in eo
faciendo quod possit impedire quietem
mentis in deo ⁊ sm hunc intellectum
istud preceptum contingit transgredi
quattuor modis. ¶ Primo manualiter
operando. Secūndo mercatibus inten-
dendo. Tercio placita secularia frequen
tando. Quarto actum iudiciarium exer
cendo. Est enim iure statutum vt illo die
strepitus iudiciarius non fiat sed conqui
escat. Posset tamen vt dicit Guilhelmꝰ
in glosa tali die pro pace tractari vel pro
pace firmanda iuramentum licite prote-
stari. ¶ Ex quo patet ꝙ quicunqȝ sab-
batum violat mortaliter peccat. Excusa
tur tamen q̊s a peccato mortali in quat
tuor casibus ¶ Primo quidem ꝓpter
laboris vel operis modicitatem. Puta
si labor tam modicus sit ꝙ quietem men
tis in deo impedire non possit. Et hec ra
tio innuitur in glosa Exodi.xxxj. super ver
bo illo quicūqȝ polluerit sabbatum Glo
sa. Turbando quietem anime. morte mo
rietur scilicet corporis ⁊ anime.
¶ Ex quo patet ꝙ solus ille labor qui
turbat anime quietem ⁊ spiritus liberta
tem causat peccatum mortale ¶ Secū
do per laboris necessitatem que tanta
debet esse vt labor operis sine rei pericu-
lo nec possit preueniri nec differri sicut
contingit in messibus propter incursum
hostium ⁊ in vindemijs propter frigus
vel in captura allecum que solent fieri tē
pore determinato. In talibus enim ex-
cusat necessitas que legem nō habet vt
patet Extra de cōsuetudine. Quanta au
tem sit necessitas vel laboris quantitas
que a peccato excuset ad arbitrium boni
viri iudicādum est. Vnde dicit Guilhel.
in glosa ꝙ minutores ⁊ viatores ⁊ fer-
ratores equorum si talia faciant non pro
pter questum ꝓprium sed propter neces-
sitatem aliorum excusātur a peccato ali
ter non ¶ Tercio propter operis pieta
tem quia bene licet in sabbato ꝓpter de
um arare ⁊ agrum pauperis seminare vł
ducere ligna pauperibus religiosis ⁊ tali
is miserabilibus personis. ¶ Quarto
propter publicam vtilitatem puta labo
rare pro ponte vel pro via seu etiam eccle
sia reparāda dummodo hoc gratis fiat

Preceptum Tercium

¶ Sed hic incidit dubitatio cum cū
obseruatio sabbati sit de p̄cepto diuino.
Diuinum autem preceptum sit maiꝰ q̄ȝ
humanū dubitabile videtur quomodo
ecclesia que vtitur potestate humàna po
tuerit dispensare ex causis predictis sup
transgressione precepti diuini ¶ Ad q̄đ
dicendum ꝙ ecclesia bene videtur posse
dispensare in casibus predictis duplici
ratione ¶ Primo quia ecclesia non vti-
tur tantum potestate humana vt ratio
supponit sed etiam potestate diuina et
ideo eadem potestate ecclesia dispensat
in precepto diuino quo deus ipsum con
didit. ¶ Ex quo patet ꝙ quicunqȝ pote-
statem vel claues ecclesie contemnit dei
potestatem contemnit Luce. x. Qui
vos spernit me spernit ¶ Secundo q2
dispensatio vel summitur pro mandati
relaxatione ⁊ sic verum est ꝙ ecclesia vel
minor potestas non potest dispensare in
mādato superioris. vel sumitur ꝓ man-
dati interpretatione puta declarando in
quo casu s̄m intentionem legislatoris
mandatum obliget ad sui obseruantiam
⁊ in quo casu non. Et hoc modo ecclesia
potest dispensare in precepto diuino.
Secundo exponitur sic Sabbatum san-
ctifices id est summo studio illa die pre-
cipue peccata mortalia caueas nihil in
eo facinoris ꝯmittendo quia multo ma-
gis peccatum est delinquere tali die san
cto q̄ȝ in alio. vnde narrat beatꝰ Grego.
dyalogorum ꝙ quedā legittima a viro suo
ꝯgnita cum se ꝓcessioni ꝯiungeret a dy
abolo arripiebatur ⁊ multum ab eo vex
abatur ⁊ si hoc fit in personis legittimis
quanta pena plectendus erit concubitꝰ
illegittimꝰ. vnde dic̄ Augustinꝰ in libro
de decem cordis. Dico tibi ꝙ specialiter
sabbatum obserues non quomō iudei ob
seruant. Corpali enim ocio vacare volūt
ad nugas ⁊ luxurias suas. Multo autē
melius facerent ꝙ in agro suo die sabba
ti aliquid vtile seminarent q̄m ꝙ in thea
tro seditionibꝰ insisterēt. ⁊ meliꝰ femi-
ne ipsorum in die sabbati lanas facerent
q̄ȝ ꝙ tota die in choreis impudice salta
rent. vnde Seneca derisit sabbata iudeo
rum dicens eos perdere septimam ꝑtem
vite sue Treñ. Viderūt eam hostes ⁊ de-
riserunt sabbata eius Et rationabiliter.
Cum enim principalis intentio legislato
ris sit ꝓpter hoc nos abstinere ab operi
bus corpalibꝰ vt liberius possimus va-
care spiritualibꝰ. vt patet de ꝯsecratiōe
dis. iiij. Jeiunijs patet ꝙ illorum sabba-
ta merito deridentur qui tali die deuoti
one reiecta solum ocio carnali ⁊ sue lasci
uie vacant. ¶ Sciendum enim ꝙ sunt
duo pecacata que maxime frequentātur
diebus dominicis ⁊ festiuis scilicȝ cho-
rea ⁊ ebrietas. Et ideo de chorea primo
notandum est ꝙ licet in se non sit pecca-
tum mortale ex quattuor tamen circum
stantijs contrahit deformitatem pecca
ti mortalis. ¶ Primo quidem ratione
persone. puta si persona sit religiosa vel
ecclesiastica tunc enim ratione scanda-
li potest in hoc ꝯmitti peccatum morta
le. ¶ Secundo ratione tempis vt si tē
pore misse vel alio deuotionis tempore
quis choriset ¶ Tercio ratione loci vt
si fiat in ecclesia vel in cimiterio tunc cū
propter irreuerentiam deo ⁊ loco sacro
exhibitam potest ꝯmitti peccatum mor
le. ¶ Quarto ratione finis vel modi vt
si fiat libidinosa intentione vel etiam ser
uetur impudica gesticulatio vel saltatio
lasciua ꝓuocans ad libidinem ad quam
intentionem videtur referri verbum Au
gustini supra positum đ decem cordis. ⁊
predicte quattuor ꝯdicōnes ꝯplectun-
tur tali metro. Tempore sine loco perso
na chorea caueto. ¶ Secundo notan-
dum est de Gula ⁊ ebrietate quādo sint
peccata mortalia ⁊ quando venialia Nā
ebrietas vno modo potest dicere ment[
obnubilationem vel gula potest impor-
tare solam corpis aggrauationem ⁊ sic
non sunt peccata sed pene peccati. vt pa
tet. xx. q. j. ca. Sane ¶ Secundo ebrie-

tas importat immoderatā potatōnem vel gula immoderatā cibi sumptionem et tunc si in talibus actib9 quis appetat vel intendat inebriari aut etiam crapulari sic vtrumqꝫ est peccatum mortale si autem talia nō appetit nec intendit sed solum casu eueniunt vel ex fortitudine potus et nimietate cibi vel ex debilitate sumentis sic sunt peccata venialia ꝓut notauit Jo. dis. xx. c. Criminis. Est autem notandum ꝙ transgressores huius precepti videntur specialiter memoriam amisisse ꝓpter quod eis signanter dicit̄ Memento ꝛc̄. Nam ideo videntur memoriam amisisse quia nec recordātur eorum que vident in natura. vbi omnia vegetabilia et sensibilia quietem appetunt post laborem sicut est videre in animalibus et plantis que fructificāt et laborant in estate sed quiescunt in hyeme. nec etiam eorꝫ que leguntur in scriptura. Legimus eīm ꝙ deus quieuit die septimo ab omni opere quod patrarat. Isti autem laborant per totam septimanā ꝓ misero corpore sed in die dominico laborant ꝓ damnatione anime cum tamē deus precipue ad hoc precepit tali die vacare ab opere corporali vt homo liberius et quietius vacaret diuino cultui. Cuius vtiqꝫ isti vidētur obliti qui per totam ebdomadam dies sanctificant laborando in operibus licitis sed diem dominicū polluunt et cōtaminant intendendo voluptatib9 ebrietatibus et choreis et de his domin9 cōqueritur Ezechelis. v. Sanctuaria mea spreuistis et sabbata mea polluistis ꝓpterea dabo vos ꝯtemptibiles omnib9 nationibus. Tercio exponitur sic. Memento vt diem sabbati sanctifices id est vt illa die purissime ꝯtemplationi et perfecte quieti mentis potissime intendas ab omnibus mundanis occupatōnibus te subtrahendo et per actum interne cōtemplatōnibus veritati diuine liberrime vacando quod proprie cōuenit mentib9 ꝯtemplatiuorum qui singula dei beneficia mente deuotissima pertractant et ꝓ quolibet ꝑcepto beneficio deo ꝑfectas gratiarum actiones exoluunt replicantes illud quotidie Isaie. Miserationum domini recordabor laudem dicam ꝓ omnibus que reddidit nobis deus noster. Et istam quietem mentis in deo quelibꝫ mens deuota feruenter emulari debet ꝓpter tria que exinde cōsequitur.

Primum est seminis deifici in anima sepulti fructuosa germinatio quod ptꝫ ex hoc quia multa semina virtutum naturaliter homini cōtemplanti copulata latent in mente rationali et ibi quadam desidia et ariditate mentis pereunt et desiccantur que omnia fructum copiosum ꝓducerent si lumine diuine gratie et feruore deuotionis fecundarentur. Cuius exemplū patet in sole materiali qui radijs sui splendoris et feruoris terrā penetrās semen in terram defossum et occultatum multipliciter viuificat et fecundat. Sic etiam per lumen diuine gratie et per feruorem dilectionis et deuotōis qua mēs quiescit in deo virtutum semina in mente rationali latentia vberius fecundātur. Secūdum est presentis vite attedia tio omnium terrenorum. Nam certum est ꝙ dulcor quo mens intimo feruore q̄escit in deo causat in homine tedium et merorem totius presentis vite et inducit menti deuote quādam insipiditatem et nauseam omnium terrenorum nec mirū. quia ꝭm Gregoriū. Gustato spū desipit omnis caro Cuius ratio est. quia sicut ignis materialis in rebus feruore adustis aufert omnem pulcritudinem et placabilitatem reddens ea nigra et deformia ad videndum. Ita feruor interne deuotionis vite presentis dulcorem in tedium merorem et rerum corporalium pulcritudinem et placabilitatem in quādam insipiditatem et nauseam conuertit.

Tercium est cordis frigidi duri et rigidi perfecta liquefactio et diuinorum instinctuum prompta executio. quod ptꝫ. Nā

ſicut radij ſolares glaciem reſoluunt ita
feruoꝛ intime deuotionis mentem frigi-
dam gelu coꝛpoꝛis ⁊ deſidie cōſtrictam
adeo liquefacit ⁊ reſoluit vt prompte di
uinis inſtinctibus cōſentiat ⁊ per viam
mandatoꝛum dei in omni virtutum exer
citatione feruēter ⁊ celeriter curꝛat Quē
motum bene ſenſerat ꝓpheta cum dice-
ret. Viam mandatoꝛum tuoꝛum cucurꝛi
⁊c. quaſi diceret. Poſtquā mentem meā
dilataſti ⁊ inflamaſti feruoꝛe tue deuoti
onis omnia deſidia procul mota tua mā
data feruenter impleui ⁊ omnibus diui-
nis inſtinctibus prompte ⁊ delectabili-
ter adquieui Sed foꝛte diceret aliq̄s pau
per ſum tantum habeo laboꝛare pro cō-
munibus indigentijs ꝙ bene obliuiſcar
cōtemplationis ⁊ oꝛationis. Huic ego
reſpondeo ꝙ talis diligēter debet aduer
tere an ſua occupatio maioꝛ ſit q̄ȝ illius
eximij regis Dauid qui habuit regnum
latiſſimum ⁊ terꝛas plurimas guberna-
re qui tamen de ſeipſo dicit. Meditatio
coꝛdis mei in conſpectu tuo ſemper. at
alibi Septies in die dixi tibi laudem
Sciendum autem ꝙ ſicut quilibet chriſti
anus adultus tenetur omni die ad aliq̄-
lem memoꝛiam de deo ꝓ ſuis beneficijs
habēdam. Ita religioſus ⁊ clericus be
neficiatus tenetur ad hoꝛas cononicas
quas ſi ſine cauſa legittima obmittunt
moꝛtaliter peccant. Et nō ſolum illi qui
hoꝛas canonicas ad quas tenētur tota
liter obmittunt peccant moꝛtaliter. Ve
rum etiam qui eas negligenter dicūt nō
quidem ex impotentia vel infirmitate ſȝ
potius ex contemptu ⁊ mala conſuetu-
dine quia licet negligēcia in talibus ſm
ſe ⁊ ſm fragilitatem humanam conſide
rata ſit venialis contemptus tamen et
mala conſuetudo faciunt eam moꝛtalē.
vt patet diſ. xxv. c. in textu ⁊ in gloſa. Et
ſic patent tria pꝛima pꝛecepta que oꝛdi-
nant hominem ad deum. Pꝛimum qui-
dem ad venerandum patris poteſtatem
Secundum ad colendum filij veritatem
Tercium ad iugiter meditandum ſpirit⁹
ſancti bonitatem. Sed eſt diligētiſſime
aduertēdum ꝙ contra tria pꝛedicta pꝛe
cepta cōtingit hominem peccare tripli-
citer. ¶ Pꝛimo ex impotētia ⁊ infirmi
tate aut etiam ex timoꝛe ⁊ ſic peccat cō-
tra patris potentiam ⁊ contra pꝛimum
pꝛeceptum. Dicitur autem peccatum ex
infirmitate ⁊ impotentia quando pecca
tur ex paſſione que indicat nature coꝛꝛu-
pte fragilitatem ⁊ impotentiā. Ex timo
re autem ꝯtingit peccare dupliciter ſm
duplicem timoꝛem. Eſt enim quidam
timoꝛ humanus ſcilicet quando timent
pericula carnis. ¶ Et eſt timoꝛ munda-
nus quando timentur pericula rerum ⁊
iſti timoꝛes mali ſunt ⁊ moꝛtaliter pec-
cant qui pꝛopter eos faciunt aliquod illi
citum quod eſt contra deum vel obmit
tunt aliquod licitum ad quod tenentur.
Unde iſtos timoꝛes excludit ſaluatoꝛ cū
dicit. Nolite timere eos qui occidūt coꝛ-
pus ſed poti⁹ eum timete qui poteſt coꝛ
pus ⁊ animam perdere in gehēnam.
¶ Ex quo patȝ coꝛrelarie ꝙ ſi quis iuuat
dominū ſuum in bello iuſto vel ſi pꝛoba-
biliter credat eum habere bellum iuſtum
In his duob⁹ caſibus poteſt iuuare do
minum ſuum ſine peccato ſed nō amicū
vel ꝯgnatum niſi ſciat eum habere iuſtū
bellum. Et hec ꝓbantur. xxiij. q. j. Qui
culpatur. Juſtū autem bellum ſm Guil-
helmū eſt quod vlciſcitur iniurias vel qđ
geritur ꝓ rebus debite repetendis ⁊ ſic
genus vel ciuitas plecti poſſunt ¶ Se
cundo fit peccatū ex ignoꝛantia ſiue erꝛo
re quaſi contra filij ſapientiam ⁊ ſic pec-
catur contra ſcđm pꝛeceptum. Dicitur
peccatum ex ignoꝛantia quando ignoꝛa
tur aliquid eoꝛum quoꝛum ſcientia a pec
cato impediuiſſet. ¶ Et tunc diſtingue
vel quia fit ex ignoꝛantia iuris ⁊ hoc nō
excuſat ſi eſt vincibilis. Ut patȝ pͥma. q.
iiij. ca. vltimo. Sed ſi eſt inuincibilis tūc
excuſat ſicut patȝ de infantibus furioſis
vel doꝛmientibus quibus nō imputatur

si faciunt vt dicit Bernardus in glosa. Similiter etiam excusatur qui sequitur vnā opinionem famosam et probabilem vbi magistri inter se contrarie opinant aut hoc fit ex ignorātia facti et sic excusatur homo de peccato oblito dūmodo duo in se habeat. Primū est si adhibet diligentiam quā potest ad inueniendū peccatum oblitum dicens cū Ysaia. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine anīe mee. Secundū est si orat deū vt reuelet tunc em̄ fm Augustinum Aut reuelat aut relaxat. Tercio fit peccatum ex malicia siue electione vt cū homo ex voluntate deliberatur peccato adherere et sic peccatur contra terciū precēptū quia contra bonitatē spiritussancti Unde talia dicuntur peccata in spiritūsanctū. Circa que duo sunt per ordinē declaranda. Primū est que et quot sint peccata in spiritūsanctū. Secundū est an illa peccata semp sint mortalia vel quandoq3 etiam possint esse venialia.

Propter primū est sciendum q peccatū in spm̄sanctū proprie dicitur istud quod impugnat bonitatē spiritussancti ex cuius gratia fit remissio peccatorum et tale ē peccatū qd fit ex certa malicia fm theologos vel electione fm philosophum. iij. Ethicorum. et tale peccatū dicit irremissibile vt patet Mathei cap. xxij. in textu et in glosa. Non q nunq3 remittatur sed q2 non habet causa3 remissibilē. Tollit eīm omnia illa que requiruntur ad remissionem peccatorum. Et quia sunt sex condiciones que concurrunt in remissione peccatorum. Ideo sex sunt species peccati in spiritumsanctū horum autē sex sumuntur duo ex parte remittentis. Primū est dei misericordia condonans culpam et cōtra hanc est desperatio qua homo propter peccatorum grauitatē exemplo chayn desperat de dei misericordia. Secundū est eius iusticia obligans ad penam contra hanc est presumptio impunitatis Similiter ex parte penitentis duo requirūtur Primo dolor de peccatis preteritis et cōtra hoc est finalis impenitentia. Secundo propositum abstinendi a futuris et contra hoc est obstinatio qua mens ita firmatur in peccato q non vult penitere. Similiter tercio ex parte gratie gratum facientis per quā similiter remittitur peccatum duo requirūtur. Nam hec gratia vel confertur in fide ecclesie et contra hoc est impugnatio veritatis agnite vel in sacramentis ecclesie siue legis noue et contra hoc est inuidentia fraterne gratie Et sic patet que et quot sint peccata in spiritūsanctū quia sex puta desperatio presumptio finalis impenitentia obstinatio impugnatio veritatis agnite et inuidentia fraterne gratie. Patet etiā qualiter ista peccata dicantur irremissibilia et qualiter non. Propter secundū est sciendum q si aliquis labatur in desperationem ex infirmitate vel ex grauitate complexionis et de hoc dolet et renuit quantum potest sic desperatio non est peccatum nisi forte veniale. Si autē hoc contingat ex errore vel deceptiōe puta si estimet se obsequiū prestare deo si seipsu3 occidat sic desperatio est mortale peccatū Si vero quis desperat ex certa malicia et electione vt et diffinitiue dicat cū Chayn. Maior est iniquitas mea q̄m vt veniam merear sic desperatio est peccatu3 in spiritūsanctū. Et simili modo de alijs est dicendū. Nam presumptio aut innascitur ex infirmitate qua homo nimis de misericordia dei confidit sic videtur peccatū veniale. Aut innascitur ex errore nimis de meritis suis presumens. sic presumptio est peccatu3 mortale et species superbie. Aut innascitur ex certa malicia qua omnino intendit dei iusticiā eneruare vel non seruare sic proprie est peccatum in spiritūsanctū. Similiter etiam impugnatio veritatis agnite aut prouenit ex infirmitate vt cū aliquis propter verecundiam vinci nolens impugnat veritatem agnitā et sic est pctm̄ veniale. Aut prouenit

ex ignorantia puta cūm ꝓpter mūnera
vel aliqua stipendia que excecant intelle
ctum impugnat veritatem in damnū al
terius vt patet in malis aduocatis ⁊ sic
est peccatū mortale. Aut hoc prouenit
ex certa malicia vt cum quis deliberate
impugnat fidem catholicam vel cōsilia
seu precepta euangelica sic ꝓprie est pec
catum in spiritūsanctū. Similiter inui-
dentia fraterne gratie. Aut ꝓuenit ex in
firmitate puta si dolet alium meliorē si-
bi preferꝛ ⁊ tunc si dolet propter suam in
sufficientiam non peccat quia ꝯm glosa
Bernardi. Dolor iste bonus est si autē
solum dolet propter eminentiā alterius
⁊ sic talis motus sic deliberatus est pec
catū veniale. Aut prouenit ex ignorātia
puta cū quis dolet de alterius excellen-
tia quia per hoc timet sibi bonū ꝓprium
diminui sic est peccatū mortale ⁊ speci-
es inuidie. Aut ꝓuenit ex certa malicia
puta cum ꝓpter deprauationē affectus
aliquis nec amat bonū in seipso nec etiā
videre potest in alio ⁊ sic ꝓprie est pec-
catum in spiritūsanctū. ¶ De obstina-
tōe aūt ⁊ finali impenitentia sciendum
est quia talia aut sumuntur priuatiue ⁊
sic obstinatio dicit permanentiā volun-
tatis in peccatis vel finalis impeniten-
tia solum importat priuationē peniten-
tie ⁊ sic ista duo non sunt peccata specia
lia sed circumstantia cuiuslibet peccati.
Aut sumuntur cōtrarie ⁊ sic obstinatio
importat voluntatē deliberatā perma-
nendi in peccato ⁊ finalis impenitentia
importat voluntatē non penitendi que
duo sic dicuntur. Nam finalis impenitē
tia sumitur respectu preteriti qꝛ impor-
tat ꝓpositū non penitendi de malo cō
misso ⁊ sic priuat peccati emendam Ob
stinatio vero sumitur respectu futuri vn
de priuat peccati cautelam ⁊ sic ista duo
proprie dicuntur peccatū in spiritumsan
ctum ¶ Ex premissis patet diligenter
ꝯsideranti qualiter ꝯfitendū sit de trans
gressione huius tercij precepti ꝯm quēli
bet eius intellectū. Et sic patent tria pri-
ma precepta que hominē ordinant ad
deum.

Quartū pceptum

Quartū pceptum est. Honora patrem
⁊ matrē ⁊c̄. In quo precep
to ꝯm Augustinū implicatur oīs actꝰ
beneficentie proximo impendendo siue
ex debito naturalis obligatōis sicut ho
nor qui debetur patri naturali siue ex de
bito caritatis sic alij actus pietatis que
ex caritate ipsi ꝓximo impenduntur.
Implicantur etiā in hoc precepto om-
nes actus virtutū qui vel ex caritate vl̄
pietate seu etiā ex humilitate sunt circa
ꝓximū exercendi vt videbitur in ꝓcessu
Et ideo hoc preceptum habet triplicem
expositionem ꝯm hoc ꝙ pater ⁊ mater
tripliciter accipiuntur. Primo quidem
pro patre naturali prout est principium
generationis naturalis. Secundo ꝓ pa
tre spūali ꝓūt est principiū regeneratio
nis spūalis. Tercio pro patre eternali vi
delicet ipso deo qui est principium crea-
tionis supnaturalis. Et cuilibet istorum
patrum triplicem honorem debemus
Primo ipsis reuerentiā exhibendo nec
verbo nec facto vnquā eis aliquā iniuri
am inferendo ad quod hortamur Eccl̄i.
vij. Honora patrē tuum ⁊ gemitus ma-
tris tue ne obliuiscaris. Memento quia
nisi per ipsos non fuisses In quo verbo
innuitur ratio potissima quare parentes
honorare debeamus quia traximus ab
eis perfectionē nobilissimā que est esse.
Hec enim est prima ⁊ fundamentū om
nium aliarum perfectionū Et ideo dicit
philosophꝰ ꝙ filij ꝑentibus non possūt
reddere equiualens quia tria dona nobi
lissima ab ipsis recipiunt quorum nullū
sufficienter eis recōpensare possunt. esse
videlicet nutrimentū ⁊ doctrinam. Nā
ratione esse naturalis quod traximus a
parentibus ipsis tenemur humiliter et

reuerenter seruire et hoc tribus modis.
Primo ex tota virtute corporis vt
si debiles sunt ipos corpaliter portem⁹
et eis manualiter seruiamus quod est cō
tra illos qui parentibus manus violen-
tas inijciunt vel ipsis necessarium victū
retrahunt. Secundo ex tota virtute
cordis vt ipsos tota virtute cordis dili
gamus qd̄ est contra illos qui mortem
parentibus optant vt ipsorum heredi-
tatem percipiant aut sine reprehensio-
ne s̄m motum ꝓprie voluntatis viuāt.
Tercio ex tota virtute oris vt nec du
ris nec asperis verbis vnquā cum ipsis
ꝯtendam⁹ sed blandis verbis eis respō
deamus et ipsorum verba et reprehensi-
ones pacienter et humiliter sustineam⁹
quod est contra illos qui pentibus ma-
ledicunt et ex hoc diuinam maledictiōꝫ
incurrūt. Exodi. xx. Qui maledixerit pa
tri vel matri morte morietur. Secū
do ipsos honorare debemus ipsis si in-
diguerint vite necessaria ministrando et
post hanc vitam eorum animas missis
et elemosinis de purgatorio liberando et
ad hoc tenemur ꝓpter scd̄m donūm qd̄
ab ipsis recepim⁹ naturale videlicet nu-
trimentum. In quo etiam filij non pos-
sunt pentibus reddere equiualens quia
parentes nutriunt filios de sua carne et
substantia propria. filij autem nutriunt
parentes de substantia aliena. Et ideo fi
lij qui parentib⁹ in necessitate nō subue
niunt mortaliter peccant sicut et illi qui
eos iniurijs molestant. quod patet per
glo. Exodi. xx. que dicit ꝙ hic precipit ꝙ
filij honorant parentes officio pietatis
ipsis videlicet in eorum necessitatibus
subueniendo et ipsis beneficēciā exhiben
do. Tercio debemus honorare pa-
trem et matrem ipsis in his que ad bo-
num nostrum et salutem pertinent obe-
diendo. Et ad hoc tenetur filius ratione
tercij doni quod a patre accepit saluta-
rem videlicet informationē et doctrinā
Et ad hoc christus ꝓprio exemplo nos
induxit qui suis parentibus subditus fu
it vt patet Luce. xx. et Ecc̄. Suscipe sene
ctam patris tui Glosa. Cham nuditatē
patris derisit et semen suum in eternam
seruitutem damnauit Unde contra
istud preceptum faciunt filij qui suorum
parentum precepta negligunt vel ꝯtem
nunt et ideo mortaliter peccantes iram
diuine vltionis incurrunt quod patet ex
hoc Nam triplici hasta diuine vltionis
cor filiorum ꝑforatur qui suos pentes
ꝑturbant vel eorum indigentias nō sub
leuant. Aut mandatis eorum pertinaci
ter recalcitrāt. Prima est rerum tempo
ralium subtractio. Nam diuino iudicio
digne talibus infortuniā rerum eueniūt
qui suis parentibus contra diuinum pre
ceptum in suis indigentijs nō succurrūt
Secunda est abbreuiatio tempalis vite
et perditio fame. Nam sicut p̄mum pen
tes honorantiū est vite longeuitas. ita
a simili cōtrario ipsos dehonorantium
est vite breuitas quia plurimum impro-
uise et subitanie moriuntur Psal. Subi-
to defecerunt et perierunt ꝓpter iniqui-
tatem suam Tales etiam s̄m iura reddū
tur infames et a testimonio ferēdo et om
ni actu legittimo repelluntur. Unde s̄m
canones et legittimas sanctiones parē
tibus ingrati a testimento et donatione
sibi facta excludūtur et successione here-
ditaria priuant. Tercio est ꝯdemna
tio anime. vnde Glosa sup istud Exodi.
xx. Qui maledixerit patri vel matri mor
te morietur. Dic̄ ꝙ morietur morte eter
ne damnationis nec mirum si tales re-
putētur indigni vita eterna cum sint in-
digni hac vita penitētiali et misera que
eis diuino iudicio repentine subtrahitur
cum tamē alijs peccatoribus vita ad pe
nitēciam ꝯcedatur. Et ex hoc rationabi
liter potest colligi quāt⁹ sit reatus trās-
gressionis huius precepti quia contra
ipsum peccantes eximuntur ob huius
peccati detestationem a sententia pieta
tis ipsius dei qua ꝰ ceteris peccatorib⁹

dicitũr. Nolo mortem peccatoris sed vt
ↄuertatur ⁊ viuat. De istis autem pro-
pter repentinam mortem quã plectunt
per diuinam sentẽciam dici poterit econ
trario. Nolo vitam peccatoris hoc scꝫ
p̄ceptum transgredientis sed vt repen-
te moriatur ⁊ eternaliter cõdemnetur.
Hec tria signantur per tres hastas qui-
bus Joab perforauit filiuꝫ ꝑturbantem
patrem scꝫ Absolon. Sed tamẽ sicut p̄-
ceptũ est filijs vt honorent parẽtes sic
Paulus p̄cipit ꝑentibus ꝙ non ꝓuocẽt
filios ad iracundiam quia ira viri iustici
am dei nõ operat ¶ Secunda exposi-
tio respicit p̄rem spũalem pũta sacerdo
tem vl' ↄfessorem qui te fonte baptisma
tis regenerat q̃ tibi ꝑ sacramenta diui-
num alimentũ ministrat qui te sanctis p̄
dicatõibus ⁊ exemplis instruit ⁊ infor-
mat. ⁊ sanctam matrẽ ecclesiam hunc
p̄rem tripliciter honorare debemꝰ. Pri-
mo ei humiliter obediendo in his potis
sime ad que de iure teneris plebano tuo
puta cũm tibi precipit celebrãdum ꝙ ce-
lebres Cum ieiunãdũ ieiunes ꝙ inter di-
cta ecclesie serues ⁊ excõmunicationes
strictissime vites. Omniũ em̃ p̄dictoruꝫ
transgressio maxime si fiat ex deliberati
one ⁊ ↄtemptu inducit peccatũ morta-
le. ¶ Circa quod tria sunt notabiliter
aduertenda. Prima est cum quanta dili
gencia excõmunicatõnis sn̄iam quilibꝫ
christianꝰ debeat ꝑhorrere. ꝑ ipsam em̃
excõmunicationẽ a ↄsorcio diuino ⁊ be
atorum in eterna felicitate excluditur. ꝑ
ipsam etiam om̃i suffragio ⁊ ↄmunione
omniũ bonoꝝ que fiunt in ecclesia mili-
tante totaliter priuatũr. ꝑ ipsam etiam
a potestate dei vt sic loqui liceat ⁊ defen
sione sanctoꝝ ⁊ beatoꝝ angelorum eri-
pitur ⁊ tam in anima q̃ꝫ in corꝑe pote-
stati dyaboli tradit ¶ Secũdum est cũ
quanta cura ⁊ diligencia ipsos excõmu
nicatos ⁊ ab ecclesia p̄cisos debeas eui
tare. Ne ↄmunices eis ↄmunione ꝑtina
ci. ideo aũt dixi ↄmunione ꝑtinaci quia

si ꝑ ignorantiam seu etiam ꝑ ↄ̄actiõem
absolutã excõmũicato ↄmunices non li
garis quia in hoc casu magis videris pa
ti q̃ꝫ agere. Si vero ꝑ ↄdicionatam coa
ctionem. puta si tibi aliquod tꝑale dam
num ↄminet ⁊ ex hoc excõmunicato cõ
munices sn̄iam nõ euitas quia licꝫ talis
metus culpam attenuet nõ tamen anni
hilat cum ꝓ nullo metu rei temꝑalis q̃s
debeat peccare mortaliter. vt habet Ex
tra de his que vi metus causa fiunt. Sꝫ
hoc intelligit hostiẽ. De his qui in cõ
temptũ clauiũ ↄmunicãt vel qñ ꝓbabili
ter credũt claues ex hoc ↄtemni Extra
de clerico excõicato. Si celebrat ¶ Ter
cium est cũ quãto conatu ⁊ diligẽcia pe
nitentiã tibi in ↄfessione impositã debe-
as adimplere q̃ negligencia ⁊ ↄtemptꝰ
pn̄ie iniuncte facit ↄfessionem p̄ceden-
tem nõ valere. Unde in hoc casu sicut in
alijs quatuor casibꝰ oportꝫ totã ↄfessio
nem reiterare vt ꝓbat de pn̄ia d. p̄. Vl'ẽ
surã. Vñ ꝓpt̄ exagitationẽ talis inobe
diencie scribit Leui. vj. Qui superbierit
nolẽs obedire sacerdotis imperio mor-
te moriat Psal. Aperta est terra ⁊ deglu
tiuit dathan. ¶ Est aũt sciẽdum ꝙ qui
libet ad prompte obediendũ suis supio
ribus merito debet induci ꝓpter tres p̄
rogatiuas ipsiꝰ obediẽcie. Prima est ꝙ
obediẽcia est via certa eterne salutis q̃
sicut ꝑ inobediẽciam homo fuit exclusꝰ
a gaudijs paradisi ita per inobedienciã
illuc certitudinalit̃ redire debꝫ. Unde le
gitũr in figura huiꝰ de tribus regibꝰ ma
gis ꝙ per aliã viã reuersi sunt in regionẽ
suam vt exponit Gregorius. Scd̃a p̄ro
gatiua est. Quia obediẽcia est scala cele-
stis ⁊ eterne felicitatis. In cuius figura
Jacob vidit scalam cuiꝰ sumitas celos
tangebat ⁊ dñs erat innixus scale In q̃
innuit ꝙ obediencia ponit hominẽ in vi
ta celesti. ↄuersatõe angelica ⁊ in manu
tenentia diuina. Bene nanqꝫ dñs huic
scale innixus est q̃ mentẽ ⁊ cor veri obe
diẽtis in seipsum inobliqualiter dirigit

⁊ ꝯfirmat hoīs desideriū ne vnq̄ȝ ad momentū a diuino beneplacito deflectatur. Hui⁹ aūt scale tm̄ sunt tres gradus quā tum ad pn̄s sufficit gr̄a breuitatis Licet Bern̄. vij. gradus assignet hui⁹ scale celestis. Prim⁹ est ꝙ dēs obedire libēter sine recalcitratōe ad qđ hortatur Euscbi⁹ Cesarēn̄ eps̄ omelia p̄. ita d. quidq̇d vobis a supiorib⁹ p̄cipitur hoc ita accipite ac si sit ore dei ꝓlatum Scđs gradus est ꝙ dēbes obedire hylarit᷑ sine remurmuratōne q̄ eni͂ inuit⁹ ⁊ cū remurmuratōe obedit crucē post xp̄m portat vt eū iteꝝ crucifigat Exemplū in simone cireno qui cū angaria ⁊ inuitus crucem xp̄i portauit. Tercius gradus est ꝙ debemus obedire ꝑseueranter ⁊ sine interruptōne quia nō qui incipit sed qui vsq̄ȝ in finem ꝑseuerauerit hic saluus erit vt dicit saluator. Tercia prerogatiua est q꞉ obediencia est clauis eterne iocunditatis q꞉ sic̄ ꝑ inobediētiam nobis aditus eterne iocunditatis ⁊ gaudij clauditur ita econtrario per obedienciam apitur. Secundo ip̄m honorare debem⁹ sibi debitum iusticie integraliter ꝑsoluendo vt scilicet sacrifices quando fuerit sacrificandū ⁊ decimationem prestes de oībus bonis tuis de quibus erit decimandū ⁊ etiam vt sibi ꝯfitearis qn̄ fuerit ꝯfitendum Sed dices quotiens ⁊ quādo sacerdoti meo proprio teneor confiteri ¶ Ad qđ dicendum ꝙ de rigore iusticie diuine ⁊ de iure scripto teneris sibi ad minus semel in āno hoc est in quadragesima confiteri ⁊ etiam de bona equitate ⁊ cōmuni cōsuetudine cum sui pecoris vultum ꝯgnoscere debeat potest a te exigere vt sibi ꝯfitearis quotiēs tibi eucaristiā debet ministrare alijs tꝑibus ꝑ totū annū postq̄ȝ debitū tuū exolueris tuo plebano semel ꝯfitendo poteris aū̄ ⁊ post cuilibȝ religioso ꝑ sedē aplicā p̄uilegiato libere ꝯfiteri. Sed hic ꝓbabiliter incidit triplex dubitatio. Prima est an de necessitate absoluta subdit⁹ teneat᷑ sui plebani licentiam petere cū religioso p̄uilegiato voluerit ꝯfiteri. Ad qđ dicendum ꝙ postq̄ȝ subdit⁹ ꝑ ꝯfessionē semel factam ꝓprio curato satisfecit de debito iusticie ⁊ paruit statuto ecclesie nō videt᷑ ꝙ de necessitate absoluta teneat᷑ req̄rere licentiā alij ꝯfitendi potissime in eo casu vbi priuilegiati actū ꝯfessionis exequentur nō solū virtute p̄uilegij eis ꝯcessi sed etiā de volūtate ⁊ assensu dyocesani q̄a ꝑ priuilegiū scđm omnes eis ꝯceditur liber vsus clauium ꝑ assensum dyocesani quia videbit᷑ fieri applicatio illi⁹ vsus ad debitā materiā quantū ad ꝑsonas in sua dyocesi ꝯtentas dici tamen potest ꝙ licet non de necessitata absoluta teneatur ad dictā licentiā petendam. Ad hoc tm̄ teneri videtur ex quadā ꝯgruitate ⁊ decentia. vnde ⁊ si non sit p̄cise necessariuȝ vtile est tm̄ talem licentiam petere ꝓpter duo. Primo q꞉ in petendo licentiā ꝑ bonum obediētie meretur vt suus act⁹ magis meritorius reddatur. Scđo quia ꝑ humilitatē petendi a nota inobedientie ⁊ ꝯtemptus excusatur quam notam fortassis ſm aliquos videbit᷑ incurrere si nō petita licēcia alij p̄sumeret ꝯfiteri. Unde q̄ȝuis absolute nō videatur necessariū iuxta datam ypothesim licētiam petere est tm̄ ꝯgruum ⁊ vtile ꝓpter causas p̄dictas ¶ Scđa questio est vtrum curat⁹ subdito petēti teneatur dare licētiam alteri confitēdi maxime postq̄ȝ statuto ecclesie satisfecit semel in anno cōfitendo. Dicendum ꝙ sic q꞉ ex debito sui oficij q̄libet curatus tenet᷑ ȝelare ⁊ ꝓcurare salutem sui subditi Sed ꝯstat ꝙ salus cuiuslibȝ augetur ex hoc ꝙ pluries sua peccata ꝯfitetur ⁊ ꝙ a pluribꝰ ꝑitis ꝑ ipsoꝝ ꝯsilium ad cautelā ac p̄seruationē ac etiam emendā suoꝝ pctōꝝ dirigitur ergo curatus talem licētiam subdito petēti ꝯcedere tenet᷑ q꞉ si eam negaret euidens esset ꝙ suā salutē nō ȝelaret sȝ potius impediret cū sibi viam p̄cluderet ꝑ quā possȝ asseq̄ ꝓmptiorē veniā ꝺ ꝯmissis ⁊ vberiorē cautelā ac p̄seruatōē de ꝯmittēdis. Un̄

certũ est ꝙ nullꝰ eoꝝ q̊ salutem suoꝝ sub
ditoꝝ sinceriter amplectit̃ seu zelat talẽ
licentiã petentibꝰ negat sꝫ potius gratã
ter ⁊ liberaliter indulget. ¶ Sciẽdum
tamen ꝙ multi casus sunt in iure expressi
in q̇bus irreq̃sito curato immo etiã ꝯtra
ipsiꝰ ꝓhibitõẽꝫ expressã potest q̇s licite
alteri ꝯfiteri. Primꝰ est si sacerdos sit in-
scius ⁊ ignarꝰ Scd̊s si sit reuelator ꝯfessi
onis Terciꝰ si ipsemet sit ꝑticeps crimis
vt patꝫ si ipse peccauit cũ ꝑsona que ꝯfi-
tetur ei. Tunc eñ tollit̃ erubescẽtia ꝯfitẽ
di ⁊ vt plurimũ puritas ꝯtritõnis impe
dit̃. Quartꝰ est si verisil'r timeat̃ ꝙ ꝑsonã
ꝯfitentem solicitet ad pctm̃ ⁊ maxime si
hoc ꝯstet ex ꝓbabilibꝰ ĩdicijs. Quĩtꝰ
est si pctm̃ ꝯmissum sit directe ꝯtra ꝑso-
nã ipsiꝰ curati ⁊ potissime si sit tale pec-
catũ cuiꝰ ꝯfessio req̃rat expressionẽ circũ
stantie illiꝰ ꝑsone in qua ꝯmissum est vtꝫ
de infamia ⁊ detractõne ⁊ hꝰmodi Sed
q̇d fiet si ex mentis ꝑtinacia petitã licen
tiam neget. ⁊ subditũ ꝓhibeat ne alteri
ꝯfiteat̃ Dicẽdum ꝙ in hoc casu sentiunt
maiores doctores ecclesie ꝙ subditꝰ nõ
potest ꝓhiberi q̇n snã salutẽ querat ꝯfi-
tendo illi q̇ auctoritate apl'ica vel etiam
epi ipsũ potest absoluere nec in hoc tenet̃
ei obedire q2 talis ꝓhibitõ est directe cõ
tra caritatẽ ⁊ ꝯtra subditi salutẽ. Priui-
legiatꝰ tñ absoluẽs debꝫ iniũgere ꝯfesso
ꝙ se p̃ntet ꝓprio sacerdoti ⁊ dicat se esse
ꝯfessũ ⁊ absolutũ ⁊ sacerdos tenet̃ ei cre
dere ⁊ eucaristiã mĩstrare ⁊ hoc sufficit
sacerdoti ꝓ sua ꝯsciã ꝙ ex dictis peniten
tis sciat ip̃m esse ꝯfessũ ⁊ absolutũ cum
de pctĩs occultis siue de ꝯsciã ipsiꝰ non
possit hr̃e aliam certitudinẽ nisi ꝑ ip̃m
met. vñ sic̃ tenet̃ sibi credere d̊ his que in
ꝯfessiõe sibi reuelaret ita pari rõe sibi cre
dere tenet̃ si dicat se ꝯfessum ⁊ absolutũ
ab eo q̊ auctoritate apl'ica ip̃m absolue-
re potuit. Vñ dicẽdum ꝙ tenet̃ ei credere
⁊ iniuste agit si denegat ei eucaristiã qui
sic ꝑhibꝫ se ꝯfessum tum q2 p̃uat eũ iure
suo eo ꝙ omĩs catholicꝰ habeat ius per

cipiendi eucaristiã dũmodo ꝯtritꝰ fuerit
⁊ ꝯfessus tũ etiã q2 eneruat quantũ est in
se auctoritatẽ sedis apl'ice dantis liberã
facultatẽ p̃uilegiato sibi ꝯfessos absol-
uẽdi. Et hec de scd̊a q̃stione sufficiant
Tercia q̃stio est vtrũ ꝯfessus p̃uilegiato
teneat̃ eadẽ pctã suo curato hoc petenti
iterꝝ ꝯfiteri. dicendũ de hoc antiq̊tus fu
erunt diuerse sn̄ie doctoꝝ Quidã eñ dix
erunt ꝙ ꝯfessus teneat̃ sibi iterare ꝯfessi
onẽ si petat alias non posset ꝯgnoscere
suam ꝯsciam an esset dignꝰ recipe euca-
ristiam quã sibi tradere tenet̃ p̃terea dic̃
Bern̄. in glosa sup̱ verbo ꝓprio sacerdo
ti ꝙ cum quis ex causa declinat a ꝓprio
sacerdote ⁊ ꝯfitetur sup̱iori potest absol
ui ab eo nec tenet̃ hm̃oi pctm̃ ꝯfiteri pro
prio sacerdoti sꝫ tamẽ dicit nõ tenetur ei
credere ꝙ sit absolutꝰ nisi sibi ꝯstiterit de
hoc ꝑ lr̃as sup̱ioris vel alio modo legit
timo g̊ multo minꝰ videt̃ ꝙ subditũ debe
at reputare absolutũ d̊ pctĩs p̃uilegiato
ꝯfessis nisi eadẽ sibi iterato ꝯfiteat̃ Alij
dixerunt ⁊ veriꝰ ꝙ nullo modo tenet̃ ea-
dem pctã ꝓprio sacerdoti iterꝝ cõfiteri.
Cuiꝰ ratio est q2 nullꝰ tenet̃ ꝯfiteri pctã
que nõ habet sꝫ iste q̊ est absolutus a pe-
nitẽtiario epi l' a p̃uilegiato ꝑ sedẽ apl'i
cã iam nõ hẽt ista pctã ergo nõ tenetur
eadẽ iterꝝ ꝯfiteri. Si tñ aliqua postmodũ
ꝯmisit illa tenet̃ ꝯfiteri anteq̃ꝫ ad ꝯmũi-
onẽ accedat Sꝫ si tp̱e ꝯñionis ĩmediate
sit ꝯfessus p̃uilegiato tunc sufficit ꝙ solũ
se rep̃ntet suo curato ⁊ dicat se ꝯfessum
tali ꝑsone p̃uilegiato ⁊ sacerdos tenet̃
ei credere tum q2 d̊ occultis sacerdos ni-
hil possit scire nisi ꝑ ip̃m referẽtẽ tum q2
in foro ꝯsciẽ tenet̃ sacerdos credere sub-
dito ⁊ ꝓ se ⁊ ꝯtra se Cui ꝯcordat hostiẽ
sis in q̃stione qua querit quis scit ordina
rius patriarche. Ubi dicit in foro etiam
pñiali credo cuilibet qui dicit se hr̃e licẽ-
tiam a suo iudice sꝫ ipse caueat ne menti
atur Et h̃ nunc expresse determiãtũ est ꝑ
iohannẽ papã. xxij. q̊ dicit ꝙ ꝯfessi fra-
tribus nõ plus tenẽt eadẽ pctã iterum

ꝯfiteri qꝫ si fuissent ea ꝯfessi suo ꝓprio sa
cerdoti. Et sniam ꝯtrariā que dicꝫ ꝙ eadē
tenent̄ iterꝫ ꝯfiteri papa dic̄ expresse esse
erroneā ⁊ a catholicis mentibus esse re-
spuendā Nec illa cogunt que ꝓ opiniōe
ꝯtraria supius sunt inducta. Nam illud
qd̄ p̄mo inducit̄ ꝙ pastor tenet̄ ꝯgnosce
re vultum pectoris sui dicendū ꝙ verū est
ꝙ tenet̄ ꝯgnoscere si aliqd̄ peccatū habe
at ad hoc ꝙ possit dijudicare si ip̄m ad
ꝯmunionē debeat admittere sed de hoc
sufficiēter informatur ꝑ hoc ꝙ dic̄ se esse
ꝯfessum p̄uilegiato cui etiā tenet̄ crede-
re in foro ꝯsciē vt est visum Jllud aūt qd̄
obijcitur ꝑ Bern̄. nō obuiat q꞉ hoc intel
ligitur de peccatis manifestis vel qn̄ ple
banus suū subditū ꝓbabiliter habet su-
spectū de aliquo peccato notorio. Tunc
eñ nō tenet̄ credere subdito de absolutō
ne facta ꝑ supiorē nisi eam ꝓbet legitti-
mo documento. Secus aūt est de occul-
tis in q̄bus subdito penitus credere de-
bet siue ꝓ se siue ꝯtra se vt visum est.

Tercio p̄rem spūalez honorare debes ei
debitū honorē ⁊ reuerentiā exhibēdo ⁊
de hoc scribit̄. Eccī. vij. honorifica sacer
dotes ⁊ illis parce vt mādatum est tibi.
Sed ve illis q̄ sacerdotes nō honorāt sꝫ
eis detrahūt ⁊ infamāt ⁊ rursus crucifi
gunt filiū dei in semetipsis vt ait ap̄l's.
Nam quotiens religioso vel sacerdoti de
trahis totiens spineā coronā capiti xp̄i
imp̄mis q꞉ ipsi sunt caput ⁊ supior ꝑs
ecclesie militantis. quotiēs aūt iniuriam
ipsis feceris totiens xp̄m clauis ꝯfigis
Quotiēs eis ꝯuiciatus fueris totiēs in
faciē xp̄i spuis. quotiēs ip̄os exosos ha
bueris vel dicta vel facta eoꝝ ex ꝓbraue
ris totiens latus xp̄i lancea transfigis
vnde deꝰ volēs ostēdere quantū illō pctm̄
detestet̄ declarauit hoc in pena insolita
quā dathan ⁊ abyron ꝑtulit dum eos vi
uos terra absorbuit ꝓ eo ꝙ ipsis sacerdo
tibꝰ insultauerūt ⁊ ignē alienū obtuler̄t
Ex q̄bus patꝫ ꝙ sacerdotes merito sunt
ab omībꝰ honorandi ꝓpter tria. Primo
ratōne vtilitatis q꞉ te ꝑ absolutōꝫ a pec
catis purificāt ⁊ ꝑ sacramenta te in esse
gr̄e ꝯfirmāt ⁊ regnū celoꝝ per clauē sue
lingue tibi reserant. Scd̄o rōne dignita-
tis que tanta est ꝙ suū creatorē mirabili
ter creant ⁊ ꝓ humana salute hostiā im
mortalē ꝯsecrant. Tercio rōne potestat[
q꞉ iram dei ꝑ oblationem suam placāt ⁊
manum dei ad vlciscendū erectā qd̄am
modo immobilitāt v̄tute oblatōis ꝓ te
facte ¶ Tercio exponit̄ hoc de patre su
ꝑnaturali videlicꝫ ip̄o deo q̄ te creauit q̄
te ꝓpria imagine insigniuit ⁊ te propria
carne ⁊ sanguine pauit ⁊ hunc patrē de
bes honorare triplicit̄. Primo q̄dem in
seipso. Scd̄o in eius filio vnico iesu xp̄o
Tercio in eiꝰ matre benedicta v̄gine glo
riosa Jn se q̄dem debes p̄rem celestē ho
norare tripl'r. Primo sibi ꝓ omībꝰ suis be
neficijs tā donis naturalibꝰ q̄ꝫ gratuit[
deuotas ⁊ iuges gr̄aꝝ actōes referendo
Ad qd̄ exequendū te monet̄ scriptura ꝓ
pheta dicēte Benedicā dn̄m in omni tē
pore. ad hoc etiā monet te tota natura.
Videmꝰ eñ auicule statim cantāt ⁊ suū
creatorē laudant cū in aurora ⁊ dici bene
ficiū diuinū sentiūt. Valde aūt est absur-
dum ꝙ ibi obmutescat creatura ratōnal'
vbi deo plaudat ⁊ iubilat creatura irrati
onalis. Ad h̄ etiā excitat te tua natura ꝓ
pria. nam in corꝑe humano ingemīauit
natura tot mēbra Vt dicūt ph̄i. quot sūt
dies in āno vt ex hoc rōnali instinctu in
formeris vt nulla dies te trāseat sine lau
de diuina ⁊ gr̄aꝝ actōne. Scd̄o ip̄m hono
rare debes oēs actiōes cogitatōes ⁊
affectōes tuas in sui laudē ⁊ gl'iam refe-
rendo. ad qd̄ hortat̄ ap̄l's cū dic̄. Omnia
quecūqꝫ facitis in verbo vel oꝑe omnia
in noīe dn̄i iesu xp̄i facite oīa scꝫ nostra
dicta cogitata ⁊ facta in eiꝰ gl'iam ⁊ ho
norem referendo ⁊ ex hoc tue actōes nō
censētur humane sꝫ potius celice ⁊ diui
ne q꞉ celicā formam ipsis imp̄mis qn̄ in
eis solum honorem diuinum intendis.
Ecōtra deo maximā iniuriam irrogat q̄

in suis actib⁹ intendit ostentatoꝝ ꝓp̄am
aut ꝯplacentiã humanã Exᵐ de illo qui
arborẽ fructiferã plantatã in orto alic⁹
sibi ꝑ violentiã surripit ꝛ in ꝓprio orto re
ponit Nã arbor fructifera est volũtas bo
na ꝑ diuinã grãm irrigata ꝛ fecundata q̃
tot bonos fruct⁹ ꝑducit q̃t act⁹ bonos
ꝛ meritorios elicit quã tunc de orto dei
euellim⁹ ꝛ in ortũ dyaboli transplantã⁹
qñ de actib⁹ virtuosis ꝛ alijs donis no
bis diuinit⁹ cõcessis sup̄bimus ꝛ nobis
ipsis ascribim⁹ vel ꝓ ipsoꝝ recognitione
deo laudes debitas nõ referim⁹. Tercio
ip̄m honorare debes eũ pre oĩbus ꝛ sup
omnia diligẽdo ad qḋ potissime moueri
debes eo ꝙ tantis amoris bñficijs te di
ligendo p̄uenerit Nam cũ nõ esses de ni
hilo te creauit cũ ꝑditus esses te ꝓprio
sanguine redemit ꝛ vt beatus esses seip
sum in laboris tui p̄miũ repromisit Gen̄.
xv. Ego ero merces tua magna nimis.
ideo aũt ſm Augᵐ te tam multiplici di
lectõe p̄uenit vt omnẽ ingratitudinẽ ꝛ
tepiditatẽ sui amoris in corde tuo exclu
deret ꝛ si qñqȝ te piguissȝ amare iam nõ
pigeat reamare. D Scḋo istum patrẽ
honorare debes i eius filio vnico iesu xp̄o
ꝛ hoc tripliciter. Primo ipsum saltem se
mel in ãno ad tuum hospicium dulciter
inuitando sciens ꝙ quotiens deuote cõ
municas totiens ipsum ad tuũ hospiciũ
inuitas. Et quicũqȝ saltem semel in ãno
nõ ꝯmunicando statutũ ecclesie ꝑtinaci
ter violauerit pctm̄ mortale incurrit. Se
cundo ꝙ qñcunqȝ videris corpus xp̄i in
missa eleuari seu in via portari teipsuȝ ge
nibus flexis humilies ꝛ eũ deuote ꝛ re
uerenter adores ad qḋ hortatur ap̄lus
Philipp̄.ij. In noĩe iesu oĩs genu flecta
tur. Tercio vt ei⁹ filiũ benedictũ in sacra
mento altaris q̃libet xp̄ian⁹ ad min⁹ se
mel in die libent̄ videat ꝛ deuote ꝯtẽple
tur q2 ex illa visione pctõri duplex solaci
um ꝓuenit. Primũ est de pctis ꝯpunctõ
exemplũ in petro q̃ statim cum xp̄m post
negationẽ vidit ꝯpunct⁹ fuit. Scḋm est
eterne salutis assecuratio. exemplũ in Ja
cob qui dixit Gen̄. Vidi dñm facie ad fa
ciem ꝛ salua facta est aĩa mea. Ob hoc
eñ nobis xp̄s suũ corpus in sacramento
reliquit vt seipsum nobis quasi ꝓ pigno
re ꝛ arra eterne salutis obligaret Tercõ
ipsuȝ honorare debes in sua matre bene
dicta virgine videlicet gloriosa quã me
rito honorare debes triplici ratione.
Primo q2 in ista matre est omniũ eorum
que ad tuam salutẽ ꝑtinent iubendi au
ctoritas qḋ apte figuratũ est.iij.Re.iij
Vbi salomon matri sue dixit pete a me
qḋ vis nec eñ fas est mihi vt auertã faci
em meã. Scḋo q2 in ista matre est diligẽ
di sinceritas sicut eñ mater necessitate
naturalis affectionis inclinat̄ ad dilecti
onẽ filij sic beata virgo ex indita sibi be
nignitate inclinat̄ ad dilectionẽ tui. Vñ
cuilibet nostrũ ꝑtest dicere illud qḋ dr̄.
iij. Regũ.j. Sicut mater vnicum amat fi
lium ita te diligebam Ob hoc eñ christ⁹
in morte videtur matrẽ recõmendasse di
scipulo vt cuilibet nostrũ ip̄am diligenti
in sui mortis articulo se matrẽ piam ꝛ ꝓ
piciã exhiberet Nos ab incursu demonũ
protegendo vt ita ꝑ sue pietatis patroci
niũ cuilibȝ nostrũ veraciter possit dicere
istud Joh.xix. Ecce mater tua ꝛc. Tercõ
q2 i ipsa est ꝯpaciẽdi fidelitas qḋ pulcre
figuratũ est.iij.Regũ.iij. Vbi mater illa
pia cui⁹ fili⁹ erat vnicus dixit ad regẽ Da
te illi infantẽ viuũ ꝛ non occidat̄. Ad qḋ
rex rñdit date huic infantẽ viuũ hec est
mater sua ꝛ potest esse v̄bum xp̄i respon
dentis matri ꝓ peccatorib⁹ interpellan
ti vt dicat angelis sanctis. Date hunc
infirmũ vel peccatorẽ matri sue que tam
materna pietate ꝓ sua vita ꝛ sua salute
petiuit ꝛ nõ diuidat̄ ꝑ mortis scȝ resolu
tionẽ vbi corp⁹ dat̄ v̄mib⁹ bona tp̄alia
p̄ntib⁹ carnalib⁹ ꝛ aĩa demonib⁹ Roge
mus ergo v̄ginẽ gloriosã vt in nr̄e mor
tis articulo se nobis matrẽ piam ostẽdat
nos ab hoste maligno defendendo ꝛ ad
gaudia celestia perducendo.

Quintum pce ptū Non occides In quo explicite ꝓhibet homicidiū sed implicite ꝓhibetur oīe nocumentū qḋ potest fieri ꝯtra ꝓximū siue istḋ nocumentū ꝯsistat in interiori ꝯceptione cordis vt ira ꝛ inuidia siue expressione oris vt detractio ꝛ ꝯtumelia siue in ꝑpetratione opis vt ꝑcussio vel depilatō ¶ Sciendum aūt ꝙ multe sunt spēs homicidij. qḋdā eīm est homicidiū corꝑale ꝛ qḋdā spūale Corꝑale ē illud quo hō corꝑaliter occidit. ꝛ h̄ ꝯmittit duplicit manu scʒ ꝛ lingua. Spirituale vō quo qs spūaliter ꝛ mētaliter occidit Et ſm h̄ est triplex expositō huiꝰ ꝑcepti. Prima respicit hoīcidiū corꝑale qḋ ꝯplet manu vel facto ꝛ illud ꝯmittit q̄ttuor modis. Primo iusticia dictāte vt cū iudex reū iuste ꝯdēnat vel minister taliter damnatū occidit ꝛ tale homicidiū potest nō esse pctm̄ immo pt̄ esse meritoriū si fiat amore iusticie ꝛ ꝑ ꝯseruatione boni ꝯmunis reipublice. pctm̄ aūt esset si iudex reū dānaret liuore vindicte vel si minister hoc exequeret nō de mandato iudicis sed ex sola libidine ꝛ delectatiōe fundēdi humanū sanguinē vel ꝑ aliquo questu quē exinde ꝯsequi se speraret. Sic eīm vterqʒ tam iudex q̄ʒ mister peccant mortaliter si reū ꝯdēnāt iuris ordine nō ſuato hoc est si occidāt nō sentētialiter ꝯdemnatū Et hec ꝓbant. xxiij. q. iij. c. penul. ꝛ q. v. Miles. ij. c. mister. Ex quo ptʒ q̄m subtiliter q̄nqʒ vicia se mentiant esse v̄tutes dum sub clamide v̄tutis ꝛ iusticie talia homicidia que sunt pctā mortalia ꝯmittant. ꝛ h̄ pulcre docet Bern̄. sup cañ. sic dicens ꝙ mens illa que in magnā celsitudinē ꝑfectionis ꝯscendere nititur debet actus v̄tutū suoꝝ in puluerē redigere hoc est omnes circūstantias ꝛ intentiōes actuū subtili mentis ꝯsideratione discūtere ne aliquid impuꝝ in ipso actu ꝛ intentiōe virtutū valeat latitare qꝛ multotiens aliq̄s actus v̄tuosus estimatur q̄ui si subtiliter discuciatūr latens in eo viciū repit Iuxta istud Est via que videt homī recta nouissima aūt eiꝰ ducūt ad mortē Et iō necessariū est tā iudici q̄ʒ mīstro vt suos actꝰ semꝑ exerceāt seruato iuris ordine ꝛ cū recta ꝛ debita finis intentōe si pctm̄ mortale voluerint euitare. Scḋo fit necessitate instigāte sʒ tunc distinguendū est qꝛ aut illa necessitas est euitabilis puta cū q̄s potest euadere hostem insequentē se ꝛ tunc reꝰ est homicidij ꝛ tanq̄ʒ ꝑ mortali debʒ agere pnīaʒ Aut ē necessitas ineuitabilis puta si q̄s hostē se insequentē occidat non ex odij fomite sed ex amini dolore qꝛ aliter non potuit ꝑiculum occisionis euadere ꝛ talis nō peccat nec astringit ad pnīam nisi ad cautelā ꝓpter ambiguū duplicitatis qꝛ vt dic̄ glosa. xx. iij. q. v. excōicatoꝝ. pt̄ timere ne illum occiderit motus ex indignatiōe vel iracundia vel ex libidine vindicte ꝛ nō ex sola necessitate defendendi se. interiorē tamē pnīam semꝑ debʒ agere ꝛ q̄si suis peccat ascribere ꝙ in tantā venerit necessitatem ꝛ in hoc cōcordat Ganfridꝰ ꝛ hostien. c. iij Qua pena vel q̄d si necessitate. ¶ Sciendū tñ ꝙ licet ꝓ ꝯseruatōe ꝑsone ꝓprie liceat in necessitate ineuitabili aliū occidere ne ab ipso occidatur. hoc tamē nullatenꝰ est licitū ꝓ ꝯseruatōne rerum tempaliū quia vita ꝓximi ꝑferēda est rebus fortune nisi forte ex talium ablatiōe aliquis extremam necessitatem incurreret. Puta si aliquis iret in deserto semotus a victu hominū ꝛ tantum vnum panem haberet tunc videtur ꝙ illum ꝑ necessitate sui victus sicut ꝛ ꝑsonam ꝓpriam ꝯseruare deberet ¶ Tercio hoc fit casu. sed ibi distingue quia aut dabat operam rei illicite aut licite si illicite puta quia ꝓijciebat lapidem vel iaculum siue in ludo siue ꝑ corporis exercitio versus locū vbi ꝯsueuit esse trāsitus hominū reꝰ est homicidij vtʒ. xv. q. j. Merito querit ꝛ irregularis efficitur vt patʒ ꝑ Innocentiū sup Ca. Exhibita

Si vero dabat opam rei licite. puta si pul
sauit ⁊ bacellus cadēs aliquē occidat nō
imputat̄ ei vel si quis secans arborē ⁊ ar-
bor cadēs fortuitū aliquē occidat nō est
culpabilis hoc veꝝ est si fiat in p̄uato lo-
co si aūt fiat in loco publico ⁊ nō adhibe
at plenā diligentiā scȝ ꝯspiciendo ⁊ alte
clamando vt sibi caueant imputabit̄ sibi
vt pȝ d. l. his q̄. ⁊ duob⁹ capitulis sequē
tibus. Quarto hoc fit volūtate impellē
te. puta si q̄s ex odio vel liuore vindicte
aliquē occidat ⁊ tunc sine omni distincti
one dicendū est ꝙ tale homicidiū volūta
rium sp̄ est mortale peccatū ⁊ enorme vtȝ
d. l. Si quis volūtarie. Excusat̄ tamē q̄s
a pctō ſm hostienſ. In homicidio volū
tario in triplici casu. Primo si hoc fit iuris
ꝑmissione sicut occidit iudex malefacto-
res ꝑ ꝯdēnatōnis sententiā. Scđo si hͦ fi
at ꝓ sua necessaria defensiōe vt visum est
Tercio si laicus aliquē interficiat in bello
iusto hoc ei nō imputat̄ vt pȝ. xxiij. q. j.
Qui culpat̄ ⁊c. Scđa expositio respi-
cit homicidiū corpale qđ ꝯpletur lingua
Et hoc trib⁹ modis ꝯmittit̄. Primo quiđ
p̄cepto ⁊ sic pylat⁹ occidit xp̄m p̄cipiēs
ip̄m militibus tradi ⁊ crucifigi. Scđo hͦ
fit ꝯsilio. puta cum q̄s alteri suadet vl̄ ro
gat ip̄m facere homicidiū ostendens sibi
vtilitatē que seq̄tūr ex homicidio. Et tal̄
ſm hostiē. est reus ⁊ cū hoc irregularita
tem incurrit nec solū ille homicida efficit̄
qui directe ꝑuasit fieri homicidiū veꝝ eti
am ille fit homicida ⁊ irregularis qui sua
det illud. vnde seq̄tur homicidiū vt pȝ ꝑ
Inno. in glo. suꝑ capitulū. ad audientiā
Puta si suasit alicui iacturā machine con
tra hostes vel ꝙ vadat ad capiendum ca
strū qđ de facili capi nō potest sine mor-
te hominū. Nā si ibi occidat̄ aliquis reus
erit homicidij ⁊ irregularis efficit̄ ſm In
no. ibidē vt dͬ de pnīa di. j. Nō solū q̄ ma
nib⁹ occidūt hoīeȝ homicide sunt sȝ etiā
illi quoꝝ ꝯsilio ⁊ fraude hō occidit̄. Nec
interest an ille cui dat̄ ꝯsiliū statim occidat
vel diu postea tp̄e interiecto nec interim
ille qui dedit ꝯsiliū suasit ꝯtrariū ⁊ p̄mū
ꝯsiliū reuocauit. immo qđ pl⁹ est oꝑtet ꝙ
illi denūnciet de cui⁹ morte tractatū est ꝙ
sibi caueat nisi ꝓbabiliter credat ꝙ p⁹ re
uocatōnē ꝯsilij ille cui dedit ꝯsiliū reuoce
tur a ꝓposito occidendi vt dic̄ Inno. ibi
dē. In eo aūt q̄ mādasset fieri homicidiū
ꝑ se videtur sufficere ꝙ tm̄ ꝯtrariū manda
ret vel si pacē cum eo iniret vl̄ ꝑentelā cū
eo ꝯtraheret sciēte eo cui mandatū erat
đ occidendo ar. ff. de addi. l. j. Et est ratō
diuersitatis quia qn̄ mandato alterius ⁊
pro alio tantum debet fieri homicidium
videtur ꝙ ꝯtrario mādato vel contraria
volūtate ostensa debet ab homicidio ces
sare Sed vbi nō fit homicidiū ꝓ alio sed
ꝓ se ille qui ꝯsuluit semꝑ debet ꝯtrarium
suadere ⁊ etiā illi denūciare vt visum est
Caute aūt ne quisquā ꝓdat. Si āt anteq̄ȝ
reuocet ꝯsiliū ille ꝓcedat in actu homi-
cidij etiā postq̄ȝ iam penituerat reus erit
homicidij ⁊ cū hoc irregularis efficit̄. ⁊
ad istud duplex homicidiū discernendū q̄
dam euangeliste tradunt xp̄m crucifixuȝ
hora tercia. Alij vero hora sexta qr iudei
suis prauis ꝯsilijs machinātes in mortē
christi ipsum linguis crucifixerunt hora
tercia milites vero hoc impleuerunt fa-
cto hora sexta. Tercio hoc fit defen-
sione sola siue animo defendendi eum qui
perpetrat homicidium quod patȝ. Nam
si quis vadit ad interficiendum aliquem
⁊ tu ipsum scienter associas non tamen
ipsum incitas ad perpetrandum homici
dium sed super hoc aliqua verba cum eo
habuisti nec ipse tecum immo tu sibi hoc
ex animo disuasisti licet tibi adquiescere
noluerit ⁊ nihilomin⁹ tu de ipso timens
ipsum associas eo animo vt si forte ille in
sequeretur eum tu ip̄m defenderes. ⁊ sic
per te associatus alium occidit. In hoc
casu dicit hostienſ ꝙ talis est homicida
nec vnq̄ȝ poterit ad ordines promoueri.
Et sic intellige ꝙ defensione sola commit
titur homicidium. Extra de cleri. pugna
in duello hominū. Sed vtrum teneat̄

quilibet liberare ꝓximum a morte vel de
fendere cū potest videtur q̇busdam ⁊ ma
gnis ꝙ sic ꝓpter hoc ꝙ scribit Extra c. sic
dignum Ille aūt vbi dͬ Qui hominē po-
tuit liberare a morte ⁊ non liberauit ip̄m
occidit Item ambrosius dic. xxiij. q. iij.
Inferēda. Qui a socio suo non repellit in
iuriam cum possit tam ipse in vicio ē q̄m
ille qui facit Et Augꝰ. xxiij. q. iij. vbi dicit
Qui desinit obuiare cum potest indubitā
ter ꝯsentit. Sed hoc q̇dam intelligūt de
iudice qui ex officio tenetur iniurias repel
lere. Alij aūt dicunt ꝙ hoc generaliter de
omnibꝰ est intelligendū ⁊ hoc videt ap-
probare hostien. Et idem dicendū est de
eo q̄ potest defendere clericū ne verberet
⁊ nō defendit excōicatꝰ est. Et hoc videt
rationabiliꝰ dici qꝛ quilibet ex debito ca
ritatis tenetur repellere iniuriam a proxi
mo si potest vt visum est auctoritate Au
gustini ⁊ Ambrosij. Et istā veritatem do
cet euidenter instinctus naturalis in bru
tis animalibꝰ vt apparet de delphinis
ꝓut docet phūs. xj. ď aīalibus Non tn̄ q̄
libet homo tenetur se ꝓ tali liberatōe al
terius ꝑiculo mortis exponere sed solum
ad hoc tenet iudex qui etiā manu arma-
ta iniurias repellere tenetur ex officio. Si
aūt aliquis ex caritate ⁊ pietate h faciat
opus ꝑfectōis ⁊ superogationis exercet
vtꝫ ꝑ beatū Erhardū Qui seip̄m in capti
uitatē regi tradidit vt filiū vidue libera-
ret. cui ꝓ tanto pietatis actu deus hanc
grām rependit ꝙ reddita sibi omni capti
uitate xp̄ianoꝝ detētoꝝ cū honore ⁊ opi
bus ad patriā libere est remissꝰ. ¶ Sciēdū
tn̄ ꝙ ad istā defensionē aliter tenet ꝑsona
publica aliter ꝑsona ꝑuata. Nā ꝑsona pu
blica tenet h defendere potestatiue ⁊ cum
armis dūmō speret ꝙ tales liberare possꝫ
De ꝑsonis vͦ ꝑuatis dicunt magni do-
ctores ꝙ si credant ꝙ solo verbo possint
hominē liberare a morte iniusta ꝙ tenent
vͦbo impedire immo etiā credo ꝙ ī facto
hoc teneant si hoc possint efficere sine ꝑi-
culo ꝑsonaꝝ alioquin ꝑsona priuata non

credo ꝙ teneatur se exponere periculo cor
porali in tali casu. sed qui faceret hoc essꝫ
ꝑfectionis ⁊ ꝯsilij ⁊ opus supꝑ erogatio-
nis vt visum est ¶ Tercia expositio respi
cit homicidiū spūale quo quis interp̄tati
ue dͬ homicidia ⁊ hoc homicidiū spūale
ꝯmittit quattuor modis. ¶ Primo qui
dem ꝯmittit in corde ꝓximū odiendo vł
sibi inuidendo de q̄ dͬ in euāgelio. Omis
q̄ odit fratrē suum homicida est ⁊ scitis
quoniā omnis homicida nō habet vitā
in se manentē Glosa ibidē Et si viuens in
ter sanctos ꝑ fidem viuere cernit in ꝑpe-
tuū tn̄ cum chayn dānabit ⁊ istud homi
cidiū tanto est grauiꝰ homicidio corꝑali
quanto aīa que ꝑ inuidiā occiditur est ꝑ̄
stantior corpori Qd̉ etiam scd̉o patꝫ ex h
ꝙ ꝑ homicidiū corꝑale homo interficit
alium ꝑ inuidiā aūt ꝑimit seip̄m. Et ideo
quāto nephandiꝰ est hominē occidere se
ip̄m q̄ꝫ alium tāto detestabiliꝰ est spūale
homicidiū corꝑali. Et isto mō tam pueri
q̄ꝫ mulieres iudeoꝝ xp̄m crucifigentium
facti sunt homicide odientes dn̄m iesum
Et similiter hodierna die iudei fiunt hoc
mō homicide de q̇bus scribitur Sap̄. ij.
Ipsi vero homicide thesaurisauerūt sibi
malum insipientes ⁊ maligni oderunt sa
pientiā ⁊ rei facti sunt in cogitatōnibus
suis. Et ſm Augustinū. xij. sup Gen̄. In
uidia est dolor felicitatis aliene Ideo ꝯsi
derandum est ꝙ dolor qui cōcipitur de ꝓ
speritate aliena aūt subito transit ⁊ sic vo
catur ꝓpassio ⁊ sic est veniale peccatum
aut diu manet ⁊ tunc aut dolet de ꝓsperi
tate temporali ⁊ sic est peccatum morta-
le ⁊ viciū capitale quod vocatur inuidia
aut dolet de ꝓsperitate spirituali ⁊ sic ad
huc distinguitur ſm Glosā Roma. iij.
Quia aut dolet ꝙ ipse non est similis me-
liori ꝓpter suam insufficientiā ⁊ talis do
lor est bonꝰ quia causat in homine displi-
centiam ⁊ ꝯtemptū sui aut dolet de excel
lentia alterius ⁊ sic est peccatum in spiri
tum sanctū vt patet ex supra dicitis ⁊ re-
ducitur ad inuidentiā fraterne gratie.

Secũndo ꝯmittitur in volũtate. fetum scꝫ spũalem ⁊ bone volũtatis ꝓpositum suffocando. Nam quotiens in te bonũ cõceptum tibi diuinitꝰ inspiratũ ꝑ negligẽtiam vel ꝑ ꝯtemptũ extinguis totiens fetum diuinũ manu diuine gratie in te plantatum volũtarie iugulãs ⁊ ꝑimis quod tanto est scelestiꝰ quanto diuinꝰ fetus ẽ nobilioꝛ ꝑfectioꝛ ⁊ vtilioꝛ q̃m humanꝰ;

¶ Tercio ꝯmittitur verbis ⁊ ore. ꝓximo detrahendo qꝛ ille cui detrahit in cõscientia illius qui audit detractionẽ occiditur in qua ꝑ̃us viuebat ꝑ bonam famã Et hanc detractionẽ diffinit Anshelmꝰ. in libro de similitudinibꝰ sic dicens. Detractio est quotienscunqꝫ quis falso aliquid ea intentione de alio dicit vnde ipse minus amari vel appreciari possit.

Ubi notãdum ꝙ tria ꝯcurrunt ad hoc ꝙ detractio sit mortale pctm̃. Primũ est ꝙ quis loquatur falsũ vel saltem aliquid de quo dubitat an sit verꝫ ⁊ hoc innuit Anshelmꝰ cũ dicit falso. Scõm est ꝙ loquat̃ animo deliberato ⁊ ideo dicit ea intentione. Terciũ est ꝙ loquatur animo nocẽdi vel in corꝑe vel in aĩa seu in fama. ideo dicit vnde ille minus amari vel appreciari possit. Et sic inuidia semꝑ est mortale peccatũ quod etiã bene homicidiuꝫ dꝛ qꝛ est grauius homicidio corꝑali qꝛ ibi solum corpus vnius occiditur hic autem simul plures anime ꝑimuntur vna ipsius detractoris alia eius cui detrahitur. Tercia ipsorum audientiũ vnde tale homicidiũ est ꝑiculosissimũ qꝛ est ꝯtagiosum serpit eñ de vno in alium ⁊ letaliter inficit omnes illos in quos venenum ipsius detractionis diffunditur. Et ideo istud peccatum est summe formidabile ꝓpter tria Primo quia est ꝯtagiosum ⁊ infectiuum alioꝝ vt visum est. Scõo quia inter omnia alia peccata istũd magis difficulter videtur expiari qõ patet ꝑ hoc qꝛ ſm Augustinũ Non dimittitur peccatũ nisi restituat̃ ablatum. Cum igitur ꝑ detractionẽ abstuleris ꝓximo famam suã que inter bona corporalia est aliquid nobilissimũ quã tamẽ impossibile vl' summe difficile videtur vt ei possis restituere cum scire non possis in quot cordibus hominum virus tue detractionis sit diffusum q̃re ⁊c̃. ¶ Tercio quia istud pctm̃ inter omnia alia magis videtur inhumaniter ꝯmitti qõ patꝫ per Anshelmũ in quodã tractatu quẽ fecit de detractõe sic dicentem. Quotiens ꝓximo detrahis totiẽs morsum dirum suis carnibus dentibꝰ tuis infigis. Uñ istud viciũ ꝓpter sui detestabilitatẽ assimilat̃ lupe rapacissime que ab alijs in hoc animalibus degenerat quia nullum animal vtitur carnibꝰ sue speciei sed alteriꝰ quia nisus nõ comedit nisum ⁊ sic de alijs De lupa autẽ legitur ꝙ pre famis inedia comedat lupum sed in hoc ipse detractor adhuc prauitatẽ lupe superat. quia lupa solum comedit carnes recẽtas ⁊ crudas Detractor autẽ frequẽter morsus detractionis infigit etiam in carnes putridas qꝛ quotiens homini mortuo detrahis ⁊ famam ipsiꝰ diminuis totiens morsu detractiõis suas carnes putridas dentibꝰ tuis inhumaniter laceras ⁊ ꝯsumis

Quarto ꝯmittitur in opere victũ necessarium in necessitatis articulo pauperi subtrahendo Nam q̇ victum necessariũ pauperi in necessitate subtrahit spũale homicidiũ ꝯmittit. vnde dicit Ambrosiꝰ. Pasce fame morientẽ si non pauisti occidisti. ¶ Et gratia huiꝰ queri potest vtrum dare elemosinam cadat sub precepto Ad cuiꝰ euidentiam quattuor sunt ꝑ ordinẽ declaranda. Nam primo videndũ est quãdo dare elemosinã sit homini in ꝑ̃cepto ⁊ quãdo in ꝯsilio. Scõo videndũ est qualiter danda sit ipsa elemosina. Tercio videndum est quibus pre alijs sit danda. Quarto declarabitur que sint illa que digne quemlibet hominẽ mouere debẽt ad elemosinã cum hylaritate ⁊ promptitudine erogandã. ¶ Propter primum est sciendum ꝙ dare elemosinã in necessitatis articulo cadit sub precepto quod patꝫ ꝑ

hoc quia ipsam obmittēs eternaliter pu
nietur vt patet Math. xxv. Esurivi ꝛ nō
dedistis mihi manducare. Et ratio huiꝰ
est quia cū dilectio ꝓximi sit in precepto
necesse est omnia illa cadere sub precepto
sine quibus dilectio ꝓximi non conserua
tur Ad dilectionem aūt ꝓximi ꝑtinet vt
nō solum ei velimus bonū sed etiā opere
mur ſm istud Joh. iij. Non diligamꝰ ver
bo neqꝫ lingua sed opere ꝛ veritate. Ad
hoc aūt ꝙ velimus alicui bonum requiri
tur ꝙ eius necessitati subueniamꝰ Juxta
istud Joh. iij. Qui viderit fratrē suum ne
cessitatē habere ꝛ clauserit viscera sua ab
eo quomō caritas dei manet in illo Ergo
elemosinaꝝ largitio est sub ꝓcepto. Sed
quia precepta dantur de actibus virtutū
necesse est ꝙ hoc mō donū elemosinaꝝ ca
dat sub precepto ſm ꝙ actus est de neces
sitate virtutis. Puta ſm dictamen recte
rationis Et ſm hoc est aliq̄d ꝯsiderandū
ex ꝑte dantis ꝛ aliquid ex ꝑte recipiētis
Ex ꝑte q̄dem dantis req̄ritur ꝙ illud qđ
datur in elemosina sit suꝑfluum nō solum
respectu sui ipsiꝰ sꝫ etiā respectu alioꝝ q̄ꝝ
sibi cura incumbit q꞉ recta ratō dictat ꝙ
prius vnusquisqꝫ sibi ꝓuideat ꝛ his quo
rū cura sibi incumbit ꝛ postea de residuo
necessitati alioꝝ ꝓuideat. Ex ꝑte aūt reci
pientis req̄ritur ꝙ necessitatē habeat ali
oq̄uin nō esset ratio pietatis quare ei da-
retur. vnde scribitur. lxxxij. c. j. his pau-
peribꝰ danda est elemosina qui suis mani
bus laborare nō possunt Nā qui laborare
potest si immiscet se elemosine impato-
ris redigit in seruitutē vt est de mendicā
tibus validis. l. j. ꝛ quedam glosa super
Matheū dicit. Justius feceris si iniuste
petentes correxeris q̄ꝫ si eis dederis Nō
aūt omnis necessitas obligat ad ꝓceptū
sed solum illa sine qua quis sustentare nō
potest. Et ideo relinq̄tur ꝙ dare elemosi-
nam de suꝑfluo est in ꝓcepto respectu eiꝰ
qui est positus in extrema necessitate. Et
sic intelligit verbū Ambro. quo dicit Pa
sce fame morientē ꝛc. Sed citra necessita-
tem extremā dare elemosinā est in ꝯsilio
sicut ꝛ de quolibet meliori bono dantur
ꝯsilia. vnđ dicit Basiliꝰ. Cur tu abundas
ille vero mendicat nisi vt tu bone dispen-
satōis merita ꝯsequaris Jlle vō pacien-
tie meritis decoretur famelici panis est
quem tu tenes nudi tunica quā in ꝯclaui
ꝯseruas discalciati calciꝰ q̄ penes te mar
cescit. Quo circa tot iniuriaris q̄t dare
vales Et ibidem dicit Ambrosiꝰ. xliiij. c.
sic hy. Sciendum tñ ꝙ nō est simplici
ter expectanda vltima necessitas q꞉ tunc
forte nō posset iuuari natura fame ꝯsum
pta. Sed tūc intelligendꝰ est casus extre
me necessitatis qñ apparent signa ꝓba-
bilia future necessitatis extreme vt cū ali
quis videret aliquos impotentes vel pi-
gros ad subueniendū ꝛ videret pauperē
necessarijs indigere nec sibi posse satis
facere tunc eñ ex precepto caritatis sibi
tenetur subuenire. Propter scōm sciē
dum est ꝙ circa dationem elemosine tria
sunt ꝯsideranda. Primo ꝙ fiat de ꝓprio
ꝛ licite adquisito non aūt de alieno. ideo
scribitur Prouer. iij. Honora dñm de tua
substantia ꝛ hoc est necessariū quia alias
ꝑditur triplex fructꝰ qui est ꝓprie elemo-
sine. Primꝰ est q꞉ animā a peccato emū
dat qđ nō potest facere elemosina de fur
to ꝛ vsura adquisita. Nam sic aqua turbi
da vestes lotas nō depurat sed maculat
Jta elemosina de illicito adquisito aīam
a peccato nō emūdat sed magis ꝯtami-
nat. Scđo quia iram diuine vltionis
placat qđ non facit elemosina de illicito
adquisito hoc eñ dantem inficit ꝛ ꝓxi-
mum ledit cui suum per iusticiā reddi de
buit ꝛ deū offendit. Juxta istđ Ecci. Qui
offert sacrificium de substantia pauperis
sicut qui victimat filium in ꝯspectu pr̄is.
Tercio quia animā diuina ꝯtēplatio-
ne irradiat Thobie. iiij. Elemosina a mor
te liberat ꝛ non ꝑmittit animas ire in te-
nebras sed ꝛ eas ad fontez vite luminis
eterni perducit. Secundo conside-
rādum est ꝙ elemosina fiat recto ordine

⁊ decenti modo. Rectus autem ordo in
hoc attenditur ꝙ homo primo exerceat
pietatem ad seipsum ⁊ postea ad aliũ sic̄
eñ ꝑuersus esset ordo ꝙ homo neglecta
indigẽtia patris ⁊ matris extraneis sub
uenire quia in hoc nõ exerceret pietatez
sed potius crudelitatem. ita multo minꝰ
dicenda est elemosina quã quis facit alte
ri ꝓpria salute neglecta. vnde dicit Eccĩ.
xxx. Miserere anime tue placens deo. de-
cens aũt modus in hoc attenditur ꝙ ele
mosina detur leto vultu dulci ṽbo ⁊ ꝓm
pta manu quia letus vultus elemosinam
in diuina acceptione saginat cũ hylarem
datorẽ diligat deus vt dicit aplꝰs. Dul
ce verbum ipsã dulcorat dura aũt verba
⁊ obiurgatiua dicta pauperi ipam elemo
sinam amaricant sed ꝓmpta manus ele-
mosinã multiplicat Juxta istud Qui cito
dat bis dat. ¶ Tercio in modo dande
elemosine ꝯsideranda est recta intentio
vt non detur ꝓ vana laude sed ꝓ diuino
honore Nam nimis esset insipiens q̊ mer
cedem eterne retributõis ꝯmutaret in fi-
mũ vane ⁊ transitorie laudis ſm Grego.
Tercõ ostendendũ quibꝰ pre aliis sit dan
da elemosina ꝓpter qd̊ sciendum ꝙ circa
dationẽ elemosine modꝰ ⁊ discretio ser-
uanda est. Nam eoꝝ qui petũt elemosinã
alij petunt quasi ex debito vt p̄dicatores
⁊ prelati. Talibũs nanqz debet ⁊ si nõ ex
debito stricti iuris saltẽ ex debito carita
tis ⁊ etiã naturalis eq̊tatis vt recipiant
sustentationẽ ab his q̊bũs predicant vel
q̊bus sacramenta ministrant vt euiden-
ter docet Augꝰ in libro d̊ ope monachoꝝ
Si euãgeliste inquit sunt vel ministri alta
ris fateor plane ꝙ habeant potestatẽ vi-
uendi d̊ sumptibꝰ fidelium. Vnde sibi istẽ
nõ arrogant sed quasi plane ex debito vã
dicant potestatẽ. Alij petunt elemosinã
ex gratia simpliciter ꝓpter corpis susten
tationẽ. Jn primo casu distingue q᷑ aut
sunt noti aut non. si sunt noti ⁊ ꝯstat eos
missos vel institutos ad predicandũ tali
bus est elemosina p̄ omnibꝰ aliis exhibẽ

da cum eis nõ simpliciter ex gratia sz q̄si
ex debito officij teneatur. vnde dic̄ aplꝰs.
Si nos seminauimꝰ vobis spũalia nõ est
magnũ si vestra tempalia metamus. Si
ṽo sunt ignoti ⁊ dubitatur an tale offici-
um sit eis ꝯmissum. prius debent examina
ri an ita sit antequã recipiant. Jn his ṽo
qui petunt simpliciter ꝓ sustentatiõe cor
poris similiter distingue q᷑ aut potes suf-
ficere omnibꝰ aut non. Jn primo casu de
bes indistincte dare omnibꝰ indigentibꝰ
nisi forte quis ex securitate cibi ꝑteruiret
⁊ iusticiam negligeret Jn tali casu eñ di
cit Augꝰ Vtilius panis esurienti tollitur
si de cibo securus iusticiã negligat q̄z esu
rienti panis frangat ⁊ iniuste seductus vi
uat ⁊ ponitur in l. j. q. v. Non omnis sed
hoc dictũ intellige d̊ his qui nõ esuriunt
ad mortẽ tunc eñ q̄ntũcunqz iusticiã ne-
gligerent pasci deberent. vt ptz. lxxx. iij.
d. pasce. Jn hoc etiã casu vbi quis omni
bus indigentibꝰ sufficit. Loq̄tur Johẽs
chrisostomꝰ Quiescamꝰ inquit ab hac dy
abolica curiositate discernendi scz inter
pauperẽ ⁊ pauperem Non eñ ex coꝝ vita
quos recipis mercedẽ tibi tributurus est
deus. Sed ex volũtate bona ex misericor
dia ⁊ bonitate multa qua ipsis impẽdis.
Jn scd̊o autem casu cum scz quis non po
test omnibꝰ sufficere cui tunc magis dan
dum sit. hoc docet Augꝰ. iiij. libro de do
ctrina xp̄iana sic dicens Jlli qui sunt no
bis magis ꝯiuncti q̄z qui q̄dam forte no
bis adueniunt eis magis ꝓuidere debẽꝰ
¶ Circa hoc tñ hec est discretõis ratio
adhibenda ſm differentiã ꝯiunctionis ⁊
sanctitatis ⁊ ꝯmunis vtilitatis. Nã mul
to sanctiori magis indigentiã pacienti ⁊
magis vtili ꝓ bono ꝯmuni esset magis
danda elemosina q̄z persone ꝓpinquiori
in extrema necessitate magis subuenien-
dũ esset extraneo q̄z patri nõ tantam ne-
cessitatẽ pacienti si aũt duoꝝ qui reputã-
tur eque sancti ⁊ eque vtiles ꝓ bono con-
muni. vnus sit magis ꝯiunctꝰ ⁊ alter ma
gis indigens non potest certa regula de

terminari cui sit magis subueniendū sed hoc erit prudenter diiudicandū ex diuersis gradibus indigentie et ppinquitatis Ambrosius tamen docet in talibus nouem esse ↄsiderāda ex quibus potest elici quis sit alij in elemosina pferendus Puta fidē quia fidelis pferendus est infideli Causam quia illi qui tenentur capti ab hostibus sunt in misericordia alijs pferendi. Locum vt si aliquis iustus crucietur in carcere ppter debitū quia licet omnibus debeatur misericordia: iusto tamē et afflicto pamplius Quarto tempus quia tempe afflictiōis magis debemus misericordiā exercere. Quinto moduz vt nō totū vni detur sed elemosina pluribus partiatur. Sexto sanguinis ppinquitatem quia tales ceteris paribus sunt extraneis pferendi. Septimo etatem quia senes sunt iuuenibus pferēdi. Octauo debilitatem quia ceci claudi et egroti debent sanis pferri. Nono nobilitatē quia his qui ex diuitijs sine suo vicio labūtur in egestatem magis est pium subuenire quia tales de egestate magis verecundātur et etiam magis cruciantur. ¶ Quarto declarandū est que sint illa que vnūquemqz hominem digne mouere debent ad dandū elemosinā cum hylaritate et pmptitudine et sunt tria. Primo debes attēdere quis sit ille qui petit quia deus in figura paupis. Juxta illud Math. xxv. Quod vni ex minimis meis fecistis etc. Cū quanta aūt gratitudine deus sibi factū reputet qd impēdis pauperi apparet ex hoc quod de isto actu in die iudicij gloriabitur omnibus alijs virtuosis actibus obmissis qn dicet Venite benedicti patris mei etc. hoc idem apparet ex hoc quod istum actum pietatis singulari honore pmiat et attollit qd euidenter appet in martha sua hospita quā dn̄s iesus xps manu sua ppria sepeliuit vt patz in copia exemplorum. Scdo debes attendere qd petat Nō enī deus a te petit tuū sed suū quia dona dei sunt que possides et tu nō dn̄s sed solum dispensator existis. Et ideo sicut seruus ille infidelis et nimis ingratus existeret qui dn̄o rem suam petenti negaret et eius bona ↄtra dn̄i voluntatem infideliter dispensaret. Jta et tu infidelis et ingratus existis xp̄o quādo sibi petenti in psona paupis negas modicā elemosinā qui tibi tot bona terrena ↄtulit et cum hoc omnem creaturam in tui obsequiū deputauit et insuper seipm tibi p mercede eterne glorie repromisit hoc ↄsiderauit dauid cum dixit. j. Parali. xxix. Tua sunt omnia. que de manu tua accepimus dedimus tibi. Tercio debes attendere ppter quid petat quia nō petit p suo cōmodo sed p tuo nec petit p dato sed p mutuo Vult enī liberaliter tibi reddere in psenti vita donū centuplū et in futura eterne beatitudinis premium vnde dicit Aug. O homo quid venerarís homini potius venerare deo quia centuplū accipies et vitam eternā possidebis Jdo nimis est insipiēs et ingratus qui ad tales vsuras nō vult deo comodare ad quales mutuaret iudeo vel sarraceno ppter qd bñ scribitur Luc. xij. Vendite que possidetis et date elemosinā facite vobis sacculos qui non veterescūt thesaurū indeficientem in celo Ex premissis patet qualiter de isto sit homini ↄfitendū etc.

Sextum prece ptū est. Non mechaberis qd quidem expresse phibet lesionem ↄiugale in psona ↄiuncta sicut pcedens preceptū phibebat lesionē alicuius in psona ppria Et sm Augm implicite phibet omnē illicitū ↄcubitum et illorum mēbrorum omnē illicitū vsum immo etiā phibet illicitā ↄcupiscentiā vt videbitur et omnem carnis immundiciā ¶ Et hoc preceptum habet triplicem expositionem. Prima respicit mechiaz corpalem que talis est. Non mechaberis id est nulli alij excepto federe matrimoniali te ↄmiscebis vt dicit glosa Interliniaris ¶ Sciendum est tamē quod istud preceptū puaricantur octo genera hominū sm transgressionē octo legum. Nam primi transgrediuntur legem

naturalis discretionis ⁊ isti sunt fornica
rij qui ꝯtra dictamen recte ratõnis suis
ꝯcubinis carnaliter ꝯmiscentur Et licet
hui⁹ criminis quidam fautores dixerint
fornicatõnem simplicem non esse pecca
tum mortale quia vti mẽbro aliquo ſm
actum debitum ⁊ ſm inclinationẽ natu
re sue non videtur peccatũ cum ad hoc
sit per naturam institutũ hoc est falsum
⁊ impossibile ꝓpter duo. Primo q2 for-
nicatio simplex inuenitur diuina lege ꝓ
hibita. Lex aũt diuina nihil ꝓhibet nisi
peccatum mortale ⁊ idõ relinq̃tur ꝙ for
nicatio simplex sit peccatuȝ mortale. qđ
etiam scđo euidenter patet ex hoc q2 ni-
hil excludit a ꝑticipatione celestis regni
nisi peccatũ mortale. homo autẽ ꝓpter
simplicẽ fornicatõnem excluditur a par
ticipatõne celestis regni vt patȝ ꝑ aplm
Ephe. iiij. Hoc autem scitote ꝙ omnis
fornicator aut immundus non habet ꝑ
tem in regno christi ⁊ dei quare ⁊c̃. Secũ
di transgrediũtur legem spũalis ꝑfectio
nis qui erronee dogmatizant ꝙ homo
possit in hac vita tantum gradum ꝑfe-
ctionis attingere ꝙ corpus erit ita sub-
ditum rationi ꝙ homo libere posset sine
peccato corpi indulgere qđcunqȝ corp⁹
appetit qđ simpliciter est falsum ⁊ erro-
neum. Nam ꝓpter infectionem fomitis
natura corꝑalis in ipsam ꝯcupiscentiam
naturaliter inclinatur ratõe cui⁹ lex car
nis ſm aplm etiam in viris ꝑfectis ad
uersatur legi mentis Juxta istud Rom.
vij. Video aliam legem in mẽbris meis
repugnãtem legi mentis mee. Hec autẽ
naturalis inclinatio fomitis licet ꝑ gra
tiam possit reprimi nõ potest tamen to-
taliter tolli de lege ꝯmuni licet hoc per
priuilegium speciale ꝯcessum fuerit vir-
gini gloriose Tercij transgrediuntur le
gem naturalis libertatis ⁊ isti sunt rap-
tores virginum qui per potentiam inui-
tis parentibus quãdoqȝ virgines rapi-
unt ⁊ eas contra legem naturalis liber-
tatis ⁊ libere voluntatis rapiunt ⁊ op-

primũt virginalem integritatem in ipsis
deflorantes ¶ Vbi est sciendum ꝙ hec
est differentia inter stuprum ⁊ raptum.
Nam stuprum est illicita virginum deflo
ratio ita tamen ꝙ ipsa puella spontanea
voluntate in talem deflorationem ꝯsen
tiat. Raptus autem đr quando virgo ꝑ
raptoris violentiam defloratur Et talis
raptus ꝯmittitur dupliciter. Primo cũ
ipsa puella violẽter rapitur eo tamẽ ani
mo vt in perpetuum teneatur. Secundo
cum non ipsa persona rapitur sed vsus
eius ipsa ꝓhibente violenter vsurpatur.
Quorum pena ſm leges est vt talis capi
te puniatur ⁊ eius bona rapte applicen-
tur si tamen rapuit ingenuã. Si vero an-
cillam vel liberam tunc non amittit sub-
stantiam sed solum decapitat Ar. xxxvj.
q. j. De raptoribus. ſm canones vero ef
ficitur seruus rapte nisi velit se redimere
vt đr ibidem potest tamẽ rapta ꝯtrahe-
re cũ raptore si velit Extra c. c. Accedẽs
Item raptor debet excõmunicari cũ om
nibus suis fautorib⁹ vt. xxxvj. q. j. c. j.
Sed est sciendum ꝙ predicta pena soluȝ
infligitur in foro iudiciali Vnde đr extra
de adulterio ꝙ si quis defloret virginem
inuitam tenetur eam ducere vel dotare.
Sed si defloret eam voluntariam ad neu
trum tenetur In foro tamen penitẽtiali
est iniungendum tali ꝙ puelle satisfaci-
at vel cum ea ꝯponat. Quarto transgre
diuntur legem ꝯiugalis ꝓmissionis qui
fidem thori ꝯiugalis temere violantes
ꝑ adulterium se polluunt Vnde đr adul-
teratio quasi ad alterius thorum illicita
accessio. Et ideo adulterium est grauius
peccatum q̄ȝ stuprum quia maior fit iniu
ria ĩ abusu mulieris que alteri⁹ potestati
subijcitur quantũ ad vsum generatõnis
q̄ȝ in ꝑsona que alteri subijcitur quantũ
ad solam custodiam Vtrumqȝ aũt istoꝝ
aggrauatur ꝑ violentiam ⁊ ideo raptus
virginis est grauior q̄ȝ stuprũ sed adulte
rium excedit vtrumqȝ. Quinti transgre
diunt legẽ regularis ꝓfessionis q̄ votũ

cōtinencie qūo se deo astrinxerat misera
biliter violant. Unde tales sacrilegi dicū
tur vt sūt religiosi ⁊ clerici ⁊ in sacris or
dinibus ꝯstituti ⁊ sanctemoniales post
quā ꝑ velatōnē dn̄o fuerint ꝯsecrate ⁊ h
pctm̄ est grauiꝰ omnibꝰ p̄dictis q₂ in eo
fit maior iniuria ipsi deo. Sexti transgre
diūtur legem naturalis ꝯgnatiōis vt in
cestuosi q cum suis ꝯsanguineis ꝯmiscē
tur qȯ tamen aīalia bruta verētur facere
vtz de camelo que sue matri naturaliter
refugit ꝯmisceri Vn̄ narrat ꝑhūs in. ij. li
bro de animalibꝰ ꝙ q̂dam oculos came
li clamide sua obtexit ⁊ sic matrem eius
submisit qȯ cum camelus post ꝯcubituz
ꝯgnouisset statim illū calcibus ꝑcmit et
suis pedibus ꝯculcauit. Septimi trans-
grediunt̄ legem naturalis inclinatōis q̂
vicio indecibili se ꝯtaminant ꝯtra natu-
ram peccantes ⁊ naturalē vsum coeūdi
quacumqz arte vel ingenio ꝑuertentes.
Et hoc peccatū ẜm Augᵐ est grauiꝰ om
nibus alijs ꝓpter qȯ mutum vel indici-
bile dȓco ꝙ ipsum nominare turpissimūz
est ita vt os dicentis ⁊ aures audientiū
polluantur vt patz. xxxij. q. iiij. in eo Et
istud idem peccatū ꝓpter sui enormita-
tem est vnum de peccatis clamantibus
⁊ diuinā vltionē iugiter postulantibus:
Octaui transgrediunt̄ legem naturalis
delectatōis vt sunt ipsi ꝯiuges ꝯcubitū
ꝯiugalem cū nimia libidine ⁊ delectatio
ne exercētes Ad cuiꝰ plenīorē intellectū
est aduertendū ꝙ coitus ꝯiugalis alius
dȓ licitus alius fragilis alius impetuosꝰ
Licitꝰ exercetur tripliciter vel cū fit causa
ꝓlis ꝓcreandi ad cultum dei vel cum fit
causa reddendi debitū vel causa fornica-
tōnis vitande nō in se sed in ipsa ꝯiuge.
Primus est pietatis scd̄us iusticie terciꝰ
cautele. Et in his tribus nullū ꝯmittitur
pctm̄. immo p̄mi duo modi simplicit̄ sūt
meritorij nisi aliud obsistat. Terciꝰ autē
licz sit sine pctō tn̄ nō videt̄ habere rōez
meriti Et isto modo patres veteris, testa
menti vsi sunt actu ꝯiugali cū tanto dei
timore ⁊ tanta libidinis repressiōe ⁊ eti
am cū tanta mentis puritate soluz in eo
ꝓpagatōnem diuini cultus p̄tendentes
ꝙ Augustinꝰ dic̄ se nō audere celibatū io
hānis ꝓferre ꝯiugio abrae Qȯ tamē nō
sic intelligendū est ꝙ ꝯtinentia ꝯiugalis
in dignitate ꝑfectōnis eq̂paretur ꝯtinē-
tie virginali cū isti debeat̄ fructus cente-
simus illi solū tricesimꝰ sed solū sic ꝙ ipse
abraam in tanta castitate ⁊ intentōnis
puritate exercebat actū ꝯiugalem sic̄ ser
uabat iohānes ꝯtinentiā v̂ginalem Fra
gilis est ille qui solū fit causa delectatōis
exercende sed tunc distinguit̄ q₂ vel illam
delectatōez exercet affectu fornicario vt
pote qn̄ affectus delectatōis impetu cō
cupiscentie fertur extra terminos matri
monij ita ꝙ eam ꝯgnoscere vellet etiā si
vxor nō esset tunc est pctm̄ mortale quia
amor illius delectatōis preponit̄ ip̄i deo
Impetuosus vero est ille q̂ ex sola libidi
ne ꝓueniens metā honestatis ⁊ ratōis
transcendit ⁊ tamen fit quinqz modis:
Primo ꝑ meretriceas blandicias se ad li
bidinem ꝓuocando. Scd̄o cū talis actꝰ
ꝯtra naturalē modū exercet̄. Tercio cum
hoc fit tempꝑe ꝓhibito. Quarto cū exer
cetur in loco sacrato. Quinto cū accedit̄
ad pregnantē vicinā partui vel alias in
fluxu menstrui. Vn̄ ab ista inepitudine vi
ciosa boni ꝯiuges se debent maximo stū
dio cauere ⁊ p̄seruare ⁊ hoc ꝓpter octo
damna que exinde sequūtur Primū est ce
citas mentis. q₂ ẜm Augustinū ⁊ etiam
ꝑhm̄ in actu carnali ratō totaliter absor
betur ita ꝙ lumen ratōis qȯammō extin
guitur ⁊ totus homo quasi carnalis effi
citur Et inde est ꝙ viciū carnis plus ho-
minē vilificat ⁊ ꝑ infamiam magis deni
grat q̄z alia vicia maiora qȯ cōtingit ex
hoc q₂ ꝑ extinctionē ratōnis homo pri
uatur naturali dignitate sua qua ꝑ vsum
ratōnis cetera precellit. Scd̄m est inꝯsi
deratio mortis ⁊ inferni. in tantū eīm vo
luntas carnis delectatōi immergitur ꝙ
nec de amaritudine mortis cogitat nec

penam inferni formidat sed si semp licet viuere semp liberet peccare. Et inde ē ꝙ deus iusto iudicio actum peccati transitorium eternaliter punit q₂ ſm Augᵐ. Si malus homo eternaliter viueret semper ipsum peccare liberet Terciū est mentis incōstancia que ꝓuenit ex hoc ꝙ per voluntatē malam incumbit delectatōi transitorie ꝛ ideo necesse est mentē variari ꝓut vna delectatio momentanea transit ꝛ alij momentanee succedit. Sola aūt mens illa in cōstancia figitur que bono immobili ꝛ inuariabili ꝑ amorem innititur. Quartum est amor sui q₂ carnalis affectus seipsum ꝛ aliū solum amore ꝯcupiscentie diligens omīa in sui comodum ordinat vt in eis pamplius delectetur. Talis eñ longam vitaꝫ desiderat vt diuturni⁹ carnali delectatōni insistat Ex quo patꝫ q̄ꝫ ꝑniciosum sit illud damnuꝫ q₂ hominem p̄uat perfecto ꝛ ordinato amore suijpsi⁹ ꝛ omniū creaturaꝝ. Quintum est precipitatō sui q₂ feruore ꝯcupiscentie excecatus p̄cipitanter currit ad luxum ad furtum frequenter exponēs se periculo mortis ꝓpter libidinem explendam. Sextū est odiuꝫ dei ꝛ licet deus sit purum ꝛ summū bonū qđ directe odiri nō potest. Dicit̄ tamen odiri indirecte ꝓpter duo vel ꝓpter penam quā iusto iudicio peccantib⁹ infligit vel ꝓpter bonū delectabile qđ mox pia ꝓuidēcia eis subtrahit ne grauius peccent. Septimū est amor p̄sentis seculi cui carnales inherēt ꝑ appetitū bonoꝝ diuiciarum sanitatis fortitudinis ꝛ ceteroꝝ ꝑ que carnalis affectus suum finem ꝯseq̄tur ꝛ delectatōe momentanea fruitur. Octauū est desperatio future beatitudinis q₂ carnalis affectus ꝯcupiscencie carnali delectatōni finaliter immersus sibijpsi male consci⁹ diffidit de futura gloria vel venia ꝯsequēda ꝛ hoc ratōnabiliter. Cum eñ spes sit certa expectatō future beatitudinis ex meritis ꝓueniens ille q̄ nullum merituꝫ in seipso conspicit de beatitudine futura diffidit ¶ Scđa expositō respicit mechiam spūalem que talis est. Non mechaberis turpia scꝫ cogitando ꝛ in lasciuis cogitatōnibus delectando ꝛ etiā sensibus exteriorib⁹ abutendo Et ꝯtra istud preceptum faciunt multe v̄gines infelices ꝛ etiam religiosi nimiū curiosi ꝛ voluptuosi q̄ deo in castitate seruire firmiter decernentes ꝛ ad hoc se voto ꝯtinentie obligantes. Adhuc in lasciuis cogitatōnibus ꝛ carnalibus spurcicijs delectātur In quo casu freq̄ēter peccatū mortale incurrit̄. Si eñ aliquis morose in carnali cogitatōne delectet̄. etiam si nunq̄ꝫ adesset voluntas talem turpidinē ꝑficiendi in opere ſm Augᵐ peccatū mortale incurrit. Cui⁹ ratō est quia talis cogitatio turpis includit in se deformitatē peccati mortalis. Et ideo cū voluntas ꝑ cōsensum ꝛ deliberatōnem ratōnis in talē actum interiorem inclinatur ipsum acceptando ꝛ in eo delectando cōnstat ꝙ inclinatur in obiectū deforme peccati mortalis ꝛ ꝑ ꝯsequens talis inclinatō volūtatis in delectatōem interiorem turpis actus est peccatum mortale. ¶ Sciendum tamen ꝙ delectatio đr morosa non scđm moram vel diuturnitatē tempis sꝫ magis ex eo ꝙ ratō deliberās circa eam immoratur ipsam tenens ꝛ volens nec eam repellit que tamen statim vt animū attingit respui debuerat. vt dic̄ Augustinus. xij. de trinita. Nec solum in mechia spūali cauendum est ab immundis cogitatōnibus sed etiam ab illicito visu odoratu ꝛ tactu qui eñ in istis sensibus corrumpuntur virginali dignitate priuātur quia virgines dici non possunt. Nam ꝓpter restrictōnem talium sensuum ab illicitis delectatōnibus saluator omnes fideles virgines appellat q̄ si continenter viuāt solum ꝓpter honorem dei ꝛ spem eterni premij. dicuntur virgines prudentes sed illi q̄ ꝯtinenter viuunt ꝓpter laudem humanam dicuntur fatue virgines Et bene fatue q₂ premiū mercedis eterne

ꝯmutant in vanitatem laudis humane vnde sapiētibus v̄ginib⁹ ad eterna gaudia intromissis fatuis domin⁹ respōdit Amen dico vobis nescio vos.i.nihil dignū in vobis inuenio approbatōne ⁊ eterna remuneratōe Vñ ipsis d̄r istud Mat. In e maledicti in ignē eternum. Et quia ista mechia sp̄ualis magis ꝓprie locum habet infra nono p̄cepto vbi dn̄s omnē interiorē ꝯcupiscentiā ꝓhibet Ideo nunc tanta de ipsa sufficiant. ¶ Tercia expositio respicit vxoris legittime dimissionem vel etiā receptionē que talis est. Non mechaberis vxorē scȝ ꝓpriam dimittendo vel dimissam recipiendo. Vñ scribit Mat.v. Omis qui dimiserit vxorē excepta causa fornicatōnis facit eam mechari ⁊ dimissam duxerit adulterat Vt aūt plenius appeat qñ vxorem dimittere vel recipe sit peccatū mortale ⁊ qñ nō Considerandū est ꝙ vxorem dimittere est duplex vel in occulto vel in manifesto In occulto sic. ille d̄r dimittere vxorem qui sibi debitū non vult reddere nec exigere ⁊ qui sic vxorem dimisit. aut ille scit aliqd impedimentū occultum ꝯiugij aut non si nullum impedimentū sciat nec in se nec in ꝯiuge ⁊ tamen non vult debitum reddere vl' exigere talis peccat mortaliter tum q꞉ subtrahit mulieri debituȝ iusticie ad quod tenetur. tum etiā q꞉ ipsa prebet viam adulterādi marito maxime si sciat ipsum esse lubricum. Si vero sciat impedimētū ꝯiugij ꝓpter qd nō possit reddere debitum sine peccato mortali licet in facie ecclesie hoc probari non possit talis debet poti⁹ excōicatōnem sustinere q̄ȝ debitum reddere. Si vero talis impedimentū ꝯiugij ꝓ vero nō sciat sed leuiter vel ꝓbabiliter credat tunc ꝑ prudentis ꝯfessoris ꝯsilium debet talem credulitatem temerariā ⁊ leuem deponere ⁊ debitum reddere ac etiam exigere nisi p̄us ante ꝯiugium alter ꝯiugum se voto ꝯtinentie ꝯstrinxerit In hoc eīn casu iuxta certiorem opinioneȝ doctorum talis nunquā potest reddere debitum sine peccato mortali. Et ideo sibi videant quanto periculo se exponunt qui post votum ꝯtinentie matrimonium cōtrahunt. In hoc etiam apparet q̄ȝ periculose quidaȝ talibus consulant qui post votum ꝯtinentie emissum ꝯtrahendo licentiant seu cōsilium prestant qui nō videntur aliud facere q̄ȝ animas occidere ⁊ eas dyabolo ꝓstituere. Si autem dimissio vxoris fiat in manifesto hoc non licet nisi auctoritate ecclesie ⁊ ꝓpter fornicationem tantū que tamen triplex d̄r Vno modo proprie puta carnale adulterium Alio modo cōmuniter puta ipsa heresis ⁊ ꝓpter vtrūq̄ȝ potest dimitti ꝯiunx quantum ad cohabitationē ꝑpetuam licet differēter q꞉ fornicatio carnalis semel facta sufficit ad diuortium nisi alterum ꝯiugum similiter fuerit fornicatus. Sp̄ualis autem non sufficit absolute nisi ꝯiunx perseueret in heresi. Extra de co. ꝯiugum in textu ⁊ glosa. Tercio modo d̄r fornicatio ꝯmissiue scȝ quodlibȝ peccatum mortale ⁊ tūc distingue. quia aut peccatum vnius ꝯiugis est scandalum alterius vt si nitatur alium trahere ad mortale ⁊ sic talis potest dimitti ad tempus quousq̄ȝ videlicet corrigatur. Aut peccatum vnius nō est scandalum alterius nec cum nitatur trahere ad mortale ⁊ sic non potest cum dimittere. Hec est sentētia Bernardi Remigij ⁊ wilhelmi. ¶ Vt etiam sciatur quando quis peccat si dimissam recipit ⁊ quando non. Sciendum est ꝙ crimen ꝯiugis aut est occultum ⁊ sic nō potest eam dimittere cum non possit probare crimen impositum. Aut est manifestum tunc distingue aut eīn adultera perseuerat in malicia ⁊ sic tenetur eam dimittere. Nam qui talem retinet vel qui dimissam recipit peccat mortaliter q꞉ sic videtur crimen ꝯsentire. Vnde legitur. xxx.q j.cj. Sicut crudelis est ⁊ iniquus qui castam dimittit sic fatuus est ⁊ iniustus q̄ retinet meretricem Patronus eīn turpi-

tūdinis est qui celat crimen vxoris Aut
non pseuerat ⁊ est spes de correctōne vl'
etiam est correcta ⁊ sic non tenetur eam
dimittere immo iuste potest eam recipe
re. vnde istud ꝙ christus dicit. Et qui di-
missam ducit adulterat solum intelligit
de illa receptione quando non est corre-
cta sed in malicia perseuerat. Aut etiam
quando impedimētum interuenit vel cō
sanguinitatis vel huiusmodi. Ex premis
sis patere potest qualiter de transgressi-
one istius precepti sit alicui ꝯfitendum.

Septimū pre
ceptum Nō furtum facies
vbi ſm Augustinū ꝓhibet
omnis ꝯtrectatio rei aliene ꝓueniens ex
cupiditate vel iniuria qḋ ideo dico. quia
ꝯtrectatio rei aliene potest fieri licite tri
bus modis. Primo quando fit non ex cu
piditate sed ex obediētia sicut fecerunt
filij israel auferendo vasa egiptiorū. Se-
cundo quādo fit ex cautela vt si aliquis
furetur gladium furiose ne sibi vel alijs
noceat. Tercio quando fit ex necessitate
mera vt cum quis ad mortem esuriat pa
nem furatur quia in necessitate extrema
omnia sunt ꝯmunia. ¶ Et hoc precep-
tum tripliciter exponitur prout nocumē
tum quod quis proximo iniuriose infert
in bonis suis tripliciter variatur. Nam
istud nocumentum vel infertur superio-
ribus vel inferioribus vel etiam equali-
bus. Et ſm hoc prima expositio est. Nō
furtum facies tuis superioribus ⁊ sic cō-
tra istud preceptum peccant sex genera
hominum. Primi sunt qui suum pleba-
num defraudant in suis oblationibus ⁊
decimis sibi de iure debitis. ¶ Vbi no-
tandum ꝙ integre dantes decimas a ꝺo
dupliciter premiantur. Primum premiū
est bonorum temporalium augmentatō
Secūdum est sanitatis anime ⁊ corpis
assecutio Et ista duo euidēter tanguntur
xvj. q. j. Vbi dicitur ꝙ si decimam dede-
ris non solum abundātiam fructuūm re
cipies sed etiam sanitatem corporis ⁊
anime consequeris. Econtra ipsas deci-
mas non soluentes tripliciter peccant.
Primo quia deum offendunt Ideo scri-
bitur. xvj. q. j. Hec enim est dei consuetu
do vt si illi decimam non dederis tū ad
decimam non reuoceris. Secundo quia
res alienas inuadunt nam decime tribu-
ta sunt egentium animarum vt scribitur
ibidem. Tercio quia ex morte pauperum
homicidium incurrunt quia quanti pau
peres in locis illis vbi ipse habitat illo
nō dante decimas fame mortui fuerant
tantorum homicidiorum reus ante tri-
bunal eterni iudicis apparebit. vt scribi-
tur ibidem. Secundi sunt qui censum de
bitum furtiue subtrahunt dominis suis
Tercij sunt qui bona feudalia tanquam
ꝓpria detinent vel qui feudum alicuius
in alium dominum transferūt vel qui ip
sum sine scitu ⁊ voluntate veri domini di
minuunt. Quarti sunt serui ⁊ ancille qui
res dominorū furtiue ꝯsumunt vel etiaȝ
de rebus dominorū ipsis inuitis elemosi
nas faciunt. Tales enim ꝓpter piam in
tentionem a peccato mortali non excu-
santur. Quinti sunt vxores que res viro-
rum furtiue subtrahunt vt de ipsis ꝯtra
voluntatem maritorum elemosinas faci
ant quod fieri non debet. vnde scribitur.
xxx. q. iij. Nihil de tua veste vel auro vel
argento vel quacunqȝ pecunia vel in re-
bus tuis inuito marito facere debuisti.
¶ Fallit tamen hoc in triplici casu Pri
mo si vxor tua fuerit lucratiua. Secun-
do si habuerit bona parafernalia de tali
bus enim bonis sicut ⁊ ꝺ rebus lucrosis
mulieres possunt facere elemosinam sine
licentia maritorum. Tercio si faciant ele
mosinam de rebus sue dispensationi cō-
missis puta de pane vel vino ⁊ huiusmo
di ⁊ maxime quando marit⁹ esset nimis
durus in actibus pietatis. Tunc enim
mulier de rebus sue dispensationi tradi-
tis ex pietate potest facere elemosinam

p salute viri dum tñ illa sic moderate fiat q egestatem pingibus nõ inducat. Sexti sunt q thelonia & vectigalia dñis fraudulenter subtrahût q omnes tenent ad restitutionẽ dum tñ tres pditiões hẽant huiusmodi vectigalia. Primo q imponãt auctoritate pncipis. Scdo q subsit causa rationabilis pter quã sint imposita sic pro pace facienda vel p via publica reparanda Tercio si sunt moderata q2 sic toleranda sunt Extra de verb. sig. Sup quibusdam Ubi dr illa pedagia guidagia & salinaria scias esse interdicta que nõ sunt imperatorũ vel regũ vel lateranẽ pcilij largitõne pcessa vel ex antiqua psuetudine cui9 non extat memoria introducta. Glosa aũt ibidem exponẽs pdicta vocabula dic q pedagia dantur a transeuntib9 guidagia dantur p ducatu. salinaria p sale. Nec etiã pdicta danda sunt nisi cũ negotiatõis cã aliquid portat C. de vectigalib9 vniuersi. Uñ ad pdictorũ euidentiã est notandũ q qlibz tenet soluere decimas nisi se pbet exemptũ & nisi habeat illas in feudo ex antiquo Extra d decimis A nobis Lui9 causã qdam assignant ex hoc q decime sunt de iure naturali. sed hugo de sacramẽtis dic q nõ sunt de iure naturali sz d iure diuino qd pbat q2 Jacob votũ emisit de dandis decimis. votũ aũt nõ est de eo ad qd quis tenet de iure naturali. Preterea greci non soluũt decimas nec Paul9 qui ordinauit eorũ ecclesias pcepit eis soluere decimas quare &c. Sed dicendũ est q pceptũ de solutõne decimarũ ptim erat morale q2 indictum rõne naturali ptim aũt iudiciale ex diuina scz institutõe robur hñs. Nã ratio naturalis dictat vt his qui p salute toti9 populi diuino cultui ministrabant ipse populus necessaria ministraret. Decimatio aũt certe partis vt q detur decima ps vel decima decime. introducta est ex institutione diuina q2 dñs mandauit decimã prouentuũ dari sacerdotibus & leuitis vt honorabilius viuerent & in quiete mentis domino deseruirent & sic erat iudiciale quia ptinebat ad equalitatẽ inter homines ad inuicem pseruandam. Nunc etiã decimatio decime partis soluẽda est auctoritate ecclesie que hoc instituit pter quandam hũanitatem vt scz non min9 popul9 noue legis ministris noui testamenti exhibeat qz popul9 veteris legis ministris veteris testamenti exhibebat psertim cum ministri noui testamenti sint maioris dignitatis qz veteris & popul9 noue legis ad maiora obligetur sm istud Math. v. Nisi abundauerit iusticia vestra plusqz scribarũ & phariseorũ nõ intrabitis in regnũ celorum Sic ergo ptz q ad solutionẽ decimarũ omnes homines tenent ptim ex iure naturali ptim etiã ex institutione ecclesie licet in qbusdam terris loco decimarũ dent aliqui census vel alique decimatões minute

Scda expositio est Non furtum facies. i. nullũ nocumentũ inferiorib9 te iniuste inferes. Et sic ptra preceptũ hoc peccãt quinqz genera hominũ. Primi sunt raptores qui aliena rapiunt Et illo peccato participant qnqz genera hominũ Nõ eñ solũ raptores sunt qui rapiunt. Sed etiam qui recipiunt & qui consulunt & qui eos sciẽter hospicio recipiunt & qui rapta emunt de quibus infra pleni9 dicetur. Agentes eñ & pscientes pari pena plectendi sunt Secundi sunt inuentores rerum quia qui rem inuentam non restituit raptor iudicatur put legitur. xxiiij. q. v C. j. Si quid inuenisti & non restituisti rapuisti. Sed de inuentione est distinguendum Aut enim qs inuenit thezaurum in loco sacro vel religioso aut non sacro. Si in sacro loco aut h est casu fortuito & sic thesaur9 est inuentoris aut q2 studiose quesiuit & sic thesaur9 est ecclesie. Si autem in loco non sacro hoc erit dupliciter q2 aut inuenit in loco pprio aut alieno. Si in loco pprio aut inuenit ipm arte magica & sic thesaurus est fisci aut sine arte magica & sic est inuentoris. Si autem inuenit ipm in loco alieno aut hoc erit casu fortuito aut cũ actu studioso. Si primo modo sic thesaurus me-

dius est inuentoris ⁊ mediꝰ domini loci.
Si autem hoc fiat inquisitione studiosa
tunc totꝰ thesaurus est domini loci. ff. de
rerum diuisione thesaurꝰ ⁊ L. thesaurus.
li. xl. Nemo prout notauit Johannes ⁊
Azo. Ad hoc ergo ꝙ ille qui rem inuenit
alienam euadat penam furti debet publi
ce ꝓnunciare ꝙ ille cuiꝰ res sit veniat ⁊ si
certa indicia expresserit sibi reddat. Ter-
cij sunt q̊ ꝑ talias ⁊ indebitas exactiões
a subditis bona extorquent. Ad cuiꝰ
euidenciam est Sciendum ꝙ census ille
qui ab initio fuit rei impositus sine dolo
⁊ fraude integraliter dari debꝫ. Et si quis
de hoc subtraxerit peccat mortaliter. Sꝫ
hoc distinguendum est quia aut est certū
ꝙ talis census siue onus ab initio rei fuit
impositus vel non. Si sit certum tūc qua
lecunqꝫ sit onus siue census tolerari ⁊ da
ri debet quia vnusquisqꝫ iure suo potest
onus imponere. Si autem census non sit
certus vel etiam si sit certus nescit tamen
vtrum licite vel illicite fuerit institutꝰ sic
peccant recipientes quia mala fide recipi
unt ⁊ tenentur restituere vt patꝫ per wil
helmū ⁊ Bernardū Extra de censibꝰ. Cen
sus enim nō iuuatur tempore nisi probet
causam propter quam legittime fuerit in
stitutus. vt dicit Bernardꝰ ibidem Inno
centiꝰ tamen dicit ꝙ licet ignoretur cau-
sa census si tamen certum sit ip̄m ab an-
tiquo debere solui reddi debet Extra de cē
sibus. Quarto sciendū tamen ꝙ licet
vltra debitum censum nullus dominꝰ pos
sit extorquere a subditis sine peccato ex
causis tamen rationabilibꝰ potest petere
moderatum subsidium dummodo petat
ꝫ sine minis vl' coactione directa vel indi
recta. Indirecte dominꝰ cogit subditos
vel quando eis iusticiam denegat vel insi
nuari eis facit ꝙ vult ab eis tantum habe
re in tali casu rem cum peccato recipit ⁊
restituere tenetur nisi ille a quo recipit essꝫ
seruꝰ. Cum illa res sit domini ⁊ ipse seruꝰ
non tenetur ad restitutionem licet domi-
nus peccet si nimis grauet seruos suos.

Primꝰ casus in quo vltra censum debi
tum licet domino petere moderatum sub
sidium est ꝓ defensione patrie puta cum
patria iniuste ab hostibus inuaditur. Tūc
enim subditi non solum tenentur res su-
as impertiri sed etiam tenentur ad hoc
corporaliter laborare. Secundꝰ est si
sit captus in bello iusto Tercius est si
iussu principis ⁊ pape debeat ire ꝯtra he-
reticos vel paganos. Quartus est si
debet filium militare aut filiam desponsa-
re in omnibus his ⁊ similibus potest lici
te petere a subditis subsidium moderatū
Sed si dominꝰ vult ludere ad aleas vel in
alijs vanitatibus expendere vltra vires
propter tales causas non licet quicquam
exigere a subditis ⁊ si exigerit tenetur re-
stituere ꝭm wilhelmū. Extra de ꝯsuetudi
ne in fine Quarti sunt qui propter debi
ta dominoꝝ ipsorum ciues ⁊ subditos in
debite inpignorant quod est rapina corā
deo quia res pauperum indebite impigno
rant dimissis rebus principalium debito-
rum. Quinti sunt qui mercedem alioꝝ
iniuriose detinent ⁊ conseruant. Ubi
sciendum ꝙ iniuriose detinentes mercedē
alienam tripliciter peccant ⁊ triplex ma-
lum incurrunt. Primum est q2 iram dei cō
tra se grauissime ꝓuocāt quod ptꝫ. Quia
illud est vnum de peccatis clamantibus
⁊ in aures dei clamorem diuine vltionis
iugiter expostulantibꝰ. Dicit em̄ peccatū
clamare quia sui enormitate deum prouo
cat ad vindictam ⁊ talia peccata sunt q̄t
tuor scꝫ. oppressio vidue. fratricidium. de
tentio mercedis pauperum iniusta ⁊ vici
um ꝯtra naturam. Sc̄da est quia tales si-
bi ip̄si influxum diuine pietatis obstruunt
quod patet per istud Prouer. Qui aurem
suam obturet ad clamorem pauperum ip
se clamabit ⁊ non exaudietur. Tercium
est quia omne semen diuine gratie arefa-
cit in anima ⁊ desiccat quod patꝫ ex hoc
Quia semen diuinum in cordibus talium
cadit supra petrum quod est cor durum ⁊
aridum ab omni humore gratie desicca-

tum. Et ideo tale semen oportet arescere cum nullo humore pietatis et gratie valeat humectari. ¶ Tercia expositio est talis Non furtum facies ipsis scilicet equalibus in rebus suis nocumentum aliquod inferēdo et sic contra istud preceptū peccant nouem genera hominum. Primi sunt vsurarij et tales vel sunt publici vel priuati Nam publici vsurarij plectuntur a iure quadruplici pena ¶ Prima est sententia excōmunicatōnis ¶ Secunda est priuatio cōmunionis ¶ Tercia est exclusio oblationis. ¶ Quarta ē priuatio sepulture qr nō debet in cimiterio sepeliri. Et qui cōtra fecerit Extra de vsuris Quia in omnibus. Si autem sunt vsurarij priuati sic cōtra hoc preceptum iterum peccant quattuor genera hominum Primi sunt qui prestant cum cōdictione et pacto plus recipiendi et isti sunt expresse vsurarij etiam secundū iudiciū eccle. ¶ Scd̄i sunt qui prestant sine aliquo pacto eo tamen sunt animo ꝙ aliquid vltra sortem recipiāt alias non mutuarent. Et sunt vsurarij quo ad deum propter intentionem corruptam ꝯ qua hortatur saluator Luce. vij. Mutuū dantes nihil inde sperantes. Sed hic rationabiliter incidit duplex dubitatio. Prima est cum lex diuina prohibeat et puniat tam manum q̄z animum quare humana solum prohibeat ipsam manum quia punit solum actum non autem animum. Secunda est cum lex diuina prohibeat omnem inequalitatem quare lex humana solum prohibet illam que est magna et notabilis quia prohibet aliquem decipere vltra medium iusti precij. ¶ Ad primum dicēdum ꝙ lex humana est quedam regula et mensura humanorum actum. Mensura autem debet esse omogenia mensurato vt scribitur. x. Ethi. Unde oportz ꝙ lex humana ꝯformetur ꝯdicionib⁹ hominū quibusdam. Constat autem ꝙ lex humanatur datur multitudini hominū in qua magna pars deficit a ꝑfectione virtutis Et ideo lex humana nō ꝓhibet omnia vicia sicut lex diuina q̄e solū datur ꝑfectis et virtuosis sed solū ꝓhibet grauiora a q̄bus est possibile maiorem ꝑtem multitudinis abstinere et precipue illa que sunt in nocumentū aliorum sine quoꝝ ꝓhibitiōe non posset humana societas conseruari. Sicut est prohibitio furti. homicidij et h⁹modi et rationabiliter contingit Nam lex humana gradatim et non subito inducit homines ad virtutem Et ideo non imponit multitudini imꝑfectorū vt ab omnibus malis abstineant alioquin imperfecti hui⁹modi precepta ferre non valentes in mala deteriora laberentur Quod satis innuit christus Mathei. ix. Cum dicit ꝙ si vinum nouum id est precepta ꝑfecte vite mittanť in vtres veteres id est homines imꝑfectos vtres corrūpunť et vinū effunditur id est precepta ꝯtemnūť et hoīes ex ꝯtemptu ad maiora mala ꝓrumpunt ¶ Ad scd̄m dicendū ꝙ lex quelibet cōformatur sui fini. Lex autem diuina habet ꝓ fine beneplacitum diuine voluntatis humana vero lex habet pro fine cōmunicationis sufficientiam Et ideo quandā ꝑuam inequalitatem ꝑmittit hominibus imꝑfectis que nō multum ab equalitate iusticie excedit et que ꝯmunicationē humane societatis non multum impedit Lex aūt diuina qr solū intendit rectitudinē virtutis ideo punit et ꝓhibet oīne istud qd̄ cōtrariať rectitudini iusticie Scd̄a ratio ad idem quia lex humana vt visum est datur populo ꝯmuni In quo multi sunt deficiētes a ꝑfectiōe virtutis Et ideo nō ꝓhibet omnē inequalitatē in ꝯtractib⁹ hūanis. Lex aūt diuina datur tantū virtuosis et ꝑfectis. Et ideo ꝓhibet omne istud qd̄ est virtuti ꝯriū. Tercij sunt qui mutuant res suas ad certū terminū quo veniēte nolūt prestare vlteriorem dilationem donec aliquod emolimentum percipiant licet expresse nihil petant. Quarti sunt qui vendunt res suas longe carius propter dilationem solutionis q̄z si eis in continenti soluerentur hec patent. Extra de vsuris.

usuris Consuluit. Si enim venditor statuat in corde suo pro quanto velit rem suam dare non potest sine peccato propter dilationem precium augmentare sed si pecunia parata indigeat potest quidem pro parato diminuere sed non potest pro dilatione augmentare. ut patet Extra De emptione et venditi. Cum dilecti et C penul. Est enim regula generalis quod quidquid accedit ad capitale usura est. ut patet. xiij. q. iij. Plerique. Hoc tamen fallit in tribus casibus. ¶ Primo ratione fideiussionis ut quando fideiussor soluit sortem et usuras. potest repetere usuras. Extra de fideiussoribus Constitutio ¶ Secundo ratione oblationis et consecrationis. xij. q. j. In legibus ubi dicit quod qui rapit ecclesiasticas oblationes id est quod deo consecratum est debet restituere damnum in quadruplum ubi petitur pena non usura. ¶ Tercio ratione dilationis quando quis est in mora soluendi. Ad hoc enim agi debet ut reddatur indemnis ff. pro socio Socium. ¶ Quarto ratione locationis ut quando aliquid pro domo petitur vel equo conducto vel quando pecunia locatur ad pompam quia tunc non est mutuum. ff. Cum mobilia ¶ Quinto ratione venditionis ut scilicet vendendo usum pecunie verbi gratia. Volui emere merces et rogasti me cessare ut mutuarem tibi pecuniam. Et ego respondeo tibi. Non mutuo sed usum pecunie vendo ita quod de tali reddas tantum quantum possem lucrari periculum autem in me recipio hoc non est usura secundum Johan. et hostiens. Qui autem simpliciter mutuat alteri pecuniam et si periculum in se recipiat si aliquid recipiat ultra sortem usurarius est. Extra de usuris Naviganti. ¶ Sexto ratione societatis licitum est enim quod unus det pecuniam. et alter suppleat laborem. si pecunia deest ita tamen quod periculum et lucrum spectet ad utrumque. ff. socio libro. ij. ¶ Septimo ratione incertitudinis et dubii ut qui dat sex solidos ut alio tempore totidem mensure vini reddantur. Licet tunc plus valeant quam septem Sed est tamen dubium an tempore solutionis sint plus vel minus valiture non est usurarius. Similiter ratione dubij excusantur qui merces suas vendunt amplius quam tunc valeant ut in certo termino pecuniam recipiant pro eisdem. ¶ Notandum est etiam quod ecclesia tantum detestatur usurarum voraginem quod eam restrinxit omni modo quo potuit quod patet Tum. quia publicum usurarium quadruplici pena percellit. Tum etiam quia contra ipsarum solutionem multiplex remedium adhibuit quod patet. quia si aliquis promisisset usuras soluere non debet cogi ad soluendum quia usure sunt indebite Extra de usuris Debitores. Si autem aliquis iurauit eas soluere sic habet duo remedia secundum iura. ¶ Primum est quod faciat cogi creditorem quod relaxet iuramentum vel quod desistat ab accusatione. ff. de iure Juris. C. j. ij. ca. Tu es. ¶ Secundum est quia post solutionem potest eas repetere. Si autem iurauit soluere et non repetere tunc iterum habet duo remedia.

Primum quia potest iudici denunciare et iudex ex officio suo potest illum cogere ad restituendum. ¶ Secundum est quia potest illum cogere ad relaxandum iuramentum. Extra de iure. Ad nostram. Si autem iurauit soluere et cum hoc non repetere nec denunciare sic est illicitum iuramentum nec obligat ad seruandum Extra de cognatione spirituali. A nobis.

Secundi sunt sacrilegi qui rem sacram furantur siue auferant de loco sacro siue non sacro ut patet xvij. q. iiij. Quisquis. Et tale furtum proprie dicitur sacrilegium Quod etiam committitur cum quis facit iniuriam clericis vel personis ecclesiasticis eos scilicet detinendo vel res ipsorum auferendo. Tales enim sacrilegi sunt excommunicati ipso facto et priuati sacramentorum perceptione ut patet. xvij. q. quarta. ¶ Tercij sunt qui nocumentum inferunt reipublice. monetas falsificando in pondere vel valore vel omnem exactionem diminute persoluendo

vel etiam argentum semiplene purgando et generaliter omnes qui in varijs mercacijs pondera et mensuras falsificant. Dicuntur fures reipublice. ff. de contrahencia emptione liber. et tales fures exurũtur in aqua bullienti. ff. De falsarijs monetarum l. ij. Nec talis moneta reproba liberat soluentem. ff. de pignoratione l. Eleganter. Et illud peccatum reprobatur prouer. Pondus et pondus. mensura et mensura vtrũqz abominatio est apud deum ¶ Quarti sunt qui vendunt venenum mortiferũ vel gladios toxicatos seu taxillos falsos qui etiaz dicũtur fures reipublice et tales sunt rei omnium scelerum que per emptiones perpetrantur occasione illarũ rerum vt patz. xj. q. iij. precipue. Et hoc potissime tenendum est quando talia vendunt intentione peruersa et de illis rebus que nõ possunt esse vtiles ad hũanum vsum vt venena mortifera et huiusmodi Quecũqz aũt res ad humanũ debitum vsum venire possunt puta balista et arma in iusto bello talia licite vendi possũt quamquam tamen vendi nõ debent ei de quo probabiliter posset conuinci quod talibus vellet abuti Quinti sunt qui plura beneficia curata simul tenent vel nõ faciunt statuto tempore ad ordines promoueri. Tales enim dicũtur fures reipublice non solum qui furantur et male sibi vsurpant bona illa que sũt pro bono communi fidelium deputata. Verũ etiam quia deo furantur animas fidelium quia eas decipiunt et in absolutõnibus sacramentalibus deludunt quod verum est si sunt per epm moniti vt talibus beneficijs cedant vel si sint per ipsum priuati. Sz quã diu per epm tales patiuntur tunc subditi per ipsos animarum dispendium non incurrunt. Hec probantur Extra de electõe c. Cũ in cunctis et c. dudũ. Et extra de prebendis c. de multa ¶ Sexti sunt qui furãtur pecora hominũ quod furtum proprie dicitur pecorum abigatus vel etiam qui scienter pecora morbosa vendunt. De quo nota quod non tantũ illi qui furatur pecora sed etiam qui scienter vendit pecora morbosa dicitur fur et tenetur ad interesse intra rem et extra rem Quod vt plenius intelligatur sciendum quod istud dicitur esse intra rem vt si ipsum animal perit. Sz extra rem vt si alia pecora pereunt ex contagione morbosi vt notat Azo et hostienß Si aũt morbosum pecus quis vẽdit ignoranter tunc tenetur emptori quãto minoris empturus erat ff. de actõne empti. Julianus. Venditor enĩ cuiuslibet animalis debz prestare animal sanum potẽs comedere et bibere C. de emptõe et vendi. emptor ¶ Septimi sunt artifices qui opera sua fraudulenter faciunt vel qui in diuersis mercimonijs homines decipiunt malum pro bono vendentes contra quos propheta inuehitur ita dicens. Ve qui dicitis malum bonum. tales raro dormiunt nisi ad minus septies in die proximum decipiant de quibũs aperte scribitur Job Panem impietatis comedunt et somnus nõ capitur ab eis nisi subplantauerint. ¶ Octaui sunt qui mala fide faciunt hominẽ incurrere damnum sicut qui incitãt alios ad ludum alee et huiusmodi. Ad cuius euidenciam tria sunt per ordinem declaranda. Primũ est quantum peccatũ sit ludũs alearum et taxillorum Secundum est quid sit iuris de eo quod perditur in alea puta quando et quibus personis sit reddenda pecunia que in ludo perditur et quando non. Tercium est qualiter et quomodo talis ludus possit esse licitus vel fieri sine peccato mortali. Propter primum est sciendum. quod quantitas peccati in talibus ludis potest coniici ex nouem circumstancijs quarũ quelibet est peccatũ mortale quas enumerat hostienß. De ludo alee Prima est desiderium lucrandi. Ecce cupiditas que radix est omnium malorum vt dicitur Thymo. v. Secũda est voluntas spoliandi proximum Ecce rapina. Tercia est vsura maxima que attenditur non solum in anno vel in mense sed in eadem die Extra de accessibus prelatorum Inter dilectos. ¶ Quarta est multiplicia mendacia et verba vana et ociosa que in talibus ludis frequenter contingunt.

Quinta est execrabibis iũratio ⁊ blasphe
mia que in talibus ludis freq̃ter in deũ
⁊ in sanctos refunduntur. Ecce heresis.
Sexta est corruptõ multiplex ꝓximorum
qui ad locum ⁊ ad ludum respiciẽdum de
ↄsuetudine mala cõueniunt. ¶ Septima
est scandalum bonoꝝ quod ex p̃dictis cõ
dicõnibus nephandis incurritur. ¶ Octa
ua est conte͞ptus ꝓhibitionis sancte ma
tris ecclesie. Nam glosa dicit ꝙ huiusmo
di ludi sunt ꝓhibiti nõ tantũ disuasi. ¶ No
na condicio est amissio temꝑis ⁊ omniũ
bonorum que illo tempore quis facere po
tuisset. ¶ Propter scõm est sciendum ꝙ
scõm leges istud quod ꝑditur in alea sol
ui non debet ⁊ si solutum fuerit repeti po
test vsq; ad quinquaginta annos cap̃. de
vsuris alee. ludus. Sz hoc intelligit Ray
mũdus ⁊ Guilh. de eo qui nõ ludit volun
tarie sz attract⁹ Si eñ ludit volũtarie tũc
istõ qd̃ ꝑdidit nõ potest repetere sz scõm
p̃dictos debet pauꝑibus erogari. Quod
autẽ dic̃ Berñ. in glosa ꝙ hoc dẽt restitui
potest intelligi ꝺ eo qui non lusit volunta
rie sz attractus. Ratõ aũt quare null⁹ reti
nere p̃t qd̃ in ludo adquirit est hec. Quia
ludi alee ⁊ taxillorum sunt ꝓhibiti per le
ges ⁊ iura scripta. Et ideo in talibus reb⁹
adq̃sitis deficit bonus titulus ⁊ bona fi
des ⁊ iusta causa ex quibus innascitur ho
mini iusta possessio rei. ¶ Propter terciũ
est sciendũ ꝙ ludus alee dꝛ omnis lud⁹ qui
vtitur fortuna ⁊ ad hoc ꝙ aliquis sit lici
tus. Primo requirit̃ ↄgruitas ꝑsone Cle
rico eñ in alea ludere non licet quia publi
c⁹ aleator repellit̃ a dignitate nõ obstãte
ↄsuetudine Extra de excessibus p̃latorum
inter dilectos ⁊ talis de iure deponi deb;
⁊ põt. si se nõ correxerit. xiiij. q. iij. Si q̃s
Et si quis illum verberauerit in cuius ho
spicio lusum est in alea pro aliquo magno
vel si aliquid sibi dolo subtractum fuerit
iudicium ei non datur. Sed hoc intelligi
tur. vt dicit Azo de illo qui consueuit luso
res alee recipe causa sui emolimẽti Secus
si apud aliquem incidẽter ludat̃. Quarto
requiritur ↄgruitas temꝑis vt ꝙ nõ luda
tur tempe luctus vel penitẽtie vel ↄmuni
onis. Quinto requiritur ꝙ non faciat con
tra legem ludi vt ꝙ male cõputet nec etiã
ludentem ꝓuocet ꝓut hoc notatur cap̃.
de vsuris alee. ¶ Noni sunt q̃ se furib⁹ asso
ciant ⁊ furti ipsoꝝ ꝑticipes fiunt. Et talis
ꝑticipatio ↄmittitur nouem modis ꝓut
nouẽ sunt peccata aliena in q̃bus hõ re⁹
efficitur criminis alieni ⁊ se furi associat.
Iuxta illud psal. Si videbas furem curre
bas cum eo ⁊c̃. Peccatum enim alienum.
Primo ↄmittitur consenciendo ⁊ hoc fit
quattuor modis scõm quadruplicem con
sensum q̃ ponitur Extra de officio delega
ti cap̃. j vbi dꝛ. Facientes ⁊ consentientes
pari pena puniuntur. Primus est ↄsensus
negligencie vel dissimulatiõis vt si aliq̃s
ex officio suo debet ⁊ potest spolia p̃caue
re ⁊ non cauet. Talis dꝛ spoliator non ta
men tenetur ad restitutionẽ sed debet illũ
cogere vt restituat si tamen aliquod emo
limentum ꝑciperet de tali dissimulatõne
tunc teneret̃ ad restitutõnẽ. Scõs ↄsens⁹
est cõsilij ⁊ ꝑsuasionis sed tunc distingue
aut eñ predo vel fur hoc facturus erat eti
am sine ↄsilio ⁊ sic min⁹ peccat q̃z faciens
⁊ sic nõ tenet̃ ad restitutõnem aut nõ erat
factur⁹ sic est par delictũ facientis ⁊ ↄsen
tientis. ff. de furtis. Qui seruo. Et talis te
netur ad restitutõz. Terci⁹ ↄsensus est co
oꝑatõis sic equalit̃ peccãt faciẽs ⁊ ↄsen
tiens ⁊ equalit̃ puniũt̃. ff. de furt. l. vulga
ris vbi dꝛ. Si duo vel plures vnũ agnũ fu
rati sũt quẽ singli tollere nõ potuerũt oẽs
furati tenent̃ in solidũ. Sz si vn⁹ potuisset
fecisse sine alio tũc quilibet tenet̃ ꝓ parte
illũ ↄtingẽte. Quart⁹ ↄsensus est auctori
tatis ⁊ defensionis vt qui mãdat fieri fur
tum vel qui factum defendit ⁊ talis plus
peccat q̃m faciens ⁊ tenet̃ ad restitutio
nem. Quinto ↄmittitur peccatũ alienum
partem capiendo vt qui inde comedunt
vel bibunt vel pro suis debitis furtum et
rapinam recipiunt scienter. Tales tenen
tur ad restitutõnem ꝑtis q̃nã habuerunt

Sed dices quid ergo faciet vxor raptoris
vel furis potest ne comedere de rapina vl'
furto. Ad quod dicendum ꝙ si maritus
habeat aliquid de iusto ĩ illis rebus debꝫ
mulier separatim expendere ⁊ victum su-
mere. si vero nihil habeat nisi de rapina vl'
de furto vl' si sit aliq̃d de iusto. hoc tamen
ita ꝑmixtum est ꝙ discerni non potest Tũc
mulier ꝺm doctores non debet de rapina
vel de furto comedere sed alium debꝫ sibi
victũ querere vel a ꝯsanguineis ⁊ amicis
vel labore manuum vel etiam querẽdo ele
mosinas hostiatim vt dicit hostien. Si
autem marit⁹ sit ita malus ꝙ omnino co
gat eam viuere de rebus raptis nec possit
sibi aliunde victum querere tunc ne fame
moriatur restat ei triplex remediũ vnũ ꝙ
viuat de dote vel sponsalitõ. Nam vt dic̃
Glosa. In hoc casu recuꝑare potest dotẽ
etiam ꝯstante matrimonio. Scõm reme-
dium est vt denunciet epo qui potest ꝯpel
lere maritũ vt pascat vxorẽ de iusto. ij. q. j
Si peccauerit. vel ꝯmittat eam ꝑsone ali
cui honeste que de honesto lucro sibi ꝓui-
deat. Extra de pignorib⁹ ex l'ris. Et de do
te post diuortium restituenda ꝑ nostras.
Terciũ remediũ est si tam in arto posita ẽ
ꝙ de nullo alio possit sibi victum inuenire
tunc potest viuere de rapina q2 necessitas
legem nõ habet. Et quidq̃d sic expẽderit
dolenter sumat ⁊ vtatur q̃ꝫ parci⁹ potest
ad subleuãdam solam necessitatem ⁊ pro
ponat firmiter restituere quã cici⁹ poterit
quidq̃d inde ꝯsumpserit. Sed tamẽ vxor
tenetur viro debitum reddere in casib⁹ su
pradictis ⁊ ecõuerso. Est tamen scien
dum ꝙ q̃ꝫuis vxor de oue vel boue vel alia
re rapta in spẽ comedere non possit extra
casum vltime necessitatis. Si tamen res
sit empta de re rapta poterit inde come-
dere sine casu vltime necessitatis. Cui⁹ ra
tio est. Cum enĩ res rapta venditur tunc
in precio dato vicium furti vel rapine pur
gatur ꝑ hoc ꝙ emens volũtarie trãstulit
dominiũ illi⁹ rei. vnde istõ precium licite
potest quilibet ab eo recipe nec tenetur re
stituere. Quidam magni doctores dicunt
ꝙ vxor licite potest vti illis rebus sic ꝑmix
tis dum tamẽ in mente habeat ꝙ libenter
vellet viuere de licite adquisitis. Sexto cõ
mittitur peccatũ alienũ tacẽdo vt si solo
verbo posset ꝓhibere furtũ vel posset de-
fendere ne alij rapent vel ne clericum ꝑcu
terent ⁊ tales non solũ tenẽtur ad restitu
tõnem sed etiam sunt excõicati. Sed hoc
Bern̄. intelligit de illis qui ex officio hoc
tenẽtur defendere alias nõ vel etiã de illo
qui tacet in sinodo vel ciuili iudicio. Vbi
talia forifacta debent merito publicari.
Septimo ꝯmittitur peccatũ alienum adu
lando vel detrahendo vt si quis dicat ali
cui potenti ꝙ rapere sit strennuitas vel di
cat illum esse dignum spoliatõne. Talis
enĩ adulator vl' detractor tenetur ad resti
tutõnem si ille alias non fuisset facturus
spolium. vt ptꝫ. xj. q. iij. Nemo Sed sciẽ
dum ꝙ triplex est adulatio. Prima ẽ attri
buendo alicui bonum qd̃ habet. Scd̃a est
ex amore nimis extollendo bonũ qd̃ hẽt
⁊ vtrumqꝫ est peccatũ veniale licet scõm
sit grauius p̃mo. Tercia est approbando
malũ quod facit ⁊ hoc est pctm̃ mortale.
vt ptꝫ. xlvj. d. Sunt nõnulli. Octauo cõ
mittitur pctm̃ alienum hospicio colligen
do vel occultãdo qui enĩ furẽ nõ indicant
dño ipsum querẽti ꝑticipes furti sunt Ex-
tra de furtis. Sed hoc intelligendũ est de
illo qui furem ideo non vult ꝓdere vt ꝑti
ceps furti fiat. Nono ꝯmittitur pecca-
tum alienum emendo vt ille qui emit rapi
nam vel furtum. Sed ibi distinguere opꝫ
Nam ille q̃ emit rapinam vel furtum aut
intendit gerere negocium alterius cui res
est ablata ⁊ sic potest repetere p̃cium qd̃
dedit ⁊ expensas quas circa illam rem fe-
cit. ff. de rei vend̃. dominij. Aut intendit
gerere negocium ꝓpriũ. Puta quia emit
vt retineat. Aut ergo emit fide mala aut
fide bona. Si fide mala puta si sciuit vel
probabiliter credidit esse furtum sic emp-
tor grauatur sex modis. Primo quia
semper rem tenetur reddere etiam si alias

moriatur vel violenter auferatur instinc: de vsura. ca. Unde in rebus. Semper cũ fur tenet de casu fortuito nisi in vno casu. puta si rem obtulisset dño tempe ⁊ loco congruo ⁊ ille noluisset recipere tunc purgasset morã ff. de ꝯdictiõe faciẽda in re furtiua. Secũdo quia tenetur reddere omnes fructus perceptos ⁊ qui medio tempore percipi poterant. Tercio quia res est estimanda ẽm optimũ suum statum. Puta si res tempore venditiõis fuisset melior q̃z postea ff. de furtis ⁊ ꝺ re furtiua. Quarto q: non potest repetere p̃cium quod dedit Quinto quia nõ potest agere contra venditorem de precio soluto. Obstat enim sibi turpitudo sua nisi ꝺ hoc expresse sibi cauerit x. q. v. hoc ius. Sexto quia perdit etiã expensas voluntarias ca. de infantibus ⁊ sag. Si autem emit bona fide. puta si ꝓbabiliter credidit rem esse iustam Sic bona fides quattuor sibi confert. Primo q̂a non tenetur rem restituere durante bona ꝯscientia sed si sciuerit postea rem esse furtiuam tenetur eam restituere ⁊ etiam fructus extantes sed fructus cõsumptos restituere non tenetur Sed quia potest rem alienare ⁊ vendere durante bona fide. Sz si aliquod lucrum ex venditione furti ꝯsequitur istud debet restituere domino postea venienti ff. de ꝯdicione indebiti. hec natura. Tercio quia non tenetur rem restituere in casu fortuito durãte bona fide Si cũ res interim pereat absq̃z culpa sua in nullo tenetur domino respondere. Quarto quia post restitutionem rei potest agere contra venditorem de precio quod dedit dummõ rem restituerit ꝑ iudicium vñ cautum est in talibus ꝙ emptor dicat domino rei ꝙ ipm trahat ad iudiciũ Et postquã emptor tractus fuerit denunciet venditori ꝙ veniat ⁊ defendat rem venditam Et si tunc ab eo euincitur vẽditor tenetur de euictione nisi emptor fuisset absens ꝑ ꝯtumaciam tempe sententie date vel nisi ꝑ iniuriam iudicis sentẽtia lata fuiss3 Extra de emptione vtimur Si aũt extra iudicium restituat tunc venditor nihilominũs tenetur sibi restituere p̃cium in foro penitẽciali licet ꝑ iudiciũ fori ad hoc cogi nõ possit. sed hoc veruz est qñ raptor rem abstulit iniuste. puta in bello qꝺ sciebat esse iniustũ. Sed si scit bellum iustũ fuisse tunc non tenetur restituere rem emptã. Si aũt ꝓbabiliter credit bellum iustum fuisse Puta quia vicini vel etiã sapiẽtes hoc dicunt tunc similiter bona fides sibi cõfert quattuor supradicta. Sed si postea sciuerit bellum iniustum fuisse tunc debet restituere rem ⁊ fructus extantes. Non aũt ꝯsumptos Est aũt vna regula notanda in omnibus supradictis nouẽ peccatis. Nam quicunq̃z fuit causa totius spolij vel alterius damni talis tenetur in solidum alias non tenetur nisi de ꝑte percepta. Sed si res illa vendita fuit tunc non tantũ tenetur soluere precium ꝓ re ipsa datum sed deb3 soluere iustum p̃cium rei. vno tamẽ totũ soluẽte omnes socij liberantur etiam si quilibet fuisset in solidũ obligatus ⁊ ille cui facta est solutio debet cedere actioni ei q̃ soluerit ff. de cñ. Si plures Ex p̃dictis etiã pz qualiter sit ꝯfitendum de transgressione illius septimi precepti sequitur

Octauum p̃ceptum

Octauum p̃ceptum est Non falsum testimonium dices vbi ẽm Augm ꝓhibetur omne nocumentũ quo quis ꝑ falsitatem oris ledit ꝓximum. In secũdo autem p̃cepto ꝓhibetur mendacij falsitas respectu dei ꝓut cadit in ipso ꝑiurio. Ad cuius maiorem euidenciam est sciendum ꝙ quia ẽm Augustinũ. hic non solum ꝓhibetur mendaciũ sed etiam omne oris nocumentũ qꝺ mendaciũ ẽm Augustinũ nõ solum ꝯmittitur in verbis falsis verũ etiã in oꝑibus simulatis quia ẽm Augustinũ. Mendaciũ est xp̃ianum se dicere ⁊ opera xp̃i non facere. vt habetur. xxij. q. v. Caue Ideo primo est ostendendũ quomodo fiat istius mandati transgressio in verbis mendosis. Secundo quomodo fiat eius

transgressio in verbis proximo nociuis.
Tercio quomō fiat eius transgressio in fa
ctis simulatis ⁊ ſm ista tria pceptū istud
habet triplicem intellectū vt videbitur in
pcessu ¶ Propter primū est sciendum ꝙ
in verbis mendosis istud pceptum trans-
grediuntur nouem genera hominū quoꝝ
tria offendunt in mendatio pnicioso tria
in officioso ⁊ tria in iocoso quod patꝫ Nā
circa mendaciū pniciosum. Primo offen-
dunt illi qui mentiūtur cōtra fidei verita-
tem vt qui dicerent xp̄m nō esse natum ex
maria v̄gine ⁊ huiusmodi. Secūdo circa
hoc offendunt illi qui p mendacium ledūt
pximi famam ⁊ honorem sicut est mēda-
cium false detractōis vt falsi testes in cau
sa criminali. ¶ Ad cui⁹ maiorem euidenti
am est sciendum ꝙ omne mendaciū quod
in iudicio dicit̄ de hiis que ad iudicium p-
tinent p̄ter iocosum est pnitiosum ⁊ mor
tale quia subuertit veritatē iudicij quod
cedit in pniciem totius ꝯmunitatis. Ex
quo patet ꝙ siue iudex siue testis siue reus
siue actor. vel etiā pcurator in iudicio fal-
sum dicant iudex quidem falsam sentētiā
pferendo. pcurator vero falsam causam
defensando istud preceptum transgrediū
tur ⁊ mortaliter peccant ⁊ tam iudex q̄ꝫ
testis. ⁊ etiam aduocatus tenentur ad in
teresse illi qui iniuriā passus est immo ſm
iura falsus testis infamis efficitur vt patꝫ
iij. q. v. Constitutus. Et hoc est verū si sen
tencia lata est contra eum alias non vt di
cit ibidem Johānes. ¶ Sciendū etiam ꝙ
testis mortaliter peccat non solū mentiē-
do ⁊ veritatem negando sed etiam verita
tem occultādo. Extra de crimine falsi c. j.
vbi dicitur Vterqꝫ reus est ⁊ qui veritatē
occultat ⁊ qui mēdacium dicit. Quod in
telligitur d̄ teste in iudicio requisito. vt di
cit Joh. xj. q. iij. Quisquis. ¶ Tercio circa
idem offendunt illi qui p mendaciū ledūt
pximū in rebus exterioꝛib⁹ sicut illi qui fal
so deferunt aliquē iudici vel tyranno vel q̄
falsum testimoniū ꝯtra aliquem in causa
pecuniaria deponunt ex quibus proxim⁹
dampnificatur. ¶ Scd̄o circa mendaciū
officiosum. Primo offendūt illi qui ex qua
dam pietate mentiunt̄ p ꝯseruanda vita
proximi vt si quis videat hominem queri
ad mortem dicat se non vidisse eum Secū
do circa hoc offendunt illi qui mentiūtur
p ꝯseruanda hominis ꝯtinentia vt si vir
go volenti eam deflorare mentiat̄ dicens
se esse ꝯiugatam. ¶ Tercio circa hoc offen
dunt illi qui mentiunt̄ p hominis ꝯseruā
da exteriore substātia vt si quis videns p̄
donem velle aliquē spoliare dicat parcas
sibi quia nō habet pecuniā. Circa menda-
cium etiā iocosum. Primo offendunt illi
qui mentiunt̄ p reuelando merore vel te-
dio sicut illi qui aliq̄a ludicra fingunt vt
hominē melancolicū exhylarent. Secun
do circa idem offendunt illi qui mentiunt̄
p aliorum solacio sicut illi qui ex cupidita
te alijs cōplacendi fingunt aliqua iocosa
mendacia vt eos ad risum puocent. Ter-
cio circa idem offendunt illi qui mentiunt̄
ex adulatione iocosa sicut illi qui falso cō
mendant hominem vt ex hoc magis pla
ceant. Vnde ad maiorem euidenciam pre
dictoꝝ tria sunt per ordinem requirenda:
Primū est que ⁊ quot sint genera menda-
ciorum ⁊ quod eorum sit mortale ⁊ quod
veniale. Scd̄m est vtrum pp̄ter liberatio
nem hominis a quocūqꝫ piculo sit dicē
dum mendaciū officiosum qd̄ est veniale.
Terciū est quomodo antiqui patres pūta
abraam ⁊ iacob qui vident̄ esse mentiti a
mendacio excusent̄ ¶ Ad primū est dicē
dum ꝙ Aug⁹ in libro de mendacio distin-
guit octo genera mendacioꝝ que tamen
omnia ꝯprehendunt̄ sub vna distinctione
magistrali que ponit̄ .xij. q. v. que talis ē
Nam mendacioꝝ aliud est pniciosum siue
malignitatis. Aliud iocosum quod est le-
uitatis Aliud officiosum quod est pietat[is]
Sub mendacio autē pnicioso ꝯprehendū
tur tria genera prima mendaciorum ⁊ illa
semper sunt mortalia quod patet quia pri
mum directe ꝯtrariatur dilectioni dei. Se
cundū aūt ⁊ terciū ꝯtrariantur dilectioni

ꝓximi vt patet ex supradictis. Sub scdo autem scꝫ iocoso ꝯtinentur alia duo puta quartū ⁊ qntum mendaciū que de genere suo sunt venialia licet ex circumstātia aggrauante qnqꝫ possint fieri mortalia vt si quis libidinem mentiendi sibi finem constituat ⁊ huiusmodi Sub tercio scilicꝫ officioso ꝯtinetur sextum septimum ⁊ octauum quod licet ſm se semꝑ sit veniale. perfectis tamē qui renunciauerūt pompis seculi ſm Johānem efficitur mortale. Cui videtur ꝯcordare magister sentēciarū di. Illud mendaciū qđ fit ꝯmodo alterius ꝑfectis dicitur esse damnabile. Et idem dič de mendatio iocoso. Sed istud est verum per se loquēdo ſm sentētiam theologoꝝ q꞉ nec perfectō status nec iteratio actus mutāt speciem peccati. Unde istud quod est veniale in layco nō potest esse mortale in clerico vel religioso per se loquendo nisi forte propter scandalū quod mendatio interdum ānectitur. Iteratio etiam act⁹ nō facit proprie peccatū mortale licet ad hoc disponat. Et sic potest intelligi dictū magistri ꝙ mendaciū iocosum vel officiosum est damnabile ꝑfectis nō quidem per causam quia causet peccatūꝫ mortale sed solum dispositiue quia iteratū ad mortale disponit. ¶ Ad scdm dicēdum ꝙ ꝓpter liberationem hominis a quocunqꝫ ꝑiculo nō est dicēdum mendacium officiosum quia ſm Augustinū Non sunt faciēda mala vt eueniant quecūqꝫ bona. Constat autem ꝙ omne mendacium cum sit malum ſm se nunqꝫ potest a peccato excusari ⁊ ideo mentes ꝑfectorum tanto amore debent in veritate fundari ꝙ nūqꝫ leuiter mētiantur ꝓ quocūqꝫ periculo euitando. Nā ſm Augustinū in hoc casu nō est mentiēdum sꝫ veritas prudēter celari potest sub tanta verborūm dissimulatione vt docet Augustin⁹ in libro de vera religione ⁊ in q̄stionib⁹ suꝑ Gen̄. Ubi dicit cum abraam vxorem suam asseruit esse sororem eius veritatem prudenter celare voluit nō mentiri. Soror enim eius dici poterat quia filia fratris erat vt ipsemet abraam dicit Gen̄. xx. Ad tercium respōdet Aug⁹ in libro cōtra mendacium. nam vt ipse dicit Intelligendum est sanctos patres illa verba dixisse nō intentione fallēdi sed figuraliter ⁊ ꝓphetice. Nam Abraam excusatur cum dixit se reuersurum cum puero vel quia ꝓphetice hoc dixit vł quia firmiter hoc credidit ꝙ deus eum in momento resuscitaret sciēs ꝓmissionem diuinam cessari nō posse quia sibi dictum est in Isaac vocabitur tibi semen. vt ptꝫ. xxij. q. ij. cap̄. Abraam. Jacob etiam dicendo se p̄mogenitū non est mentitus quia nō dixit se p̄mogenitum iure natiuitatis sed iure emptionis ⁊ legittime ꝯmutationis. Similiter etiā christus dixit Johānem esse heliam. nō ꝑsone veritate sed virtutis imitatione vt ptꝫ. xxij. q. ij. c. ¶ Propter scdm est sciēdum ꝙ in verbis ꝓximo nociuis offendūt xij. genera hominū. Quorum p̄ma sex ledunt fraternā fidelitatem. Alia sex ledunt fraternā caritatem qđ ptꝫ. Nam p̄mi sunt qui offendūt ꝓximum deridendo ⁊ subsanando qđ est peccatum quia veritas dicit subsanans subsanabitur ⁊ deridens deridebitur. Secūdi sunt qui bona dicta vel facta ꝓximi conātur diminuere ⁊ ea ꝑ iudicium temerarium ꝑuertere qđ est maximū peccatū quia ꝑ hoc homo sibi vsurpat diuinum honorem diuinam sapientiā ⁊ diuinam iusticiam quia ratō ꝑdictoꝝ soli deo ꝯuenit ꝙ sit arbiter ⁊ ꝯgnitor secretorum qđ isti temerario iudicio sibi vsurpāt. Tercij sunt qui falsa ꝓdicōe quādoqꝫ sub specie amoris ꝓximū latenter tradūt. Et isti sunt similes iude qui ꝑ osculum sub specie amoris christū familiariter ꝓdidit. Quarti sunt qui per inuidiam ⁊ odiosam detractionem famam ꝓximi denigrant. Et licꝫ detractō sit peccatum oris propter excessum tamē criminis istis peccatis oris nō ꝯnumeratur que sūt numero. xxv. sed sub homicidio reponitur vt superius visum ē Cuius ratio est quia sicut vipera vno flatu tres homines inficit ⁊ occidit. Ita tria

homicidia spūalia in vna detractōne con mittūtur Quia detractor seipsum ⁊ audientem ⁊ cum cui detrahitur spūaliter occidit. Quinti sunt qui ꝓximū ↄuicijs ⁊ obprobrijs ⁊ imꝓperijs ꝑturbant ⁊ isti spiritualiter in faciem xp̄i spuunt ⁊ sputis verborum suorum amabilem eius faciem inficiunt. Sexti sunt qui ꝑ liuorem vel ꝑ arroganciam ꝓximum indebite reprehendūt. Et omnes isti ledunt fraternam fidelitatem. Alij aūt sunt qui inpugnant fraternā caritatem. Quorum p̄mi sunt q̄ ꝓximum verbis duplicibus ⁊ bifurcatis decipiunt p̄tendendo amorem in facie sed in corde gerendo liuorem de quibus dicit ꝓpheta Labia dolosa in corde ⁊ corde locuti sunt Dolosus enim cor mellicum gerit in ore sed cor felleum abscondit in mente. Scd̄i sunt qui ꝓximum verbis rixosis ad iracūdiam prouocant. Que quidem verba tria mala causant in homīe. Primum est quia pax cordis per verba rixosa tollitur ⁊ fraterna dilectio minoratur. Secundū est q: tales rixosi ↄsueuerunt esse mēte obstinati qui nec ab alijs doctoribus volunt dirigi nec ꝓ suis defectibus reprehendi. Tercium est quia per mentis obstinatōnē magis in suis defectibus infiscantur ⁊ plus ceteris peccatorꝫ nexibus ↄstringuntur quod ostendit ꝓpheta de mente obstinata loquens fiat inquit ei sicut vestimentū quo operitur ⁊ sicut zona qua semꝑ precingitur. In quo euidēter ostenditur ꝙ tales obstinati ex peccandi ↄsuetudine ⁊ peccatorum nexibus plus ceteris ↄstringātur. Tercij sunt qui verbis ꝓcacibꝰ ⁊ lasciuis ꝓximum scandalizant ⁊ mentis integritatem corrumpunt Quod quātum sit peccatum ostēdit dn̄s Math. vbi docet oculum dextrum manū ⁊ pedem eruendos ⁊ abscindendos ꝓpter scandalum euitandum. Nam ꝑ oculum dextrū intelligitur ille qui nos in actibus spūalibus dirigit: Per manum intelligitur ille qui nobis in vite necessarijs intendit. Per pedem vero ille qui actꝰ nostros exteriores disponit

Et quilibet istorum q̄ntūcunqꝫ sit nobis necessarius ipsius tamen amor est ꝓpter scandalum abscindendus. Quarti sunt discordiam inter homines seminantes. Quod peccatū inter omnia alia dominus maxime detestatur sicut ꝑ oppositum in ↄcordia ⁊ caritate ⁊ cordium vnitate maxime delectat᷑. Unde isti reuera plus xp̄m ꝑturbant q̄ꝫ ille qui lancea latus eius aperuit ⁊ qui ip̄m cruci clauibus affixit. Cuiꝰ ratio est q: tales eius sanguinem euacuāt per quem omnia pacificauit siue que in celis siue que in terris. Quinti sūt qui malis cōsilijs hominem ad peccādū inducunt. Sexti sunt qui salubre ↄsilium ⁊ cetera pietatis opera ꝓximo subtrahunt sicut non corripere delinquentes nō sedare lites nō instruere ignorantes ⁊ huiusmodi ⁊c.

Propter tercium est sciendum ꝙ in factis simulatis offendūt duodecim genera hominum. Quorum quattuor genera offendunt sub specie sanctitatis simulate. quattuor sub specie simulate veritatis. ⁊ quattuor sub specie simulate iusticie ⁊ equitatis. Circa p̄mum modum p̄mo offendunt indigne cōmunicantes. Nam tales deo iniuriam faciunt maiorem q̄ꝫ iudas qui christum prodidit quod patꝫ Quia castrum dei. mētis scilicꝫ puritatem in qua deus maxime delectat᷑ hostibus tradunt ⁊ ip̄m deum de cordis hospicio turpiter eijciunt ꝓpter quod tales ꝑ sumptōnem sacramenti nec in gratia nec in virtutibus fecundātur sed in peccatis potius obdurātur Quod apte figuratum est in manna celesti quod liquefiebat ad solem ⁊ arescebat ad ignem. In quo designatur ꝙ om̄s qui cum puritate ⁊ deuotōne ad sacramētum accedit in donis ⁊ gratijs fecundat᷑ qui vero cū cupiditate ⁊ ardore ↄcupiscēcie sumit in peccatis ꝑ subtractionē grē obduratur. Secundo circa hoc offendunt indeuote orantes quos dn̄s Isa. reprehendit cum dicit. Populus hic labijs me honorat cor autem eorum longe est a me. Unde tales seipsos effectu orationis

priuant et deo nauseam generant qui oratonem tepidi cordis abomiatur Apoc. iij Utinam frigidus esses scz per omis ocupiscentie repressionem. Aut calidus scz p caritatis inflamationē sed quia tepidus es incipiam te euomere ex ore meo. Tercō offendunt circa hoc nimis sibiipsis in bonis actibus oplacentes et tales vtiqz submerguntur naufragio ppie cōplacencie et cum hoc deo ppinant non vinum conditum cum sponsa in Cañ. sed vinum mirratum et felleum cum iudeis. Quarto circa hoc offendunt qui laudem humanam vel vtilitatem ppriam in bonis actibus expetunt qui omnes actus virtutum miserabiliter corrumpunt qz nullus actus est adeo virtuosus quin in vicium degeneret si in ipso vel oplacentia ppria vel laus humana seu terrena cōmoditas intendatur Et isti talem otumeliam deo faciunt qz arborem bone voluntatis per diuinam gratiam plātatam violenter euellunt et in ortum dyaboli reponūt. ¶ Circa scōm modum sub specie scz simulate veritatis. Primo offendunt illi qui ex humano timore retrahūtur a libera veritatis oseruatione scōm quem modū etiam ipsi discipuli antequā essent p gratiam spūssancti ofirmati a christo fugerunt vbi beata virgo sola immobilis perstitit. vnde dic̄ Anshelm9 Quod in ea sola fides ecclesie per istud triduum inconcussa remansit cum alij discipuli in fide lapsi essent. Et p hoc hanc prerogatiuam pmeruit qz sicut eius filius est totius nature humane repator ita ipsa a tota natura feminea triplicem defectum exclusit et eam in triplici pfectione singulari super omnes viros ineffabiliter sublimauit quod ptz Nam natura feminea est fragilis ad resistendum. mollis ad pseuerandum et parui iudicij ad osulendum. Ideo vulgo dicitur qz femina cito consulit sed raro melius elegit. hunc autem triplicem defectum beata vgo a natura feminea abstulit cum ea super virilem pfectionem discipulorum christi singlariter sublimauit quod ptz. Nam in tolerancia passionis in constancia fidei et dilectōnis. ac etiam in pspicacia iudicij et electionis ipsos discipulos a xpo electos incōpaliter excessit vt patet ex hoc. Quia discipulis pre timore mortis fugientibus et in fide vacillantibus ipsa inconcussa perstitit et in omni casu semp melius elegit Quod euidenter patet ex hoc qz salutem humani generis passioni sui filij pelegit magis volens ipsum acerbissimam mortem pati q̄m genus humanum non redimi. Secundo circa hoc offendūt qui sub specie zeli virtuosi alios acriter reprehendunt cum tamen multociens magis ex odio vel liuore q̄z ex caritate latēter pcedere videātur. Tercio circa hoc offendunt qui ex amore priuato excessus aliquorū excusant vel attenuant aliorum vero excessus qñqz magis aggrauant q̄z oportet. Quarto circa hoc offendunt qui simulate et ficte primorz psperitatib9 ogaudēt vel ficte ipsis in aduersitatibus odolent quam q̄dem fictionem domin9 abominabiliter detestatur.

Circa tercium modum sub specie videlicz simulate iusticie Primo offendunt illi qui iusticiam vendūt sicut mali iudices et mali aduocati qui nolunt facere vel etiam defensare iusticiam nisi p emolimento terreno. Scōo circa hoc offendunt illi qui iusticiam depravant sicut malus iudex qui ex odio priuato non ex amore iusticie reū cōdemnat qui vtiqz ex hoc reatum homicidij incurrit vel malus aduocatus qui sciēter malam causam suscipit defensandam qui tenetur ad interesse illi contra quē aduocat. Tercio circa hoc offendunt qui malis consilijs et iniquis statutis primos ledunt et tales mortaliter peccant et tenentur ad restitutionem illis qui per talia statuta damnificantur. Nec talia statuta merentur nomen legis sed magis iniuriose machinationis. Lex enim fm Isidorum debet esse talis qz omuni bono proficiat et vnicuiqz sua iura conseruet. Alias non diceretur lex sed potius corruptela. In hoc

etiam peccatum incidunt qui religiosis ⁊ christi pauperibus detrahunt vel etiam q̄ alios ab eorum beneficentia auertunt dicentes ipsos aliorum elemosinis non indigere cum magnas structuras faciant Qui non aduertūt cum quanta penuria ⁊ ꝑcitate victus ⁊ vestitus hoc faciūt ⁊ q̄z sincero affectu dei honorem. quietum statuz deo famulancium in talibus intendunt. Quarto circa offendunt qui contra libertatem ecclesiasticam aliqua edicta sciēter statuunt. Et hoc fit tribus modis prout priuilegium libertatis ecclesiastice consistit in tribus. Primum est ꝙ clericꝰ verberari non potest nec debet. Unde qui hoc fecerit vel qui fieri mandauerit vel etiam facientem ꝓ posse nō ꝓhibuerit excōmunicatus est ipso iure. Scdm est ꝙ clericus ad iudicium ciuili trahi non potest. Tercium est ꝙ clerici ad exactōnes non sint obligati. Unde si quis statueret ꝙ clerici possent conueniri in iudicio ciuili vel etiam ꝓhiberet directe vel indirecte ꝙ clericꝰ causam suam in foro ecclesiastico ꝓsequi non posset vel ꝙ debeant dare exactiones vel esse vigiles ꝓ custodia ciuitatis talis ipo facto sententiam canonis incideret Extra de. sen̄. excōi. Grauem. Ex predictis patz qualiter quis de transgressione istius precepti debeat confiteri.

NOnum preceptum est. Non concupisces vxorem ꝓximi tui Ubi ꝓhibetur omnis ꝯcupiscentia carnis sicut in precepto decimo ꝓhibetur ꝯcupiscentia oculorum. Ideo autem dantur duo precepta ad ꝓhibendam hanc duplicem cōcupiscētiā eo ꝙ ad eas natura corrupta maxime inclinetur. Nam ad concupiscentiam oculorū inclinatur ꝓpter sui ꝯseruationē in esse indiuidui Sed ad ꝯcupiscētiam carnis ꝓpter sui ꝯseruationem in esse speciei Prohibetur etiam nihilominꝰ hec duplex ꝯcupiscētia propter tria damna que facit in anima. Primuz est quia animā inficit ⁊ maculat. Cuiꝰ ratio est Quia concupiscencia carnis est sicut aqua fluens. Concupiscentia vero oculorū est sicut terra ꝓpter ariditatem terrene affectiōis. Unde sicut ex terra ⁊ aqua fit lutum materiale ita ex hac duplici ꝯcupiscentia fit lutum spirituale quo anima sordidatur ⁊ per ꝯsequens fetida ⁊ displicibilis redditur in cōspectu dei ad modum luti vilissimi. Secundū est quia ad modum ignis inextinguibilis animam inflāmat De quo scribitur Job. xxxj. Ignis ē vsq̄z ad ꝯsummationem deuorans. Et non solum animam inflamat sed etiam inflamando incinerat ⁊ tunc superuenit soror earū tercia scilicꝫ superbia vite que ad modū venti in animā exufflat ⁊ redactam in cinerem ad modū pulueris vsq̄z quaq̄z deportat. Et ideo de impio dr̄ in psalmo. ꝙ est tanq̄z puluis quem proijcit ventus a facie terre. Tercium est quia vtraq̄z ad modum sitis inextinguibilis ⁊ insaciabilis animam semper cruciat Unde iste due concupiscētie sunt due filie sanguisuge clamantis affer affer. vt scribitur Prouerbiorum. xxx. Nam cōcupiscentia oculorum dicit Affer diuicias concupiscētia carnis affer delicias ⁊ vtriusq̄z istaruz est insaciabilis appetitus. Homo enim mundanus diuiciarum ⁊ deliciarum sitibundus est quasi saccus pertusus Et ideo non est mirum si non possit impleri nec etiam saciari. Hoc autem preceptum habet triplicem expositionem. Prima est Nō concupisces vxorem proximi tui id est nū q̄z habeas voluntatem violandi thorum ꝓximi tui. Ubi diligenter cōsiderandum est ꝙ si deus solam volūtatem huius peccati prohibet quanto ergo rigore sue iusticie voluntatem facto implentes puniet. Et illos potissime qui pulcras castas et probas vxores habentes animas suas diuina imagine insignitas sordidis concupiscencijs aliarum maculant feminarum. Quod tamen christus ꝓhibet Math. v. Qui viderit mulierem ad cōcupiscendum

eam id est vt ꝯcupiscentia transeat in affe
ctū cordis ⁊ ꝯsensum rationis vel etiaꝫ si
facultas assit facere disponat iam mech-
atus est eam in corde suo Quia scdm iura
voluntas ꝓ facto reputatur Sed contra
hoc est qd scribitur dis. lxxxvj. Non satis
est velle sed etiam benefacere oportet nec
iterum satis est benefacere nisi procedat
ex fonte bono id est ex bona voluntate Si
militer dicit de ꝯsecratione dis. jc. j. Cogi
tationis id est voluntatis nemo penam
patiatur. Ad tollendum ergo dictorū ca
nonum ꝯtrarietatem distinguendum est
quia aut voluntas habet facultatē opan
di ⁊ sic voluntas non reputatur ꝓ facto
In quo casu loquūtur canones in contra
rium obiecti. aut nō habet ⁊ sic iterum di
stinguitur. Aut enim voluntas est mala
sic reputatur semꝑ pro facto ⁊ semper est
peccatum mortale in volūtate mala sicut
⁊ in opere q̄zuis non tantum peccatū fit
in voluntate sola sicut in volūtate ⁊ ope-
ratione simul. Et istud est verum quātum
ad iudicium diuinum quod intuetur cor.
Sed quantū ad iudicium ciuile si volūtas
mala suis terminis sit contenta non puni
tur vt dic̄ vltimum decretum. Sed si vo-
luntas ꝓgreditur ad actum vel etiam ad
conatum sicut in criminib⁹ maximis pu-
nitur solus conatus licet machinatio nō
habuerit effectum. Unde lex non minus
illum punit qui causa occidēdi homines
inuentus fuerit cum zelo q̄z cum qui occi
derit de pe. dis. j. c. j. In minoribus tamē
criminibus non punitur solus conat⁹ qa
non sum fur licet conatus sim furari ff. ď
furtis. Qui furti. Aut voluntas est bona
⁊ tunc aut illa que vult cadunt sub prece-
pto aut sub consilio. Si primo modo sic
voluntas non reputatur pro facto vt ptꝫ
In ieiunijs ⁊ elemosinis ab ecclesia in di
ctis ⁊ hoc potissime quando volūtas ha
bet facultatem progrediendi in opus. Si
autem cadat sub consilio sic distingue qa
aut respiciunt illa premium auree sic iterū
voluntas reputatur pro facto vt patꝫ de
sancto Martino de quo canit ecclesia O
sanctissima anima q̄z ⁊ gla. per se non ab
stulit. tamen pal. matir. non amisit. Aut
respiciunt premium aureole sic iterum vo
luntas reputatur profacto quia non suffi
cit pro premio aureole sola voluntas con
tinendi nisi actus ꝯtinentie in opere tene
atur

¶ Secunda expositio est Non ꝯcu-
pisces vxorem proximi tui id est non for-
mabis tibi imagines de vxore proximi tui
cogitando scꝫ q̄m pulcra q̄z amabilis q̄z
gratiosa. Contra quod preceptū ꝓch do-
lor multi faciūt tam mulieres q̄z viri qui
licet nolint ꝯcupiscere nec etiā velint ab
alijs ꝯcupisci tamen volunt agere diem
festum in reliquijs nociuarum. ⁊ turpium
cogitationum quod tamen nimis est pe-
riculosum quia facillime ex hoc peccatuꝫ
mortale incurritur quod ꝓbat Jacobus
in sua canonica cum dicit. Concupiscētia
autem id est interior animi delectatio cū
conceperit subaudi cōsensum ratōnis pa
rit peccatū scꝫ mortale vel saltem veniale
peccatū autem cum cōsummatū fuerit ꝑ
deliberatum scꝫ ꝯsensum ratiōis in ipām
delectatōnē interiorem aut etiā in op⁹ ex
trinsicum generat mortē id est ꝑfectum
mortale peccatū. Et vt euidenti⁹ patefi
at qualiter interior cogitatio ⁊ cogitatō
nis delectatio sit peccatū mortale ⁊ qua
liter non

¶ Sciendum est ꝼm Gregoriū
ꝙ humana tentatio ꝑficitur ex tribus vi
delicet suggestione delectatōne ⁊ ꝯsensu
Si enī suggestio inducit passionem que ē
subitus motus animi cogitantis seu dele
ctātis in re cogitata sic est veniale pecca
tum ꝼm Glosā ibidem. Si autem sugge-
stio inducat passionē que ꝼm glosam ibi-
dē est quedā animi forma vel deliberatio
tūc aut nō sentit delectatio in tali cogita
tione ⁊ sic vel non est peccatū vel solū est
veniale Aut sentit delectatō in cogitādo
⁊ hoc ꝯtingit dupliciter quia tunc aut de
liberatio ratōnis non ꝯsentit in delectati
onem ⁊ sic adhuc est veniale aut cōsentit
⁊ sic est peccatum mortale siue cōsentiat

in delectatione interioris actꝰ siue ꝯsenti
at in ipsum opus Cuiꝰ ratio est q2 non so-
lum ꝯsensus verus puta cum quis cōsen
tit in opus est peccatum mortale sed etiā
interpretatiuꝰ vt cum quis ꝯsentit in solā
delectationē interiorem non aūt in opus
⁊ hoc habꝫ veritatem si delectatio cadit
super obiectum includens in se deformita
tem ad rectam rationē. Si autē quis non
delectetur in delectatiōe turpi puta si cui
placeat cogitare de specie pulcre mulier[
absqꝫ alia deformitate ꝯcurrente sic ꝯsen
sus in talem delectationē non erit pecca-
tum mortale sed potius veniale. ¶ Ter
cia expositio est Non ꝯcupisces id est non
ꝯcupisci desideres ab vxore ꝓximi tui vt
ly ꝯcupisces teneatur passiue. ¶ Et sic pri
mo est ostendendū ꝙ istud preceptū trans
grediuntur tria genera hominū. Secūdo
declarabit᷑ que sint illa que potissime ho-
minē retrahere debeant a delectatiōe car
nalis ꝯcupiscentie. Tercio ostenditur que
sint illa que specialiter hominē in mentis
puritate ꝯseruent. ¶ Propter primū est
sciendum ꝙ primi qui istud preceptū trās
grediuntur sunt ꝑsone religiose licet sint
ficte qui postq̄ꝫ se deo voto continentie
astrinxerūt adhuc d̓lectant᷑ in spurcicijs
carnalium delectatōnū ⁊ isti sunt similes
filijs israel qui egrediētes ab egypto mā
na celeste fastidiebant ⁊ cibaria vilia egy
pti appetebant. Sic ⁊ isti mundo renun-
ciantes tanquā ab egypto recedentes ⁊
per votum continentie paupertatis volū
tarie ac vere obedientie terrene ꝓmissio-
nis appropinquantes adhuc in deserto
positi hoc est in statu religionis constitu
ti in quo omnia delectabilia carnis ⁊ mū
di per volūtarium contemptum ipsis de
bent esse deserta. Cibaria vilia egypti ap-
petunt ⁊ cibum celicum id est suauitatem
interne deuotionis fastidiunt quāuis in
se retineat omne delectamentum ⁊ omis
saporis suauitatē vt scribitur Sapie. xvj.
Secūdi sunt virgines ⁊ femine seculares
que statim cum viros aspiciunt prauis co
gitationibūs agitantūr. a qūo tamen de
hortatur propheta cum dicit Beatus q̇
tenebit id est qui restringit motum id est
impetum illicite cogitationis ⁊ allidet ꝑ
uulos suos id est primos motus carnali-
um delectōnum ad petram id est ad xp̄m
se exemplis christi ꝯformādo qui nunq̄ꝫ
pertulit aliquem motum illicitum sensua
litatis ¶ Tercij sunt qui licet nolint con-
cupiscere volunt tamen concupisci. Quia
multi sunt tam viri q̄ꝫ mulieres q̄ꝫ etiam
virgines que ad hoc se lauant ⁊ ornant.
vt amabiliores fiant que nō solum in pla
teis ⁊ coreis immo etiam in ecclesia cor-
da virorum vulnerant dum eis nunc colo
re albo nūc rubeo nunc familiari colloq̊o
nunc manuum iniectione nunc vultus cō
positione nunc oculorum lasciua intuiti-
one laqueum ⁊ occasionem ruine prestāt
¶ Sciēdum tamen ꝙ talis ornatus de
cens ⁊ solitus bonis mulieribꝰ interdici
non debet dummodo fiat decenti modo
⁊ recta intentione quia quelibet mulier le
gittima bene potest se licite ornare ad cō
placentiam viri sui non autem alicuius al
terius Cuius ratio est. Quia sicut quilibet
christianus toto nisu conari debet in om
nibūs suis actibꝰ vt captet diuinā ꝯpla
centiam. Ita mulier legittima in omnibꝰ
suis actibus conari debet captare beniuo
lentiam viri sui vt ex hoc amor mutuꝰ vi-
goretur ⁊ fides thori integra seruetur Ex
quo patet ꝙ talis ornatꝰ multo periculo-
sius frequentatur in virginibus innuptis
q̄ꝫ in mulieribus nuptis. Cuiꝰ causam as-
signat Augustinus Ex eo ꝙ mulier nupta
conatur placere viro soli cui etiam de iure
ꝯplacere tenetur. Virgo autem innupta
nittitur passim omnibus cōplacere ⁊ ideo
plurimorum virorum animos potest suo
cultu ⁊ ꝯplacencia sauciare a quo tamen
retrahit apostolꝰ ad Cor. vj. Nemini dā
tes vllam offensionem ¶ Propter scōm
est sciendum ꝙ homo merito debet retra
hi a delectatione carnali propter multa
damna superius expressa in sexto ꝑcepto,

Sed preter illa possūt hic induci tria alia
damna cuilibet homini merito perhorrē
da. Primum est quia carnalis delectatio
priuat hominem omnium bonorum con
sorcio ⁊ participatione. Secundum est qꝛ
priuat hominem cibo diuino ⁊ angelica
refectione. Tercium est quia excludit ho-
minem a beatifica fruitione que ſm Au-
gustinum tante est suauitatis pulcritudi
nis ⁊ delectationis vt si in ea solum per
momentum morari liceret merito pro eo
mille anni presentis vite delicijs pleni cō
temnerentur ¶ Ex quo patet quantum
dispendium sibiipsis faciant qui se pro fe-
da ⁊ momentanea delectatione. eterna
dei ꝯtemplatione priuāt. Et ista tria dam
na pulcre sunt signata In nabuchodono
sor qui ꝓpter sua peccata a consorcio ho
minum eiectus fuit. In quo innuitur pri
uatio participationis omnium bonorum
que fiunt in ecclesia militante. ¶ Item fe
num vt bos comedit ecce priuato cibi an
gelici ⁊ diuini ⁊ refectio bestialis ⁊ peco-
rum ¶ Item exclusus fuit a regno septem
annis in quo innuitur perpetua priuatio
diuine visionis ⁊ consorcij beatorum

¶ Propter tercium est sciendum ꝙ tria
sunt que potissime mentis puritatem cō-
seruant. Primum est fortis sensuum exte-
riorum ⁊ interiorū restrictio quia ipsi sen-
sus exteriores sunt quasi quidam custo-
des ⁊ ianitores interioris puritatis men
tis. Et ido sicut ille proditor diceretur qui
portas castri hostibus aperiret vt ingre-
dientes ipsum castrum caperent ⁊ libere
possiderent. Ita sensuum nostrorum eua
gatio est quasi quedam spiritualis prodi
cio quia per hoc liber aditus fantasma-
tibus aperitur ꝑ que castrum dei capitur
hoc est puritas mentis corrumpitur. Et
ideo pro predicta puritate mentis conser
uanda nostri sensus sunt a noxijs euaga-
tionibus reprimendi viriliter. ¶ In cuius
figura precepit moyses populo israeliti-
co vt pedes suos ponerent super colla ⁊
ceruices quinqꝫ regum quos ceperant In
nuens per hoc ꝙ quinqꝫ sensus in multis
proch dolor regale dominiū obtinentes
sunt per rationis iudicium ⁊ per volunta
tis imperium tanq̄ꝫ duobus pedibus in-
terioribus conculcandi ⁊ viriliter restrin
gendi. Secundū est feruens ⁊ deuota ora
tio quia illa sua virtute mentem sublimat
⁊ sublimatū subtiliat ⁊ depurat ⁊ suo fer-
uore omnem mentis fluctuationem defic
cat. ¶ Propter quod talis mens deuo
ta recte mens mirre dicitur quem spōsus
libenter visitat ⁊ in quo sponsam suam
quodā familiari colloquio interioris sua
uitatis inebriat Iuxta illud Can. Ibo ad
montem mirre ⁊ ibi loquar sponse mee
Terciū est passiōis christi intima medita
tio In omni eñ tentatōis impulsu mens
deuota ad modū columbe debet ad xp̄m
ꝯuolare ⁊ nidificare in foraminibꝰ petre
id est in vulneribus christi profundissime
scꝫ meditando amaritudinem sue passio-
nis ⁊ debet residere super riuos aquarum
sue passionis amaritudinem deplorādo
⁊ interiorem mentis puritatem deuotissi
me ꝯtemplādo. In quibus riuis preuide
at vmbram accipitris hoc est caueat pre-
ambula peruerse cogitationis. Et statim
cum incipit tytillari talibus fugiat in pe-
tre foramina id est in christi vulnera sub-
trahendo se peruerse cogitationi per de-
uotam orationē ꝑ passiōis dominice fer
uidam meditatonē vel ꝑ ꝓprij corporis
rigidam castigationē Sic eñ aqua carna
lis delectatōis mutabit in vinū scꝫ diuine
ꝯsolatiōis ⁊ interioris deuotōis hoc est
vinū quod letificat deū ⁊ homines.

Decimum p̄ce

Deceptum est Non ꝯcupisces rē
ꝓximi tui. Ubi licet explicite
solū ꝓhibeat ꝯcupiscētia oculoꝝ in re alie
na implicite tamē hic ꝓhibetur vniuersa
liter omnis concupiscentia vel cupiditas
male voluntatis respectu rei aliene. Nam
superius in septimo precepto ꝓhibuit cu

pidítatem operis. hic aũtem prohibet cupiditatem cordis. Et est notandum ꝙ hic non ꝓhibetur ɔcupiscẽtia que innascitur ex corruptione fomitis vel a delectatione sensualitatis quia impossibile est ꝙ iste concupiscentie non sint in nobis propter naturam fomite corruptam. Sed hic prohibetur ɔcupiscẽtia ⁊ appetitus que innascitur ex consensu rationis. Et hoc preceptum similiter habet triplicem expositionẽ Prima est Non concupisces rem proximi tui scilicet per auariciam appetẽdo seu etiam per iniusticiam obtinendo. Ad cuiꝰ euidenciorem intellectum sciendum est ꝙ res aliena potest concupisci iniuste sub triplici differẽcia graduali. Quidam enim cõcupiscũt aliena sed scientes ꝙ non possunt obtinere rem concupitam non prosequuntur ɔcupiscentiam. Si autem scirent se posse consequi concupitum fortissime conarẽtur ad ꝓsequendum ɔcupiscentiam in effectu. Et isti taliter concupiscendo mortaliter peccant ⁊ hoc in primo gradu concupiscentie mortalis. Secundo quidam sunt q̄ aliena concupiscunt etiam cum conatu exteriori quia laborant pro tali re illicite obtinẽda. Qui q̃zuis eam non obtineãt mortaliter tamẽ peccant. ⁊ iste secundꝰ gradꝰ ɔcupiscẽtie apparet in fure et latrone ꝓ furto ⁊ rapina laborantes qui licet in effectu nec furentur nec rapiant mortaliter tamen peccant ⁊ grauius q̃z primi. Tercio quidam sunt qui non solum conantur concupiscere aliena sed etiam concupita prauis conatibus assequũtur. Et isti omnibus aliis grauissime peccant ⁊ est tercius gradꝰ ɔcupiscentie mortalis vt patet in furibus ⁊ latronibus rem ɔcupitam illicite obtinentes ⁊ istis nunq̃z remittitur peccatum nisi prius restituãt ablatum vt dicit Augꝰ Dum tamen habeant facultatẽ restituendi. De primo gradu ɔcupiscentie appropriate scribitur Prouer. xv. Manus in manu non erit innocens quia licet manus in manu teneatur vt scilicet quis actualiter non furetur nec rapiat. Si tamen a furto ⁊ rapina abstineat non ꝓpter deum nec propter iusticiam sed prooter penam quia timeret suspẽdium. talis non erit innocens immo mortaliter peccat per auariciam rem alienam appetendo contra diuinam iusticiam Quod quantũ malum sit ostendit Auguꝰ. in libro. De libero arbitrio sic dicẽs Cũ auaricia alicui dominatur subiectꝰ malis omnibus demonstratur quia de auaricia mala omnia oriuntur ⁊ omnium peccatoꝝ spine ex ea ꝓducuntur Et ideo bene scribit. Ecc. Auaro nihil ẽ scelestiꝰ Cuius causam assignat Innocẽtius in libro de vilitate ɔdictionis humane dicens Auarus offendit deũ offendit ꝓximum offendit seipsum. Non enim ꝓximum diligit quem inedia perimit egestate ɔsumit Secunda expositio est Non concupisces rem ꝓximi tui eam scilicet iniuste hoc est ad iniusticiam appetendo ⁊ in malum finem ordinando. Aliud est eñ appetere aliena ꝑ iniusticiam quod fit in expositione prima. Aliud appetere ad iniusticiam puta ad vanam gloriam ad luxuriam vel ad crapulam sicut diues ille fecit Luce. Qui epulabatur quotidie splendide. ⁊ istum modum peccandi gentiles philosophi tetigerunt ostendentes ꝙ in vno actu peccati potest esse multiplex deformitas sicut cum aliquis furatur vt exinde mechetur vel pompas exerceat vel crapulose viuat. Et scd̃m hũc intellectum non solum contra istud preceptum faciũt q̇ aliena ɔcupiscunt. sed etiã qui sua ꝓpria male ⁊ illicite expendũt vt pomposi voluptuosi thassararij ⁊ hmõi. Pre oĩbꝰ ãt aliis in hoc casu magis peccant clerici quorum bona omnia pauperꝝ sunt ⁊ domꝰ eoꝝ omnibus debent esse ɔmunes ⁊ plus ceteris debent inuigilare susceptioni ꝑegrinoꝝ ad hospiciũ vt patz. xxj. q. ij. Nam licet clerici seculares nõ teneant omnino renũciare tẽporalibus quantũ ad ꝓprietatẽ ⁊ vsum tñ tenent ea renũciare quantũ ad affectum qꝫ nõ debent tantũ affici circa temꝑalia sicut laici ⁊ hoc designat corona in capite Nam capitis rasio est omnium temporaliũ depo

sitio vt scribitur. xxij. q. j. Duo sunt Ratio autem quare minus debet affici ad temporalia q̄m layci est hec Quia solicitudo temporalis impedit spiritualem. Clerici autem ideo dicuntur quia sunt in sortem domini vocati ⁊ diuino cultui mancipati. Et ideo solum debent esse dediti cōtemplationi ⁊ orationi ⁊ ab omni strepitu temporalium semoti. Unde credo saluo meliori iudicio si clerici vel monachi contra ꝓhibitionem iuris immiscēt se secularibus negocijs scienter ⁊ voluntarie intantum ꝙ notabiliter impediāt libertatem spiritus qua soli deo vacare debent ꝙ mortaliter peccēt vbi forte layci venialiter peccarent. Quibus non est interdictum ꝙ secularibus negocijs se immiscent. ¶ Tercia expositio est. Non concupisces rem proximi tui ipsam scilicet auare retinendo aut eam necessitatis tempore non communicando quod nihil aliud est facere q̄z res pauperum per violentiam auferre. vt patet. xvj. q. j. Nam ſm Augustinum. Non solum auarus est qui rapit aliena sed qui cupide seruat sua Et idō auarus vt ibidem dicit Aug⁹. Anteq̄z alienuz lucretur seipsum perdit Unde scribitur. xij q. j. Non minoris est criminis habenti tollere quantū possis ⁊ abundanti indigentibus denegare. Esuriēcium panis est quem tu detines nudorum vestimētum est quod tu recludis. Miserorum calci⁹ est qui apōte veterascit ⁊ est decretum Gregorij.

Ex predictis patz ꝙ omnis cupiditas cordis aut est in appetendo aliena contra iusticiam vt patet in expositione prima vel etiam ad iniusticiā vt patet in secūda. Aut est in retinendo nimis cupide per auariciam quod contingit in ista expositione tercia. Sed hoc potest esse dupliciter vel quia absolute retinet ⁊ occupat alienum et sic est fur vel raptor vt patet ex supradictis aut retinet proprium ⁊ tunc aut hoc fit tempore necessitatis quo ex precepto caritatis talia communicari deberent ⁊ sic retencio cupiditatis censetur homicidium sicut supradictum est in septimo precepto pasce fame morientem ⁊c̄. ¶ Aut sic retinet sua vt ea tempore oportuno distribuat Sed hoc contingit dupliciter. Quia aut raro vel nunq̄z sic retentum egenis distribuit. Et sic adhuc est peccatum mortale vt patet in diuite epulone qui micas panis Lazaro negauit. Aut aliquando distribuit aliquando non ⁊ sic est peccatum veniale ⁊ hoc magis vel minus prout maior facultas est in ipso dante. ¶ Sciendum est etiam ꝙ ipsi auari non solum per pedes vel equos ad infernum properant sed ad hoc vehuntur curru per dominam auariciam eis prouiso. Qui quidem currus auaricie ſm Bernardū. super Canti. Sermone. xxxix. Uehitur quattuor rotis viciorum q̄ sunt pusillanimitas. Inhumanitas. ꝯtemptus dei. ⁊ mortis obliuio. Jumenta vero ipsum trahencia sunt tenacitas ⁊ rapacitas ⁊ his ambobus vnus auriga presidet scilicet ardor habendi. Sola quidem auaricia quia non patitur ꝯducere plures vno auriga contēta est Si autem queratur quomodo ⁊ qualiter se quisq̄z habere debeat ad res possessas hoc pulcre docet Seneca in suis ꝓuerbijs ita dicens. Pecunie oportet imparare non seruire Pecunie si ea vti scias ancilla ē si nescias domina est ⁊ idō necesse est vt aut teipsum aut pecuniam vilem habeas. Et ideo dicit Bernard⁹ super Canti. Sermōe vicesimo. Si vere tua sunt que possides expende ad lucra ⁊ pro terrenis celestia commuta sed si hoc non vales scias te pecunie non esse dominū sed seruū. Quo contra de bonis ⁊ virtuosis possessoribus dicit Gregorius in libro Moralium Sanctis viris etiam ipsa rerum affluencia onerosa est. Et ideo aut largiendo distribuunt aut deserendo contemnunt ¶ Sciendum ꝙ predicta triplex expositio potest colligi ex decreto D. xlvij. bonorum Ubi dicitur sic bonorum auctori inherere non possumus nisi cupiditatem que omnium maloꝝ est radix abscidam⁹ Et h̄ quātū ad p̄mā expositionē. ¶ Pro scdā v̄o subdit vir catholicus ⁊ p̄cipue sacerdos sic nullo

debet implicari errore sic nulla cupiditate violari dicente scriptura post concupiscencias tuas non eas. Mens enĩ pecunie auida nec abstinere nouit a vetitis nec gaudere concessis nec pietati adhibere ꝯsensum. Quãtum ad terciam vero subditur. Si forte cupiditas inquit Quid iniuste facio si aliena non inuado propria diligencius teneo Sed ei imprudens dic tu quando hanc ingressus es lucem quãdo de ventre matris existi quibus queso facultatibꝰ ingressus es. Nonne nudus intrasti ⁊ nudus exibis. Tãtorum ergo te scias inuadere bona quãtis posses prestare quod vales Unde trãsgressores huius precepti signanter puniuntur plaga muscarum quia musce moriẽtes perdunt suauitatem vngenti. Et solicitudo possidendi temporalia non solum impedit deuotionem spiritualium sed etiam in corde hominis suffocat dei verbum. Omnis enim oratio ⁊ orationis deuotio ⁊ etiam consolatio ꝯtemplationis funditꝰ moritur vbicunqꝫ habẽdi cupiditas dominatur. Ex premissis patet qualiter de isto precepto sit homini ꝯfitendum

Capitulũ terciũ de septem opibus misericordie spũalibꝰ ⁊ corꝑalibꝰ.

Consequenter de septẽ opibus misericordie ꝓseqũmur Dicit dñs in euãgelio Mat. xxv. Cum autẽ venerit filius hoĩs in maiestate sua ⁊ oĩes angeli eius cum eo tũc sedebit suꝑ sedem maiestatis sue ⁊ ꝯgregabuntur ante eum omnes gentes ⁊ seꝑabit eos ab inuicem sicut pastor segregat oues ab hedis ⁊ statuet quidẽ oues a dextris. hedos vero a sinistris. Tunc dicet ⁊c̃. Require in euãgelio prenotato. Ex isto textu sacri euãgelij possumus colligere ꝙ septem sunt opera misericordie spũalia ⁊ septẽ corꝑalia. Elemosine vero corꝑales septẽ sunt videlicet pascere esurientẽ. potare sitientem. vestire nudũ. colligere hospitem. visitare infirmũ. redimere captiuum: et sepelire mortuum que in hoc versu continẽtur. Visito poto cibo redimo tego colligo condo. Ponuntur ⁊ alie septem elemosine spirituales scilicet docere ignorantem. Consulere dubitanti. Consolari tristem. Corrigere peccantẽ. Remittere offendenti. Portare onerosos ⁊ graues ⁊ ꝓ omnibꝰ orare que etiã in hoc versu ꝯtinentur. Consule castiga solare remitte fer ora. Ita tamen ꝙ sub eodẽ intelligatur ꝯsilium ⁊ doctrina. Sunt aũt opera misericordie seu elemosine spirituales meliores ⁊ nobiliores elemosinis corꝑalibus triplici ratione Primo q̃dem quia illud qđ exhibetur nobilius est scilicꝫ donũ spũale quod est preminet corporali ꝭm illđ Prouer. iiij. Donum bonum tribuam vobis legẽ meam non derelinquatis. Secundo ratione eius cui subuenitũr quia spiritꝰ nobilior est corpore. Unde sicut homo sibi ipsi magis debet ꝓuidere quantum ad spiritum q̃ꝫ quantum ad corpus. Ita proximo quem debet tanq̃ꝫ seip̃m diligere. Tercio quantum ad ipsos actus q̃bus subuenitur proximo quia spirituales actus nobiliores sunt corꝑalibꝰ qui sunt quodãmodo seruiles Alio modo possunt ꝯparari scđm aliquã ꝑticularem causam in qua quidem corꝑalis elemosina alicui spũali prefertur puta magis esset pascere fame morientem q̃ꝫ eum docere. sicut ⁊ indigenti ꝭm phm̃. Melius est ditari q̃ꝫ philosophari q̃ꝫuis hoc sit simpliciter melius

Capitulũ quartũ de septem sacramentis in genere ⁊ in ꝯmuni.

Nunc vero de sacramẽtis in genere siue in cõmuni agendum est primo. ⁊ ꝯsequenter de vno quoqꝫ in specie siue particulari. Sunt autem sacramẽta septem scꝫ. Baptismus Confirmatio Eucaristia Pñia Extrema vnctio Ordo ⁊ Matrimoniũ. vt habetur ꝑ hunc versum Unctio Chrisma Thorꝰ Contritio fons cibus ordo. Est aũt sacramẽtũ Ut dicit beatus Augꝰ. Illud in quo subtegimẽto rerum visibilium diuina ṽtus secre

ci⁹ opatur salutē. Et ad intellectū hoꝝ nō ꝙ ornamentū dr ab ornando actiue ꝛ non passiue. Quia sic tunica petri non ornat se ipsā sed petrū Jta sacramentū dr a sacrādo actiue ꝛ nō passiue hoc aūt potest fieri tripliciter Aut sanctitatē efficiendo. Aut sanctitatem significando tantum. Aut simul efficiendo ꝛ significādo verbi grā Medicina dr sana q: sanat petrū Vrina dr sana que est petri nō ꝙ ipsa vrina sit sana sed indicat petrūm esse sanū. Sunt aūt tria de substācia cuiuslibꝫ sacramenti noue legis scꝫ materia elemēti. forma verbi. ꝛ intentio ministri copulans formā materie verbi grā. Vinū ꝛ aqua est elementū Oleū ꝛ hostia sunt elemēta que sunt materia sacmentoꝝ. ꝑferat ergo sacerdos v̄ba ſm formā ecclesie ꝓ sacramētis ꝯficiēdis determinata cum intentione faciendi istd qd talibus verbis facit ecclia ꝛ erit sacramentū Aug⁹ dicit. Accedit verbū ad elementū ꝛ fit sacmentū Non aūt fit a v̄bo inqntū v̄bū sꝫ v̄tute dei latēte in v̄bo. Est tn̄ aduertēdū ꝙ regulariter solus eps ꝛ supiores possunt ꝯfirmare ꝛ sacros ordines ꝯferre ꝛ solennē pn̄iaꝫ iniungere Tamē circa pn̄iam solēnem aliqn̄ fit ꝯmissio rōne necessitatis. Jtem alia sacramenta pn̄t ꝯferri a sacerdotib⁹. Jtē qn̄tū ad veritatē sacramentoꝝ non refert a quo ꝯficiant scꝫ iusto vel pctōre catholico vel heretico excōicato vel suspenso seu degradato ſm glosā dūmodo in forma ecclesie ꝯficiant vel ꝯferant Peccant tamē q̄ indigne ꝯficiunt ꝛ celebrant Peccant etiā q̄ accipiunt ab hereticis vel scismaticis aliqd sacramentū p̄ter baptismū in articulo mortis cū catholic⁹ nō inuenit a quo recipiatur Et idem credo de excōicato ꝙ ab conullū sacramentū debeat recipi nisi baptismus in necessitate vt dictū est de heretico. Effectus aūt ꝛ fructus sacramentorum est talis vt sint cuilibet talia qualis ipse accepit vt bonis bona malis ac fictis mala occasionaliter quia sicut dicit Apls. Qui manducat ꝛ bibit indigne iudiciū sibi mā ducat ꝛ bibit. Cōmuniter etiam tenetur ꝙ tria sacramenta rite ꝛ bene collata nullo modo reiterari debent sicut baptism⁹. Cōfirmatio ꝛ Ordo. Pena enim iterantium prescripta sacmenta ſm leges est decapitatio. ſm Canones qui sponte vel coacti cōdictionaliter reiterauerīt ad vlteriores gradus non ꝓmouean tur. Clerici sunt deponendi. Layci exꝯmunicandi ꝛ graui pena sunt plectendi. Sacramētum vero pn̄ie solennis ſm quosdā non est reiterandum. Sacramentū aūt Eucaristie hoc ē corpis xp̄i sumptio. Et extrema vnctio necessitate exigente repeti possunt Et precipue eucaristie sacramentum ex deuotione frequenter sumi potest verum ex quo eadē hostia. Et idem oleum non bis sumuntur ab vno ideo non iteratur sacramentum ꝛc. Sed de sacramento matrimonij omnibus opinionibus decisis expedit simplici sacerdoti tenere ꝙ semel benedictum vel benedictos partim vel diuisim iteraro non benedicat quouis modo Nisi consuetudo localis vel antiqua hoc obtineat. Et ꝙ eā sciat dyocesanus ꝛ toleret quia in quibusdam partibus virgo tradita marito qui vxorem ante habuerat benedici consueuit Et tutius est ꝙ semel benedictus vel benedicti vlterius non benedicantur. Quia vbi est ꝯsuetudo alicui⁹ ecclesie vel dyoceſ p̄sbiter qui ex certa scientia benedictionē cū secunda celebrauerit ab officio ꝛ beneficio suspensus mittatur ad curiam. Sunt aūt sacramenta tante ꝑfectiōis ꝛ v̄tutis ꝙ tā a bono qꝫ a malo ministro quātum ad substanciales effectus eque ꝯferunt. Potest tn̄ ex merito melioris ꝛ sanctioris sacerdotis aliquid plus ꝯferri recipienti sacramentū qd tn̄ non est fruct⁹ sacramēti seu effectus direct⁹ sed ꝑ accidēs ꝛ ex occasiōe Et hec de sacramētis in ꝯmuni dicta sufficiant

Capitulū Quintū de sacramento baptismi in speciali

Post hec ad speciali a descēdam⁹ ingrendo de sacramēto baptismi ꝛ ad bapᵐ ꝑtinētibus

V

Eſt aū̄ baptiſmꝰ Intinctio corꝑis exteri
oris in aqua verbo vite ſanctificata facta
ſub forma iſta Ego te baptizo In nomine
patris ⁊ filij ⁊ ſpūſſancti Amen. Et tenet̄
a quibuſdā doctoribus ꝙ ego ⁊ Amen nō
ſint de ſubſtātia hoc eſt de neceſſitate ſac-
menti ſed de euidentia Et peccat qui ex cer
ta ſciā obmittit Et debet ꝓferri ab vno nō
ꝙ vnꝰ dicat vnā ꝑtem ⁊ alter alteram Vel
ꝙ vnꝰ īmergat puerꝫ in aquā ⁊ alter ꝓferat
verba v̇bi grā Poſito ꝙ vnꝰ eſſet mancus
hoc eſt vnꝰ q̇ careret ambabus manibꝰ et
vnꝰ mutus. mutꝰ vero īmergeret puerꝫ in
aquā. carēs manibꝰ ꝓferat verba. puer iſte
nō eſſet baptizatꝰ. Sil'r nō eſt baptizatus
q̊ baptizat̄ in nomine trinitatis Aut q̊ bap
tizatur in noīe genitoris ⁊ geniti ⁊ ſpūs al
mi. Nec q̊ baptizat̄ q̊cunqꝫ mō ꝑ quē pōt
error in fide catholica oriri ¶ Et eſt ſciendū
ꝙ in omni lingua pōt fieri baptiſmus. Et ſi
qn̄qꝫ fieret corruptō in v̇bis ex ſimplicita
te vel ex ignorātia latini eloquij vniꝰ ſacer
dotis Reputat̄ puer eſſe baptizatꝰ dūmō
ſunt verba apta ⁊ intentio ⁊ materia debi
ta ⁊c. ¶ Zacharias autē papa reputat eſſe
baptizatū eū qui a quodā ſacerdote igna-
ro latini eloquij fuit baptizatꝰ. In nomīe
patras ⁊ filias ⁊ ſpūſſanctas Amen Si āt
fiat diminutio in verbis ex neceſſitate pro
pter inſtantē mortē pueri pie credo ꝙ ſum
mꝰ ſacerdos impleat ſeu ſuppleat ⁊ ſi mo-
ritur eſt in cimiterio ſepeliendꝰ. Et ſi ſuper-
uixerit ſub ꝯdcōe eſt rebaptizādus. Quam
uis aūt in primitiua eccleſia ꝑ aſꝑſionē aq̄
pl'es ſimul baptizarent̄ mō tn̄ fieri nō licet
niſi in neceſſitate ſicut cum timet̄ de morte
pueri Vel ꝓpter debilitatē ſacerdotis ſiue
defectū aq̄ Et ſꝑ dēt̄ fieri trina īmerſio niſi
īmineat ꝑiculū q̊ ſignat fidem trinitatis.
Et triduū ſepulture xp̄i q̄ꝫuis vnica immer
ſio ſiue aſꝑſio ſufficiat ad ſubſtanciā bapti
ſmi Grauiter tn̄ peccaret qui abſqꝫ neceſſi
tate hāc ꝯſuetudinē obmitteret. ¶ Sꝫ cir
ca materiā baptiſmi hoc eſt circa aquā in
q̊ fit baptiſmꝰ ꝯſidera diſtinctionē ſancti
Thome doctoris q̊ dic̄ ꝙ ꝑmixtio pōt eſſe
dūplex. Vna q̄ tollit ſpēm ſic̄ qn̄ ꝑ altera
tionē tranſit in aliā ſpēm vt ſi ꝑ putrefacti
onē aliq̄ꝫ vel digeſtionē tranſit in vrinam
Aut etiam ꝑ additionē tantā alterius liq̊-
ris quo ſoluatur ſpecies aque ſicut ſi parū
aque vino multo admiſceatur Alia ꝑmix-
tio eſt que non tollit ſpēm aque ſicut qn̄ al
teratur aqua ſm̄ aliqͦ accidens ⁊ manet
ſpēs ſicut patet in aqua calefacta. Vel qn̄
additur aliq̊d aque qͦ nō ꝯmiſceret̄ ſicut
qn̄ aliqua ſolida ponūt̄ in aquā Vel ſi ſit cō
miſcibile ſicut aliqͦ humidū qͦ tn̄ eſt tam
ꝑue q̄ntitatis vt mixtionē non faciat ſed
in aquam penitꝰ ꝯuertat̄. In aqua g̊ ꝑ̄mo
modo ꝑmixta nō pōt fieri baptiſmus q̄a
iam nō eſt aqua in aqua. Scd̊o modo per
mixta poteſt fieri. Quando aūt mutata ſit
ſpecies vel nō mutata ꝯgnoſci pōt ex rari
tate vel denſitate vel qn̄ humor aliquis nō
rarefieret calido vel non ꝯſtringeretur fri-
gore ſicut aqua. Sed aliter vt patꝫ in vino
⁊ oleo ⁊ lacte ⁊ huiꝰmodi. Unde in aqua
maris poteſt fieri baptiſmus. Cū his ꝯcor
dat Petrꝰ ⁊ Albertus ⁊ alij theologi. Itē
dicit Thomas ꝙ in lixiuio ⁊ in aquis ſul-
phureis ⁊ in alijs aquis que ex terra ꝑ quā
tranſeūt immutant̄ etiam poteſt fieri bap-
tiſmus. Similiter ſi aqua paludis eſſet in
tantum ingroſſata ꝙ recederet a vera rari
tate aque non eēt baptiſmꝰ ſic̄ ſi eſſet lutū
alias eſſet baptiſmus quia adhuc manet
ſpecies aque. ¶ Dicit Albertus ꝙ in tali
aqua ſicut eſt aqua prodiorum pinguium.
vel huiuſmodi que infrigiditata cogelan-
tur vt conſtat in ceruiſia ⁊ vrina ⁊ lixiuio
quodam que multam habent ꝯmixtionē
acutorum corporum. Similiter in aquis
quas faciunt alchimiſte ad immutandum
metalla non poteſt fieri baptiſmus quia
mutantur ſpecies aque ¶ Dicit etiam ꝙ in
aquis ſulphureis ſiue terrenis poteſt fieri
baptiſmus. ¶ Item dicit ꝙ melius eſſet
ꝙ ſacerdos iuberet fieri aquam calidam
quia quandoqꝫ pueri ita penetrantur fri-
gore aque ꝙ contrahunt mortales infirmi
tates ⁊ moriuntur et cetera.

Est tamen sciendum. ꝙ triplex est baptis
mus scz fluminis flaminis ⁊ sanguinis.
Fluminis baptismꝰ est qui fit in aqua. San
guinis est vt si aliquis occideretur ꝓ chri-
sto tunc creditur ꝙ saluetur. Flaminis ve-
ro est baptismus penitentie. Vt si aliquis
libenter baptizaretur sed preuenitur morte
¶ Verus autem ⁊ propriꝰ minister baptis
mi est sacerdos. Et peccat nō sacerdos ba
ptizans p̄terq̄z in necessitate tunc omnis
homo pōt baptisare siue sit sacerdos siue
laycus siue iudeus siue xp̄ianꝰ Dummō in
tendat facere qđ facit ecclesia ⁊ seruet for-
mam p̄scriptā Bonꝰ etiam angelꝰ p̄t bap
tisare nō ex officio sed ex mandato dn̄i. Sz
dyabolus nō potest quia non est minister
saluationis sed punitōis Et equalis est ba
ptismus quantū ad substantiales effectus
siue opetur bonꝰ siue malus hoc est siue cō
feratur a bono siue a malo ⁊ statim fit bap
tismus Et ex necessitate nō est aliquod tē-
pus determinatū in pueris. sed in adultis
bene nisi piculū mortis īmineat Vex in sab
batis pasche ⁊ penthecostes ꝯsueuit fieri
baptismus ꝓpter virtutē spū̄ssancti ⁊ pro
pter passionē xp̄i ¶ In pueris aut in alijs
ratiōe carentibus sufficit fides aliena. In
adultis vero ratione vtentibus exigitur fi
des ꝓpria. Et qui baptizantur coactiōe ab
soluta hoc est violenter nō est baptizatus
Et in isto qui baptizat requiritur ꝙ si actu
non habet actualē intentōnē baptizādi in
ꝓlatione verboꝝ ꝙ saltē ante habuerit vo
luntatē ⁊ intentionē ⁊ ꝙ ab ista nō recesse
rit ꝑ ꝯtrariam voluntatē ⁊ intentionē
Et est sciendū ꝙ puer in vtero matris non
potest baptizari Nec mr̄ viuēs debz ꝓpter
infantē scindi sed puer potius moriatur q̄z
mater occidatur. Si v̄o appet manꝰ vel ca
put pueri vel aliud membrū ⁊ non est plene
natus ⁊ timetur piculum mortis pars ista
que apparet debet aspergi ⁊ baptisari secū
dum formā prescriptam Et signāter Si ca
put appet ⁊ si postea pfecte nascatur ſm
quosdam quoꝝ opinionē approbo salubrē
⁊ nihil piculi accidit sed ad maiorē caute-
lam baptizetūr sub hac forma Si baptiza-
tus es non te rebaptizo ⁊ si non es bapti-
satus. Ego baptizo te in nomine patris ⁊
filij ⁊ spū̄ssancti Amen ¶ Et hoc est faciē
dum quando dubitatur de his que ꝑtinēt
ad substanciam baptismi sicut est materia
forma ⁊ intentio. Si autem ꝓ certo scitur
aliquid esse obmissum de premissis tribus
absolute debet repeti. Et hoc idem obser-
uandum est in collatione aliorum sacramē
torūm quia nō intelligitur iteratum quod
nescitur esse factum. ¶ Et baptismus in
moderna ecclesia semper ab vno dirigitur
ad vnum. sicut Ego baptizo te. nō debet di
ci Ego baptizo vos vel nos baptizamus
te vel vos q̄zuis in aliqua parte forte esset
baptizatus sed cum peccato baptizantis.
¶ Et sacerdos sciens se esse in mortali
peccato ⁊ baptizans cum solennitate abs-
q̄z penitentia peccat mortaliter Secus est
si baptizat in necessitate sicut vetula tunc
non peccat. ¶ Et est sciendum ꝙ ſm Pe-
trum ⁊ Thomā. Si aliquis sacerdos nol-
let baptizare nisi dato sibi prius precio. a
tali licet aquam emere pro baptismo faci-
endo tempe necessitatis pro se et pro alijs
⁊ redimere vexatōnem. Non tamē est dan
da pecunia ꝓ baptismo faciendo nec ꝓ se
nec pro alio ⁊c̄. ¶ Vltimo est sciendum ꝙ
fructus baptismi est in puulis mundatio
ab originali peccato in tantum. Vt si ante
annos discretionis decesserint vadant im
mediate ad christum. In adultis vero qui
accedunt fideles fit remissio omnium pec
catorum. Non solum originalis peccati. sz
etiam omniū actualiū mortaliū ⁊ venialiū
Et etiam totius pene que debetur ꝓ pecca
tis ⁊ sufficit ꝓpositum non peccandi ⁊ ꝙ
malum displiceat ei ⁊c̄.

Capitulūm sextū de Cathecismo ⁊
Exorcismo.

Expedito bap
tismo cū suis neccīijs. Vidēdū
est de Cathecismo ⁊ exorcismo hoc est de

preparatione aque et pueri que ambo precedunt baptismum secundum Petrum qui dicit quod cum baptismi salus per virtutem fidei fit. merito requiruntur a baptisando ea que sunt de necessitate fidei. Et hec sunt tria scilicet. fidei susceptio. fidei professio. et fidei observatio. Et ideo propter hec tria Cathecismus inventus est in quo fit instructio de articulis communibus. distinctio ad fidei susceptionem Fit enim responsio ad fidei professionem Fit etiam responsio ad fidei observationem. Quia vero adultus peccatum proprium habet et per se credere potest requiritur ab eo de necessitate quod per seipsum respondeat. De puulo vero requiritur de necessitate et congruitate quod per vicarium scilicet per patrinum respondeat quia patrinus non respondet in propria persona sed in persona puuli. Et est sensus secundum Augustinum cum dicit Credo. id est presto sum sacramentum fidei recipere Vel intelligitur secundum Dyonisium de observatione fidei in futuro Et sic dicit Thomas duplex potest esse sensus Credo .i. quando ad perfectam etatem meam veniam fidei consentiam Vel credo. i. operam dabo ad hoc quod credat Et in hoc et ipse puer obligatur et patrinus. Quia de illis ad que omnes tenentur non est inconveniens si unus alium obliget Secus est autem in his ad que omnes non tenentur. ¶ Et si dicis quod si sic patrinus obligatur ad instruendum puerum in his que fidei sunt. Tunc videtur esse valde periculosum puerum de sacro fonte levare respondet Thomas et dicit quod non est ibi magnum periculum quantum ad modernum tempus quia etiam parentes pueri sunt christiani Et satis probabiliter potest estimari quod eum in fide nutriant et etiam ab ab aliis quibus conviuent fidem addiscant. Secus erat in primitiva ecclesia ubi pueri cum infidelibus conversabantur et ideo diligentior cura adhibenda erat tunc a patrino Similiter etiam nunc si parentes pueri essent suspecti de infidelitate Unde si puer inter infideles conversaturus esset diligentior est cura a patrino adhibenda ¶ Habet autem cathecismus effectum in corpore et anima. quia minuit potestatem demonis ne tantum possit in homine ficante et ne baptismum et alia bona in ipso impediat. Sed predicta potestas totaliter in dyabolo tollitur in baptismo Sicut etiam pharao prius flagellatus est. populo non dum de egypto egresso. Et postea totaliter in mari rubro submersus quod est figura baptismatis Quid significent ista sacramentalia que fiunt in baptismo Respondeo secundum Petrum. Notandum quod sacramentalium que fiunt in baptismo quattuor sunt ante baptismum que significant quattuor specialiter fienda in baptismo. Nam insufflatio et exufflatio significat spiritus maligni expulsionem. Et boni introductionem. Salis linicio gratiam et sapientiam Et a futurorum peccatorum putredine conservationem Saliue contactus circa aures et nares sensuum spiritualium apertionem. Unctio olei in pectore et inter scapulas legis dei amorem et devotam subiectionem. Alia vero tria fiunt post baptismum scilicet Chrismatio in vertice que signat christi gratiam in mente et conformitatem Cerei impositio que signat fidei et morum claritatem. vestis candida que signat innocentie restitutionem Item nota quod pannum quo ligantur frontes confirmatorum seu vestem que ponitur in capite baptisati licet iterato sumere ad idem officium.

Capitulum. vij. de confirmationis sacramento.

Hic capitulum de confirmatione quod est in ordine secundum sacramentum prosequitur. Ubi notandum quod secundum Petrum duplex est necessitas salutis. Quedam pertinens ad esse Quedam ad bene esse. Primo modo dicitur alimentum necessarium ad salutem corporis. Secundo modo medicina. Primo modo baptismus et penitentia sunt necessaria ad salutem. Baptismus quidem habentibus originale. Penitentia autem habentibus actuale mortale. Secundo modo confirmatio est necessaria Nam sine ea potest homo saluari. Tamen necessaria est pugna que iuvatur per confirmationem. Et licet non sit sacramentum necessitatis. contemptus tamen eius est dampnabilis ¶ Materia autem huius sacramenti scilicet. materia Chrismatis est Oleum olive cum balsamo ab episcopo sanctificatum et cum intentione saltem precedenti sicut dictum est supra de Baptismate debet

ꝯferri ab ep̄o. Et recipi ab adulto cum fide
A puero v̄o in fide parentum Et debꝫ frons
ad instar crucis inungi per ep̄m in his ver
bis Consigno te signo crucis Confirmo te
chrismate salutis In nomine p̄ris ⁊ filij ⁊
sp̄us sancti Amē Istud sac̄mentū dēt ꝯferri
omnibꝰ tam pueris q̄ȝ senibꝰ. facit em̄ nos
ꝯfirmatio ydoneos ad xp̄m ꝯfitendū. Et
est signum milicie fidei xp̄iane ⁊ de grato
facit magis gratū. ¶ Et nullo mō debet rei
terari vbi scitur ꝯfirmatio Unde si aliq̄s re
suscitaret non esset baptizandꝰ aut reordi
nandꝰ vel recōfirmandꝰ ¶ Secꝰ est d̄ alijs
q̄ttuor sacramentis Quia lazarꝰ post resusci
tationē suā non potuit repetere vxorē suā
vel ecōuerso Et si vellet eam iterū hr̄e opꝫ et
cum ea ꝯ̄here de nouo tn̄ nō esset bigamꝰ
q̄r non diuideret carnē suam ꝓpter h̄ in du
as ¶ Deceret ꝙ a ieiunis daret ⁊ reciperetur
Et debet ꝯferri ab ep̄o. papa etiā potest cō
mittere sacerdoti sꝫ nō inferiori ¶ Et q̄r in
sacramēto ꝯfirmatiōis dat spūssanctꝰ ad
robur. Et ꝓpter hoc aliq̄s ad ꝯfirmatōnē
accedit q̄r se hr̄e robur standi non p̄sumit
Jō statutum fuit vt ab altero teneret ad si
gnificandū ꝙ ꝑ se stare non posset. Nec dif
fert an mulier virum vel vir mulierē teneat
q̄ȝuis q̄dam ꝯ̄rium dicāt scꝫ ꝙ mulier virū
tenere nō p̄t ¶ Locꝰ vnctiōis ligari debet
panno q̄usqȝ desiccet. Hō debet esse sub q̄
dam disciplina custodiendi chrisma ne scꝫ
caput lauet vsqȝ ad septem dies ꝓpter sep
tem dona spūssancti ⁊ sic etiam ecclesia se
ptem diebus aduentū spūssancti in discipu
los celebrat. ¶ Itē nota f̄m Alber. ꝙ non
ꝯfirmatꝰ nullū debet p̄sentare quantū est
de rōne ꝯueniētie sac̄mentalis ⁊ si p̄sump
serit nō est q̄dem irritū sacramētū sꝫ tn̄ ipse
peccat ⁊ corrigēdus est ¶ Et q̄r ꝯ̄hibitur ibi
affinitas ⁊ ꝯgnatō spūalis Jdō mulier nō
debet tenere maritū nec econuerso Nec ho
mo filium nec sororē vel fratrem Quia suf-
ficit ad amiciciam ꝯciliandam inter tales
vinculum carnale.

¶ Capitulum Octauum de sacramē to Eucaristie in se

Videndum est
post hec de Eucaristie sac̄mēto
q̄d est vnū sacramētū ⁊ mō ꝯmuni cū alijs
sacramentis significat ⁊ causat sanctitatē
Et modo sp̄ali ꝯtinet tociꝰ sanctitatis au
ctorem ꝓpter q̄d est excellentissimū inter-
omnia alia sacramenta cū sit fundamētū ⁊
origo omniū v̄tutū. Tria em̄ req̄runt ad ꝓ
ducendū istum effectū scꝫ eucaristiā que d̄r
bona gr̄a. Primū est materia debita. Secū
dum est forma v̄borū ꝯgruens Terciū mini
ster h̄ est sacerdos legittime ꝯsecratus for
mam materie h̄ est verba ad hoc apta cum
intentione ꝯficiendi hostijs vel hostie ap
plicans ¶ Est aūt materia huiꝰ sacramenti
vinū vitis ⁊ panis ꝯfectus de spelta cum
tritico. Est autē spelta in hoc loco vulgari
ter kerñ. Et triticū in hoc loco vulgariter
waisse. Si v̄o grana alteriꝰ generis admi
scerētur vel spelte vel tritico Ita ꝙ virtus
grani equaleret virtuti spelte vel tritici vel
p̄ponderaret tunc in tali hostia non possꝫ
ꝯfici sacramentū ¶ Potest aūt iste panis
ꝯgnosci signanter ex colore ⁊ sapore. Et si
sacerdos in missa aduertit se hr̄e talem ho
stiam indebitā ante ꝯsecrationē deponat
eam ⁊ recipiat aliā ⁊ a canone reincipiat.
Si v̄o post ꝯsecrationē aduertit deponat
eam munde ⁊ recipiat aliā ⁊ similiter a ca
none incipiat ⁊ postea sumat hostiā debi-
tam. Aliā v̄o tradat sacerdotibꝰ vel in mū
do loco reseruet vel ipsemet sumat. Si v̄o
aduertit post sumptionē. hostiā nō esse de
bitam q̄ȝuis nō sit ieiunꝰ aliā hostiā appo
nat ⁊ a canone incipiat Et non debet ꝯfici
in pane fermentato sꝫ in azimo Et q̄ ꝯficit
in fermentato peccat grauiter ꝯficitur tn̄
sacramentū ¶ In aceto nō p̄t ꝯfici ⁊ in pa
ne totaliter corrupto Neqȝ in agresta hoc
est vulgarit̄ Agrest. Si v̄o panis sit in via
corruptionis ⁊ vinū similiter sic ꝯsueuit vi
num esse pendulū q̄d est vulgarit̄ Sayger ⁊
in musto In his q̄dem tribus potest ꝯfici
Sed grauiter peccat q̄ cis vtitur absqȝ ne
cessitate Debet aūt semꝑ apponi aqua nō

artificialis sicͤ est aquā rosarū Et debet ap-
poni in modica q̄ntitate in calice non in la
gena q̄ꝛ ibi nō valeret. Unde sciendū est ꝙ
aqua nō est de necessitate sacramēti sed de
bene esse ꝓpter significationē vnionis. Si
gnat enī vnionē membroꝝ ad caput ꝗ est
omniū hoīm qui sunt in ecclesia ⁊ gr̄a ad
xp̄m Et q̄ ex negligentia obmittit apposi
tionē aque grauiter peccat. Et si aduertit
ante ꝯsecrationē. aquā apponat Post ꝯse
cratiōne v̄o nullo mō aquā apponat sꝫ pe
niteat de negligentijs suis. Si v̄o appone
retur tanta aqua ꝙ tolleret vinositatem a
vino nō ꝯficeret. nec in vappa p̄t ꝯfici. Est
autē vappa aqua fusa sup acinos postq̄ꝫ ē
expressū. So man wasser vff trester schut.
In illis aūt terris vbi vinū nō potest habe
ri necessaria est dispensatō. mihi videtur ꝙ
ꝯficiant corpꝰ xp̄i sine calice. ¶ Est aūt de
bita forma huiꝰ sacramēti ꝭm vsū Romāe
ecclesie Qui vsus initiū sumpsit a beato Pe
tro ꝓ ꝯsecratōe panis. hoc est enī corpus
meū. Sꝫ ꝓ ꝯsecratōe sanguinis hic est enī
calix sanguinis mei noui et eterni testamē
ti misteriū fidei q̄ ꝓ vobis ⁊ ꝓ multis effū-
detur in remissionē pctōꝝ ¶ Et est sciendū
ꝙ si ista forma mutat̄ in alia verba etiam si
ista v̄ba eundē sensum hr̄e videtur nō ꝯfici
tur Sil'r dicendū est de diminutōe verboꝝ
Uel si aliq̄d adderet̄ huic forme ex simpli-
citate vel ex deuotōne q̄d errorē nō induce
ret Ac si diceret. hoc est enī corpus meum
electū ⁊ sanctū vel hmōi ꝯficeret quidem
sed iste grauiter est increpādus Possꝫ etiā
sacerdos absq̄ꝫ canone cū forma p̄scripta
corpus ⁊ sanguinē cōsecrare sed grauiter
peccaret vna etiam ꝯsecratio nō expectat
aliā hoc est ꝯsecratio corꝑis non expectat
ꝯsecrationē sanguinis ⁊ tamē sub vtraq̄ꝫ
specie est totꝰ xp̄c q̄ꝛ semꝑ est corpus cum
sanguine ⁊ hoc ex naturali ꝯcomitātia sed
nō vi sacramenti. Et semꝑ corpꝰ est primo
ꝯsecrandū postea sanguis. Et ꝯsecrans de
bet corpus ⁊ sanguinē sumere nisi violēter
impediat̄ ⁊c. ¶ Si v̄o ꝯtingeret ꝙ circa sūp
tionē corꝑis xp̄i aliq̄s infirmaret̄ diuidat
hostiam: vnā ꝑtem sumat aliam tribuat
infirmo. Propriꝰ aūt minister hꝰ sacramēti
est solus sacerdos q̄ntūcunq̄ꝫ sit malꝰ. he-
reticꝰ siue scismaticꝰ siue excōicatus siue ir
regularis seu degradatꝰ ordinem sacerdo
talē amittere nō potest licet ius ꝯsecrandi
sit ei ablatū. Si v̄o celebrat. cōsecrat tn̄ ad
suam dānationē ¶ Et est sciendū ꝙ si sacer
dos totū panē qui est in foro ⁊ vinū q̄d est
in cellario ꝯsecraret nihil faceret licet pos-
set ꝯsecrare quācunq̄ꝫ materiam coram eo
existentē aptam dūmō intendat ꝯsecrare
ad vsum ⁊ alimentū fideliū sed dimittēdo
hanc intentionē nō potest q̄ꝛ deest intētio
faciendi q̄d facit ecclesia. ¶ Item si gutta
vini adheret pedi calicis. Uel si hostia re-
maneret in altari dūmodo sacerdos nō in
tendat ista ꝯsecrare non ꝯsecrantur. habi-
ta ꝯsecratione. diuina virtute ⁊ miraculo-
se accidencia in hostia subsistunt sine sub-
stantia. Sed substantia panis ⁊ vini ꝯuer-
titur in corpꝰ ⁊ sanguinē xp̄i. Un̄ hostia re
tinet eandē albedinem eandē quātitatem
eundē saporē Sꝫ fractio ⁊ diuisio fit tantū
in sp̄ebus ⁊ nō in corꝑe xp̄i. ¶ Et est sciend̄
ꝙ nō datur populo sacramentū sanguinis
sꝫ solū corpꝰ xp̄i q̄d p̄t tradi cū maiori reue
rētia ⁊ cautela Fit etiā ꝓpter significatōꝫ
q̄ꝛ in sacramēto est gr̄a ⁊ sapiētia sꝫ gr̄a ne
cessaria est oībus sꝫ non sapiētia Et q̄ꝫuis
efficacia sit sub vtraq̄ꝫ specie nō tn̄ signifi-
cantia. ¶ Itē nullo modo debet dare sacer
dos hostiā nō ꝯsecratā ꝓ ꝯsecrata alicui
Itē est sciendū ꝙ si hostia ꝯsecrata vel san
guis ꝯsecratus diuideret̄ in multas ꝑtes
in vtroq̄ꝫ tam in corꝑe q̄ꝫ in sanguine ꝑfe
ctus xp̄c ꝯtinetur dūmō ꝑtes sacramenti
hoc est sp̄es panis ⁊ vini sint in tali quāti
tate ꝙ possint clare decerni et videri ¶ Itē
est aduertendū ꝙ sanguini xp̄i iam ꝯsecra-
to nō debet apponi aliq̄s liquor Uel aliud
vinū nō ꝯsecratū q̄ꝛ vinum immissū sacra-
mento ꝯsecrato quascūq̄ꝫ ꝑtes sanguinis
ꝯsecrati tetigerit iste desinūt esse sacramē
tum ¶ Item nota sacerdos tn̄ semel in die
potest celebrare ¶ Itē cum reuerentia ma-

iōris dič dn̄s Albert⁹ qui multa scripsit et signāter sup missam ꝙ plures sacerdotes simul nō debēt nec pn̄t vnā ꝯficere hostiā Quia vanū est plꝰes facere qd̄ meli⁹ vno pt fieri. Sz ꝙ obicitur de sacerdotib⁹ de nouo ordinatis ꝙ illi assistunt ꝛ ꝯcelebrant epō ipsos ordinanti. Dicendū ꝙ illi v̄ba non ꝓnunciant sz assistūt ꝓpter reuerentiā sacramenti ꝛ ꝓpter doctrinā ꝛ ideo signa faciunt ad immitationē epi vt addiscāt signa re ꝛ sint in exercicio officij qd̄ susceꝑunt.

¶Et circa pn̄s caplm̄ qd̄ tractat de sacramēto eucaristie in ꝯmuni quero circa finē. Vtꝝ melioꝛ sit missa boni sacerdotꝭ q̄z mali Rn̄det sanctus Tho. de aq̄no doctoꝛ et magister ī theologia Rectoꝛ sacripalacij ordinis fratꝝ p̄dicatoꝝ ꝙ de missa possumus loqui dupliciť. Aut q̄ntū ad id qd̄ est essenciale in ea scꝫ corp⁹ xp̄i ꝛ sic a q̄cunqꝫ dicaẜ equaliter bona est q2 op⁹ opantiū eq̄liter bonū est ꝛ v̄tuosum Vel q̄ntum ad id qd̄ est annexū sacramēto ꝛ q̄si sacrm̄ Et sic missa boni sacerdotis est melioꝛ q2 non solum habet efficaciā ex opeopato sed etiāz ex ope opante id est ex deuotiōe ꝛ merito celebrātis Et ideo ceteris pib⁹ meli⁹ est audire missam boni sacerdotis q̄z mali. Idē dicunt Petr⁹ ꝛ Alber. in scriptis. Et addit Albert⁹ ꝙ ideo dr̄ ꝙ ceteris pibus melius est audire bonū q2 obediētia posset cogere audire malū bonū aūt nō Et tunc melius ē audire malū q̄z bonū Quia obedientia melioꝛ est q̄z victima ꝛ q̄z bonum ꝑsonale.

Capitulū nonū de defectibus ꝛ negligencijs que ꝯmittunẜ in missa

Viso de sacra

mento eucaristie in se ꝛ in suis ptib⁹ sić est materia sacri que est panis ꝛ vinū ꝛ forma verboꝝ ꝛ intentio ministri. Videndum est de diuersis defectib⁹ ꝛ negligencijs que ꝯmittunẜ in missa Et q̄s status impediat sumptionem hui⁹ sacramēti Primo de defectib⁹ nota ꝙ si sacerdos aliq̄ casu ante inchoationem canonis deficiat in missa. Ali⁹ sacerdos a p̄ncipio missam incipiat ꝛ finiaẜ. Si aūt in canone deficiat factis iam aliquib⁹ signis Alius sacerdos vbi iste dimisit debet supplere qd̄ obmissū est ꝛ nō a p̄ncipio. Si aūt deficiat in ipsa ꝓlatōe verboꝝ que sunt forma sacramenti v̄bis in pte ꝓnunciatis Videtur q̄busdam ꝙ ista hostia sit ꝓ reliquijs seruanda ꝛ alius sacerdos sup aliā hostiā missam celebret Si v̄o deficiat corpe ꝯsecto sed non calice alius sacerdos ab isto loco incipiat. Simili mō postq̄z cenatum est ꝛ more solito missaz finiet Si v̄o sacerdos deficiat q̄n calicē in pte ꝯsecrauit Alius deponat qd̄ est in calice ad reliq̄as ꝛ iterato preꝑet calicem ꝛ incipiat ibi Simili modo postq̄z cenatū est ꝛ sic officium finiat.

De negligencijs misse in speciali

De negligencijs

nota. Si sacerdos p⁹ ꝯsecratiōꝫ corpis xp̄i aduertit puram aquā esse in calice eam deponet ꝛ rite preꝑet calicem. Et ab isto loco incipiat Simili mō postq̄z. Si v̄o post ꝯsecrationē corpis xp̄i tn̄ an̄ sumptionē corpis aduertit nihil esse in calice preꝑet ꝛ ab isto loco incipiat Sil'i mō post q̄z Si v̄o post sumptionē corpis ꝛ calicis aduertit in calice fuisse puram aquā q̄zuis nō sit ieiunus debet aliā hostiā apponere ꝛ calicem rite preparare vtrunqꝫ ꝯficere ꝛ sumere. Quia ꝑfecta videri nō pn̄t sacrificia nisi ꝑfecto ordine ꝯpleanẜ. Et preceptum de ꝑfectione sacramēti maioris ponderis est q̄z preceptū ꝙ h⁹mōi sacramentū a ieiunis sumaẜ Simili mō faciendū est Si sacerdos post sūptionē corpis xp̄i aduertit nihil esse in calice q̄zuis tn̄ hoc ꝯtra scripturam sit Ego defacto vidi oppositū ¶Nō etiā ꝙ si sacerdos dubitat vtꝝ dixerit aliq̄ verba in canone vl' obmiserit aliqua signa transeat nisi ꝓbabiliter ꝯstaret se aliq̄d ob misisse de forma sacramenti tunc resumat a forma ꝯsecratiōis ꝛ more solito finiat Item si casu ps corpis cōsecrata vel totū corpus ꝯsecratū dilabaẜ in calicē ꝯsecratū totū sumat ꝛ missā ꝑficiat Si autē musca

vel aranea vel etiā venenū in calicē ante
ↄsecrationē ceciderit totum effundetur et
iterato calix preparetur. Si vero post ↄsecra
tionē sanguinis musca vel aliud animal in
calice deprehenderit debet aīal caute capi
⁊ diligēter lauari ⁊ ↄburi ⁊ ablutio cū cine
ribus in sacrariū mitti ⁊ postea sumat sacra-
mentū nisi venenum sit īmissum tūc nullo
mō sumat nec alijs tribuat sȝ in sacrariū re
ponat. Itē q̄ vult accedere ad sacramen
tū istud Debet esse totalit̄ ieiun⁹ nisi in ne-
cessitate mort[is] vel infirmitat[is] Et reliq̄e aq̄
vel vini ⁊ reliquie cibi remanētes in denti
bus si transglutiant̄ dū os abluit̄ non ma-
gna quātitate sed pmixta cū saliua traiciū
tur nō impediūt susceptionē sacramēti.
Itē qui añ mediā noctē bibit vel comedit
potest celebrare in crastino. Post mediam
noctē vō si comederit vel biberit licite nō
celebrabit. Item scdm iura moderna p⁹
sumptionē eucaristie ad modicam horam
possum⁹ comedere vel bibere q: añ missaȝ
debem⁹ habere deuotionē actualē Postea
vō sufficit deuotio habitualis.

Quid significent diuisiones ho-
stie que fiunt in missa

Post hoc vide

am⁹ quid significēt iste diuisio-
nes que fiunt in hostia Responsio ꝑm Tho
mā. significāt diuisiones que facte sunt in
corpe xp̄i p veram passionē ⁊ distributio-
nem virtutis redemptiōis xp̄i per diuersa
membra ecclesie. Item quo ad corp⁹ xp̄i
misticū significat ꝙ quedā pars fideliū est
in tribulationib⁹ hui⁹ mūdi Vñ viui signā
tur p ptem ↄmestam. Defuncti aūt q̄ iam
sunt in celo corpe ⁊ aīa ⁊ caput nostrū qd
est xp̄c ⁊ beata virgo hy signātur p ptem
immissam calici q: hy iam inebriabunt̄ ab
vbertate domus dei. Sed illi qui sola aīa
sunt in celo adhuc expectātes stolam cor-
poris. Et etiam illi qui sunt in purgatorio
significant̄ p ptem terciā que scdm ↄsuetu
dinem p̄mitiue ecclesie seruabat̄ vsqȝ ad fi
nem misse Sed mō hoc in ecclesia nō serua
tur remanet tñ eadem significatio ptiū
Est tñ sciendū ꝙ duplex est modus mandu
candi istud sacramentū. scȝ sacramētaliter
⁊ sic boni ⁊ mali edunt. Manducat̄ etiam
spūaliter hoc sacramētū eucaristie ⁊ talis
manducatio est solū bonis. Quāuis autē
peccator absqȝ pctō possit videre corpus
xp̄i ⁊ forte debȝ tñ nō debȝ multo aspectu
corpus xp̄i intueri sed poti⁹ viso corpe ex
hūilitate debet oculos declinare in terram
⁊ pcutere pectus suū cum ↄtritiōe dicens
De⁹ ppici⁹ esto mihi peccatori q: nō sum
dignus heu vt videā corp⁹ xp̄i. Item nō
si qñqȝ corpus xp̄i in manibus sacerdotis
vel in altari appeat in specie pueri vel car-
nis seu simili. non debet sumi sed etiā sacro
loco reseruari. Nec est necesse ꝙ iterato cū
alia hostia missa incipiatur sed sufficit mā-
ducatio spūalis.

Capl'm x. Que pollutiones ⁊ īmundi
cie corpales impediant sumptionē.

Deinde videtur

esse inquirendū de q̄busdam pol
lutionibus ⁊ alijs īmundicijs corpalibus
⁊ specialibus peccatis ⁊ impedimētis di-
gnam eucaristie sumptōnē excludentibus
Et primo de pollutione videamus Vbi est
aduertendū ꝙ tria req̄runtur ad hoc vt hō
digne ad sacramentum eucaristie accedat.
Primū est munda cōscientia que tollitur p
peccatū Scdm est eleuatio mentis ad deū
p actualem deuotionem. hoc est ꝙ iam in
presenti sit deuot⁹ que deuotio tollitur qñ
qȝ p euagationē mentis B est qñ hō p eua
gationem cogitando hincinde discurrit
Ita ꝙ nō actu cogitat de deo. Tercium est
mundicia corpalis quia tractaturi sacra-
mentum eucaristie debent manus lauare.
Vñ primo ⁊ pncipaliter pctm̄ impedit di-
gnam susceptionē sacramenti Scdo impe
dit indeuotio. Tercio corporis imundicia
Et hec tria qñqȝ ↄcurrunt in pollutōne no
cturna qñqȝ duo qñqȝ vnum qñqȝ nullum
Et scdm hoc magis ⁊ min⁹ impedit̄ sacra
menti sumptio. Et ideo distinguendum est

de pollūtionibūs. Nam aliqua pollutio est
ex illusiōe dyabolica que precipue in dieb⁹
sacris ꝯtingit q̄r dyabolus fructuȝ eucari-
stie ꝑcipiendū auferri homini conatur cui
pollutioni si hō ꝯsiderans intente nō inue
nit se occasionē prestitisse per turpes cogi
tationes vel imaginationes vel locutiōes
vel excessū cibi ⁊ pot⁹ consulit sibi vt acce
dat Ut sic dyabol⁹ videns se nō posse con
sequi intentum suum de cetero ab illusione
cesset. Si aūt ex debilitate nature vel indi-
spositōe vel sup̄fluitate hō resoluat̄ tamen
absq̄ȝ imaginatōne p̄cedente p̄t si necessi-
tas exigit vel deuotio accedere. tn̄ si absti-
net ꝓpter reuerentiā sacramēti laudādus
est q̄r hēt imundiciā corp̄alē. Si aūt pollu
tio ortum habȝ ex pctō mortali sic̄ qui ad
uertit se aliq̄d cogitasse de actu carnali cū
delectatione ⁊ ꝯsensu deliberato ⁊ volūta
te ꝯsenciēdo in actū carnis. de necessitate
abstinendum est nisi necessitas vrgeat cele
brandū tunc potest accedere aut celebrare
Si autem accedit absq̄ȝ necessitate q̄ȝuis
laudabili⁹ est abstinere ꝓpter reuerentiam
non tamē peccat mortaliter sed venialiter
p̄missa tamen v̄a penitentia Et sic pollut⁹
semp̄ debet abstinere nisi necessitas incum
bat vsq̄ȝ ad. xxiiij. horas q̄a in tali spatio
īmundicia ꝯtracta reordinat̄. Qn̄q̄ȝ etiam
affectu ⁊ ꝯsensu d̄liberatiuo homo loq̄tur
vel disputat de materia carnali ⁊ aliquātu
lum in talibus verbis delectat̄ Ita tamen
ꝙ ad ꝯsensū nullo modo ꝑuenit In primo
casu vel disputatōe nō peccat In scdo aūt
peccat venialiter. Et si pollutio ex talibus
cogitatōib⁹ oritur inducit ad abstinendū
ꝓpter reuerentiā non ratione necessitatis.
Ubi v̄o pollutio nō ex peccato precedenti
nec veniali nec mortali surgit in hominis
arbitrio est abstinere vel celebrare. Item sa
cerdos. si polluitur ⁊ ista pollutio ortū ha
buit ex peccato veniali debet celebrare pro
alio qui esset in peccato mortali. ¶ Item
pollutio que in somnis incipit ⁊ in vigilia
terminat̄ si habuerit ortum a peccato mor
tali impedit a celebratōne sicut supra dictū
est. Si aūt oritur a peccato veniali vel ex su
perfluitate cibi vel potus Dūmodo super
fluitas ista non ꝑuenerit ad pctm̄ mortale
potest q̄dem accedere. sȝ necessitate exclu
sa laudabili⁹ esset abstinere Potest etiā cō
tingere ꝙ in ipsa euigilatione pctm̄ oriatur
Uno modo veniale si ex subreptiōe placeat
ratione delectatōis. Si aūt fit cum delibe
rato ꝯsensu ⁊ precipue cum appetitu futu-
ri qui appetitus est in se pctm̄ potest pecca
re mortaliter. Si aūt placeat vt nature ex
oneratio vel alleuiatio fiat. peccare nō cre
ditur. ¶ Item est sciendū ꝙ coitus ꝯiuga
lis si fit sine peccato puta ꝙ si fiat causa ꝓ-
lis vel causa reddendi debitū non alia ra-
tione non impedit sumptionē sacramenti
nisi sicut dictum est de pollutione noctur-
na que accidit sine peccato scȝ propter im
mundiciam corp̄alem ⁊ mentis distractō
nem. In tali ergo casu vt dicit Gregorius
suo sunt iudicio relinquendi. Si quis volū
tate dominā̄te ꝯiugi miscetur ꝓhiberi de-
bet ne accedat isto die si tn̄ ex deuotione se
ingerat nō est reprehēdendus. Abstinere
em̄ ab vxore an̄ ꝯmunicationē ꝯsiliū est nō
p̄ceptū. Item eodē die qn̄ quis ꝯmunica-
uit nō licet exigere vel reddere nisi alter cō
iunx multū instet ⁊ si fit non reputo pecca
tum mortale ¶ Itē nota ꝙ nulla ꝑpetua
infirmitas imunda ⁊ corp̄alis sicut est le-
pra fluxus sanguinis ⁊ similia excludit a
sumptione sacramenti Quia leprosus pōt
in occulto celebrare ex deuotiōe nisi in tan-
tum esset ruptus ꝙ ministeriū sine ꝑiculo
ꝯplere non posset sed in publico non licet.
Si aūt infirmitas est t̄palis ⁊ de facili cura
bilis sicut est fluxus menstrui non ꝓhibet
sumptionē sacramenti nisi ob reuerentiam
quia cibus corp̄is xp̄i nō est cibus corp̄is
hominis sed mentis ⁊ magis ꝯsideranda
est dispositio mentis q̄ȝ corp̄is. Nota etiā
ꝙ interdictus excōicat⁹ ⁊ suspēsus q̄ȝuis
iniuste. tamē ꝯmunicare nō debet quia ob-
ediens debet esse ecclesie.

¶ De his qui accedunt sacramen-
tum in peccato mortali.

HIc ꝯsiderãdũ est de his qui accedũt ad h̃ sacramentũ cũ pctõ mortali Et multis ꝓlixitatibus resecatis hoc est tenendũ ꝙ iste qui accedit ad hoc sacramentũ ⁊ scit se esse in mortali pctõ vt quia scit se fornicatum vel simile ⁊ habꝫ copiã ꝯfessorꝝ qui eũ possint absoluere ⁊ nõ ꝯfitetur sed accedit peccat mortaliter. Si aũt non habet ꝯfessorem et necessitas ꝯmunicandi vel celebrandi imminet vt qꝛ timet scandalũ populi vel iam incepit ministeriũ tunc ꝯtritionẽ habeat d̃ pctis cum ꝓposito ꝯfitendi qñ poterit. et tunc p̃t accedere sine pctõ mortali. Si aũt ꝓbabilit̃ scit se esse in peccato mortali vt qꝛ scit se morose delectatuꝫ fuisse in aliqua cogitatione ⁊ timet affuisse mortalẽ ꝯsensum ⁊ cum hoc discrimini seu ꝑiculo se exponit ꝯmunicãdo absqꝫ ꝯtritione ⁊ ꝯfessione peccat mortaliter. Iste aũt sacerdos vel hõ scrupulosus hoc est qui habꝫ bonã ꝯscientiã ⁊ timet ꝙ leuis delectatio sit peccatũ mortale. nõ peccat si accedit Unde q̃ discussit ꝯscientiã suã ꝯfitendo ⁊ ꝯterẽdo inquantũ potuit si accedit ad hoc sacramẽtum. remissionẽ pctõrum si qua latent accipit. Et si ꝓbabiliter ⁊ ꝯpetenter ꝯfessus accedit. non peccat mortaliter sed accipit remissionem peccatorũ et meretur. Si aũt accedit ⁊ negligenter confessus est peccat mortaliter ⁊ demerectur. maxime si negligẽcia est magna.

Qui sint ꝯmũnicandi

ITẽ est notandum ꝙ pctõr occult⁹ qñtũcunqꝫ magn⁹ si manifeste pecierit a sacerdote sibi dari corp⁹ xp̃i det ei. Si autẽ in occulto petit debet ei denegare ⁊ mouere ne petat in publico Si autem peccator est publicus deneget sibi in manifesto ⁊ in occulto. Si autem violenta est presumptio que pro facto reputatur vt si inueniat̃ suspect⁹ cũ suspecta nudus cum nuda ⁊ solus in eodem lecto ⁊ loco ꝓpter pctũ sibi deneganda est ꝯmũnio. Item neganda est ꝯmunio sanis histrionibus hoc est ioculatorib⁹ q̃ nõ sũt ꝯmunicandi. Itẽ non debet dari corp⁹ xp̃i istis qui a natiuitate vsqꝫ ad mortem sunt furiosi. Si vero interdum sunt sane mentis ⁊ existentes in infirmitate ꝯfitent̃ ⁊ petunt corpus xp̃i ⁊ dum sacerdos ad eum inuitat⁹ venit vertitur imediate in frenesim hoc est vulgariter hauptsuchtig accepto testimonio ab astãtibus qui petitionẽ audiuerunt ⁊ reconcilietur ⁊ eucaristia eius ori infundetur si potest fieri sine derisione vel vomitu vel aliq̃d huiusmodi ⁊ aliter non. ¶ Item stolidi ⁊ fatui si possũt instrui in fide ⁊ in his que spectant ad sacramentũ sunt ꝯmunicandi ¶ Item demoniac⁹ est ꝯũicandus si petit nisi forte certũ sit ꝙ ꝑ aliquo crimine a dyabolo torqueatur ¶ Item pueri decẽ vel. xi annorꝝ si apparet in eis signa discretionis vel deuotionis ⁊ sciunt distinguere inter cibum corpalem ⁊ spiritualem possũnt cõmunicari ¶ Itẽ sicut frequenter indigem⁹ de nutrimento corꝑali ita frequẽter sumere debemus istũ cibũ spũalem quia incontinua pugna sum⁹ ꝯtra mundũ carnem ⁊ dyabolum nec alicui ratiõe vtenti licet oino a cõmunione cessare. Quia omnis fidelis vbiqꝫ vtriusqꝫ sexus saltem semel in anno fideliter omnia peccata sua tenetur ꝯfiteri ⁊ in pascha recipe sacramẽtũ nisi forte ob aliquã causã rõnabilem de ꝯsilio sui legittimi ꝯfessoris ad temp⁹ abstineat ab eius ꝑceptione alioquin ⁊ viuens ab ingressu ecclesie arceatur ⁊ moriens ecclesiastica careat sepultura. Item mulieres non sunt quotidie ꝯmunicãde nec layci nisi multum deuoti. Sacerdotes vero existentes in continua puritate bene faciũt frequẽter ꝯmunicando. Et vbi exigat officium quotidie celebrent. Possunt tñ aliquãdo abstinere signanter iste qui ꝯsentit ex frequẽtatione decrescere deuotionem isti expetit abstinere. Itẽ nulli sacerdoti licet omnino a celebratione abstinere q̃ꝫuis non habeat populuꝫ sibi ꝯmissum tamen ex obedientia tenetur

celebrare q2 preceptū est sacerdotib9. hoc
facite in meam ꝯmemorationem Unde sal
tem videtur ꝙ debeant in precipuis festiui
tatibus celebrare. ¶ Et est sciendum ꝙ si
sacerdos in missa recordat se aliquod pec
catum mortale ꝯmisisse Uel aliquid come
disse vel bibisse vel vinculo excōicationis
se subiacere. Si quidem si ista recordatur
post ꝯsecrationē inceptā nihilomin9 debꝫ
ꝑficere sacrificium ⁊ sumere sacramentum
cū ꝓposito ꝯfitendi satisfaciendi ⁊ absolu
tionem petendi ⁊ sic nō indigne sed fructu
ꝯsesumit sacramentū Si ṽo ante ꝯsecratio
nem sit memor alicui9 dictoꝝ tutius vide-
tur missam inceptā deserere nisi graue im-
mineret scandalū maxime in casu manduca
tionis ⁊ excōicationis ¶ Minister aūt ē
solus sacerdos q̄ legittime p̄t dispensare
hoc sacramentū Nec layco licet aliq̄ꝫ con-
municare in quacunqꝫ necessitate. Dyaco
nus ṽo ſm ꝯsuetudinē quorūdā ecclesiaꝝ
p̄t sanguinē dispēsare ⁊ corp9. de mādato
ep̄i vel presbiteri. presbitero longe posito
in casu necessitatis Item laycus hostiam
ꝯsecratam in terra iacentem absqꝫ pecca-
to cum reuerentia ⁊ timore potest erigere
alias tangēdo corpus xp̄i peccaret. Simi
liter sacerdos pctō2 tangendo corpus xp̄i
peccat. Potest tamen absqꝫ pctō alicui in
necessitate ꝯstituto eucaristiā tribuere

Seq̄tur de effectu sacramēti eucaristie

Effectus autē
seu fructus hui9 sacramēti in su
scipiente est ꝯuersio hoīs in xp̄m Ut dicat
cum ap̄lo. Uiuo ego iam nō ego. viuit ṽo
in me xp̄s. Sunt etiam alij effect9 sicut quā
titas sp̄ualis in augmētum vitutum. Itē
remissio venialiū pctōꝝ non omniū semꝑ
sed ſm mensuram deuotionis que tanta
posset esse ꝙ omnia peccata venialia dele
ret. Item q̄ accedit deuote ⁊ ꝯtrit9 ⁊ ꝑfe
cte ꝯfessus in quātū potest ꝯseq̄tur veniā
pctōꝝ mortaliū de quibus ꝯscientiam nō
habet hoc est pctōꝝ oblitoꝝ mortalium.
Ad hoc autē vt hoc sacramentū effectum
suum plene habeat in sumēte op̄tet vt sit
actualis deuotio que p̄t impediri ꝑ pctā
venialia Unō pctā venialia p̄nt impedire
effectū hui9 sacramēti Ita ꝙ aliquis aug-
mentū gr̄e nō ꝯseq̄tur nec peccat mortali
ter sed forte venialiter qui impatus acce-
dit. Non tn̄ omne pctm̄ veniale impedit
effectū hui9 sacramēti sꝫ solum istō qō tol
lit actualē deuotionē que req̄ritur in hoc
sacramento.

In quibus casibus sacerdos possit
vna die plures missas celebrare

Hic videamus
in q̄bus casib9 possit sacerdos
vna die plures missas celebrare. Et de quo
missa debeat celebrari Rn̄deo ſm Raymū
dum ꝑagrapho. xiiij. Non debet celebrare
p̄sbiter in die nisi vnam missā. Nam valde
felix est q̄ vnā digne celebrat extra de cele-
bratione misse Te ferente ⁊ c. Cōsuluisti ⁊
de ꝯsec̄. dis. j. Sufficit Uidentur tn̄ excipi
sex casus. Primus est in natiuitate dn̄i in q̊
potest ꝑagere tres missas In alijs diebus
duas. in sequentibus casibus vnam pro de
functis aliam de die si necessitas fuerit Di
cit hic Glosa Quod quedam ecclesie astrin
gunt hoc ad casum quādo funus p̄ns est.
Sed tn̄ Canon non distinguit in hac parte
vt in dicto c. Sufficit Nec ego. vtrū hoc fa
ciat ꝓ corꝑe p̄nte vel ꝓ anniuersario aut
deuotione dum tn̄ hoc nō corrupta inten-
tione nec ꝯtra ꝯsuetudinem loci approba-
tam vel ꝯstitutionē sinodalem fiat ꝑagra-
pho seq̄tur in Raymū. Item ꝓpter neces-
sitatem ꝑegrinoꝝ hospitū ꝯmeantiū ⁊ in
firmoꝝ. Et forte ꝓpter necessitatē nuptia
rum vbi tēpus laberetur Item nunq̄ꝫ cele
bret vltra duas missas ꝓpter aliquā neces
sitatem ꝓbant hec in predictis capitulis.
In capitulo etiā Sufficit. dr̄ ꝙ qui ꝓ pecu
nijs aut adulatōib9 seculariū vna die presu
mit plures facere missas non estimo eua-
dere damnationē Cōcordat his hostiens.
libro. iij. R. xl. de celebratione misse. c. vij.
Et eq̄liter Et addit alium casum scꝫ quādo

ꝓpter raritatem clericoꝝ vel ꝓpter paupꝫ-
tatem ecclesiaꝝ ꝯmittũtᷣ. apud modernos
vero valde graue fertur bina celebratõ nisi
in die natiuitatis xp̃i. vel ꝓpter pauperta-
tẽ ecclesiaꝝ vt dictũ est dũmõ fiat cũ scito
dyocesani In aliis vero casibus nõ ꝯsule-
rem nisi nouꝰ casus emergeret multũ neces
sarius ⁊ ineuitabilis. ¶ Et est sciendum
ꝙ iste q̇ intendit binã vel trinam habere ce
lebrationẽ solũ debꝫ sumere sanguinẽ in ca
lice ꝯsecratũ cum corpe xp̃i. Alias vero in
fusiones vel ablutiões digitoꝝ vel calicis
non sumat sed aliis tribuat Si eñ sumeret
non esset ieiunus Unde et si postea celebra
ret peccaret mortaliter.

De corporalibus prepamentis

Habito de sacra
mento in se ⁊ in suis ꝑtibus ⁊ de-
fectibꝰ ⁊ negligenciis ꝯcurrentibꝰ ⁊ de ali
is prepationibus spũalibus Nunc inquire-
re debemꝰ de corpalibꝰ prepamentis que
ꝯcurrunt ad sacramentũ hoc. sicut sunt lo-
cus hora calix ⁊ lumen. Locꝰ debitus est
ecclesia ꝯsecrata si fieri potest. Sin aũt. Al
tare ꝯsecratũ habeatᷣ. vel saltẽ tabula lapi
dea ꝯsecrata que tabula debꝫ ꝯpaginari li
gno vel lapidi vel alteri materie solide. In
loco aũt non cõsecrato nec in altari porta
tili debet missa celebrari absqꝫ licentia ep̃i
Predicatoribꝰ ⁊ minoribus ꝯcessum est ꝙ
vbiqꝫ sine p̃iudicio ꝓchialis ecclesie au-
ctoritate dñi pape pñt in altari viatico ce
lebrari. Item in fluminibꝰ ⁊ in mari ꝓpter
fluctuationes que sanguinẽ effunderẽt nõ
licet celebrare sed sup solida terra ¶ hora
debita est ab ortu diei hoc est cum iam inci
pit aer illustrari per signa solis vsqꝫ ad me
diam diẽ nisi quãdo ordines celebrantᷣ tũc
potest differri scd̃m ꝙ necessitas exposcit.
Et qui scienter ante diem celebrat creditur
ꝙ peccet mortaliter nisi episcopꝰ dispenset
vel necessitas infirmi exigat. Item alta
re debet esse lapideum. calix de auro vel ar
gento vel stanno ⁊ nõ de alio metallo quo
cunqꝫ. nec de cristallo. nec de lapide.

Item corporale debet esse de puro ⁊ candi
do lino nec de serico nec de cincto ¶ Itẽ
non debet celebrari sine lumine. ¶ Item
vnus solus sufficit qui sit presens quando
missa celebratur. Item pro paruulis bapti
satis ⁊ mortuis debet missa fieri non quia
iuuentur ad remissionẽ alicuꝰ culpe vel ad
augmẽtũ glorie sꝫ vt ostendatᷣ vnitas cor-
poris mistici cuiꝰ sunt participes sicut ad
ulti ⁊ vt cõmendetur ministerium redemp
tionis christi per quod paruuli sine ꝓprio
merito salutem ꝯsequuntur eternam.
Item ſm Thomã. missa quotidie in eccle
sia celebratur quattuor de causis. Primo
quia oportet semper paratam esse medici-
nam contra quotidiana peccata. Secũdo
vt lignum vite semper sit in medio paradi
si. Tercio vt nobis quotidie xp̃s semp vnia
tur sacramentaliter ⁊ nos ei spiritualiter.
Quarto vt apõ nos sit iugis memoria pas
sionis vt vero agno. loco tipici vtamur ad
vesperam quem iudei ad vesperam come-
dendo esurierunt ſm illud psal. Conuerten
tur ad vesperam ⁊c̃. Quid si obmittatur ali
quid de his que ad ritum huius sacramen
ti pertinent. Respondeo ſm Thomam et
Albertum ⁊ omnes theologos ꝯmuniter
ꝙ licet obmittens ea que ad ritum huiꝰ sa-
cramenti pertinent sicut tempus debitum
altare. vestes vel huiusmodi grauiter pec-
cet quia facit cõtra statutum ecclesiarum.
Tamẽ si obmittatᷣ nihilominꝰ ꝯsecratũ est
dummodo ꝯsecrans sit ordinatus et assit
intentio. materia ⁊ forma debita. Nunc re-
stat finaliter querere qualiter christꝰ sit in
hoc sacramẽto. Et respondetur a Thoma
⁊ Petro ꝙ christus non in figura siue vt fi
guratum tantum vt quidam heretici dixe
runt. Sed scd̃m veritatem idem christus q̇
de virgine natus ⁊ ꝓ nobis passus est in
hoc sacramẽto continetur vt fides catho
lica tenet. Et sicut ibi vere est christus. ita
etiam est ibi sub sua humanitate quantita
tiue. Sed tamen non modo quantitatiuo
quia non vtitur occupãdo locum sua quã
titate. sicut etiam non vtitur claritate sua

illuminando aerem. ¶ Potest etiam in pluribus locis simul esse inquantum plura indiuidua id est plures panes in ipsum transsubstantiant. Et etiã totus christ⁹ in qualibet parte hostie & plures homines diuersis ptibus vnius hostie ꝯmunicari possũt quia etiam in minima pte scʒ q̃zdiu apparet spẽs panis semp est totus xp̄us. Sed si fieret diuisio in ptes tam minutas ꝙ non sufficeret ad spẽm panis tunc desineret ibi esse corp⁹ xp̄i. Et idem ẽ de sanguine. Et vt dicit Albert⁹ in libro de missa idem iudicandum est ꝙ in stomacho & in vomitu & hui⁹modi tam diu est ibi corpus xp̄i q̃zdiu discerni possunt forme sacramentales id est species panis & vini. Quando autẽ liquefacte sunt forme amplius non est ibi corp⁹ xp̄i. Et licʒ ex ṽtute sue trãssubstanciatõe tantũ corpus sit sub specie panis. & tantuʒ sanguis sub specie vini tamẽ per quandam ꝯcomitantiam naturalẽ est sub vtraqʒ specie totus christus scd̃m corpus & animam & scd̃m diuinitatem quia hec tria ab inuicem separata non sunt &c.

Alia questio de sacramento Eucaristie.

Queritur etiaʒ scd̃o vtrum christ⁹ in hoc sacramento aliquãdo in specie sua videatur oculo corporali. Respondet idem ꝙ licet multa circa hec dicta sint tamen ꝓbabili⁹ dicitur ꝙ in specie propria nunq̃ʒ videatur ibi sed in figura illa latet species sacramẽti sub qua ꝯtinetur corpus christi & ipsa spẽs circumfundit quibusdam accidẽtibus carnis vel pueri que sunt ꝓprie accidencia vel lintheamina corporis christi Unde q̃zuis ibi expressiori signo videatur non tamen videtur in specie ꝓpria.

Capitulum xj. de sacramẽto extreme vnctionis

Dictum est supͣ de sacramento Eucaristie cum suis circumstancijs. hic supponedum est capitulum de extrema vnctione que vnctio est vnum sacramentũ a parte finis & causat & signat sanctitatem. Materia autem huius sacramẽti est oleum oliue ab episcopo ꝯsecratum Et tale oleũ & eius ꝯsecratõ sunt de necẽite sacramenti. Forma aũt hui⁹ sacramenti est deprecatiua & est de necessitate. Et est instituta a beato Gregorio. Est autẽ hec ꝑ istam vnctionem & suam pijssimam misericordiã indulgeat tibi domin⁹ quicquid deliquisti per illicitum visum &c. & h⁹modi. Sunt autẽ inungende iste partes corporis scilicʒ. oculi. aures. nares. labia. manus & pedes. & a quibusdã inunguntur renes &c. Inunguntur autẽ specialiter iste partes ex eo ꝙ quinqʒ sensus nostri sunt in nobis prima principia peccandi. Et ĩdo tã q̃ʒ prime radices peccandi inunguntur. Oculi ꝓpter visum. Aures ꝓpter auditũ &c. In mutilatis hoc est carentibus manib⁹ & pedibus & Cecis debent inungi loca magis ꝓpinqua. A nullo autem nisi a sacerdote qualiscũqʒ necessitas sit potest conferri istud sacramentum. Et si sacerdos postq̃ʒ inunxit aliquas partes corporis defecerit quod restat ab alio compleatur & non repetatur. Debet autem hoc sacramentũ dari adultis hoc est ratione & discretione vtentibus & talibus infirmis qui scd̃m humanam estimationẽ videntur morti appropinquare. ¶ Et multis opinionib⁹ resecatis teneat simplex sacerdos ꝙ semel in ãno vnct⁹ non indigeat vt iterato reungatur quãuis multotiens recidiuum paciatur nisi inter infirmitatem precedentem & sequentẽ magnum temp⁹ sanitatis interueniat tũc faciat ad arbitrium suum. Non detur pueris nec sanis nec quibuscunqʒ violentam mortem expectantibus. Freneticis vero & stolidis habentibus lucida interualla si ex deuotione petunt & possunt recipere sine periculo. tunc circa eos fiat sicut supra dictum est de sumptione Eucaristie &c.

De effectu extreme vnctionis

Sed quis sit ef

De effectu extreme unctionis

Eo quis sit effectus huius sacramenti dic Thomas quod effectus eius principalis est quedam spiritualis sanatio que datur contra quandam debilitatem vel ineptitudinem que in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali contra quam debilitatem homo roboratur per hoc sacramentum Et quia hoc robur gratiam facit que secum non compatitur peccatum Ideo ex consequenti si invenit peccatum aliquod vel mortale vel veniale quo ad culpam tollit ipsum dummodo non ponatur obex ex parte recipientis ¶ Secundarius autem effectus secundum Thomam et Petrum est etiam sanitas corporalis hanc tamen non inducit nisi secundum quod expedit ad finem principalem scilicet ad sanationem spiritualem et tunc super eam inducit dummodo non sit impeditum ex parte recipientis et licet multe fiant ibi inunctiones ultima tamen est formalis respectu omnium precedentium et agit in virtute earum Et in ultima inunctione gratia infunditur que effectum sacramenti prebet Ita dic Albertus. Caracterem autem non imprimit hoc sacramentum quia per ipsum non deputatur homo ut dic Thomas Ad aliquod sacramentum agendum vel suscipiendum.

Capitulum xii. de sacramento ordinis

Equitur considerare de sacramento ordinis quod est unum perfectione unius finis quia constituitur ex diversis ordinibus spiritualibus qui omnes ordinantur ad unum actum consecrationis eucaristie. Sicut etiam domus dicitur una quamvis paries fundamentum et tectum sint tres partes tamen faciunt unam domum. Est autem ordo sicut dic Hugo de sancto victore signaculum quoddam in quo spiritualis potestas traditur ordinato et officium Signaculum autem ponitur hic pro actu exteriori sed executio istius potestatis dicitur officium. Tenent autem theologi communiter quod septem sint ordines videlicet quattuor minores et tres maiores. Minores ordines vocamus hostiaratum. lectoratum Exorcistatum Accollitatum. Maiores vero ordines dicunt Subdyaconatus Dyaconatus Presbiteratus. Possunt tamen isti ordines regulariter conferri ab episcopis et superioribus Sed minores quandoque in toto quandoque in parte possunt conferri ex speciali privilegio domini pape a quibusdam abbatibus et aliis prelatis Conferuntur autem omnes ordines eorum qui ordinantur ad sacerdotium in sabbatis ieiuniorum quattuor temporum. Et in sabbato quo cantatur sicientes. Et in sabbato sancto pasche. Auctoritas tamen domini pape et episcoporum est ampla et magna et quandoque de facto aliis diebus conferunt maiores et minores ordines Unde de istis simplex sacerdos disputare non presumat ¶ Est tamen sciendum quod si aliquis promoveretur gradatim in papam et careret baptismo oporteret quod baptisaretur et a principio usque ad finem reordinaretur. Si autem unus ordinaretur in dyaconum vel in sacerdotem ordinibus prioribus postpositis sicut sunt accollitatus non oporteret ut reordinaretur sed quod neglectum est debito tempore per ministrum aptum reformaretur. Et simile iudicium de omnibus ordinibus est. Si autem aliquis recipit ordines maiores vel minores confirmatione pretermissa non tamen est reordinandus sed simpliciter confirmandus. Item femininum genus non recipit caracteres istos qui disponunt ad sacerdotium ¶ Item hermofrodita id est qui utrumque membrum habet scilicet virile et muliebre et si magis declinat in sexum virilem quam femineum tunc quidem potest recipere caracterem sed talis propter deformitatem sicut dicunt doctores nullo modo ordinari debet. De isto autem sacramento ordinis multa ponuntur que non spectant de necessitate ad officium simplicis sacerdotis Unde ea postponere curavi.

Capitulum Tredecimum de sponsalibus

Cum sponsalia

ſacramentũ matrimonij precedere cõſue-
uerunt in iſto capitulo de ſponſalibus eſt
agendũ. Sunt aũt ſponſalia futurarꝫ nup
tiarum ꝓmiſſio ⁊ dicunt a ſpõdendo id ẽ
a ꝓmittendo. Contrahunt aũt ſponſalia
q̃ttuor modis. Aliq̃ñ nuda ꝓmiſſione vt
cum dic̃ vir Accipiã te in vxorẽ meã. Et
ipſa rñdet Accipiã te in meũ maritum vel
alia v̂ba eq̃pollentia. Alio mõ ꝯ̃hunt ſpõ
ſalia datis arris ſpõſalicijs ſcꝫ pecunia vl'
alijs rebus in ſignũ ꝯtractus. Tercio mõ
ꝯ̃hunt ſponſalia anuli ſubarratiõe que
fit ꝑ anuli immiſſionẽ que eſt ſignũ amo-
ris. Quarto mõ ꝯ̃huntur ſpõſalia ꝑ iura-
mentũ hoc eſt fide data vel iũramento cõ
firmata. Et iſta q̃ttuor ſpõſalia. i. q̃ttuor
iſti modi ſpõſaliũ reſpiciũt futurꝫ ⁊ ſoluũt
multis modis. Si aũt vir dicit per v̂ba p̃
ſentis tp̃is accipio te in meã vxorẽ ⁊ ſil'ia
Et ipſa rñdet Accipio te in meũ virum vel
ſimilia verba mutuũ ꝯſenſum vtriuſqꝫ de
p̃ñti ſignificãtia vocant quidem ſpõſalia
ſed improprie qꝛ verꝫ eſt mr̃ioniũ q̃zuis eã
carnaliter nõ ꝯgnoſcat. Nõ tñ licet alicui
eorum alij ꝯnubere Et ſi ſcðam carnaliter
ꝯgnoſcat ꝯpellendus eſt redire ad primã
Etas autẽ in qua p̃ñt ꝯtrahi ſpõſalia tam
maſculis q̃m puellis eſt ſeptenniũ ꝯpletũ
niſi forte in q̂buſdam vbi malicia ſupplet
etatem Et ſi puella añ ſeptenniũ tentatur
tamẽ tenet ſecurius ꝙ añ nihil agat. Nec
ꝑ ꝑentes nec liberos niſi ꝯſentiãt cũ ꝑue-
nerint ad ſeptẽnium ⁊ placeat pueris qð
factum eſt ꝓ eis. Circa ſponſalia multa ⁊
ſubtilia ſunt ſcripta que ꝯmittere dẽmus
Juriſtis ⁊ alijs iudicibus quibus magis
eſt notum.

Capitulũ. xiiij. de matrimonio.

POſt ſponſalia
videndũ ẽ de mr̃ionio qð ẽ ma
gnũ ſacramentũ. Ego aũt dico in xp̂o ⁊ in
eccleſia. Sacramentũ eñ impꝑtat aliqð re-
mediũ ſpẽalis ſanctificatiõis a pctõ in re
ſẽſibili bibi homini exhibitũ Jn mr̃ionio v̂o
eſt remediũ effectiue ꝯ̃ pctm̃ in ſignis ſen-
ſibilib⁹ vñð mr̃ioniũ eſt ſacramẽtũ Eſt eñ
remediũ dũplex qðdam eſt curatiuũ qðdã
p̃ſeruatiuũ. Primũ ꝯfert in alijs ſacramẽ
tis. Scðm in ſacramẽto mr̃ionij Et ꝯiun
ctio q̊dem exteri⁹ appꝑens ꝑ ſigna aliq̃ eſt
ſacr̃m tm̃. Cõiunctio aũt aĩorꝫ interiuo eſt
ſacr̃m ⁊ res. Effect⁹ gr̃e que ibi ꝯfert ẽ res
⁊ non ſacr̃m. Res inq̃ꝫ pmo ſignificata.
Res autẽ ſignificata ſcðario eſt ꝯiunctio
xp̃i ⁊ eccleſie Eſt aũt talis diffinitio mr̃io
nij. Mr̃ioniũ eſt viri mulieriſqꝫ ꝯiunctio
maritalis inter legittimas ꝑſonas indiui
duam vite ꝯſuetudinẽ retinens Matrimo
niũ eſt viri ⁊ mulieris non dicit virorꝫ nec
mulierꝫ nec viri ⁊ mulierꝫ q̂a nec vnus vir
plures vxores nec vna mulier pl'es viros
ſimul hr̃e p̃t. Cõiũctio ſcꝫ aĩorꝫ ⁊ etiã ma
ritalis indiuiduã vite ꝯſuetudinẽ retinẽs
hoc eſt ꝙ neuter abſqꝫ ꝯſenſu alterius p̃t
ꝯtinentiã ꝓfiteri vel oratõni vacare Et ꝙ
inter eos dũm viuũt vinculũ ꝑmaneat cõ
iugale ⁊ neutri liceat ſe alteri copulare Et
vt inuicẽ alter alteri exhibeat qð ſibi vel-
let exhiberi. dic̃ hic gloſa. Qð in hac clau
ſula. Jndiuiduã vite ⁊c̃. ꝯprehendunt tria
ſcꝫ ꝙ ꝯiugati ſibi inuicẽ debent ſeruare mu
tuã fidẽ vt neuter frangat fidem thori cũ
altero ꝯtrahẽdo Et mutuã ſeruitutem vt
ſcꝫ alter alteri debitũ reddat Et mutuã ex
hibitionẽ ſcꝫ vt vterqꝫ alteri in neceſſari-
is hui⁹ vite ſi poſſit ꝓuideat. ¶ Nota eti
am ꝙ hec diffinitio intelligit de mr̃ionio
fideliũ ꝯſumato ꝑ carnis copulã ⁊ de ma
tr̃monio fidelium qꝛ nec mr̃ioniũ infideliũ
nec mr̃ioniũ etiã fideliũ ante carnalem co
pulam eſt omnino indiſſolubile cũ poſſit
ſeꝑari in caſu Si tamẽ exponat indiuiduã
vite ꝯſuetudinẽ retinẽs id ẽ apta retineri
poteſt illa diffinitio intelligi de omni ma-
trimonio de p̃ñti expoſitiõe retinens id ẽ
retinendam exigens Dicitur autem matr̂-
monium quaſi matris muniũ id eſt offici-
um quia dat mulieribus eſſe matres. Vel
ið magis denominat a matre q̃ꝫ a patre
qꝛ eius officium plus apparet in mr̃ionio
q̃ꝫ officiũ viri. ¶ Notandũ eſt ꝙ ſic̃ ad eſſe
hoĩs duo ſũt neceſſaria ſcꝫ materia ⁊ for
ma ꝭ eſt corp⁹ ⁊ aĩa ex quibus ꝯſtituitur

vnus homo Ita ad esse mrionij. duo sunt necessaria scz substācia ꝛ forma. Subā vo est ꝓ loco isto ꝯsens⁹. Forma vo sunt vba ad exprimendū ꝯsensum deputata. Et sine mutuo ꝯsensu corā deo nunq̄ʒ erit mrionium q2 sicut dic̄ Raymūd⁹ mrioniū ꝯhitur solo ꝯsensu scz de pn̄ti qui solus si defuerit cetera sic̄ dic̄ Glo. vt anuli impositio subarratio ꝛ donatio ꝓpter nuptias etiā cū ipso coitu celebrata frustrant̄ in foro anīe aliud est in foro cāꝝ ¶ Et est sciendū ꝙ ex q̄ vir ꝯsentit ꝑ vba de pn̄ti in mulierē maritali affectu ꝛ mlr in viꝝ cū vbis ꝯsuetis vt cū dic̄ Accipio te in meam vxorē Et illa rn̄det Accipio te in meū virū Volo te hr̄e in virū vel sic Volo te hr̄e de cetero in vxorem Et illa rn̄det. Volo te hr̄e in viruʒ Et q̄buscunqʒ alijs vbis. vel etiā signis exprimat ꝯsensus statim ē mrioniū. Signis iō dico q2 surdus ꝛ mut⁹ ꝯhere pn̄t mrionium. Verū̄ si loqui pn̄t ꝯhentes nc̄cia sūt verba q̄ntū ad ecclesiā ꝯsensum mutuū exprimētia Et est ꝯsiderandū ꝙ eiusdē iudicij sunt hec vba. Volo te de cetero hr̄e in vxorē ꝛ volo ꝙ tu sis vxor mea. Vel volo te accipe in vxorē. Vel volo in te ꝯsentire tā q̄ʒ in meā tn̄ glosa sup illo verbo Volo te de cetero dic̄ ꝙ in talib⁹ semꝑ est recurrendū ad intentionē ꝯhenciū cū ꝓferunt̄ h⁹modi verba Et scd̄m eoꝝ intentionē iudicandū est vel p̄sumendū si de ea ꝯstare possit vel vere vel p̄sumptie. Si aūt ꝯstare nō possit credo ꝙ ꝓpter hec vba Volo te accipere in vxorē ꝛ volo in te ꝯsentire nec ꝯhuntur sponsalia nec mrioniū. Sponsalia nō ꝯhunt̄ q2 hoc verbū volo nullā signat ꝓmissionem sine qua sponsalia de futuro nō ꝯhunt̄. Matrimoniū aūt non ꝯhitur q2 hoc vbum volo scd̄m frequentiorē vsū loquendi qn̄ ꝯiungit̄ cū infinitiuo significat actionē siue actū ꝛ tūc sumit̄ ad exprimendū voluntatē p̄cedentē ipm actū potius q̄ʒ ꝯmitantē vt cū dr̄ Volo comedere volo bibere Cū aūt h̄ vbū volo ꝯiūgit̄ cū infinitiuo vbi substātiui vel cū h̄ vbo hr̄e qd̄ nō videt̄ significare actū sed poti⁹ relationē vel aliud simile. Tūc ꝑ hoc vbū hr̄e potius solet exprimi voluntas ꝯcomitans q̄ʒ voluntas p̄cedens actū. Vn̄ ꝑ hec verba volo te hr̄e in vxorē ꝛ volo te esse vxorē meā vel volo ꝙ sis vxor mea. vel volo ꝙ ego sim maritus tu⁹. Cū ꝓponunt̄ ex ꝑte viri ꝛ similia ꝓferunt̄ ex ꝑte mulieris presumendū est mrioniū esse ꝯtractū p̄sertim cum p̄cedit interrogatio h⁹mōi. vis ne hr̄e istā in vxorē tuā. vel vis istam esse vxorem tuā. vel ꝙ sit vxor tua Et ipse rn̄det. Volo ꝛ ita illa silr̄ interrogata rn̄det volo Vlric⁹ etiā in lectione. iiij. li. dic̄. Qd̄ si aliq̄ verba sonāt in futuꝝ ꝛ scd̄m ꝯmunē vsum loquendi solent accipi ꝓ pn̄ti nō est negandū per talia vba mrioniū ꝯtrahi Argumentū ad hoc est extra in decretalib⁹ eodē titulo. c. Ex lr̄is tuis. vbi dr̄ ꝙ qn̄ vn⁹ nō intellexit ꝙ alter ꝓposuit ad ꝯmunem verbi intelligentiam recurratur

De causis institutōis matrimonij

Cause instituti onis mrionij p̄ncipales sunt due scz susceptio sobolis educande ad cultum dei Gen̄. Crescite ꝛ multiplicamini ꝛc̄ Et vitatō fornicatōis. Et ista causa sola ē p⁹ pctm̄. vn̄ apl's ad Coꝝ. dicit ꝓpter fornicationē vnusq̄sqʒ suā hēat vxorē ꝛ vnaqueqʒ virū suum. Scd̄arie aūt cause multe sunt scz pacis reformatio pulcritudo vxoris diuicie ꝛ similia ¶ Est aūt duplex vs⁹ ꝛ institutio matrimonij Vna est in officiū nature multiplicāde Altera in remedium culpe vitāde. Quo ad primā p̄t dici sacramentū large in rōne signi ꝛ nō cāe q̄ ad secundū vo ꝓprie in rōe signi ꝛ cāe. Prima institutio in ꝑadiso fuit an̄ pctm̄ Scd̄a extra ꝑadisū p⁹ pctm̄ Et hec institutio ꝓpe hēt rōem sacramēti Institutio aūt fuit ꝑ hoiem diuinit⁹ inspiratū diuina auctoritate qn̄ adā dixit ꝓpter h̄ relinquit hō p̄rem ꝛ matrem ꝛc̄. In q̄bus vbis on̄dit tria bona mrionij scz bonū sacmēti siue inseꝑabilitatis qn̄ dixit ꝓpter h̄ hō relinq̄t patrē ꝛ matrē. i. cohabitationē p̄ris ꝛ mr̄is. Et bonum fidei qn̄ dixit. Et adherebit vxori sue id est nō aliene. Et bonū ꝓlis qn̄ dixit

Et erunt duo in carne vna scȝ vnius pueri ꝓcreandi ¶ Item sciendū ꝙ ꝯtrahēs matrimoniū ꝓpter pulcritudinem vel alias causas inhonestas p verba d̕ p̄senti cum ꝯsensu tenet matrimoniū. qꝛ vita mala ⁊ intētio alicuiꝰ praua vel ꝑuersa nō ꝯtaminat ꝯiugij sacramētū Itē si cā mr̄ionij p̄ncipalis essȝ libido effrenata pulcritudinis non excusaret a pctō mortali. Si aūt esset causa scd̕aria posset esse sine pctō q̄nq̄ȝ cū pctō veniali. Item dic̄ doctor quidam ꝙ nō licet ꝯgnoscere vxorē ꝓpter sanitatē corꝑalem qꝛ sanitatē querit talis ꝑ illud ad qd̕ ille actus nō est ordinatꝰ Item vir tenet reddere debitū si potest qn̄ ꝑ signa appꝑet hoc eam velle qꝛ mulieres solēt verecundari sed tale iudicium nō est de viris qꝛ minꝰ v̄ecūdant. Itē vir absq̄ȝ rōnabili causa p̄cipue cū instācia nō debȝ auertere vxorē ne petat debitū ꝓpter ꝑiculū subsequens. Item in loco sacro si alius locus haberi nō p̄t reddens debitū cum dolore cordis Vel exigens cum planctu credo ꝙ nō peccat mortaliter. Secꝰ si aliꝰ locꝰ haberi pōt. Item qꝛ vsus mr̄ionij ē institutꝰ in officiū ⁊ in remediū si vir petit debitum tp̄e p̄gnatiōis ⁊ pōt reddi a grauida sine ꝑiculo aborsus reddat sed cū periculo nullo modo. Item tp̄e mēstrui ꝯsulit q̄dam rōne terroris ⁊ ꝑiculi qꝛ tales fetus in mēstruo ꝯcepti ꝯsueuerunt effici leprosi ⁊ alias in mēbris dānificati ꝙ actus carnalis nec exigat nec reddat. Item qui ꝯgnoscit vxorē suā ante purificationē q̄ȝuis inhoneste agat nō tn̄ peccat mortaliter Sed si mulier petit deneget ei a viro nisi timeat eiꝰ fornicationē. Itē si mulieres post ꝑtū volunt intrare ecclesias ad gr̄as agēdas nō peccant nec sunt ꝓhibende Si tn̄ ex veneratione aliq̄ȝ diu voluerint abstinere deuotio eaꝝ nō est improbanda.

Capitulū. xv. q̄bus modis ⁊ tp̄ibus ꝯiuges peccent ꝯmiscendo.

INter alia videamus q̄bus tp̄ibus ⁊ q̄bꝰ modis ꝯiūges peccent reddendo vel exigendo debitum s̄m Albertū. Nihil coꝝ q̄ue facit maritꝰ cū vxore seruato vase debito ē s̄m se pctm̄ mortale Sed p̄t esse signū ꝯcupiscentie mortalis qn̄ scȝ nō sufficit eis modus quē natura determīat. Vt aū melius intelligatur q̄s scȝ sit modus naturalis ⁊ q̄s plus vel minꝰ ab illo naturali deuiet.

Qn̄ actus ꝯiugalis sit peccatum

NOtandū ꝙ debitꝰ modus quē natura docet est vt mulier iaceat in dorso vir autē in ventre incumbat ei ⁊ sic etiam facilius ꝯcipiunt mulieres nisi ꝑ accidens impediat. Mīnor aūt est deuiacio ab illo lateralis ꝯcubitus. Et maior sedentis adhuc maior stātium Et hoꝝ maximꝰ qui est retrorsum more iumentoꝝ. Et ideo q̄dam hunc vltimū dixerunt esse peccatū mortale. quod autē mihi non placet. Qn̄ aūt modꝰ ꝯsuetꝰ immutat ꝓpter corpoꝝ dispositionē ⁊ ventrum grossitudinem ⁊ ꝓpter aliq̄ȝ infirmitatē aut ꝓpter p̄gnationē. Aliquādo potest fieri hoc sine peccato dum tn̄ vasculo muliebri q̄ est vulua non abutatur nec semen extra vuluam scienter effundatur.

Qn̄ actus ꝯiugalis sit meritoriꝰ

QVando actus ꝯiugalis sit meritoriꝰ Itē generaliter est tenendū ꝙ qn̄ ꝯiuges ꝯmiscent causa suscipiendi ꝓlem vel reddendi debitum nō peccant sed merent. Dūmodo cōcurrant que sequunt Quia ad actum meritoriū sufficiūt tria scȝ status merētis. forma intentōnis debite ⁊ honestas operis Cum ergo in actu ꝯiugali q̄ fit in caritate cā ꝓlis vel reddendi debitū hec tria ꝯcurrunt actus illoꝝ non solū fit excusabilis a malo sȝ etiā meritoriꝰ in bono Qn̄q̄ȝ etiā ꝯmiscent causa incōtinēcie ⁊ fine vitande fornicatōnis ⁊ q̄ est malū sed ꝓpter bonū nupciale tenent ꝙ solum pctm̄ fit veniale. Si tamen tanta esset voluptas ꝙ vellet coire etiam si non esset vxor sicut contingit coeunti cum meretrice peccarent mortaliter. ¶ Item in diebus festiuis

ꝛ ſolennitatibꝰ ꝛ in diebus ieiunioꝝ ꝛ pro
ceſſionū debet abſtinere a ꝯcubitu ſed qui
reddit illis tꝑibꝰ nō peccat Et q̄ exigit ali
qua infirmitate ductꝰ ſine vllo ꝯtēptu vel
irreuerētia tꝑis nō peccat mortalit̄ ſ; ve-
nialiter. Jtē reddere debitū ꝯiugale eſt de
neceſſitate p̄cepti niſi ꝑiculū ſalutis corpa
lis imineret. Jtē nullꝰ ꝯiugatꝰ dēt ſeipm
facere impotētem ad reddendū debitū q2
peccat niſi forte ex cā honeſta ꝛ licita ſicē
ieiuniū moderatū ſi efficeret̄ impotens nō
peccaret. De etate ꝯtrahenciū

DEbita aūt etas

ꝯhēdi mr̄ioniū ħ ē ꝙ maſculꝰ ſit.
xiiij. ānoꝝ. femīa v̄o. xij. ānoꝝ Anticipat̄
aūt iſtud tꝑꝰ in aliq̄bꝰ ſm magis ꝛ minꝰ
ꝛ q̄ ſunt doli capaces ꝛ tentāt āñ tꝑꝰ pre
ſcriptū pñt ꝯhere q2 in talibꝰ malicia ſup-
plet etatē. Et ponit dñs Albertꝰ ꝙ puella
quedā ꝯcepit in nono āno ꝛ ꝑpit in deci
mo. Jtē carēs vtroq; teſticulo nō poteſt
ꝯhere. Sil'r nec ebriꝰ nec furioſus niſi ha-
beat lucida interualla ꝛ tūc ꝯhere p̄t.

De tribus bonis matrimonij.

BOna mr̄ionii

ſūt tria p̄ncip̄ ſcz fides ita ꝙ cū
alia vel alio nō coeat̄. Proles vt amant̄ ſu
ſcipiat̄ ꝛ religioſe educet̄. Terciū eſt ſacra
mentū ħ ē obligatio ad inſeꝑabilitatē Dr̄
aūt ido ſacramētū bonū mr̄ionij q2 eiuſdē
rei ſacre ſignū. i. ſp̄ualis ꝛ inſeꝑabilis ꝯiū
ctōis xp̄i ꝛ ecc̄ie. Et ſi deeſt fidꝭ ħ eſt ſi in
pactū ducat̄ de adulterādo vel ꝓſtituēdo
nō ꝯtrahit̄ mr̄ioniū. Jtē ſi deeſt intentio
exigendi debitū dūmō nō intendat ꝯiugi
petenti negare vſu; corꝑis ſui ꝯhit̄ mr̄io
niū. Jtem ſponſalia ſoluūt̄ ꝑ lepꝛā nō aūt
mr̄ioniū q2 vterq; tenet̄ alteri reddere de
bitū. Jtē leꝓſi pñt ꝯhere nō tñ ſanꝰ tenet̄
cohitare ſꝑ in vna domo ꝛ lecto ſ; ſufficit ꝙ
ſit i ꝓpinq̄. Jtē pueri leꝓſoꝝ ꝛ ſanoꝝ dñt
cohitare ſano q2 morbꝰ ꝯtagioſꝰ eſt. Jtē
mlr pꝰ ꝯſenſū de p̄nti ꝛ vir coeuntes ante
benedictionē nuptialē vbi ꝯſuetudo loci
optinet̄ peccāt. Sciendū eſt ꝙ ſpon-
ſalia ꝛ mr̄ioniū iniciatū ꝑ verba de p̄ſenti
āte carnalē copulā ſoluūt̄ ꝑ approbate re
ligionis ingreſſū. S; poſt mr̄ioniū ꝯſūatū
ꝑ carnalē copulā nullo mō Jtē ſoluunt̄ ꝑ
mortē Jtē ſoluunt̄ ſi legittīe ꝓbat̄ in foro
cāꝝ ꝓpter adulteriū dūmō in futuꝝ ꝯtine
ant. Sūt aūt multe ſubtilitates ꝛ v̄ſucieꝛ
errores circa ſponſalia ꝛ mr̄ioniū de q̄bꝰ
ſimplex ꝯfeſſor ſibi nō aſſumat ſ; iudicio
dirigat vel ꝑitos ꝓ cōſilio accedat. Hoc
tñ diligēter aduertat q̄ntū ad ſalutem aīe
ꝙ intentōes ꝯtrahentiū ſolicite ꝑſcrutet̄
q2 ſic dictū eſt ſine mutuo ꝯſenſu corā deo
nunq̄; erit mr̄ioniū. Sed eccleſia iudicat
ſcdm verba q̄;uis nō intendat ꝯtrahere.

Cap. xvj. de. xij. impedimētis mr̄ioniū.

POſt ſupradi

cta reſtat videre de īpedimē
tis mr̄ionij in genere ꝛ groſſo mō ꝰ q̄buſ
dam in ſpē inq̄ntū ſufficit ſimplici ſacerdo
ti. Sunt āt. xij. impedimēta que impediūt
mr̄ioniū ꝯhendū ꝛ dirimūt iam ꝯtractū.
Si tñ ipſa vel aliq̄ eoꝝ p̄cedūt que ꝯſenſū
ꝯiugalē excludunt Si v̄o ſequāt̄ mr̄ioniū
nō p̄ſtat impedimētū ſic p;; ꝑ iſta exēpla
furioſus nō p̄t ꝯhere mr̄ioniū. Si aūt ma-
trimoniū ꝯtraxit āñ furorē nō ſoluit̄ mr̄io
nium ꝓpter furorē ſuꝑuenientē Sil'r eſt ꝰ
illo q̄ caret vtroq; teſticulo ꝯhere nō p̄ōt
tñ ſi poſt mr̄ioniū ſecet̄ nō ſoluit̄ mr̄ioniū.
Sil'r ſi poſt ꝯtractū mr̄ioniū ſuꝑueniat affi
nitas non ſoluit̄ mr̄ioniū Continētur aūt
iſta. xij. impedimēta in q̄ttuor verſibꝰ ſub
ſcriptis Error Condicio Votū Cognatio
Crimen Cultus diſparitas Vis Ordo Li-
gamen Honeſtas. Si ſis affinis ſi forte cō
ire nequibis. Hec ſociāda vetant ꝯnubia
iūcta retractāt. Sūt etiā duo alia īpedita
q̄ īpediūt mr̄ioniū ꝯhendū S; nō dirimūt
iā ꝯctū ſcz tꝑꝰ feriaꝝ ꝛ ecc̄ie intdictū. vnꝰ
v̄ſus Ecc̄ie vetitū nec nō tꝑꝰ feriaꝝ Impe
diūt fieri ꝑmittūt facta teneri Eſt āt expo
ſitio iſtoꝝ v̄ſuū tal'. In p̄o v̄ſu cū dr̄ Error
Intelligendum eſt quando quis volens

ꝯtrahere cum Berchta ꝯtrabit cū Guta Ex quo error est circa psonam et deficit cōsensus sine quo nō potest ꝯtrahi matrimoniū. Ideo talis error impedit matrimoniū ꝯtrahendū et dirimit iam ꝯtractū. Si aūt mulier nubat pauperi quē credit esse diuitem Aut si q̄s ꝯtrahat cum merctrice vel corrupta quā credit esse castam vel virginem Isti defectus nō soluunt matrimoniū ꝯtractum Cum aūt dicit̄ ꝯdicō. est intelligendū taliter q̄ si libera ꝯtraxit cum seruo ignorāter credens illum esse liberum Vel liber cum ancilla credens illam esse liberā nullū est matrimoniū Si aūt scienter ꝯtrahunt stat matrimoniū. Idem intelligēdum est si post ꝯtractū habitū p ignorantiam ꝯsenserūt in matrimoniū Sūt et alie multe ꝯdicōes que impediūt matrimoniū cōtrahendū et dirimūt iam ꝯtractū. Sic qui dic accipio te in vxorem si inuenero te virginem Et si eam virginē nō inuenerit et est occultū nō est iudicandū matrimoniū in foro anime Maxime si intēdit ꝑmoueri ad ordines sacros et vult vitare bigamiam. Sed in iudicio ꝯtentioso ꝓpter ꝑfectum ꝓbationum ista ꝯdicio non soluit matrimoniū iā ꝯtractū. Sunt et alie multe ꝯdiciones honeste tamē et volūtarie que possunt apponi et suspendunt sponsalia vsqꝫ ad euentū ꝯdcōnis Sic cum dicit q̄s contraham tecum si das mihi centum libras vel si patri meo placuerit. Si autē ꝯdicio inhonesta apponit̄ nihil agit̄ sicut cū dr̄. Contrahā tecū si ꝓmiseris te ꝓstituere ꝓ precio vel si non generabis ꝓlem vel si cōcedis q̄ post annum aliam ducam.

Declaratio istius dictōis votum.

De voto vero

hoc est tenendum q̄ aliud est votum simplex aliud solenne. Votū simplex nō impedit matrimonium ꝯtractum peccat tn̄ qui ꝯtrahit. Solenne aūt votū impedit matrimonium ꝯtrahendū et dirimit iā ꝯtractum sic est i religiosis psonis a sede apostolica approbatis et ꝯsilibus

De scda dictione scꝫ Criminis

Circa impedi

mentum vo criminis est tenendum q̄ quedā sunt q̄ impediūt matrimoniū ꝯtrahēdū sed nō dirimūt iam ꝯtractū Sicut sūt occisio mulieris vel sacerdotis vel ꝯcubitus cū moniali et quedā alia Sunt aūt tria crimina que impediunt matrimonium ꝯtrahendū et dirimunt iam ꝯtractum. Primū scꝫ q̄ si aliquis adulterat̄ cū aliqua ꝯiugata et ipsa vel ipse machinatus fuerit in mortē viri ipsius adultere vel in mortē vxoris ipsius adulteri cum effectu. hoc est talis machinatio in mortē q̄ mors sit subsecuta cum effectu. tali intentione vt postea ꝯtrahant. Istud crimen impedit matrimoniū ꝯtrahendū et dirimit iam ꝯtractum. Scōs casus est si mulier prestet fidem alteri q̄ post mortem viri sui ducet eum vel econuerso nullū erit matrimoniū Quia de re nō vacante nō debet fieri ꝓmissio. Tercius casus est qn̄ non prestet fidem adultere de ducendo eā sed psencialiter ducit et cum ea ꝯtrahit vtroqꝫ sciēte impedimentū nihil agitur. vn̄ versus Nubant siue fidem dent meche ꝯiuge viuo. Siue parent mortē ꝯnubia sunt dirimēda Est tamē determinatū nunc p Gregoriū papam q̄ siue ante fidem datam Vel matrimoniū de facto ꝯtractū siue postea legittima tamē superstite eam ꝯgnouerit debet omnino separi Alioquin si nec añ nec post interuenit carnalis copula q̄zuis vtriqꝫ ipsorum ꝓ eo qd̄ in hoc casu grauiter dereliquerunt sit penitēcia iniūgenda nō tn̄ est matrimoniū qd̄ cum ea ꝯtraxit post vxoris obitum dirimendum

De impedimēto ex dispari cultu.

Requiritur de

dispari cultu videre scꝫ qn̄ vnus eorum qui volunt contrahere est catholicus et alter est hereticus. Unus xp̄ianus et alter iudeus vel paganus Et de ista materia sit tibi simplex doctrina Quod fidelis

cum infideli ꝯtrahere non potest Nisi sub ꝯdicōne tali q ꝯuertatur ⁊ tunc indiget d nouo ꝯsensu Item infidelis inter se ꝯtrahere possunt ⁊ existentes in matrimonio sine petō reddere ⁊ exigere debitū eodem modo quo fidelis.

De impedimēto violentie siue met⁹.

Circa impedimentū vo violentie siue metus hoc est tenendum Qd duplex est coactio scʒ absoluta p vim sic qui violenter cogitur capitur trahit ducit l'ligatur Et talis absoluta coactio nō cadit in ꝯsensum animi sʒ potest cadere in copulā carnis Vnde captus vel detentus solū ad hoc q ꝯtrahat matrimoniū dūmodo nō ꝯsentiat qʒuis cogatur reddere debitum non tamen ꝯtrahitur matrimoniū. Caueat tū sic coact⁹ q postea nunqʒ ꝯsenciat nec exigat debitum ⁊ quātocitius poterit palam vl' in occulto se absenter ab ea. Est etiam alia coactio ꝯdicionata que scilicet coactio est per metum. Si est sufficiens ⁊ poterit cadere in ꝯstantem virum sicut met⁹ mortis ⁊ cruciatus corporis. Ista similiter excludunt matrimoniū. Si autem est insufficiens ꝯdicō scʒ talis coactio que cadit in formidolosum vel meticulosum virum ⁊ non in ꝯstantem sic cum dr facias hoc vl' ego priuabo te rebus tuis. Vel in silibus coactionib⁹ ꝯdicōnatis ⁊ si talis contrahit matrimoniū p matrimonio p̄sumitur De mulierib⁹ vero hoc teneas q si aliqua ꝑpter metū sufficientē vel coactionem absolutam pmisit se ꝯduci ad domū mariti ⁊ ꝯgnosci ab eo adhibita tamen repulsione inquātū potest ⁊ reclamat ⁊ nunqʒ cōsentit in eum ⁊ visa oportunitate fugit secundū illum vsum. Effuge cum poteris ne ꝯsentire puteris. non ꝯtrahit matrimoniū Si autē metus est insufficiens ꝑpter quē pmittit se ꝯgnosci ⁊ tamē nō ꝯsentit ei in maritalem effectuʒ qʒuis coram deo non sit matrimoniū sine ꝯsensu tamē in foro ecclesie iudicatur p matrimonio

De impedimento Ordinis

Est etiam ordo qddam impedimentū matrimonij Vbi est tenendum q subdyacon⁹ ⁊ supra non possunt ꝯtrahere matrimoniū. Et pfessus seu pfessa approbatā religionem similiter nō possunt ꝯtrahere matrimoniū. Et si defacto ꝯtrahūt nihil tamē faciunt. Item posito q aliquis existens in matrimonio ꝯsumato p carnis copulā si pmoueatur ad ordines sacros recipit quidem potestatē ordinum ⁊ caracterem sed non executionē ordinum Et hoc in ecclesia nostra occidentali. Secus est de orientali. Greci eni sacerdotes sunt in matrimonio cōstituti. Item pociora iura tenent q spōsalia de presenti ⁊ de futuro contracta soluuntur p ingressum religionis approbate ⁊ p susceptionem sacrorum ordinum puta subdyaconus ⁊ supra. Si vero marit⁹ alicui⁹ mulieris recipit ordinē sacrū post carnis copulā ipsa ꝯtradicente nesciente vel non ꝯtradicēte ⁊ si pmoueretur in papam adhuc teneretur mulieri reddere debitum si peteret. Sed mulier econuerso minime Secus si muliere ꝯsenciente vel sciēte ⁊ non ꝯtradicente pmoueretur ad ordines sacros tunc alio modo esset procedendum. Est tamen ꝯsulendum isti qui ante matrimoniū ꝯsumatum per carnalem copulam recipit ordines sacros q intret religionem tūc absqʒ dubio supportatur ab onere matrimonij.

De impedimento Ligationis

Sequitur impedimentū ligationis scʒ cū quis alteri ꝯiugi vel sponse est alligat⁹ Et ꝯiugi alligatus nunqʒ ea viuente poterit aliam ducere dūmodo sit legittima copula nisi ex speciali instinctu spiritussancti. Sʒ sponse alligatus p verba de futuro ⁊ apposito iuramento tenetur de piurio agere penitētiam ⁊ ꝯtrahere matrimoniū cum prima. Item si vxor credit virū mortuū

⁊ si hõc est ꝓbabile intantũ ꝙ ꝯtrahit cũ
scd̃o ⁊ si reuertat̃ pͥmus tenet̃ scd̃m relin
quere ⁊ ad primũ redire. Omnes aũt filij
suscepti a viro scd̃o vsq; ad tempus istud
quo certificata fuit de vita primi mariti
habentur ꝓ legittimis ⁊ hoc intelligas
de vtroq; sexu. ¶ Item si maritus trans-
fert se ad longinquas partes ad multa tē
pora intantũ ꝙ mulieri minime ꝯstat de vi
ta vel ď morte sua ꝓpter hoc nullo modo
deb; ꝯtrahere cum alio. Si aũt certificat̃
per aliquem qui interfuit quando occisus
vel mortuus fuit ⁊ super hoc prestat iura
mentum vel si publica fama coadiuuat po
test ꝯtrahere cum alio. Sed si primꝰ redi
erit tunc ipsa tenet̃ redire ad primũ.

De impedimēto quod ꝓuenit ex
publice honestatis iusticia.

VIdeamus de
publice honestatis iusticia Qď
impedimētũ est ab ecclesia introductum
ꝓpter ipsiꝰ honestatē. Est autem publice
honestatis iusticia ꝓpinquitas ex sponsa
libus ꝓueniens robur ꝯtrahens ab eccle
sie institutione ꝓpter eius honestatē. Ha
bet autem tale ius ꝙ cum quis desponsa-
uit aliquā septem annoꝝ vel vltra cum cō
sensu ꝯtrahendi matͥmoniũ ⁊ hoc per ver
ba siue de p̄senti vel de futuro siue de iure
siue de facto licet eam nō ꝯgnoscat nullꝰ
tamen de ꝯsanguinitate eius poterit eam
habere in vxorē nec ipse aliq; ꝯsanguineā
Ad hoc autem dico septem ānoꝝ quia in
minori etate cōstituti si ꝯtrahunt sponsa
lia nullũ tamē prestant impedimentũ con
sanguineis Et durat hec ꝓhibitō vsq; ad
q̇ntum gradum. Cum aũt ď de iure vel de
facto sic est intelligendũ ꝙ si desponsauit
aliquis ꝯsanguineam. Vel frigidus vel ꝑ
petuo maleficiatus vel carens vtroq; te-
sticulo qui omnes ꝯtrahunt non de iure
sed de facto ⁊ tamē prestant impedimētũ
ꝯsanguineis q̄; uis sponsalia nulla sint in
tantũ ꝙ si aliquis de facto cōtraheret qui
esset ꝯsanguineꝰ meus cum tali muliere a
qua ego essem separatus ꝓpter ꝯsanguini-
tatem q̄; uis mulier eadem sibi nihil attin
geret nec ꝑ me essz carnis copula subsecu-
ta tamen ꝯsanguineo p̄staret impedimē-
tum ꝯtrahendi sponsalia ⁊ dirimeret ma
trimoniũ ꝯtractum. Et tam̄ scias ꝙ affini
tas non ꝯtrahit̃ nisi ꝑ carnalē copulam.
Unde istud impedimētũ nascitur ex publi
ce honestatis iusticia. Si autē dicatur ac
cipio te in vxorem si dabis mihi centum
marcas vel si de iure possum te habere ꝑ
istas ꝯdicōnes nō prestatur impedimētũ
suis ꝯsanguineis. Sũt autem ad huc duo
impedimenta que impediũt matrimoniũ
ꝯtrahendũ sed non dirimunt post contra
ctum. ¶ Primũ impedimentũ est in quo
nuptie ꝓhibentur Uel traductio vxoris
cũ solēnitate adhibita carnali copula sc;
tēpus feriaꝝ qď durat ab aduētu vsq; ad
octauā epiphanie. Et a septuagesima vs-
q; ad octauā pasche. Et tribus diebus ro
gationũ que ante ascensionē incipiũt ⁊ ꝓ
cedunt̃ vsq; ad octauā penthecostes. Et
hoꝝ transgressor peccat mortaliter. Qď
autem sponsalia ꝯtrahentes peccent non
audeo dicere s; de matͥmonio. Unde aliď
impedimentũ generat̃ de matͥmonio con
tra interdictũ ecclesie ꝯtracto sc; qñ ali-
quis ꝓhibetur ꝯtrahere cum aliqua quia
forte ď eius ꝯsanguinea vel affinis vl' spō
sa alterius vel aliquid aliud impedimentũ
sibi apponitur. Et quāuis peccent quibus
interdicitur ꝯtrahendo tamē si ꝯtrahũt
nisi aliud impedimentũ perpetuũ impedi-
at possunt simul ꝑmanere. Et non sunt se-
parādi nisi ad tēpus vt agant pñiaz quia
p̄ceptum ecclesie ꝯtēpserunt ¶ Sane sta
tutum est in quodā ꝯcilio sc; generali vt
qñ fuerint matͥmonia ꝯtrahenda ꝙ sacer
dos publice in ecclesia proponat toti po-
pulo cōpetenti termino prefinito vt infra
terminũ illum qui voluerit vel valuerit le
gittimũ impedimentũ apponat ⁊ ipsi cle-
rici medio tempe cũ diligentia inuestigēt
vtrũ aliqď impedimētũ obstet ⁊ si inuene
rint interdicant vsq; ad plenā ꝯgnitionē

Capitulum .xvij. de ꝯgnatione carnali spirituali ⁊ legali.

Post impedi
menta que impediūt matri-
moniū ꝯtrahendū sed nō di
rimunt post ꝯtractum Uidere debemꝰ de
impedimēto ꝯgnatōis Est aūt triplex co
gnatio scilicȝ Carnalis Spūalis Legalis
Carnalis cognatio est ꝯsanguinitas Con
sanguinitas vō est vinculū ꝑsonarum ab
eodem stipite descendenciū carnali propa
gatione ꝯtractum Stipite dico istam per
sonam a qua aliqui duxerūt originem. Si
cut adam primus homo fuit stipes Uel
truncꝰ qđ est vulgariter ain stamm filioꝝ
suoꝝ Chain ⁊ Abel ⁊ aliorum qui ab eis ꝓ
cesserunt. Dicitur autem ꝯsanguinitas a
con ⁊ sanguine. Unde ꝯsanguinei dicunt̄
quasi ꝯmunē sanguinē hn̄tes vel de vno
sanguine ꝓcedentes. Ut aūt facilius pos
sis te in istis difficilibꝰ ꝯputationibꝰ expe
dire. Uolo te scire ꝙ aliud est linea aliud
sunt gradus. Linea est ordinata colle-
ctio ꝑsonarum ꝯsanguinitate ꝯiunctaruȝ
ab eodem stipite descendenciuȝ diuersos
gradus continens. Sed pro p̄senti mate-
ria dicas ꝙ gradus est habitudo distanti
um ꝑsonarum quo ꝯgnoscitur quota ge-
nerationis distantia due ꝑsone inter se dif
ferant. Sunt autē tres linee scȝ. Ascenden
tium Descendentiū ⁊ Transuersalium siue
collateralium. Ascendētium vocatur ista
de quibus traximus originem sicut pater
⁊ mater. Auus auia. ꝓauus ꝓauia. abauꝰ
abauia. Descendenciū vero vocatur ista li
nea a qua alia ducūt originem sicut filius
filia. nepos neptis. ꝓnepos ꝓneptis. ab
nepos abneptis Tercia linea est trans
uersalium seu a latere veniencium a q̄bus
non duximus originem Nec ipsi a nobis
sicut frater soror filij duorum fratrum qui
dicuntur fratres patrueles Uel duarū so
rorum qui dicunt̄ ꝯsobrini fratres ⁊ eoruȝ
filij ⁊ nepotes Et est sciendū ꝙ due linee
descendentes faciunt vnam transuersa-
lem sicut apparet in hoc exemplo Petrus
⁊ Johānes sunt fratres q̄ dicunt̄ fratres
patrueles ⁊ ambo habent filios. Isti filij
attinent sibi in linea transuersali ⁊ tn̄ quili
bet eoꝝ descendit recta linea a ꝯmuni sti-
pite scȝ a patre fratꝝ Petri ⁊ Johīs Un-
de quilibet est in recta linea alia ab alia ⁊
sic sunt in duabus lineis recte descenden-
tibus ⁊ vna transuersali. Et sic de omnibꝰ
alijs intelligēdum tam remotioribꝰ q̄ȝ ꝓ
pinquioribus. Computatur autem sic gra
dus ſm canones in linea ascendēti pater
⁊ mater sunt in primo gradu Auus ⁊ auia
in secundo gradu Proauus proauia in ter
cio gradu. Abauus abauia in quarto gra-
du. In descendenti vero gradus hoc mo
do ꝯputatur. Filius ⁊ filia sunt in primo
gradu. Nepos neptis in secundo gradu.
Pronepos proneptis in tercio gradu. Ab
nepos abneptis in quarto gradu. Ultra
quem gradum hodie nulla inuenitur con
sanguinitas. Et quilibet potest audacter
contrahere cum puella que attinet sibi ex
parte vna in q̄nto gradu ⁊ ex parte alia in
tercio vel in scđo gradu. Sed si ex vtraqȝ
p̄te attinet tibi in quarto gradu q̄ȝuis ha
buisses eam in matrimonio decem annis
si vis saluari oportȝ ꝙ seperis ab ea. Do-
minꝰ hostienſ dic̄ ꝙ quantum ad successi
onem hoc est ad hereditatem gradus du
rant vsqȝ ad decimū. Prohibet̄ autem car
nalis copula vsqȝ ad quartum gradum in
clusiue vel vsqȝ ad quintum gradum exclu
siue. Quia homo ꝯponitur ex q̄ttuor ele-
mentis ⁊ in qualibet generatōe fit ꝯmix-
tio cum alieno sanguine ⁊ sic palatim eua
nescit ꝯueniencia p̄me ꝯpositionis. Et sic
in p̄ma generatōne euanescit ignis qđ est
subtilius elementum. in scđa aer. in tercia
aqua. in quarta terra. Sed dn̄s papa pōt
circa ista dispensare ⁊ ex causis aliter ordi
nare. Est autem spūalis ꝯgnatio ꝓpinqui
tas ꝓueniens ex sacramenti datione vel
ad id tentione. hoc est cum quis tenet ali
quā in baptismate vel in ꝯfirmatione Ibi
baptizans vel confirmans gerit ꝑsonam
sancte matris ecclesie. Et de ista spirituali
ꝯgnatōne que q̄nq̄ȝ impedit matrimoniū

ꝯtrahendū̄ ⁊ dirimit iam ꝯtractum tra
dit nobis sanam doctrinam in sexto libro
decretalium dn̄s papa Bonifacius non⁹
dicens Ne dum inter baptisatum ⁊ illum
qui suscipit eum de baptismo ac eundem
baptisatum ⁊ suscipiētis filios ⁊ vxorem
ante susceptionem carnaliter ꝯgnitam ab
eodem Immo etiā inter suscipientē p̄rem
q3 baptisati ⁊ matrē ꝯgnationem spiritu
alem in baptismo cōtrahi constat que co
gnatio ⁊ ꝯtrahendū matᷓmoniū impedit
⁊ dirimit post cōtractum. Et eadem que
de suscipiente sunt dicta sunt etiam de ba
ptisante censenda. Et ex cōfirmatione seu
frontis chrismatōe spūalis cognatio eis-
dem modis ꝯtrahitur. Matᷓmonium si-
militer impediens ꝯtrahendū ⁊ dirimēs
post ꝯtractum. Tamē hoc absq3 omni du
bitatione tenendū est ꝙ omnes filij duoꝝ
ꝯpatrum siue an̄ ꝯpaternitatē geniti siue
post possunt legittime ⁊ matᷓmonialiter
copulari Excepta illa ꝑsona qua mediāte
ꝯpaternitas est ꝯtracta. Nam ista ꝑsona
nunq̄3 potest copulari alicui filiorum pa-
tris sui spiritualis. Inuenitur etiam in de
cretalibus vna regula ꝙ vir vel mulier exi
stens in matᷓmonio ꝑ carnis copulam ꝯsu
mato si vna istoꝝ efficitur ꝯpater vel ꝯma
ter hoc est pater spūalis vel mater alicui⁹
pueri in baptismo vel in ꝯfirmatōe tūc sꝑ
ambo ꝑentes sc3 vir ⁊ mulier q̄3uis vnus
ꝯiugum non suscipiat puerū de baptismo
vel teneat ad ꝯfirmationē tam̄ efficiūtur
patrini pueri ⁊ ꝯpatres carnalium paren
tū pueri quia ꝯiuges ꝯmunicant sibi inui-
cem actiones Et postq̄3 sunt vna caro ef
fecti semper iste cōiunx qui tenet puerum
adquirit alteri ꝯpaternitatem qui non le-
uat vel tenet puerum ac si ambo leuassent
puerū vel ad ꝯfirmationē tenuissent. Itē
si duo leuauerunt eundem puerū de sacro
fonte nō ꝓhibentur inter se ꝯtrahere.
Item si pater ⁊ mater ꝓpriū puerū bapti-
sant per errorem vel in necessitate propter
hoc non priuantur actu carnali. Si vero
vnus coꝝ in fraudem vel ex malicia hoc
faceret. Idem tenetur reddere debitū sed
non exigere. Item statūtum est per papā
Leonem ꝙ solum vna ꝑsona debet leuare
puerum de baptismo vel ad ꝯfirmationē
tenere tamē si cētum ꝑsone tāgerent pue-
rum quādo mergitur in baptismū vel leuā
tur de baptismo vel tenetur ad ꝯfirmatio
nem omnes efficiūtur patrini. Et non bap
tisatus nō debet leuare puerū de sacro fon
te quia nō est membrū ecclesie cui⁹ ꝑsonā
gerit tenens ad sacramentū idem de ꝯfir
matione. Et si defacto aliquem leuat non
cōtrahitur ibi aliqua ꝯgnatio spiritualis

De cognatione legali.

Sequitur de co

gnatione legali que est quedā
ꝓximitas ex adoptione ꝓueniens verbi
gratia. Aliq̄s carens liberis vel filijs vl' fi
liabus adoptat sibi aliquam in filiam vel
aliquem in filium. Vel forte habens fili-
os vel filias adhuc ex gratia adoptat sibi
aliquem in filium vel aliquā in filiam ma-
nu vel auctoritate isti⁹ qui talia potest ex
equi ⁊ cōferre. Sed quia in iure canonico
modicū de ista materia tractatur Et in no
stris ꝑtibus ista raro deducuntur ad sim-
plices sacerdotes iō obmissis istis trans
feramus nos ad materiam affinitatis.

De affinitate

Est autem af

finitas ꝓximitas personaꝝ ex
carnali copula ꝓueniens siue ꝑ fornicari
am vel legittimam copulam omni carens
ꝑentela. Et de ista materia breuem cum ex
emplo tibi trado doctrinā. Posito ergo
ꝙ Cunradus carnaliter ꝯmisceat katheri
ne tunc omnes ꝯsanguinei katherine de
cetero attinebunt Cunrado eisdem gradi
bus affinitatis quibus attinent katheri-
ne in gradibus ꝯsanguinitatis verbi grā
katherina ⁊ frater suus sunt in p̄mo gra-
du ꝯsanguinitatis. Similiter cunrad⁹ qui
ꝯgnouit katherinam ⁊ frater katherine
sunt in primo gradu affinitatis. Et sic de

omnibus alijs gradibus intelligas quia
omnes cōsanguinei vxoris Cunradi sunt
affines Cunradi in eisdem gradibꝰ in qui-
bus sunt cōsanguinei katherine. Et idem
per omnia intelligas de ꝯsanguineis Cun
radi quantum ad katherinam quia om̄es
sunt affines katherine in eisdem gradibꝰ
vt sup. Durat aūt ista ꝓhibitio vt nullus
contrahat cum affine vsq3 ad quartū gra
dum inclusiue q̄3uis tamē om̄es ꝯsangui
nei katherine sint affines Cunradi ⁊ econ
uerso Nō omnes ꝯsanguinei Cunradi sint
affines katherine. Inter ꝯsanguineos tā
katherine ⁊ ꝯsanguineos Cunradi ex illo
coniugio nulla contrahitur affinitas pro
pter quam matrimonium inter eos debeat
impediri. Unde pater ⁊ filius possunt cō
trahere cum matre ⁊ filia ⁊ duo fratres
cum duabus sororibꝰ ⁊c. ¶ Et est sciendū
ꝙ quilibet vir debet abstinere a carnali cō
cubitu cum cōsanguineis vxoris sue sicut
a ꝓprijs ꝯsanguineis. Sil'r iudiciū est de
mulieribꝰ. Item si moritur persona medi
ante qua ꝯtrahitur affinitas nihilominꝰ
que superuiuit remanet affinis. Item si ali
quis aliquam polluit extra ordinarie hoc
est si effundit semen luctando vel alijs mo
tibꝰ inordinatis extra vas debitum hoc
est extra vuluam. Vel si intrat vas debitū
⁊ tamen semen ad vas non infundat per
tales pollutiones inordinatas non con-
trahitur affinitas que impediat matrimo
nium contrahendum vel dirimat iam con
tractum Grauiter tamen peccant sic exe-
crantes

Capitulum. xviij. de impotentia
coeundi ⁊ maleficijs.

Ultimo inter
alia impedimēta videamꝰ
de impossibilitate coeundi
qd ex sui natura maximū obtinet locū. Est
aūt impossibilitas coeundi viciū animi vl'
corpis vel etiā vtriusq3 quo quis impedi
tur alteri ꝯmisceri. Huiꝰ aūt species sunt
due. Nam vna est naturalis impotentia.
alia accidētalis Sed aliqū naturalis con
tingit ꝓpter defectū etatis tā in masculo
q̄3 in femina Aliqū ꝓpt frigiditatē nīmiā
⁊ hec est masculina Aliqū ꝓpter artatōē
⁊ hec est femīea. Accidētaliū alia ē violen
ta vt castratio. alia occulta vt maleficiū
qd fit ꝑ quedā maleficia que dicūt sortes
vel fracture. Item si mulier habet ita la-
tam vuluam ꝙ non potest ꝯgnosci q2 hic
casus de facto fuit apud hirissam. Et q̄ ig-
norāter cū tali ꝯtraxerit si vult potest ab
illa separi. Itē mulier arta nō habet cogi
vt ꝑmittat se incidi. Item q̄ oino est im-
potens si ꝯtrahit potest separi. Ubi autē
defectus esset ex parte etatis vel quia ni-
mis iuuenis potest expectari tempus in
quo habiles fiant. De artatione vero que
in mulieribus est in instrumēto nō est ꝓci-
pitanda sententia sed matura inq̄sitio ha
benda modis ⁊ ꝑsonis ydoneis median-
tibus scd̄m ꝙ inuenimus nobis traditum
a patribus in iure canonico Et in istis dif
ficilibus casibus simplex sacerdos hoc in
quirere debet iurisperitos vel alios magis
expertos. De arta vero vulua habeas
istam doctrinā ꝙ si potest mulieri subueni
ri absq3 ꝑiculo corpis beneficio medicine
ꝙ habilis fiat viro cui contraxit omnino
tali opere est ad aliquos annos insisten-
dum. Si vero propter istum defectum mu
lier separatur a viro ⁊ copulatur alteri ma
trimonialiter qui magis ꝓportionatā cla
uem habet ad apiendum seras mulieris.
Et si per istum assiduum vsum apta fit ad
viriles amplexꝰ ꝑmo viro. a scd̄o est sepa
randa ⁊ primo reddenda. Si autem oīno
fuit impossibile ꝙ iste a quo fuit separata
posset sibi copulari carnaliter absq3 peri-
culo corporis ⁊ tamen inuenit talem qui
habuit lanceam mulieri magis ꝓporcio-
natam vt coiretur ab isto non est separan
da quia cum primo nunq̄3 fuit matrimoniū
Multa inueniūtur impedimēta circa im
potentiam coeundi que sunt ꝯmittenda
iudici causaꝝ ¶ Maleficiū etiam causat
impotentiā coeundi. Ubi est sciendū ꝙ si
maleficiū accidit post matrimonium ꝯsu-
matum tunc non dirimit matrimoniū. Si

aūt precedit matrimonium tunc distingui tur. Quia aut est maleficium tpale et tunc nullū prestat impedimentū in matrimonio. Aut est perpetuū et tunc impedit matrimonium ɔtrahendū et dirimit iam ɔtractum ¶ Maleficiatur aūt qñqȝ aliquis intantū ꝙ potest coire cum qualibȝ muliere sed suam vxorem nullo modo ɔgnoscere potest Quandoqȝ etiam maleficiatur ꝙ tantum vni mulieri ɔplacere potest alijs vero minime. Qñqȝ etiam sic maleficiatur ꝙ illam cū qua ꝓponit ɔtrahere nullo mō ɔgnoscere potest. Aliquis etiā qñqȝ sic maleficiatur vniuersaliter ꝙ cum nulla muliere coire potest. Vt autem sciatur quale maleficiū sit tempale et quale ꝑpetuū ¶ Est aduertendū ꝙ a ꝑncipio quodlibet maleficium ꝑsumitur tempale qꝛ omis homo pubes creditur potens esse ad coitum. Consueuit autem homo pubescere circa. xiiij. annum Sed ex quo ꝑ triennium cohabitauerunt simul dantes oꝑam studiosam carnali opere seu carnali copule et adhuc durat impedimentū presumitur maleficium ꝑpetuū. Et ɔ̄ isto maleficio a multis multa et varia dicuntur de q̄bus tamen dominus Innocētius loquitur dicens. Vtinā dñs papa circa istam materiā duas faceret decretales Vnam ꝙ quicunqȝ maleficiatus est ꝑpetuus nō posset ɔtrahere cum ista cum qua impotens esset ꝙ si ɔtraheret nō teneret et ex quo moram traxisset ꝑ triennium ꝑpetuum reputaretur impedimentuȝ

Scda decretalis ꝙ si nō appèret vtrū qȝ impedimentū secutū esse vel ꝑcessisset matrimoniū nō teneret vt sic presumeretur precessisse. ¶ Cum hoc est sciendū ꝙ quando diuortiū celebratur inter ɔiuges ꝓpter fornicationeȝ tunc caueat iste homo qui vult ꝙ celebretur diuortium ne fornicetur aliquin amitteret ius agendi ɔtra ꝑsonā que esset fornicata Cum hoc ꝑsone iste que separantur ab inuicem ꝓpter fornicationem debent caste viuere et non possunt ɔtrahere nisi vna earum moriatur et si ɔtrahunt dirimitur.

Capitulū. xix. de sacramētō pnīe

Sequitur videre de sacramēto penitētie. Est aūt penitētia ante acta peccata deflere et flenda iterum nō ɔmittere Dicitur aūt penitentia quasi pene tentio a puniendo quia ꝑ istam q̄s punit illicita que ɔmisit. Huiꝰ autē species sunt tres. Vna solennis Alia publica Alia priuata. Priuata est ista que quotidie fit soli sacerdoti qū simpliciter quis cōfitetur peccata sua. Publica vero penitentia est que fit in facie ecclesie a simplici sacerdote vel a penitenciario episcopi absqȝ solennitate sicut cum iniungitur alicui ꝑegrīatio pro aliquo crimine per mundū cum baculo cubitali vel veste ad hoc consueta. Solennis vero penitentia est que fit in capite ieiunij quadragesime cum solennitate per episcopū vel superiorem vel ex ɔmissione speciali Epi vel supioris ꝑ sacerdotē. Consueuit autē ista penitentia infligi pro publico enormi et vulgarissimo crimine. Sicut ꝓ homicidio manifesto Adulterio Coitu cum ɔsanguinea et similibus. ¶ Sunt tres partes principales penitentie scȝ Contritio cordis Cōfessio oris. Et satisfactio operis. Quāuis autem in ɔtritione dimittatur peccatum isti qui libenter ɔfiteretur si posset et satisfaceret sed non valet. Non tamen dimittitur illi qui contritur et posset confiteri et satisfacere et ɔtemnit. Consistit aūt satisfactio in tribus operibus principalibꝰ scȝ in ieiunio. elemosina. et oratione. Sed ad ieiunium reducuntur omnia opera carnē affligentia sicut sunt ꝑegrīationes vigilie et silia Ad oratōēȝ vo reducūtur oīa opa spūalia Et ad elemosinā opa misericordie reducūtur. De pte aūt penitentie que vocatur ɔfessio oris hoc est de confessione que fit sacerdoti multa sunt dicenda que inuenies infra ca. iij. ¶ Vltimo vero est inquirendum qō sacramentum inter quattuor sit excellentius. Et rūdetur ꝙ baptismus excedit ratione efficacie quia sine exteriori

penitencia abluit hominē a pena et a culpa. Eucaristia vero excedit ratione dignitatis et sanctitatis quia nihil excellencius in sacramentis sacramento eucaristie. Confirmatio autem excellit ratione conferētis quia a solo episcopo ꝯfertur. Matrimoniū vero excellit ratōne significationis quia significat ꝯiunctionē christi ad ecclesiā et vnionē hūane nature et diuine. Et de his quattuor sacramētis duo vsus habētur. Unde Maior in effectu baptismus corpus in esse. Coniugium signo. Maiori chrisma ministro etc.

Capitulum Vicesimum de reconsecratione altarium ecclesiarum et cimiteriorum

Post predicta de septem sacramentis. Restat hic aliqua tangere de reꝯsecratōe altariū. Chori. Ecclesie. Cimiteriorum. Et de vestibus sacris cū rumpūtur. Ubi est sciendū quod absque licencia episcopi in dyocese sua non licet erigere quācunque ecclesiā quia episcopus tenetur ponere p̄mariū lapidem. Similiter in ecclesia cōsecrata sine licentia epī non est edificandum nouum altare. Secus tamē est de ecclesia non cōsecrata vbi forte a nullo nisi ab episcopo debēt iste ꝯsecratōes fieri quia non possunt ista simplici sacerdoti ꝯmitti sed altero episcopo. Papa tamen concedit aliquibus episcopis vt istas consecrationes cōmittant sacerdotibus. Taliter tamen vt aspersio ab episcopo benedicatur. Et possunt ista omni die fieri. Ita tamen quod episcopus missam habeat. In aliquibus vero locis sacerdos presente episcopo celebrat et episcopus ꝯsecrat et recōciliat. Et est hic aduertēdum quod aliud est recōciliatō et aliud reconsecratō. Et legittime consecrata nō debēt recōsecrari nisi pietes in maiori parte vel in toto fuerint destructi. Uel si mensa altaris h

mūro illo cui cōpaginatur. fuerit amota tunc indiget reconsecratōne. Idem intelligas de eodem lapide si fuerit enormiter lesus et signāter in cornibus. Uerum si mēsa altaris cum toto altari posset moueri ad alium locum. Ita quod lapis altaris non mutaretur p̄pter hoc non deberet reconsecrari. In quolibet aūt altari ꝯsecrando debent reponi reliquie et q̄ncunque iste reliquie euelluntur. Uel lapis claudens reliquias remouetur semp̄ execratur altare. Idem intelligas q̄n aliquid additur altari intātūm quod mutat formam tunc debet consecrari quia forma dat esse rei. Sed si solūmodo tectum vel aliqua ps ecclesie cōbusta est et remanent parietes integri non debet consecrari sed reconciliari nisi mensa altaris essꝫ mota vel enormiter lesa. Si autem pietes sunt successiue reparati eadem ecclesia intelligitur et sufficit ratione deuotōnis reconciliatio. Si vero parietes enormiter in superficie vbi inpinguntur cruces et fiunt vnctiones per adustionem sunt lesi consulitur reconsecratio. Est autem consecranda ecclesia quando probabiliter dubitatur an sit consecrata. Dicitur autem quod ista loca execrantur per homicidium cōmissum ibidem vel p̄ emissionem seminis voluntariam. Uel p̄pter effusionem sanguinis notabilem violentam non iocosam sicut fluxus narium quandoque ex leui pulsu causatur. Execratur etiam per hoc quod hereticus paganus vel iudeus ibidē sepelitur. Et tales si possunt discerni ab alijs sunt ex huiusmodi eijciendi et parietes ecclesie sunt radendi et ecclesia est reconcilianda. Idem intelligas de excommunicatis et de ecclesijs consecratis per episcopos scismaticos vel hēreticos. Propter hoc autē quod martir occiditur in ecclesia. Uel lignum casualiter cadens aliquem opprimit vel aliquis extra ecclesiam vel cimiterium vulneratur et in cimiterio vel in ecc̄ia fugiēs moritur nō est necessaria recōciliatio. Ex quo em̄ eadē est emunitas ecc̄ie cimiterij

vel altaris tenetur a quibusdam ꝙ in qua
cunqꝫ parte ecclesie vel cimiterij accidat
violatio siue ꝑ pollutionem siue per san-
guinis effusionem ꝙ cimiterium antequā
aliquis ibi sepelietur ⁊ ecclesia in ea ante
q̄ꝫ celebretur sunt reconcilianda. Itē vbi
cimiterium cōiungitur ecclesie ⁊ ecclesia
violatur de ꝯsequenti cimiterium cense-
tur violatum ⁊ non econuerso. Ubi autē
ab inuicem sunt distincta propter viola-
tionem vniꝰ nō presumitur aliud esse vio
latum Alij aūt tenent ꝙ ex quo ꝯsecratio
nes sunt diuerse ꝙ ⁊ violatōes sint diuer
se. Per hoc autem ꝙ mēsa altaris in par-
te mouetur vel in medio leditur nō est to
ta ecclesia ex hoc cōsecranda sed altare.
Secus esset si altare in toto destrueretur
Et de ista materia habes duos versus.
Mors dubium faciunt iterato templa sa
crari. Ignis adulterium destructio men-
sa remota. Ita tamē ꝙ sacrari recipiatur
ꝓ ꝯsecrari ⁊ reconciliari. Fit autem
ꝯsecratō ꝑ aspersionem aque mixte cum
vino ⁊ cinere. Adhuc sit tibi breuis do-
ctrina. ꝙ omnia ꝯsecrata ꝓ ecclesia ꝓ al
tari vel ꝓ ministris siue sint panni ligna
vel lapides nullo modo debent conuerti
ad vsus secularium Sed quando corrum
puntur potius sunt incineranda ⁊ in ali-
quo loco scilicet ecclesie recondēda. Pos
sunt etiam ista aliquando vendi alteri ec
clesie ꝓ spirituali vsu. Uestes vero sacre
si per partes plures reficiūtur. Ita tamē
ꝙ forma vestis sacre remanet nō sunt ite
rato ꝯsecrande. Secus est si forma vestis
soluitur vel mutatur. Item corporalia d̄
iure essent lauāda per sacratos mīstros
sed q̄ꝫ pluries non fit.

Capitulum. xxj. de ferijs
⁊ ieiunijs.

Aliquid etiam
de ferijs ⁊ ieiunijs subiciamꝰ
Dicunt aūt ferie quasi feorie eo ꝙ ꝑstant
vacatiōem ab his quē agi ꝯsueuerūt in
foro. Uel ferie dicuntur quasi festiue quia
istis diebus festiuare debemus Sunt aūt
iste festiuitates per circulū anni Omnes
dominice. Omēs dies gloriose virginis
Marie Et duodecim apostolorum Et dies
dedicationis cuiuslibet oratorij in loco
suo. Item festum omnium sanctoꝝ san-
cti Martini sancti Laurencij Dedicatio
sancti Michaelis sancti Johannis bap
tiste. Et tres dies rogationum vbi est cō
suetudo. Itē natiuitas domini Stepha
ni Johannis euangeliste Innocentum
Thome Siluestri Item octaua domini.
Ephīa Ascensio dn̄i. Et tota ebdomada
pasche Dies penthecostes Item dies
Inuentionis ⁊ Exaltatōis sancte crucis
Et quedam alie festiuitates que de nouo
insurrexerunt. Cum boc q̄dam Episcopi
in suis episcopatibꝰ indicūt quasdā speci
ales ferias seruādas Uerū nouum statu
tum est ꝙ ꝑ totum mundū festa aplorum
⁊ quattuor euangelistaꝝ Et quattuor do
ctoꝝ ecclesie videlicet Gregorij Ambro-
sij Augustini ⁊ Hieronimi singulis āniis
sub duplici festo solēniter celebrentur.
Et est sciēdum ꝙ feria incipit a vespe-
ra ⁊ terminat in vesperam Prefatis autē
diebus q̄escendū est ab omni opē ciuili ⁊
ab oīm pctō. In his diebꝰ iuramentū nō
debet prestari nisi ꝓ pace Nec est in iudi-
cio ꝓcedendum Nec sunt placita haben
da. Sed solum debemus diuinis inten-
dere orare Ecclesias frequenter de deo co
gitare ⁊ in omni bono opere nos exerce-
re. Quicunqꝫ autem sine dispensatione
episcopi si cōmode potest haberi vel sa-
cerdotis vel vrgēte magna necessitate his
diebus presumpserit operari vsqꝫ ad fati
gatōnem peccat mortaliter. Magna au
tem necessitas est imminens bellum Uel
si segetes vel fenum sunt in pratis ⁊ time
tur pluuia vel tēpestas Et multa alia que
quotidie inueniūt que oīa non pn̄t ꝯp hē
di sꝫ sunt iudicio ꝓbi viri relinquēda Itē
rasores ⁊ qui extrahūt sanguinē hoībus

Et qui feriant equos Et qui transducunt in nauibus vel quadrigis his diebus peregrinos excusantur a peccato dummodo faciunt principaliter ꝑpter necessitatem illorum quibus opus impendūt. Si autem faciunt ꝑpter auariciā peccant. Excusantur etiā illi quibus opus impeditur dūmodo hoc exposcat opus necessitatis Sec⁹ est autē si non est necessitas. Item non audeo dicere ꝙ cursores ꝛ viatores currentes pro pecunia vel sine pecunia his diebus peccant mortaliter dūmmō nō fuerint precipue festiuitates. Itē ꝯsuetudo tenet ꝙ in his diebus non licet molere. Nec ire ad mercantiam ꝛ qui ducit in ꝯsuetudinem vbi circa hoc est ꝓhibitio peccat mortaliter. Itē excepto die dominico Et precipuis festiuitatibus licꝫ paupibus pure ꝑpter deum arare ꝛ alia necessitatis opa impendere (Ita tamē ꝙ prius audiant diuinum officium) ꝓ necessitatibus ecclesiarum cimiteriorum ꝛ ꝯmunitatum Quandoqꝫ licet his dieb⁹ quadrigare ligna ꝛ lapides ꝯportare In die sabbati fortius debemus laborare qꝫ alijs diebus ne videamur iudaizare.

De ieiunio in speciali.

Ieiunium bonū rationabile ꝛ laudabile vicia ꝯpmit mētē ad deū leuat v̄tutem largit̄ ꝛ p̄mia Sunt aūt isti dies quos ieiunare debemus vel tenemur vigilia natiuitatis dn̄i Et assumptōnis beate marie Et. xij. aploꝝ p̄ter qꝫ philippi ꝛ Jacobi Et iohis euangeliste. Itē tota. xl. ita districte p̄cipitur ieiunanda ꝙ qui vnam diem fregerit his comedēdo totam q̄dragesimā videtur violasse sine dehonorasse. Item ieiunium q̄ttuor tempoꝝ. Et queqꝫ festiuitates magnoꝝ sanctoꝝ q̄ a quibusdā ieiunāt̄. Itē a dyocesanis qn̄qꝫ indicūtur ieiunia que firmiter sunt obseruāda. Circa aduentū v̄o dn̄i Et sextam feriam. Et tres dies rogationū seruanda est consuetudo regionis.

Et ꝯtra eam faciens peccat In die dn̄ico nullo modo licet ieiunare. Hora autem prandēdi ieiunātib⁹ est nona grosso mō sumpta. Et potest preueniri ꝛ tardari ex causis. Esus autē carnium ꝓhibitus est generaliter in omni ieiunio. Sꝫ in. xl. interdicunt̄ vniuersaliter lacticinia ꝛ oua. Et mentiuntur Eur waldenses qui dicunt ꝙ lacticinia sint eis in quadragesima concessa. Alijs autem diebus ieiunioꝝ circa cibum serua ꝯsuetudinem terre De sabbato autem hoc tencas ꝙ si christiane religionis te esse desideras ꝓfessorem sabbato a carne omnino abstineas vel a carnib⁹. Si dies natalis domini venerit in sexta feria tunc carnes comedere poteris nisi ex voto astringeris ad non comedendū Cum hoc si deuotione aliqua a carnibus abstines laudādus es. Ex quo status augmēti ꝯmuniter est vsqꝫ ad duodecimū annūm nō tenent̄ pueri donec ꝑueniunt ad. xxj. annum ieiunare Cōuenicns tamē est vt in medio tempe se exerceant plus vel minus ſm modū fortitudinis Verū aliqui circa. xij. annū debiliores sunt qꝫ circa. xviij. annū nec isti ad ieiunia artandi sunt. Quicunqꝫ ergo transgreditur ex contemptu ꝯstitutionem prefatam ecclesie circa ieiunia peccat mortaliter. Sed q̄ ex causa rationabili frangit ieiuniū puta qui est in peregrinatōe rationabili ꝛ necessaria vel vtili que differri difficulter potest absqꝫ maiore periculo. Vel q̄ ita pauper est ꝙ frustum panis mēdicat nec potest habere tantū simul ꝙ sufficiat sibi ad vnam refectionem. Vel qui est cursor vnius domini ꝛ actu currit ita ꝙ vix potest ieiunare Vel si qui laboratores conducti sunt sub tali ꝯdictione ꝙ soluant ieiuniū vt eo fortius laborent Et si vigilia alicui⁹ sancti in dominica euenerit semper in sabbato precedenti est ieiunandum.

Quando licitum sit soluere ieiunium.

Tē si aliqui habē tes vineas vel agros ex quibus habent satisfacere d̄ redditibus dñis suis τ sunt in tantū paupes ꝙ non possunt alios cō ducere nec ipsi met possunt laborare cum ieiunio si soluūt ieiuniū cum dispensatiōe tales non peccant mortaliter. Similiter debiles τ infirmi qui habent debilia capita in tantum ꝙ ex ieiunio specialiter deteriores fiunt cum talibus est dispensandū Mulieres pregnantes τ nutrices si aliquod periculū ipsis vel pueris ex ieiunio immineat ad comedendum sunt artande Item carnes notabiliter infirmis possunt dari si necesse est etiam omni tempe Item mediocres persone non soluunt ieiunium ꝓpter hoc ꝙ de mensa surgūt τ ad forum vadunt pro vino vel pane τ reuertuntur ad cibum.. Item vinum sumptum ante prandium soluit ieiunium τ nō post Electuaria si sumant̄ post prandium in medicamina nō in fraudem nō soluunt ieiunium Potus autē immoderat⁹ sumptus post cibūm est peccatū. Sic q̄n̄do supflue sumitur extra ieiuniū. Et potest esse tantus ꝙ amittit̄ meritum ieiunij. Et sit tibi doctrina de ieiunio ꝓ ɔclusiōe ꝙ si sit tanta abstinencia ꝙ meliores act⁹ per eam impediunt̄ omnino ieiunium est soluendum Vel agis indiscrete τ irratiobile erit obsequium.

Capitulūm. xxij. de horis canonicis τ oratōne

Post tractatuз de ferijs τ ieiunijs subiciam⁹ capitulū de horis canonicis τ orōne. Est aūt oratō pius affectus mentis in deum tendens plerūqȝ ne anim⁹ pigritet̄ in vocem ꝓrūpens Non tantū vt dic̄ Basilius deo preces nostras porrigim⁹ vt ei nr̄as indigencias manifestem⁹ Sȝ vt postulādo mereamur accipe qd̄ omipotens de⁹ ante secula disposuit nobis donare Et vt nosipsi ɔsiderem⁹ ꝙ in omnib⁹ sp ad diuinū auxiliū est recurrendū In ministris ecclesie q̄ in psona toti⁹ fidelis populi deo offerunt orōes requirit̄ oratō vocalis Sȝ a singulari psona que offert ꝓ se vel ꝓ aliis oratōes nō reqritur de necessitate orō vocalis sȝ sufficit mentalis Adiūgitur tñ vox aliqñ tali oratōi ad excitandū interiorem deuotionē ad deū τ ad redditōȝ debiti vt hō deo seruiat scd̄m omne illd̄ qd̄ habȝ a deo hoc est mēte τ labijs Adiungitur etiā vocalis oratō ex quadā redundancia ab anīa ad corp⁹ τ ex vehementi affectōne s̄m illud ps. Letatū est cor meū τ exultauit lingua τc̄. Vbi autem mens ꝑ vocalem oratōnem a talibus impeditur τ retrahitur debet omnino cessari a tali vocali oratōne s̄m illud Psal. Tibi dixit cor meum Et de Anna legitur ꝙ loquebatur in corde suo. Est autem sciendum ꝙ si oratio vocalis debȝ aliquid a deo impetrare Vel esse meritoria tunc oportet omnino ꝙ vis prime intentōnis qua aliquis ad orandum accedit p̄ncipaliter respiciat ad deum τ ista intentio reddit totam orationē meritoriam etiam si postea ex debilitate memoria vel vtili occupatōne euagetur cogitatōnibus hincinde Si autem ex proposito faceret vel ex negligencia vel propter anxias τ inutiles cogitatōnes recederet ab intentione oratōnis. Iste perderet fructum orationis τ nihil a deo impetraret Sciendum tamen est ꝙ triplex est attentio que oratōni vocali potest adhiberi. Vna quidem qua attenditur ad verba ne quis in eis erret. Secunda qua attenditur ad sensum v̄boꝝ. Tercia qua attendit̄ ad finē oratōnis scȝ ad deū τ ad id ꝓ quo orat̄ que quidem maxime est necessaria qr̄ τ hāc p̄nt habere etiam ydiote Et qñqȝ in tm̄ abundat hec attentio qua mens fertur ad deum vt etiam omnium aliorum mens obliuiscatur Inter omnes autem oratōnes nulla pfectior est oratione dominica hoc est pater noster. Quia si recte τ ɔgruēter

oramus nihil aliud dicere possumus quam quod in ista oratione dñica scz Pater noster positum est quia cum oratio est quodammodo interpres desiderij apud deum. Illa solum recte orando petimus que recte desiderare valemus. In oratione vero dñica non solum ponuntur omnia que recte desiderare possumus sed etiam eo ordine quo desideranda sunt vt sic hec oratio non solum instruat postulare sed etiam sit informatrix nostri affectus.

Septem sunt petitiones dominice orationis

IN oratione dominica tria dicuntur. Nam primo ponitur orationis prefatio siue beniuolentie captatio cum dicitur Pater noster qui es in celis. Secundo ponuntur septem petitiones ibi. Sanctificetur nomen tuum &c. Tercio subiungitur confirmatio vel conclusio. Cum subditur Amen. Hec enim tria oratores facere consueuerunt. Primo ponunt prefationem in qua captant beniuolentiam iudicis. commendando eum a potentia. sapientia. et bonitate. Deinde petunt. Tercio concludunt dictum suum ostendentes quod petitiones sue vtiles et iuste. exaudiri debent ¶ Sic et christus hic nos docet orare deum trinum et vnum. Primo ponitur prefatio in qua dei beniuolentia captatur et hoc ex tribus. Primo ex scientia. in hoc quod dicit pater vt ostendatur sciens dare bona petentibus se Notatur enim antiquitas in patre et per consequens sapientia. quia Job. xij. dicitur in antiquis est sapientia. Secundo ex amore et voluntate Unde dicit noster. Qui enim dedit nobis filium suum redemptorem vt esset frater noster. quomodo non cum illo omnia nobis donabit ad Roma. viij. Item ex potentia Unde dicit. qui es in celis id est in domo tua specialiter. quia ibi magis in opere relucet dei potentia. scientia. et bonitas. Quidam enim aliquando sciunt et volunt benefacere amicis suis. sed nequeunt. quia extra terram et bona sua sunt. sed non erit. quasi diceret. de te ita pater. quia in domo tua es. in celis In celis scz vbi est omnium bonorum abundantia. Festinemus ergo nunc illuc ire vbi est pater noster. patria nostra patrimonium hereditatis nostre. Ubi enim est corpus. illuc congregantur et aquile. Cum igitur dñe deus noster possis scias et velis nos exaudire et scire posse et velle compleant omnem actum confidimus de tua misericordia quod nostras honestas petitiones exaudias. Petimus ergo et dicimus Sanctificetur nomen tuum.

Petitiones autem sunt septem que sic ordinantur. Due sunt partes iusticie scz facere bonum et declinare a malo. Primo petitur vt deus det nobis gratiam in faciendi bonum et hoc in quattuor primis petitionibus. Secundo quod det nobis gratiam vitandi malum in tribus vltimis petitionibus ibi. Et dimitte nobis &c ¶ Bonorum autem quedam sunt spiritualia que pertinent ad animam. et hec primo petuntur. Quoddam autem est temporale quod pertinet ad sustentationem corporis et hoc petitur secundo ibi Panem nostrum Et patet ordo ex verbo domini dicentis. Primum querite regnum dei et iusticiam eius et hec omnia adijcientur vobis Bona autem que pertinent ad animam sunt tria. bonum autem quoddam pertinet ad futuram vitam vt gloria et istud primo petitur cum dicitur Sanctificetur nomen tuum. Duo autem alia pertinent ad animam in presenti scz perseuerantia in bono et gratia. et ista petuntur secundo cum dicitur Adueniat &c. Petitur ergo primum bonum glorie quod ad animam pertinet in futuro Cum dicitur. Sanctificetur nomen tuum id est in nobis clarificetur. vt te videamus facie ad faciem quod in futuro implebitur Vel sanctificetur nomen tuum. in nobis id est firmetur quod non possimus amittere scz quod simus filij tui per gloriam in futuro quod solum per peccatum amittitur sed in futuro beati non peccabunt nec peccare poterunt. Et hec est petitio contra superbos quia tales dei veritatem et claritatem videre

non possunt. quia tumor mētis est obstaculum veritatis. ¶ Deinde petitur bonum pseuerācie cum dr. Adueniat regnū tuum finaliter scz. illud regnum militantis ecclesie veniat ad regnum triumphātis. quasi dicat. da nobis gratiam vt possimus pseuerare in bono. ita vt perueniamus ad regnum tuū eternum. Qui autez sic petit. salutem hominū postulat. qd est contra inuidos q̄ de malo proximi gaudent. ⁊ de bono dolent. ¶ Tercio petitur bonum grē. Posset eñ dici In quo petis pseuerantiam. respondet in caritate ⁊ gratia. Unde dr Fiat voluntas tua sicut in celo ⁊ in terra id est da nobis grām vt nos qui habitamus in terra ita faciamus voluntatē tuam sicut ciues celestes Uel sicut voluntas tua fit in celo id est a viris sanctis. ita fiat in terra id est a peccatoribus. ¶ Hec petitō est contra iracundos ⁊ indignos. qui nolunt maioribus obedire sed sine iugo dn̄atōnis esse volunt. Sic iam habemus tres petitōes que pertinēt ad bonum anime qbus tria vicia opponūt scz superbia p quā homo perdit deum Inuidia per quā homo perdit ꝓximū Ira perquā homo pdit seipsum. qz impedit ira animum ne possit discernere verum. ¶ Quarto docet nos christus petere bonum temporale quod pertinet ad sustentatōem corporis cum dr Panem nostrum ⁊c̄. Et dic̄ panem qd est contra delicatos. qui non sunt contēti cibo cōmuni. Panis enim cibus cōmunis hoīm est. Nostrum id est ꝓ nobis factum. nō alienum. quod est ꝯtra auaros vel contra illos q̄ de rapina vel vsura comedunt ⁊ viuunt. Quotidianum dic̄. cōtra gulosos qz tales non panem quotidianum. sed multorum dierum comedunt. Da nobis. dicit contra hereticos q̄ ista temporalia non a deo credunt dari sed a dyabolo. Hodie addit vt doceamur de crastino non esse soliciti. Matheus aūt in euangelio suo ponit supersubstancialē Et possunt esse due partes Et est sensus. Da nobis hodie id est in presenti tempe Panem nostrum id est christum q̄ est panis fidelium. Da. dico super panem id ē preter panem substantialem id est necessarium ad sustentationem. Quasi dicat da nobis vtrumqz panem anime ⁊ corpis. Lucas autem posuit quotidianū qui tantum de viatico exponitur. Et intelligitur per panem quidquid est corpori necessarium Idem videtur peti Prouer. xxx. Diuicias inquit ⁊ paupertatē ne dederis mihi. sed tantum victui meo tribue necessaria. Hec petitio est contra recidiuantes qui produnt dominū suum comedentes eius panem. Et ipso derelicto adherent inimico domini sui. Et si intelligat̃ de pane sacramentali cuius vsus quotidianus proficit homini. in pane intelligūtur omnia alia sacramenta. Si autem intelligat̃ de pane corpali. per panem intelliguntur omnia sufficiētia victus sicut dic̄ beatus Augustin⁹ ad ꝓbā. Quia ⁊ eucaristia est precipuum sacramentum Et panis cibus precipu⁹. ¶ Et dimitte. Hic secundo docet nos christus petere ea que ꝑtinēt ad alteram partē iusticie scz declinare a malo. Est aūt triplex malum scz. preteritum presens ⁊ futurum Et ideo ter in missa dr Agnus dei qui tollis peccata mundi miserere nobis Tollis. vt dic̄ Augustin⁹ dimittendo facta. adiuuando ne fiant. ducendo ad vitam vbi fieri non possunt Et amotio istius triplicis mali petitur hic. Malum preteritū est malū culpe Maluz futurū est malum tentatōis que inclinat ad culpam. ⁊ est via in ipsam. Malum pͤsens est malū pene. Per hoc ꝙ petimus a nobis amoueri malum preterite culpe. ostendim⁹ ꝙ sumus peccatores. Per malum autem future tentatōis indicam⁹ ꝙ sumus infirmi. non valentes per nos resistere. Per malū vero pͤsentis pene innuimus ꝙ sumus miseri. Sed ds est clemēs ⁊ misericors ad dimittendū. potens ad auxiliandum. ⁊ copiosus ad beatificādū Petitur ergo primo vt a nobis amoueat̃

cur malum culpe preterite cum d. Dimitte nobis debita nostra id est peccata nostra. propter que sumus debitores pene. Nam qui aliquem offendit ei debitor efficitur Et sm Chrisostomu Qualis pcessit offensio talis debet sequi reconciliatio. Qui autem debitum istud no soluerit. in futuro illud soluere non poterit. Quia vt dic pheta Mutuabitur peccator et no soluet. Et dicit figanter. Debita nostra. quia culpa non est a deo actore. sed a voluntate nostra praua. Et potest intelligi de tribus debitis siue offensis vel peccatis que petimus nobis dimitti Nam peccauimus in deum. in primu et in nosipos Iuxta illud ppheticu Peccauimus cum patribus nostris. in deu. iniuste egim. in primu. iniqtatem fecim quantu ad nos ipsos ¶ Sicut et nos dimittimus id est dimittere debebem. Debitorib nostris qui nos offenderunt et satisfacere debent Hec petitio est ptra indulgere nolentes. Sed vt talib q Ecc. xxviij. d homo homini seruat ira. et a deo querit medela Scdo petitur amotio future tentationis cum dicit. Et ne nos inducas in tentationem id est ne nos a tentatione vinci permittas Et sm Chris. Non oramus ne temtemur. sed vt in tentatione non inducamur Tentatio em ratione vtilitatis et victorie que peruenit inde bona est. vnd Iacobus Omne gaudiu existimate fratres cu in tentatones varias incideritis. Hec petitio est contra illos q se tentationi exponunt vt qui cum mulierib in locis priuatis volunt loqui et ludere. etiam si sibi attineant q dicit. Poeta Cognate poterit nomine culpa tegi. ¶ Tercio petitur remotio mali psentis pene. que nobis humilitatis causa est Iob. vj. Sagitte domini in me sunt. quaru indignatio ebibit spiritu meum id est spirituositate. Hec petitio est ptra querentes in hoc mudo felicitatem quia non potest pura leticia hic esse vn Boeci. Qua multis amaritudinibus huane felicitatis dulcedo respersa est.

Sed potest queri: An ille qui non habet peccatum aliquod peccet. dicendo pater noster. quia confitetur debita se habere que non habet. ¶ Ad hoc dico q hoc no potest alicui esse certum q omnino a peccato saltem veniali. vel quantu ad aliquem reatum immunis sit. Si tamen p reuelationem sciat. non peccat dicens in psona ecclesie. Item queritur de illo qui debita non dimittit an peccet dicendo pater noster. Dico q in psona ecclesie dicese dimittere peccata. Unde non peccat hoc dicendo. sed remissione non cosequitur nisi dimittat. Uel si in persona sua hoc dicat. non dicit quantum ad illud quod agit. sz quantu ad id qd optat puenire. Ultimo ponitur Conclusio Amen. Quia vere et iuste sunt petitiones ibi posite vel proposite. exaudire nos digneris etc.

¶ Ex quo quilibet subdyacon et supra tenet ex pstitutione ecclesie quotidie legere septem horas canonicas videlicet. matutinas. primas. tercias. sextas. nonas. vesperas. et cpletorium ob reuerenciam passionis christi qui in matutinis fuit captus In prima ductus ad pylatu. In tercia flagellatus In sexta condemnatus In nona mortuus. In vesperis pforatus In cpletorio sepultus. Dicedum est aliquid de horis.

De institutione horarum.

Ubi primo est sciendu q ex quo seculares layci sic sedulo dediti sunt secularibus negocijs q diuinis intendere nequeunt Ideo ab ipsis dati sunt redditus ecclesie ministris vt in septeno officio vices eoru suppleant. Obmittuntur aute sic determinate iste hore ab ecclesia sm formam pscriptam. Aliqn ex necessitate visus Uel propter infirmitatem vel ppter paupertatem libror Et si tunc suppletur p equalens puta p psalmos vel p oratione dnicam presumitur q no peccet mortaliter Quauis aute dicens verba sine attentione ex sua

desidia peccet p negligenciã non tamen peccat mortaliter. Si quis etiam diuinũ officium cum aliis dicens. nõ omnia verba dicat sed quedam ipm euadunt nõ oportet ipm resumendo a capite disturbare officium diuinum sed contentus potest esse si ab alio dictum audiuit. Insup si quis officiãdo in choro cum aliis ex necessitate aliqua intermisit puta psalmũ vel lectionem vel aliud simile & nõ potest obmissũ supplere nisi vocem subtrahat adiutorio chori in cantando melius est cancillũ pertransire q̃z officium chori diminuere eo q ecclesia determinatũ nũerũ psalmorũ lectionũ & similiũ non precepit sed in his etiã varia est diuersorũ ꝯsuetudo. Tamẽ qui tenetur ad horas canonicas si ex industria aliqua obmittit sine necessitate infirmitatis vel alicuius talium nec aliud in recompensatõnem facit vel facere ꝓponit peccat mortaliter iniuriam inferendo ꝓximo cui ꝓ temporalib9 nõ refundit spũalia. Presertim cũ ad hoc ex p̃cepto ecclesie teneatur qd̃ quãto pluries sic obmittit tanto grauius peccat. Sed non credo tot esse peccata quot sunt hore obmisse q2 totũ diuinũ officium vni9 diei est vnũ totũ integrum ex suis ptibus Et ideo p̃cepto vno p̃cipitur. Et transgressor nõ transgreditur nisi vnum preceptũ. & hoc tanto amplius quãto plures eius ptes obmittit. Bene tamen ꝯcedo q pluribus vicibus obmissio huius officii plura faciat peccata mortalia q2 hoc totũ integrale p̃cipitur quotidie adimpleri. Dicim9 aũt Si ex industria obmittit q2 si obliuione obmittit non peccat mortaliter excusante eũ ignorantia. Immo si ista obliuio causat ex legittima occũpatõne credo nullũ esse peccatũ Tamẽ si reuocat hanc negligentiã ad memoriã tenetur supplere obmissum. Vel idẽ dicendo qd̃ obmisit vel aliud equiualens qd̃ etiam qdam dicũt esse melius q̃z illud dicere qd̃ obmisit q̃a hoc vt frequẽter locum non habet. Sed ego credo oppositum q2 verba ista referunt ad tẽp9 ꝯgrũum illi hore sicut qui dicunt Matutinas cũ die dicunt himnos nocturnos scz nocte surgentes & Ecce iam noctis & qui in ꝓfunda nocte dicunt ꝯpletorium dicunt himnũ. Te lucis ante terminũ Vñ credo q quanto ꝓpinquius accedimus ad restaurationẽ eiusdem quod ꝯditum est tanq̃z melius est. Vñ etiã non tenet quis singulis horis diei dicere singulas horas sed sacerdoti pmittitur q de mane dicat singulas horas vsq3 ad vesperã inclusiue vt patet extra de celebratione misse capitulo p̃sbiterũ. Item cleric9 beneficiat9 dum tamen adult9 sit siue sit in scolis siue in pegrinatõne siue alias & habet sacramentũ ordinis etiã non beneficiatus tenet ad horas canonicas. Et peccat mortaliter obmittẽdo quia in hoc nõ potest episcopus dispensare ad in aliud ꝯmutare. Nec etiam abbas cum monacho suo vt horas suas non dicat propter scolas vel viationẽ potest dispensare. De matutinis vero que in sero dicuntur si hoc fit ꝓpter necessitatem licitarũ vel honestarũ occupationũ nullum est peccatũ. Si aũt fit ꝓpter hoc vt diutius vel quieci9 dormiat non est sine peccato Item qui legit missam matutinis non dum dictis peccat mortaliter. Qui autem celebrat ante q̃z dicat primã non peccat mortaliter nisi sit cõtra ꝯsuetudinem loci. Aut ꝯtra statutum Sinodale vel ꝓuinciale. Qui aũt ex negligentia pretermissa p̃ma dic tercia am caute suppleat qd̃ omissum est & agat penitentiã de negligencia Et sic terminat materia horarum & orationũ.

Capitulum vicesimũtерciũ De octo beatitudinibus.

In prehabitis aliquid diximus de horis & orationibus hic enumeremus f̃m sanctum Matheum euangelistã Octo beatitudines quas ipsa veritas christus discipulis suis exposuit dicens. Beati paupes spũ

quoniā ipsoꝝ est regnū celoꝝ. Intellige
qui volūtarie paupes sunt ꝓpter xp̄m
Scd̄a. Beati mites qm̄ ipsi possidebunt
terram. Mitis est iste q̇ patiens est in ad
uersis ꝓpter christū non reddens malū
ꝓ malo sicut christus. q̇ cum maledicere
tur nō maledicebat. Et tales possidebūt
nō hanc terrā corpoream quam videm⁹
⁊ pedibus calcamus que ꝓducit spinas
⁊ tribulos sed possidebunt illam terrā de
qua scribitur in psalmo. Credo videre bo
na dn̄i in terra viuentiū. ¶ Tercio beati
qui lugent intellige ꝙ lugere amissionem
rerum tempaliū vel amicoꝝ non facit be
atum sed lugere peccata ⁊ tales ridebūt
leticia perpetua ¶ Quarto beati qui esu
riunt ⁊ siciunt iusticiam hoc est ip̄m chri
stum de quo scribit̄ in psalmo. Saciabor
cum apparuerit gloria tua. Nō debes sitire
potum corpalem sed ordina vt veraciter
possis dicere. Sitiuit anima mea ad deū
fontem viuū ¶ Quinta beati misericor-
des. Ubi nota ꝙ primo miseraris anime
tue declinando a malo. ⁊ bonū faciendo
vt sic placeas deo. Deinde miserearis pro
ximo tuo pacienti necessitatem inquantuȝ
potes auxilio consilio ⁊ fauore vt finali-
ter misericordiam de omnibus peccatis
tuis consequaris ¶ Sexta beati mūdo
corde. Mundū cor est qd̄ simplex est ⁊ re-
ctum est ⁊ nulla malicia fedatū ⁊ tales vi
debunt deū sicuti est. ¶ Septima beati
pacifici Ubi est aduertendum ꝙ qn̄qȝ fu
res ⁊ mali homines pacē habēt inter se
ad hoc vt facilius optineāt qd̄ querūt ⁊
qd̄ furant̄. Uel qd̄ male faciunt occultāt
sed tales non dicūtur veri pacifici q̄r scri
bitur ꝙ iusticia ⁊ pax osculate sunt Unde
q̇ deum nō offendit. proximū non damnifi
cat. peccatū vitat hic fili⁹ dei vocabitur.
¶ Octaua ⁊ vltima Beati qui psecutōeȝ
paciunt̄ ꝓpter iusticiā Multi sunt qui p
secutionem paciunt̄ sed non ꝓpter insti-
ciam sicut fures q̇ suspendiū paciunt̄ ⁊ la
trones q̇ decapitant̄ vel rotant̄ Et multi
alij ꝓpter delicta sua psequunt̄ hic vel in
futuro quia digna factis recipiūnt ⁊ ta-
les non sunt beati. Sed illi qui persecutio
nem paciūtur ꝓpter xp̄m quoniam ipso-
rum est regnum celorum. Unde habens
istas beatitudines deum in p̄senti ⁊ in fu
turo ppetualiter obtinebit.

Capitulum. xxiiij de septem
donis spūssancti.

Modo aliquid
grosso modo Dicendū est de
donis spūssancti que dinūerat ysaias ꝓ
pheta Et sunt septem numero scȝ Sapīa
Intellect⁹ Cōsilium Fortitudo Sciencia
Pietas ⁊ Timor ¶ Ubi est sciendum ꝙ
si non vna virtus dictarū alteri suffrage-
tur tunc singule destituunt̄ omnino Mi
nor quippe est sapīa si careat intellectu.
Item vile est consilium cui robur fortitu
dinis deest. quia quod tractando inuenit
viribus vsqȝ ad pfectionem operis nō p
ducat. Ualde inutilis est intellectus si ex
sapiencia nō subsistat quia cum altiora si
ne sapiencie pondere penetrat. sua illū de
bilitas grauius ruituꝝ leuat. Ualde forti
tudo destruit̄ nisi per ꝯsilium fulciatur q̄r
quo plus se posse cōspicit esse virtus sine
ratōnis moderamine deteri⁹ in preceps
ruit. Nulla est scīa si vtilitatem pietatis
nō habȝ q̄r dum bona cogitata exequi ne
gligit sese ad iudiciū arcius stringit. Ual
de inutilis est pietas si sciencie discretiōe
caret quia dum nulla hanc sciencia illumi
nat quomodo misereatur ignorat Timor
etiam nisi ipse has virtutes habuerit ad
nullum opus ꝓculdubio bone actionis
surgit quia dum ad cuncta trepidat ipsa
sua formidine ab eis omnibus torpens
vacat.

Capitulum. xxv. de virtutibus
theologicis ⁊ Cardinalibus

De virtutibus
hic valde breuiter ꝓponam⁹
Et est ꝯsiderandū s̄m Arestotilē Uirtus
est que bonū facit habētem ⁊ opus eius

reddit bonum. Distinguitur autez sic vir
tus ꝙ virtutum. Alie vocantur theolo-
gice Alie cardinales Et alie intellectua-
les. Theologice descēdūt a theos quod
est deus ⁊ logos quod est sermo. Et inde
dicuntur theologice virtutes id est virtu
tes diuine versantur eīm solum circa deuz
ipsum quoqz habēt pro obiecto. Et tres
sunt numero scz. Fides. Spes. ⁊ Caritas
Fides quia credis deū esse trinum ⁊ vnū
deum ⁊ hominem de virgine natum pas
sum ⁊ immortalē quem nunqꝫ vidisti. Et
spes Speras eīm te in vita presenti ꝑ auxi
lium gratie diuine bonis operibus ꝓme
reri vt exiens ab ergasculo corporis reci-
piaris in eterna tabernacula ⁊ qꝺ credis
perfecte tunc videas intelligas ⁊ cogno
scas. Non tamē qꝺ speras adhuc habes
sed in futuro per bona opera videbis
Tercia virtus est caritas que nobilior ⁊
melior ⁊ maior est inter omnes virtu-
tes cum sit forma virtutum. Et si omnia
habueris sicut dicit Apostolus. Si cari-
tatem non habes nihil es. Fides eīm sic
premissū ē. est de nō visis. Spes est de nō
habitis. Sed caritas est de eo qꝺ iam ha
bes Quod eīm amo est quodāmodo ī me
⁊ per affectum ⁊ ꝑ desiderium quem ha-
beo ad rem amatam trahor ad hoc qꝺ si
bi vnior intantū ꝙ semꝑ in corde meo vi-
uit etiam si res esset mortua Si eīm Hutā
ꝑfecte diligerem ⁊ ipsa moreretur. Ad
huc tamē ꝓpter ꝑfectam vnionem prece
dentem viueret species sua in corde meo.
Cardinales autem virtutes sunt huma-
ne sicut theologice sunt diuine. Et idō di
cuntur cardinales quia sicut in cardine v̄
titur hostium ita ꝯuictus human⁹ scōm
istas v̄tutes dirigitur ⁊ ratōnabiliter or
dinatur Sunt aūt q̄ttuor numero scz Pru
dencia Justicia Fortitudo ⁊ Temꝑancia
Ex q̄bus p̄me due ꝑfectiores sunt duab⁹
posteriorib⁹. Quia fortitudo ⁊ tēꝑancia
solum remouent istud qꝺ posset ꝓhiberi
scz actus prudēcie ⁊ iusticie verbi gratia
Justicia dicit mihi ꝙ debeam subire mor
tem potius q̄z declinare a iusticia. Sed ti
mor mundanus ꝯsulit mihi ꝓpter fragi-
litatem humane nature lesiones corꝑis
fugere ⁊ signanter mortē. Et aliquantulū
ꝓ ꝯseruatōne subiecti a tramite iusticie
declinare. Sed virtus fortitudinis dicit
mihi difficilia viriliter scōm rationem ag
gredi ⁊ ꝓ iusticia vsqz ad mortem certa-
re. Et similiter inuenim⁹ de tꝑancia Nam
tꝑantia retrahit nos ab his que contra
rōnem appetitū alliciūt Sicut fortitudo
impellit ad ea sustinenda ⁊ aggrediendo
ꝓpter que hō resurgit ad bonū rōnis. Et
sic ex q̄ttuor v̄tutibus cardinalibus prin
cipaliter regunt̄ actus humani. Omnes
aūt alie virtutes pollitice reducuntur ad
istas q̄ttuor v̄tutes cardinales. ¶ Virtu
tes aūt intellectuales quedam sunt sicut
Sapientia Intellectus ⁊ cetere. Sed de
istis nō volo loqui quia subtilis indaga-
tōnis sunt. Et eas non tenet̄ scire simplex
sacerdos Est aūt hec differentia inter vir
tutes cardinales ⁊ theologicas. Quia
virtutes theologice habentur per infusi-
onem. Cardinales vero habent̄ ꝑ adq̄siti
onem. Item theologice mouent ad ope
randū ex rōnibus sumptis a iure diuino.
Sꝫ cardinales a iure naturali. Item the
ologice attendunt quantū ad actus inte
riores. Item in theologicis sic est ꝙ ha-
bitus generāt actus. Sed in cardinalib⁹
est econuerso quia ibi actus generant ha
bitus ſm ꝙ dicit phūs Quales inq̄z sunt
actus tales sunt ⁊ habitus.

Capitulū. xxvj. de peccato mor-
tali originali ⁊ veniali

Q Voniaz circa
iudiciū peccatoꝝ sepissime er-
ror incidit Ideo vtile iudicaui aliqua āne
ctere breuiter ꝺ iudicijs pctōꝝ ¶ Et pri
mo de peccato in se ostendendo quid sit
peccatum originale. Scōo quid sit pctīm
mortale. Tercio quid sit peccatū veniale
¶ Est autem peccatuz originale taliter
ꝯsiderandū ꝙ licet anima nō sit traducta

ex semine adam sicut corpus originatur ab eo tñ originalis culpa ab aīa ade transit ad aīas posteroꝝ mediante carne per ꝯcupiscentiā generatam. Ita ꝙ sicut ab aīa peccante infecta fuit caro ade ⁊ prona effecta ad libidinē. Ita seminata secū trahens infectionē viciat animā. Ex quo patz ꝙ peccatū originale ⁊ est in corpore ⁊ est in anima Sed est in carne materialiẗ ⁊ originaliter in subiecto In anima vero formaliter ⁊ tanq̄z in subiecto. Sola eñ anima est susceptibilis virtutis ⁊ vicij. Et tñ ex ꝯpunctōe ipsiꝰ ad corpꝰ corruptum trahit viciū originalis culpe. Sicut qñ cadit quis in lutum fedatur ⁊ maculatur. Talis autē infectio anime non tantū est pena sed etiam est culpa. Ipsa v̄o culpa que macula est deletur in baptismo. Pena aūt id est pronitas peccandi remanet post baptismū Culpa autē originalis peccati trāsfundiẗ nō a deo nec a natura ꝯdita sz a vicio primi hominis ꝑpetrato Sicut eñ ꝯditus fuit p̄mꝰ homo vt ꝯditori suo obediret ⁊ aīa sua p̄esset corpi ⁊ corpus subessz anime. Et q̄zdiu adam ī tali statu ꝑstitisset immortalis fuisset ⁊ talem naturam ad posteros suos transmisisset. Sed ex quo deo inobediens fuit ⁊ ex ꝯcupiscentia peccauit caro eius infecta fuit ⁊ sibi rebellis factus passibilis ⁊ mortalis. Et istas ꝓp̄etates misit ad omnes posteros suos. Ita vniuersaliter ꝙ christo solo excepto ⁊ sua matre benedicta nunq̄z aliquis homo ꝯceptus fuit sine peccato originali. Et merito quia non ex virili semine sz mistico spiramine v̄bū dei factū est caro De virgine vero gloriosa Maria teneẗ a doctoribꝰ ꝙ in instanti ꝯceptōnis sanctificata fuerit. Et plures tenēt ⁊ bene ꝙ priusq̄z ꝯcipetur sanctificaretur. Nec mirandū est quare baptismꝰ patris non tollat pctm̄ originale in filio qꝛ videmꝰ ꝙ iudeus circumcisus generat filium cum preputio. Et granum nudum seminatū ꝓcreat granū cum palea Et hec est ratō. qꝛ homo generat filium nō scd̄m ꝙ creatꝰ est in mente sz scd̄m ꝙ corruptus est in carne ⁊ non scd̄m ꝙ spūalis sed scd̄m ꝙ carnalis. Et sic debes imaginari de peccato originali qualiter traducaẗ in posteros ⁊ quomō maculat animā ⁊ corpus sz curatur ꝑ baptismū Et vulgariter vocatur Erbsund.

Quid sit peccatū mortale

Peccatuz vero mortale est qd̄ occidit animā spūaliter ⁊ exn̄s in tali sine ꝯtritōne eternaliter est ꝯdēnatꝰ ⁊ circa eū nulla est redemptio Enūeranẗ antem peccata mortalia ab apostolo Paulo ad Romanos sic ydolatria viciū ꝯtra naturā Iniq̄tas Malicia Fornicatio Auaricia Nequicia Inuidia Homicidiū Contentio Dolus Malignitas Vsuratio Detractio Cōtumacia Supbia Elacio Inuentio maloꝝ Inobedientia Insipiēcia Incōpositio ⁊ qui sunt sine misicordia. Et de omnibus his subiūgit apostolꝰ. ꝙ qui talia agūnt digni sunt morte scz eterna. ¶ Et nota ꝙ peccata mortalia sunt oīes transgressiones decalogi Item diẗ Paulꝰ in ep̄la ad Gall. Manifesta aūt sunt opa carnis que sunt. fornicatio. īmundicia. impudicicia. auaricia. que est ydolorum seruitus Luxuria. veneficia. inimicicie. ꝯtentiones emulationes. ire. rixe. dissentōes. secte. inuidie. homicidia. Ebrietas ꝯmessatōnes ⁊ his similia que p̄dico sicut p̄dixi quoniam q̄ talia agunt regnū dei nō ꝯsequūtur enumerat etiam Augꝰ multa peccata mortalia Sacrilegiū Adulteriū Falsuz testimonium Furtum Rapinam ⁊ si longo tempe teneatur iracundia ⁊ ebrietas si assidua sit in eodem nūmero ꝯputatur Quicunqz ergo aliqd̄ peccatū de istis in se dominari ꝑmiserit nisi digne penituerit igne eterno cruciabiẗ Tamen de peccato mortali inferius expedicius aliquid dicemꝰ.

Hiẗ annūmeranẗ quedam peccata venialia.

Sunt aūt peccata venialia multa ⁊ q̄si inenarrabilia. Et quamuis sint nota plꝰibus tamē aliqua narrare curauimꝰ ⁊ hoc ꝑm Augm. Quotiēscunq3 aliquis in cibo vel in potu plus accipit q̄3 necesse est ad minuta peccata nouerit ꝑtinere. Quotiens plus loq̄tur q̄3 debet. Vel plus tacet q̄3 expedit. Quotiēs pauperē importune petentem exasperat. Quotiens cum sanus sit alijs ieiunātibꝰ prandere voluerit Aut somno deditꝰ tardus ad ecclesiam surgit Quotiēs excepto filioꝝ desiderio vxorē suam ꝯgnoscit Quotiens in carcere positos tardius liberat. Infirmos tardius visitat. Discordes non concordauit. Si amplius planditus fuerit aliquē q̄3 opꝫ Si paupibus esurientibus nimium deliciosa vel sumptuosa sibi ꝯuiuia preparauit Si in ecclesia vel extra fabulis ociosis de quibus in die iudicij ratio reddenda est se occupauerit. Si iocantes incaute iurauerimus Cū aliq̄3 necessitatem implere non valemus vtiq3 ꝑiuramus. Item peccamus venialiter adulando maiori vel minori persone ⁊ maledicendo De istis aūt minutis infra aliquid luculenciꝰ dicemꝰ.

Capitulum. xxvij. de distinctione vicioꝝ

Est autē peccatorum diuisio multiplex scd̄m diuersos respectus. Sed ꝓ pn̄ti facultate dicemꝰ ꝙ scd̄m actū hoīs appetentis peccatū diuidunt peccata in septē vicia capitalia que ꝯtinentur in hoc versu. Lux Gustus Aua tristis furit inuidet ambit. Lux glosa id est luxuria. Gustus id est gula. Aua id est auaricia Tristis id est accidia Furit id est ira Inuidet id est inuidia Ambit id est inanis gloria: ¶ Dicuntur autem ideo vicia capitalia ex quo alia vicia ex eis oriuntur scd̄m rationem cause finalis inquantum scilicet habent finem multū appetibilem Vt aūt scias quomō de istis vicijs capitalibus oriantur ꝯsideranda est ꝓpagatio. De inani enim gloria oriūtur inobediēcia. ypochrisis discordia ⁊ quedam alia De ira aūt pullulant rixe clamores ⁊ alia. De tristicia ꝓcedunt malicia rancor desperatio. torpor erga precepta. vagacio mētis circa illicita. De auaricia nascuntur ꝓdicio fraus fallacia ꝑiurium ⁊c̄. De ventris ingluuie hoc est gula ꝓpagantur inepta leticia multiloquium ebitudo sensuum circa ꝑtem intellectiuam hoc est ain stumpfer sin an der vernunfft. De luxuria generātur cecitas mentis inconstancia amor sui odiū dei. Ex quo aūt q̄dam modicam vel nullam differenciam ponūt inter supbiam ⁊ inanem gloriā dicentes ꝙ supbia debeat poni vicium capitale eque sicut inanis gloria ¶ Est sciendum ꝙ supbia dupliciter potest ꝯsiderari Vno modo scd̄m se ꝓut est quoddā speciale peccatū Alio mō scd̄m ꝙ habet quādam vilem influēciam in omnia peccata Vicia aūt capitalia ponūtur esse queda3 spēalia peccata ex q̄bus multa peccatoꝝ genera oriūtur Et ideo q̄dam ꝯsiderātes supbiam scd̄m ꝙ est speciale peccatū cōnumerauerunt eam alijs vicijs capitalibus Gregoriꝰ vō ꝯsiderans vilem eiꝰ influenciam q̄m habet ad omnia alia vicia vt dictū est nō ꝯnumerauit eam alijs vicijs capitalibꝰ. Sed esse reginā omnium vicioꝝ ⁊ matrē. vn̄ Gregoriꝰ dicit. Ipsa vicioꝝ regina supbia est. Cum deuictum cor plene cepit mox istud septem capitalibus vicijs q̄busdam quasi de septem suis ducibus deuastandum trahit ex quibus vicioꝝ multitudines oriūtur Item superbia in ordine excellēciam appetit. Sed inanis gloria appetit excellencie manifestationem. Quamuis autem inuidia que est vicium capitale oriatur ex supbia non tamē seq̄tur ꝙ supbia sit viciū capitale sed ꝙ sit aliq̄d ꝑncipalius capitalibꝰ vicijs cum superbia sit radix totius mali ⁊ de superbia velut ex radice septem vicia capitalia

⁊ multa alia oriantur mala. Et ista sufficiant ꝑ declaratiōe septē vicioꝝ capitaliū

Capitulum. xxviij. quando capitalia sint mortalia.

QWando autē vicia capitalia sint pctā mortalia vel venialia hic est vidēdūm. Dicunt eñ doctores ꝙ pctm̄ mortale est qd̓ tollit vitam spūalem que est ꝑ caritatē scd̓m quā deus inhabitat nos. Unde istud pctm̄ a suo genere est mortale qd̓ de se scd̓m ꝓpriam rationē ꝯtrariatur caritati. Huiusmodi autem sunt accidia ⁊ inuidia. Nam ꝓprius effectus caritatis est gaudium de deo ⁊ de bono ꝓximi. Sed accidia est tristicia de bono spirituali inquantum est bonum diuinum Inuidia autē tristatur de bonis ꝓximi Und̓ inuidia ⁊ accidia sunt peccata mortalia ſm genera sua. Similiter auaricia scd̓m ꝙ opponitur iusticie ex genere suo est peccatum mortale Similiter de luxuria Sed ꝯsiderandū est de omnibus peccatis que sunt scd̓m genus suūm peccata mortalia ꝙ non sunt peccata mortalia nisi quādo suam ꝑfectionem ꝯsequuntur Est eñ consumatio peccati in conseusu rationis. Loquimur enim nunc de pctō humano qd̓ in actu humano ꝯsistit cuiꝰ principiū est ratio. Unde si sit incboatio peccati in sola sensualitate ⁊ non ꝯtingat vsq̄ʒ ad cōsensum rōnis ꝓpter impꝑfectionē actus Sicut qñ aliquis mouetur ad peccādum indeliberate ⁊ non ex rōne tunc est peccatum veniale Sicut in genere adulterij cōcupiscentia que consistit in sola sensualitate est peccatum veniale. Sʒ si ꝑuenitur vsq̄ʒ ad ꝯsensum rōnis erit peccatū mortale Similiter motus accidie ⁊ p̄mi motus ꝯcupiscencie ⁊ primi motus ire in genere homicidij ⁊ primi motus inuidie si remanent in sola sensualitate peccata venialia sunt ꝓpter impugnantiam carnis ad spiritum. Si autem caro omnino p̄ualet spiritui ⁊ ratio succūbit vsq̄ʒ ad delectationem boni diuini tunc omnino erūt peccata mortalia Idem aduertas de peccato gule. Si eñ homo delectationi gule inheret tanq̄ʒ fini ꝓpter quem deum ꝯtemnit paratus scʒ agere cōtra precepta dei vt in cibo ⁊ potu delectationes assequatur erit peccatum mortale. Si autē ꝯcupiscit delectationes ciboꝝ non tamē ita ꝙ ꝓpter hoc aliquid facerʒ ꝯtra legē dei est pctm̄ veniale. Et sic imaginandum est de omnibꝰ peccatis q̄ si ꝑtingunt ad ꝑfectam rationem ⁊ ad ꝑfectionē actus ⁊ sunt de genere mortalium pctōꝝ erunt etiā pctā mortalia Si aūt remanent in sola sensualitate ⁊ nō ꝑueniunt ad ꝑfectionem actus erūt venialia Quia dupliciter ꝯtingit hoīes peccare Uno mō sic ꝙ totaliter intentio ⁊ volūtas mentis abrumpatur ab ordine ad deū q̄ est vltimꝰ finis bonoꝝ ⁊ hoc d̓r peccatum mortale. Alio modo peccatur sic ꝙ manente ordine humane mentis ad vltimum finem impedimētum aliquod offeratur per quod retardatur ne libere tendat in finem quod est ipse deus ⁊ hoc dicitur peccatum veniale. Actus autem venialis peccati idem in numero nullo modo potest fieri peccatū mortale. Sed idem in specie bene potest dūm pctm̄ qd̓ in se est veniale si postca accedit ꝯsensus ⁊ ꝯplacentia p̄t fieri mortale Sic etiā assuefactio iurandi facit ꝑiurium Item multa pctā venialia dant occasionē labendi in mortale ⁊ sic tunc veniale pōt fieri mortale. idem in spē sed nō in numero. Iste aūt differencie bñ inspiciantur vt sufficiant ꝑ mortalibus ⁊ venialibus peccatis Alias eñ breuis differencia difficulter tradi potest

Capitulum. xxix. d̓ peccatis ⁊ eorum remissionibus

IN superioribus diximus d̓ peccatis originalibꝰ mortalibus et venialibus et de septem vicijs capitalibus. Nunc vero de remissionibꝰ

Capitulum

eorundem est agendum Per baptismum
enī vel fluminis .i. aque vel flāminis id est
pnie vl' sanguinis id est martirij remittū
tur omnia pctā. Et nulla ꝯtritio requirit
ꝺ peccato originali. Sed in adulto displi
cencia si ꝯsiderat. Nec de pctis cōmissis
ātc baptismū exigit ꝯfessio vocalis que
fit sacerdoti tanq̄ꝫ vicario xpi. Sed suffi
cit mentalis que fit soli deo Venialia aūt
peccata remittūtur multiplicit. Aliqn̄ q̄
dem virtute sacramēti vt ꝑ penitenciā ꝑ
baptismū ꝑ eucaristiā ꝑ extremā vnctio-
nem ⁊ ꝑ relaxatōes que fiunt virtute cla
uiū ecclesie ⁊ ꝑ generalē ꝯfessionem. Ali
qn̄ quasi ꝑ modū meriti vt ꝑ martiriū ⁊ ꝑ
dimissionē iniuriaꝝ Conuersionem alioꝝ
pn̄iam flagelloꝝ. Episcopalē benedictio
onem ⁊ etiam ꝑ sacerdotalem benedictō
nem aquā benedictā ꝑ elemosinarum ero
gationem ⁊ ꝑ iciunium ꝑ orationē preci-
pue dn̄icam id ē Pater noster. Per gene-
ralē ꝯfessionē que quotidie fit in ecclesia
⁊ ꝑ deuotā pectoris tonsionē. Hoc intel
lige cū quis facit vel accipit ista vel eorū
aliqua cū deuotiōe. Et sic dicit Thomas
plura vel pauciora venialia remittūtur ꝑ
ista scd̄m ꝙ hoc maior vl' minor feruor ex
citat qui de pluribus aut paucioribꝰ im-
plicite ad minus ꝯtritionem contineat.
Unde non oportet ꝙ homini semꝑ pec-
cata venialia dimittant Nec etiā reqritur
ꝙ homo ꝯfitcatur venialia semꝑ sed suffi
cit sola displicētia id est aliqualis ꝯtritō
ꝑ accidens id est von geschicht) ꝙ enim
nescit discernere inter pctā mortalia ⁊ ve
nialia tunc rōne dubij tenet ꝯfiteri pecca
ta venialia. Similiter rōne statuti qn̄ hō
tenetur ꝯfiteri solum in āno nec habꝫ nisi
venialia Aut rōne ꝑiculi vt quādo venia
lis delectatio ad hoc perducta est ꝙ nisi
homo se ab ea auertat trahit in mortale.

Notabile de peccato mortali.

De peccato aūt mortali hō non pōt resurgere
nisi ꝑ grām ꝑ quā fit quedam amicicia in
ter deum ⁊ hominē Quia enī homo in vl
timum finem dirigitur hoc est in deum p̄
cipue ꝑ voluntatem. Et quia peccatum ē
auersio a deo ⁊ conuersio ad creaturā ne-
cessarium est vt ꝑ ꝯtrarium motum ho-
mo auertat se a creatura per voluntatem
⁊ ꝯuertat se ad deum. Voluntate autem
resurgit homo a peccato ⁊ recedit a crea
tura ⁊ ꝯuertit se ad creatorem dum ⁊ de
peccato penitet ⁊ futurū vitare ꝓponit.
Et ista duo summe sunt necessaria q: ali-
as homo nunq̄ꝫ resurgeret a pctō mor-
tali Sicut enī ꝯtrarius motus est quo ab
aliquo receditur motui quo ad istud ꝑue
nitur Ita oportꝫ ꝙ voluntas que inclina
ta fuit in peccatum ꝓpter appetitum ⁊
delectationem quā reperit circa res infe-
riores eis ꝯsenciēdo ꝯfirmet ī abomina
tione peccati per penas ⁊ opera penalia
verbi gratia. Descēdo renū volo reuerti
vnde veni reascendendo. descendere ⁊ re
ascendere sunt motus contrarij. Simili-
ter a ꝺo recessisti ⁊ ad peccatū te reuerti
sti. Uis resurgere a pctō dimittas pecca
tum ⁊ ad deum reuertaris Doleas ꝙ pec
casti ⁊ in futuro nunq̄ꝫ peccare ꝓponas
⁊ dolor de peccato scꝫ ꝯmisso tantus po
test esse ꝙ omnis pena que debebatur ꝓ
peccato ex toto dimittitur ⁊ indulgetur.
Ex quo autem pene sunt quedā medicine
Institutum est a sancta ecclesia ꝙ homo
volens resurgere a peccato mortali. Si
habere potest sacerdotem ꝯfessorē. Pri-
mo debet cōteri hoc est ruwen ⁊ postea
sacerdoti tāq̄ꝫ vicario christi sua delicta
cum deuotiōe ex toto ꝓut melius potest
ꝯfiteri ⁊ penā satisfactoriā que sibi ꝓ pec
catis infligitur a sacerdote cum humili-
ter suscipere ⁊ quāto cicius potest exple
re vel exoluere. Si vero sacerdotē cui cō-
fiteatur nullo modo habere potest tunc
sufficit cordis contritio Alias nullo mō.

Capitulū. xxx. De ꝯfessione.

Quia partes sacramēti pnīe sunt tres scȝ ɔtritō cordis. ɔfessio oris. ⁊ satisfactio operis. Et in pcedentibus diximus de ɔtritione cordis Ideo in pn̄ti dicam⁹ de ɔfessione oris. Est autem ɔfessio qua morb⁹ latens spe venie aperitur. Ad cuius intellectum clariorem est aduertendum ꝙ aliquando fit ɔfessio in corde que soli deo fit ɔgnita ⁊ ibi morb⁹ latens nō apitur spe venie. Est etiā tercia ɔfessio que fit sacerdot tā q̄ȝ vicario xp̄i. Et isti ɔfessioni ɔpetit pre missa diffinitio q2 pctm̄ qd̄ latet sacerdotem apitur sibi soli ⁊ spe venie que spes ē finis ɔfessionis Dicit aūt ɔfessio quasi simul vel ex toto vel etiā vndiqȝ fassio Nā iste ɔfitetur qui totū fatetur Et ex necessitate de iure diuino omnes adulti tenentur ad ɔfessionem pctōꝝ q2 non est salus sine ɔfessiōe vbi quis potest habere sacerdotem cui ɔfiteatur Quāuis eñ in veteri lege homīes non tenerent ad distinctam ɔfessionem sic nunc tenent ad ɔfessioneȝ tñ ad generalem ⁊ indistinctam. De iure eñ naturali ɔfessio mentalis fit soli deo qui solus p̄t pctā relaxare. Ex quo eñ in veteri lege ipse deus erat ⁊ nō hō sufficiebat ei metalis ɔfessio ⁊ tacita. Sed postq̄ȝ naturā humanā de⁹ assumpsit ex tunc etiā vocalē ɔfessionē que fit homini mō hūano ab homie reqritur Et q2 ipse deus in forma hūana nobiscum vbiqȝ pn̄s esse nō potest vicarios ɔstituit homīes scȝ sacerdotes q̄bus debem⁹ ɔfiteri si volum⁹ saluari Quia d2. Confitemini alterutrum peccata vestra vt saluemini Nec papa p̄t dispensare cum aliquo vt nunq̄ȝ ɔfiteat. Posset tñ cum aliquo dispensare de tēpe scȝ vt differret ɔfessionē vltra annum.

Qualis debeat esse ɔfessio

Debet autē confessio esse voluntaria ⁊ non coacta ⁊ debet esse amara ⁊ verecunda humilis ⁊ lacrimosa. fortis. obediēs. discreta ⁊ nō debet se excusare ⁊ aliū incusare. Item ɔfessio deb3 esse festina q2 scribitur in Ecclesiastico. Ne tardas ɔuerti ad deū Primo ppter mortis incertitudinē. Secundo ppter acumulationē pctōꝝ. Tercio ppter a deo elongationē ⁊ difficiliorem ɔuersionem. Item ppter piculum de pn̄ia in fine Et debet esse integra frequēs nuda pprio ore si potest loqui ⁊ p verba honesta. Et nullo modo debet nominare scd̄am psonā si potest sufficiēter notificare sacerdoti pctm̄ absqȝ expressione persone. Si vero non pōt sufficient exp̄mere sacerdoti pctm̄ absqȝ notificatione scd̄e psone tunc nomiet eam si potest fieri sine periculo Sin autē tunc nullo modo sȝ sufficit dicere sine hui⁹ circumstācia. Tenemur etiam ɔfiteri peccata manifesta Nec valet ɔfessio facta p literā sine magna necessitate q2 talis ɔfessio non ē sacramētū Si aūt q̄s mediante layco interpte hoc est Tolmethe. Confitetur pctā sua layc⁹ oīno celare tenet. Item nō licet peccata ɔfiteri que q̄s nō fecit. Si q̄s tñ dubitat ⁊ dubium ɔfiteat vt sp os ɔcordet cordi factū narret sacerdoti iudiciū relinquat.

Capitulū. xxxi. De inq̄sitiōibus.

Post suprādicta querendum est vlterius qualiter sacerdos se hr̄e d̄beat ad ɔfitentē. Et de q̄b⁹ sint introgatōes faciēde ⁊ q̄liter Cū eñ q̄s petit suā ɔfessionē audiri quē āte nunqȝ audiuisti in foro cōfessiōis seu cui⁹ status sit tibi ignot⁹ Consulo vt in pn̄cipio queras qñ ɔfess⁹ fuerit ⁊ si dicat ꝙ diu fuerit sine ɔfessione. Ita ꝙ nesciat distinguere inter pctā que ante ɔfessionē ɔmiserat ⁊ ea recidiuando addiderat dicas ei ꝙ faciat ɔfessiōem generalem de omib⁹ pctis suis Si aūt ista peccata que āte ɔmiserat ⁊ de quib⁹ pniam egit scit plene distinguere ab illis que postea ɔmisit nō tenet ɔfessionē de priorib⁹ iterare. Sȝ p̄t si vult ɔfiteri solū ea q̄ p⁹ ea ɔmisit nisi obsisteret aliq̄s q̄tuor casuū de

quibꝰ post statim dicetur. In quibꝰ scꝫ te
netur q̄s etiā ꝯfessionē factā iterare. Si
ergo dicat se solum ea ꝯfiteri que post cō
fessionē priorem ꝯmisit. Queras cui fu-
erit ante confessus vt scias an possis te
fundare super cōfessionem prius factam
an non In quattuor enim casibꝰ tenetur
homo ꝯfessionē prius factam iterare.
Primꝰ si ꝯfessor defectum habuit in au-
ctoritate ⁊ ideo ipsum non potuit absol
uere Scdꝰ casꝰ si notabiliter defectū
habuit in confessione. Ita ꝙ nesciuit ex
sciencia ꝯfitentem dirigere Tercíꝰ ca
sus Si ꝯfitēs aliqd̉ pctm̄ mortale scient̂
tacuit in confessione. Quartꝰ casus si
contempsit aut neglexit satisfacere ⁊ ob
litus est satisfactionē sibi iniunctam. Se
cus est si adhuc memor esset ⁊ implere vel
let. De singulis horum quattuor casu-
um queras ⁊ si in aliquo eorum iterum d̉
fectum inueneris facies priorē ꝯfessionē
iterare. Etiam si alteri confitetur q̄m pri-
ori ꝯfessori. Postmodū autē q̄ꝫ incipias
audire ꝯfessionem. Vel saltem in princi-
pio confessionis inquiras vtrum sciat se
esse innodatū aliqua sentencia excōicati
onis. Si inuenias eum irretitum aliqua
vel aliquibus sententijs a quibꝰ eum ab
soluere potes eum absoluas. Si vero ta
li sentencia ligatur que excedit vires tu-
as facias qd̉ infra dicetur Si aūt non est
memor in speciali se aliquam sentenciā in
cidisse ad cautelam eum absoluere pote-
ris saltem dicēdo. Si teneris aliquo vin
culo excōmunicationis a quo te possum
absoluere ego auctoritate qua fungor
absoluo te In nomine patris ⁊ filij ⁊ spi
ritussancti. Ille autem qui confitetur fle
ctat genua vel sedeat scd̉m ꝙ ei annueris
Postea dicas ei vt peccata sua dicat eo
ordine quo melius potest recolere q̄r nul
lus ordo enarrationi determinatus est
quem in cōfessione oporteat obseruare.
Modus aūt ⁊ ordo scd̉m quē ꝯmuniter
pleniꝰ dicunt homīes pctā sua est scd̉m
ꝓcessum etatis ⁊ locorum variatione ⁊

moram quā cum ꝑsonis diuersis ꝯtraxe
runt Et negocia vel officia que gesserunt
Modum autem quē quilibet precōcepit
vel ordinauit quando peccata sua apud
se recollegit ⁊ scd̉m quem cōfiteri dispo
suit de facili non immutes. Vel interro-
gationibꝰ non necessarijs interrumpas
quia ex hoc de facili elabuntur aliqua de
memoria confitentis que ꝓposuerat con
fiteri. Sed expedit vt modum aliquem
in quo omnia peccata in genere ꝯtinean
tur apud te in mēte tua habeas. Et dum
iste ꝯfitetur aduertas de quibꝰ peccatis
plene ⁊ de quibꝰ minus plene ꝯfiteatur.
Et postq̄ꝫ omnia pctā dixerit de quibus
recolit tunc inquirere potes de quibꝰ ni-
hil vel minꝰ plene dixit. Ne de confessis
superflue queras Aut non confessa dam
nose pertranseas. Poteris autem hunc
ordinem habere in mente successiue de se
ptem vicijs capitalibus queras ⁊ de eo-
rum propagationibꝰ. hoc est de il-
lis que fluunt a capitalibꝰ. Vel queras
primo de peccatis cordis hoc est cogita-
tiōe. Postea queras de peccatis oris hoc
est locutiōe. Postea queras d̉ malis ope
ribus. Finaliter inq̄ras de obmissione.

De circumstācijs aggrauātibꝰ
⁊ alleuiantibꝰ peccatum.

Circūstancias
aūt quas sacerdos ꝑcipue dēt
attēdere vel hꝰ ꝯtinentur in his duobꝰ
versibꝰ. Quis quid vbi ꝑ quos quotiens
cur quomō quādo. Quilibꝫ obseruet ani
me medicamina dando. In primo ver-
su continentur octo differencie que com
prehendunt omnes circumstancias gra
uantes ⁊ alleuiantes singula peccata.
Unde quilibet confessor in memoria eas
habeat ⁊ quid ꝯprehendant diligenter
consideret Declarantur autem sic primo
cum dr̄ Quis. Est notandū ꝙ ꝯfessor
debet aduertere vtrum ꝑsona que ꝯfitet̄
sit. Masculus vel Femina. Iuuenis vel

senex nobilis vel ignobil' Seruꝰ. vel liber
in dignitate vel officio ꝯstitutus an puā-
tus Sane mētis vel insanus. Sciens vel
ignarꝰ Claustralis vel secularis. simplex
vel duplex. Clericus vel secularis ⁊ quo-
to gradu ordinis. Utrum sit consangui-
neus vel affinis. Vel vtrum sit intraneus
hoc est de parrochia tua vel extraneūs
hoc est de aliena. Utrum sit christianus
vel herreticus iudeus vel paganus. Quia
predicte circumstancie grauant ⁊ minu-
unt peccata diuersis respectibus conside
ratis. Secundo debes ꝯsiderare val-
de intente quid dicat scʒ vtrūm pctm̄ qđ
pepetrauit sit puum mediocre vel mag-
num vel manifestum vel occultum Anti-
quum nouum vel recens scʒ vtrūm pecca
uerit adulterādo vel cum soluta aut cūm
cōsanguinea vel cum affine vel in quoto
gradu vel cum virgine eam decipiendo
vel opprimendo. Utrum cum claustrali
tunc est excōmunicatus Utrum aliquem
vel aliquā induxerit ad peccādum qui vl'
que alias non peccasset. Et vtrum pecca
uerit in pollutōnibus in somnis De hoc
autem caute inquirendum est vulgariter
sic (Trampt dir ymer nachtes von fra-
wen vn̄ wider fert dir iehtʒ von tremē)
Si dicit sic tunc queras iterum vtꝝ in die
aliquos gestꝰ inordinatos cum mulieri-
būs habuerit vulgariter sic (Hettest du
ye kain geberd mit frawen die nit ʒym-
lich waren) Per hec verba ⁊ reus am-
monetur ⁊ ignarꝰ nihil mali docet. Que
autem pollutōnes fiant cūm pctō scđm
maius ⁊ minus habes supra in capitulo
de pollutōnibus. Item poteris curi-
aliter querere de tactibus osculis ⁊ am-
plexibus: Et vtrum modo indebito coi-
erit sicūt supra in capitulo de modo coeū
di. Item aduertas quid fecerit
vtrūm peccauerit cum auaricia aliquem
damnificando occulte vel violenter in re
bus vel in persona vel in honore vel in fa
ma vel vtrum cooperatus fuerit alicui
consilio vel auxilio vel quocunqʒ modo
quia tunc tenetur satisfacere in solidum (
vnuerschaydenlich) Item queras
vtrū vsus fuerit aliene rei domino inscio
inuito vel cōtradicente. Et de ludo alee
vel vsura. Quia vsurarius est mutuās px
imo sub spe vl' ꝯdicōe plus recipiendi q̄ʒ
mutuauit Item quere de emptionibꝰ
⁊ venditionibus ⁊ fraudibus ⁊ dolis ibi
dem continentibus vtrum aliquid acce-
pit ad vsuram. Et multa eueniunt circa
peccatum auaricie que diligenter confes-
sor circa cursum mundi potest aduertere.
Deinde queras quid fecerit circa
superbiam vtrum sit in mente elatus con
tra deum. Vel si eius precepta contemp-
serit. Item si humiliter non subiecit
se eis quibus iure subesse debuit. Ut sci-
licet parētibus prelatis et dominis tem
poralibꝰ. Si coreiʒauit vel coream duxit
Item de superfluo ornatu ⁊ appara-
tu ⁊ vestitu ⁊ de nimia delectatione isto
ru. Utrum mulier ornauerit se vt place-
ret virorum aspectibus ad concupiscen-
dum. Secus si querit placere viro legitti-
mo. Item si vsa fuerit mulier veste
viri ex lasciuia vel si vir eius econuerso
Item si colorauerit se mulier vt pulcrior
fieret Secus est si occultauerit aliquam
maculam vel turpitudinem ⁊ multa sunt
que faciunt ad superbiam. Circa acci
diam etiam queras vtrum tedium habe
at de bonis diuinis ⁊ spiritualibus scili-
cet de missa ⁊ predicationibus ⁊ de bo-
nis ammonitionibus scilicet vtrūm au-
diat missam in die dominico ⁊ alijs festi
uis diebus Utrum Pater noster ⁊ Aue
maria sciat ⁊ articulos fidei quos quili-
bet adultus senex scire ⁊ tenetur.
Item queras vtrum aliquam dissolutio-
nem commiserit tempore diuinorum vel
alias in cimiterio ⁊ in ecclesia. Et vtrum
orauerit pro benefactoribus ⁊ pro geni-
toribꝰ suis. Item queras vtrum ope
ra misericordie ⁊ pietatis spūalia ⁊ corpa
lia scđm exigenciā ⁊ possibilitatē impen
derit. Item si semel in ā̄no ꝯmunicatꝰ

fuerit ⁊ penitentiã sibi iniunctam egerit
Utrũ sit ɔfirmat⁹ Et vtrũ opatus sit die
bus feriatis opa seruilia absq; necessita-
te posita sup̄ in capitulo de ferijs ⁊ ieiu-
nijs. Utrũ neglexerit vel retraxerit ele-
mosinã dandam Et multa ɔfluunt ad ac
cidiam. ¶ Quo pacto queras quid pec
cauerit circa inuidiam an fuerit inuidus.
Si ɔtristatus fuerit in ꝓsperitate alicui⁹
vel gauisus in aduersitate Et hoc quãdo
bona aliena estimat diminutiua ꝓprie lau
dis. quia inuidia non esset quãdo aliquis
doleret de bonis alterius inquãtum im-
mineret periculum sibi vel suis. ¶ Circa
iram queras vtrum aliquis doleret de bo
nis in vindictã iniustã ex deliberato aĩo
⁊ si iram ostendit per aliqua signa inordi
nata. Et vtrum odiat aliquem ita vt non
odiat culpã sed personã. Item queras si
aliquẽ ex ira ꝑcusserit aut alias in ꝑsona
leserit maxime si sup eum nõ habuit pote
statem Uel si aliquem vulnerauit occidit
vel membrũ mutilauit. vel si voluntatem
habuit hu⁹moĩ ꝑpetrãdi p̄ter ordinem iu
sticie. vel hec facientib⁹ coopatus fuerit
vel coopari voluit. Item queras si fuerit
discors vel discordiã seiauerit sciẽter. vel
si alicui maledixerit deliberato aĩo. vel
dederit ɔsiliũ sciẽter qḋ alicui nocere po-
terat. Item si dubia nõ in meliorẽ ꝑtem
sed in peiorem interp̄tatus fuerit. Item
queras si plasphemiã aliquã dixerit ɔtra
deum attribuendo qḋ sibi nõ ɔuenit Aut
remouendo ab eo qḋ sibi ɔuenit Et hoc ẽ
valde graue pctm̃ mortale. Et in multis
delinq̃tur circa irã. ¶ Circa gulã v̈o que
ras vtꝝ habuerit appetitũ inordinatum
ad delectatiões ad cibũ ⁊ potũ ⁊ vtrum
nimis ardẽter eis vsus fuerit ⁊ cũ nimio
studio preꝑauit ⁊ nimis auide sumpserit
⁊ in magno excessu. Utrũ inebriatus fue
rit sciẽter tunc peccat mortaliter. Secus
si ignorãter. Itẽ queras si ieiunia institu
ta infregerit absq; cã rationabili ⁊ quib⁹
cibarijs tunc vsus fuerit. Sicut hẽs sup̄
in capitulo ḋ ferijs ⁊ ieiunijs in quo etiã

diuersis modis peccatũr. Unõ de peccati
lingue ⁊ signãter de mẽdacio aliquid hic
inseramus. Poteris etiã querere a ɔfiten
te de verbis ociosis turpiloquio multilo
quio de taciturnitate indiscreta. De men
dacio siue fiat signo vel verbo Et si alicui
nocet quantumcunq; alteri prodest hoc
est peccatum mortale. Sed si nulli nocet
tunc veniale est. Item si aliquid promisit
⁊ nõ soluit. Item si secretum alicuius re-
uelauit nisi forte fuisset tale ꝙ cederet in
nocumentum multitudinis. De iuramẽ
to ⁊ periurio queras an vane ⁊ sine ratio
nabili causa vel vtili nimis de facili iura-
uerit vel vtrum scienter illicitum vel ob-
missionem alicuius boni obiurauerit vel
si receperit iuramentum alicuius vel exi-
gerit quem presciuit periuratum vulga-
ter (Mainey dsch weren) quia si sic fecit
homicida est spiritualis. Item qui affir-
mat mendacium iuramẽto. Et si hoc ad
uertit peccat mortaliter ¶ Deinde que
ras de detractione vtrum detraxerit ali
cui sibi falsum imponẽdo aut peccatum
eius verbis augendo. Aut peccatum ei⁹
occultum reuelando. Aut bonum eius si
nistre interpretando. Uel etiam bonum
eius negando seu maliciose bonum eius
tacendo semper peccat mortaliter ⁊ te-
netur ad restitutionem fame nisi faceret
bona intentione. Item qui interest de-
tractioni ⁊ simulat se libenter audire vel
deridat semper peccat grauiter.

¶ Deinde poteris querere de sortilegijs
hoc est (von zauberey) Tales enim sup-
stitiones fiunt verbis quandoq; litteris
vel alligaturis herbarum quandoq; per
astra vel per somnia vel per adiuratões
⁊ inuocatões demonum ꝑ nomĩa inco
gnita ⁊ per carectares ignotos ꝑ saltus
bestiarum volatus ⁊ cantus auium ⁊ oc
cursus hominũ qui defectum patiũtur in
membris ⁊ quãdoq; fiunt cũ sacramẽtis
Et multis modis ɔmittunt que omnia ⁊
[illegible] facientes ⁊ docentes ⁊ scriben-
tes ⁊ cooperãtes trahunt ad grauia pec

tata. Queras etiam a confitente vtrum
malo exēplo suo dicto vel facto scienter
scandalizauerit aliquem qꝛ tūc grauiter
peccaret. Et signanter prelati ⁊ sacerdo-
tes qui bono exemplo subditos suos re
gere debent. In fine circa circumstanci-
am istam queras ab eo de votis. Si vn-
quā vouit deo vel sanctis eius quod nō
compleuit ⁊ vtrum aliquod votum per
se ⁊ absqꝫ necessitate violauerit quia tūc
tenetur redire ad votum vel petere dispē
sationem ab episcopo vel suo penitenci-
ario. Si aliqua stulta vota fecit absol-
uas eum ⁊ iniungas ei penitentiam de
stulticia. Sed de rationabili voto non te
intromittas quia de foro episcopi sunt
talia vota ⁊ hec pro litera. Quid. dicta
sufficiant. ¶ Tercia circumstancia quā
considerare debes est. Ubi scilicet confi-
tens peccauerit an in loco sacro id est in
choro vel in ecclesia an in cimiterio. Vel
non sacro in domo dominoꝝ vel alibi in
occulto vel in manifesto quia omnia ta-
lia minuunt vel grauant peccata.
Quarto queras vel perquiras per quos
peccatum ꝯmiserit vtrum habuerit mul
tos mediatores vel intercessores vł pau
cos quia omnes tales sunt participes
criminis ⁊ damnationis Et ipse est reus
⁊ obligatus pro peccatis eorum. Item
per quos id est cum quibus ⁊ ꝓ quibus
⁊ contra quos. ¶ Quintā differenciā.
Quotiens debꝫ sacerdos aduertere quia
confitens dicere tenetur si scit numerum
pctōꝛum scilicet quotiens sit fornicatus
quotiens adulteratꝰ numerū mulierum
quotiens inebriatus quotiens correiza-
uerit vel ieiunia ecclesie soluerit ⁊ quoti-
ens proximo iniuriatus fuerit verbis vel
factis. Et sic d̓ omnibus ⁊ singulis mor
talibus peccatis est inquirendum. Sed
si nescit determinate dicere saltem dicat
circa quem numeꝝ putat hoc ꝯmissum.
Nam differt si dubitet si centum vicibus
vel plus hoc peccatum fecerit an si dubi
tet si decem vicibus vel plus sit factum.

Item p̄d diuturnitate temporis quo in
peccato isto fuit in aliqualem noticiam
numerositatis actuū vel malarum cogi-
tationū vel voluntatum poteris deueni
rc. ¶ Sexto queras Cur peccatum fece
rit vtrum tentatus vel preuenerit ipsam
tentationem. Vel si fuit preuentus ab ea
vtrum tunc spōte peccauerit vel coactꝰ
vel quali coactōne coactus fuerit an scꝫ
ꝯdicionali vel absoluta. Condicionalis
coactō vocatur illa. sicut cum dicitur ali
cui. Nisi feceris hoc taliter te tractabo.
Absoluta vero d̓r cum aliquis violenter
trahitur ad aliquid faciendum. ¶ Item
cur an scilicꝫ inductꝰ cupiditate vel pau
pertate peccauerit an amore vel odio an
ex fragilitate vel malicia. Utrum luden-
do vel animo nocēdi ⁊ similia. ¶ Sep-
timo queras quomodo. hoc est de mō
agendi ⁊ paciendi ⁊ qualiter peccauerit
ꝓximū damnificādo ⁊ fornicādo ⁊ simi
lia qd̓ melius actu q̄ꝫ locutione scitur.
Ultimo queras quādo peccauerit an in
q̄dragesima ⁊ alijs ieiunijs ⁊ alijs die-
bus festiuis. Et tali tempe quādo debe-
bat interesse diuino officio Et vtrum āte
acceptā penitentiā vel post ⁊ similia Et
istas differēcias poteris ꝯsiderari ī omi
pctō ꝯmisso. Quis scꝫ sit q̄ peccauerit in
quo peccauit. vbi peccauit Adiutorio cu
ius peccauit. quare peccauit ⁊ quomodo
hoc ꝑpetrauit ⁊ quādo h̄ ꝑpetrauit ⁊c.
¶ Est tñ aduertendū ꝙ omnes circūstā
cias aggrauātes peccatum debet confi-
tens dicere. Et precipue que mutauit ali
am speciem pctī mortalis quia illas ꝯfi-
teri est necessitas verbi grā. Fornicari est
vna species pcti Sꝫ si fornicaris cū ꝯsan
guinea d̓r incestus. vel cum ꝯiugata tūc
d̓r adulteriū vel si fornicatur aut furatur
aut vulnerat q̄s aliquem in cimiterio vel
in ecclesia tunc d̓r sacrilegium Item gra
uius est furari centum marcas q̄ꝫ vnam
Scd̓m circūstancias autem alleuiantes
peccatum potest quis ne confessor scan-
dalizetur confiteri. Ut si quis comedit

carnes in q̄dragesima ex causa rōnabili vel ex dispensatōe In his aūt introgatōnib⁹ faciēdis tria sunt attendenda. Primo scz vt pctōr introgetur de peccatis que ɔsueuerūt in hoīb⁹ illi⁹ ɔdcōis abūdare Non eñ optz φ q̄rat a milite ꝺ peccato clericoꝝ aut religiosoꝝ ⁊ ecōuerso. Scd̄o vt nō fiat introgatio apta ⁊ explicita de pctīs nisi de illis que omībus manifesta sunt. De alijs aūt adinuētōnibus pctōꝝ ita a longinquo fiat introgatio vt si ɔmiserit dicat ⁊ si nō ɔmisit nō addiscat. Tercio aduertat vt de pctīs ⁊ pcipue carnalib⁹ nō descendat nimis ad pticulares circūstācias q̄z tales querens ɔfessor ⁊ sibi ⁊ ɔfitenti possent nocere h⁹mōi delectabilia sunt ⁊ q̄nto pl⁹ inuestigant tanto magis inflām̄at. Potest autē ɔfessor ad ɔiugatos dirigere sequentes q̄stiōes. Primo vtrū scz publice vel in legittima etate vel tēpe debito nō interdicto ⁊ cū psonis sibi nō ɔiunctis mrīoniū ɔtraxerit vel pueros suos matrimonio copulauerit eodē modo Deinde queras vtꝝ negauerit debitū petēti Vel si petierit causa saturande libidinis vel tpe menstruoꝝ vel puerperij. Et vtꝝ mō inordinato sibi ɔmunicauerit Vtrū mulierē adulteram incorrigibilē scienter tenuerit. Vel si mulieri nimis durus fuerit vel ipsa viro pterua. Itē queras vtꝝ pueros pcreauerit in adulterio vel si impediuerit ɔceptū vel pcreauit aborsū. Itē si filios enutriuerint ad cultū dei Item si vnus fuerit alteri occasio peccandi ⁊ similia. De mercatorib⁹ ⁊ burgensib⁹ sic queras vtꝝ videlicz fraudulēter ⁊ dolose negociētur. Si nimis care vendāt aut emant p nimis paruo precio Vtrū in vēdendo taceant vicium rei. Aut certe rei bonitatem emendo vilipendant. Itē de falsis mēsuris ⁊ de solutōnibus statuto tempe vt de vsura ⁊ pignoratōnib⁹ ⁊ de emptōibus reꝝ furtiuaꝝ ⁊ raptaꝝ Item de mēdacijs ⁊ piurijs ⁊ iuramētis Vtꝝ falsos denarios dederint p bonis quia tunc tenētur restituere. Vtꝝ mutuauerit annonā antiq̄z p noua ratiōe lucri. Ita φ antiqua sit vilior noue. Item vtꝝ colonis suis nimis durus fuerit aut debitoribus Item vtꝝ alicui astiterit ɔtra iusticiam Vtꝝ dolose alicui⁹ res circumuenerit. Item vtꝝ statutū fecerit cum socijs suis vt vno precio omnes vendant Vel vt vn⁹ solus tales merces vēdat ⁊ silia Circa artifices ⁊ mechanicos aduertas pmo vtrū artē suā sine pctō possint exercere q̄z si sunt ad malum vsum optet φ dimittant ab illo qui vult agere. In factura aūt gladioꝝ sagittaꝝ ⁊ ornamentoꝝ bursarū preciosaꝝ cinguloꝝ ⁊ hui⁹modi respicias intentionē faciendū q̄z si scienter intendūt abusum peccāt. Ab hystrionib⁹ queras de verbis turpibus de detractiōibus ⁊ vituperatiōib⁹. De pistoribus vero queras de pane poroso hoc ē loch rot ita φ ementes decepti p eos fuerint ⁊ h⁹mōi. A quolibet tabernario queras vtrum vinū vni⁹ terre vel fundi vendiderit p vino alteri⁹ terre vel fundi Itē si postq̄z homīes vinū in bono foro secū audiuerint sub misit min⁹ bonū vinum in vas idē vel ꝺ alio vase min⁹ bonū vinū dedit vel aquā imposuit Vtrū pmisit in domo sua fieri ludos ⁊ taxillos ⁊ dissolutōnes ⁊ piuria Vtrum recepit latrones fures ⁊ meretrices quos phibere poterat Ab omni artifice generaliter queras vtꝝ aliquem leserit dolo suo vel aliquā nouitatem adinuenerit que potius pertineat ad vanitatem q̄m ad vtilitatem. A rustico vel ab agricola ⁊ a quolibet simplici homīe queras. Primo vtrum credat singulos articulos fidei vt hec cōmuniter solennizantur in ecclesia. Vtrum sciat pater noster ⁊ Aue maria. Vtrum sit cōfirmatus ⁊ tñ semel. Vel vtrum vnq̄z detraxerit vel inobediēs fuerit sacerdoti. Si decimas subtraxerit aut illud qđ vilius erat dedit. Si oblationes ⁊ talia que sacerdotibus debent de iure vel a cōsuetudine exoluerit. Si festa operando vel

correlectando violauerit et postea sacrificare noluerit Item de solutione ieiunior De testimonio iniq si vicino inuidit aut apud dnm detulit propter qd danificatus fuit. Item aliqd de arando de terra vicina suo agro addidit. Si mutauit terminos hoc est marckstain. De furtis et alijs iniurijs factis per se vel suos et sua aialia queras et talia restituere facias Item de potationibus et ebrietatibus de maledictionibus de iuramentis de piurijs de sortilegijs et falsis opinionibus De contentionibus et rixis De votis obmissis et fractis Item de murmure et impaciétia contra deum et sanctos in corde et locutione de operibus et malefactis propter timorem mundanum Si censum tributum et alia iura diuina reddat Item vtrum in agricultura commiserit non seminando debito tpe et silia Vel si ligatus a sacerdote a sententia excomunicationis quacunqz de causa diuinis se ingessit et absolui non curauit et similia A laboratoribus pro precio queras vtrum fraudulenter se subtraxerit a laboribus ita quod preciu pro quo conductus fuerat nō meruit Si ocio vacauerit et impaciens in laboribus fuerit et vtrum aliqn potius mendicare volebat quam laborare et hoc ex pigricia cordis vel corporis in hac et in omnibus specialium personarum materijs semp recurre ad materiam et instructione generalem que posita est supra cum agebatur de octo circumstantijs aggrauantibus. Infra confessione autem et circa finem precipue benigne ammoneas confitentem ne scienter celet venialia et mortalia peccata et expresse dicas ei quod si aliquod peccatum mortale ex proposito celauerit quod tunc nō potest absolui et nihil prosit sibi ista confessio ad salutem. quia vnum mortale nō remittitur sine altero Verum si ex ignorantia et obliuione laberetur a memoria confitentis aliqua pctā mortalia propter hoc nō minus absoluitur Sed si eorum recordabitur tenetur habita oportunitate eidem vel alteri sua peccata confiteri. Nec dimidiacio confessionis cuiqz erit profi

cua sed inutilis Est aut constitutio ecclesie quod quilibet fidelis discretione hns saltem semel in anno sua peccata confiteatur suo proprio sacerdoti. Sed quis sit proprius sacerdos cuiuslibet hominis hoc infra docetur. Qui aut non confitetur semel in anno viuens ab ingressu ecclesie arceatur moriens ecclesiastica careat sepultura Secus est de sacerdotibus et alijs comunicandis qui tenentur totiens confiteri mortalia pctā quotiens considerant se esse in mortalibus et accedere proponunt ad eucaristie sacramentum. His et consilibus vt premissum est ammoneas et instruas penitentem prout opus esse videris. Et postquam confitens dicit se de nullo plus recordari et si tunc in confessione proposuit aliquod pctm nimis plene diligenter et caute de eodem vlterius queras quia sic audire ita et diligenter inquirere secundum beatum Augustinum est officium confessoris. Dicas etiam confitenti quod si ad memoriam reuocauerit aliquod pctm vt statim ad te reuertatur si te hre poterit et pluries si opus fuerit. Si aut te hre nō poterit et nihil in priori confessione ex proposito celauit alteri quem hre poterat confiteatur.

Capitulum xxxij. de pnia infirmorum

Quoniam ergo circa pniam infirmorum in extremis confessor indigeat quod sit expeditus et de finalibus inquisitionibus faciendis in pnitentia aliqd de ista materia dicamus. Cum ergo ad infirmum gra confessionis vocatus fueris. In primo queras de sententijs excoicationis et si in aliquo vinculo maioris excoicationis eum ligatum inueneris et periculum mortis probabiliter timetur an omnia eum absoluas recepto prius iuramento quod stet mandatis ecclesie Et si per manifesta offensa est excoicatus nō absoluatur nisi etiam sufficienter emendam prius faciat si potest Aut cautione de emenda prestanda quantum potest et tunc absoluas eum Si sanus absolutus erat a papa puta pro violenta iniectione manuum in clericos vel religiosos iniungas ei in forma prestitit

iuramenti vt si ꝯualuerit sedi apostolice
vel eius legato se pñtet Insup dicas ei ꝙ
si sanatus fuerit ad te veniat vt mādata
iusta ⁊ rōnabilia vel a te suscipiat vel ad
ea suscipiēda ad superiorem dirigatur pe
nitenciāqꝫ recipiat ⁊ in alijs quid facere
debeat informetur. Caue tñ ne aliq̄d sub
debito iuramenti iniūgas ꝙ illum ꝓbabi
liter credis nō seruaturꝫ. Si aūt de morte
nō timeat facias eum ꝑus obtinere abso
lutionem ab excōicatōne q̄ꝫ absoluas eū
a pctīs. His p̄missis quātum opꝰ fuerit
vel possibile infirmi ꝯfessionem audias.
vel diffusius vel breuius scōm ꝙ vires ha
buerit ⁊ ad verā ꝯtricionem ipm horte-
ris de p̄teritis quātū potes. Et ꝙ firmit̄
ꝓponat de cetero a pctīs cauere p̄cipue
a pctīs mortalibus. Et ꝙ sine dilatōe sa-
tisfaciat creditoribus si tenetur aliq̄ resti
tuere. vel de eorum volūtate differat. Et
ꝙ circa hoc absqꝫ fictōne faciat quidq̄d
potest Et tunc eū absoluas ab oībus sen
tēcijs ⁊ pctīs modo infra posito. Et ma
tri sancte ecclesie reconciliabis ⁊ ad sa-
cramenta restituas. Post absolutionem
aūt nō est talis(si est in ꝑiculo mortis)
penitēcia iniūgēda sꝫ innotescēda scōm
iura ⁊ hoc ꝑ modū ꝯsolatōnis ⁊ vt plus
de pctō doleat qꝛ exteriorē penitēciā iā
ferre nō potest. Dicasqꝫ sibi si tu esses sa-
nus scōm iura taliter esses puniēdus sed
qꝛ infirmus es non iniungo facias tamē
maiores elemosinas ⁊ ordina cū amicis
⁊ ꝑsonaliter si potes ꝙ alia bona opera
pro te fiant. Si vero ꝯualueris ad me ve
nias mihiqꝫ obedias. Quo ꝯsenciēte in
omībus dabis vel dari facias sibi corpꝰ
xpi. Et moneas vt sacramētum extreme
vnctōis sibi petat qñ optunū videbitur
exhiberi. Si autē ꝯualuerit ⁊ per se ad te
nō venerit vel ꝓ te miserit ipm ꝑsonali-
ter accedas ⁊ ad p̄missa facienda scōm
ꝯstitutionē sniaꝝ ⁊ pctōꝝ quibꝰ inuolu-
tus fuit precibus mollibꝰ ⁊ minis duris
ipm inducas. Si aūt mortuꝰ fuerit omīa
que tibi cōmisit diligenter ⁊ fideliter ad
implebis. Heredes quoqꝫ ⁊ attinentes
si qua facere ꝓ eo ꝓmiserunt vel ipso iure
tenent̄ ⁊ in restitutōibus ⁊ alioꝝ debitoꝝ
⁊ testamentoꝝ solutōnibus vt defuncto
fidem seruent ⁊ ꝓmissa impleāt. debita
quoqꝫ ⁊ testamēta celeriter expediāt fre
quenter impulsabis

Capitulū. xxxiij. de casibus epi-
scopalibus ⁊ papalibus

Quia casus sūt
in foro poli seu aīe de q̄bus sim
plex ꝯfessor minime quātū ad absolutio-
nes se intromittere debet Cum quidā spe
ctent ad ipsum papā quidā ad ep̄os vel
ad metropolitanos ordinarios Ideo in
isto capitulo aliquos casus ad notā po-
namus vt eo melius simplex confessor si
bi caueat ne falcem mittat in messem alie
nā. Qui aūt casus in foro anie reseruētur
Ep̄o hodie declaratū est in cōstitutione
dñi Benedicti pape. xj. que incipit Inter
cunctas mundi huius solicitudines

Primus casus est q̄ spectat ad ep̄m ꝙ
omnis ꝑsona adulta cui solēnis pnīa est
imponenda remittenda est ad episcopū.
Imponitur autem solennis penitencia
pro crimine publico horrendo enormi et
vulgarissimo qđ totā vrbem ꝯmouerit.
castrū. villā vel locum aliū scꝫ ꝓ homici
dio sacrilegio incestu ꝓ defloratione vir
ginis cum violencia ꝓpter publicā pla-
sphemiā dei ⁊ sanctoꝝ. Et ꝑcussorē pen
tum hoc est patris ⁊ matris. vel qꝛ alias
multum notorie ⁊ grauiter offendit eos
Alius casus est excōicatio. Cū eīn excōi-
catio fit canonis aut iudicis. Canonis
excōicatō est illa qñ papa vel legatus pa
pe in suo termino. Et archiep̄s vel ep̄us
in sua dyocesi aliquid statuit inꝑpetuum
generaliter in omēs subditos suos ⁊ cō
stitutōnē firmat sentēcia excōicatōis Et
ab illa sentencia siue sit maior siue sit mi-
nor potest ep̄us absoluere vel ꝓprius sa
cerdos Nisi ille q̄ fecit ꝯstitutionē sibi ip̄i
absolutionem specialiter reseruauerit.

Sicũt papa reſerũat ſibiipſi abſolutiões
illoꝝ qui verberãt clericos. Et incendunt
vel frãgunt eccleſias Et ſupdenunciãtur
ab epõ. Similiter illos abſoluit ſolus pa
pa qui falſant literas pape. Et multi alij
caſus ſunt qui ſpectãt ad papã Uocatur
aũt iudicis excõicatio vel hoĩs que ꝓ ali
qua ꝑticulari cõtumacia vel offenſa non
tamen intentõne ꝓfertur ꝙ ſit conſtitu-
tio in ꝑpetuũ ſ; vt alicui ꝑticulari ꝑſone
vel ſingulari negocio ꝯſulatur ⁊ ſubueni
atur ad tẽpꝰ Sicut qñ iudex aliquẽ ad in
ſtantiã alicuiꝰ citat vt veniat ⁊ ꝯꝑeat co
ram eo aliqua hora. Et ſi ꝯtumax ſit non
veniendo vel ꝯꝑendo ꝑ ſe vel per alium
excõicatur ab eo Et talis excõicatio ⁊ q̃
cunq; eſt huic ſimilis ſiue ſit a papa vel a
quocũq; alio dũmodo ſit ad tẽpus nõ in
ꝑpetuum vocatur ſnĩa ⁊ excõicatio iudi
cis vel homĩs. Et ſi aliq̃s eſt noĩatim ex
cõicatus tunc regulariter eſt eius abſol-
uere qui ligauit vel eũ excõicauit vel ſupe
rioris in caſu vel cui ꝯmittit. ⁊ abſolutio
nem ſic excõicatoꝝ ꝑ iudicem vel per ius
ita ꝙ ꝯditor iuris ſibi abſolutionem reſer
uauerit ſimplex ꝯfeſſor ſibi abſolutõnem
nullatenus aſſumat Si aũt aliquis excõi
catur in ꝯmuni vel in genere ⁊ nõ nomia
tim ſicut cũ epũs vel ſacerdos dicit. Qui-
cunq; furtum iſtud fecit ſit excõicatꝰ vel
ſimile ab illa excõicatõne pñt abſolui per
illos qui de iure ꝯfeſſiones eoꝝ pñt audi
re q; talis ſicut omĩs exiſtens in mortali
peccato tñ corã deo ẽ excõicatus ⁊ non
coram eccleſia. Et talis ſi eſſet clericus ⁊
ſi celebraret non eſſet irregularis. Uñ ad
uertat confeſſor vtrum confitẽs ſit liga-
tus noĩatim maiori excõicatõne iudicis
Uel vtrũ ꝯditor Canonis abſolutionem
illoꝝ qui peccauerũt in Canonẽ late ſentẽ
cie ſibiipſi reſeruauerit. Et abſolutionem
ſibi nullatenus vt premiſſum eſt vſurpet
ſed remittat ad illos qui ſentẽcias fulmi
nauerũt. ¶ Terciꝰ caſus eſt vbicunq; in
uenit irregularitatẽ ꝯtractã q; ꝓpter il-
lam deb; penitentẽ remittere ad epũm vt
ipſe vel diſpenſet cũ eo ſi poteſt vel cum
literis ſuis mittat eũ ad papã. Ab alijs
vero pctĩs poteſt eũ abſoluere Contrahi
tur autem irregularitas multis modis ſi
cut ꝓ homicidio membri mutilatione fa
cta vel mandato ad mutilãdum. Uñ ꝯſi
dera intente tu ꝯfeſſor vtrum ꝯfitens ſit
irregularis q̃cunq; de cauſa ne manũ au-
ctoritatis extendas in eum ⁊ te ⁊ ipſum
ad precipicia ꝑiculoſa ꝑducas. ¶ Eſt tñ
ſciẽdum ꝙ layci qui non intendunt ꝓmo
ueri ꝯtrahentes irregularitatem aliquã
ꝓpter delictũ poſſunt abſolui a ſuis ꝯfeſ
ſoribus. ¶ Quartꝰ caſus eſt de in cendi
arijs eccleſiaꝝ ⁊ domoꝝ ⁊ membroꝝ trũ
catoribꝰ id eſt abſciſoribus qui debent ex
cõicari ab epõ quouſq̃m ſuper hoc corã
epiſcopo ciuitati. ⁊ alijs omnibꝰ ſatiſfe-
cerint Nec abſolui debent niſi dãno reſar
cito id eſt ſatiſfacto ſi poſſunt. Et p̃ſtito
iuramento ꝙ vlteriꝰ ignem non apponãt
q; ſicut premiſſum eſt Incendiarij eccleſi
arum ⁊ locoꝝ religioſoꝝ vel cimiterij vel
ſpacij priuilegiati in circũitu eccleſie ſunt
excõicati ipſo iure maiori excõicatõne q̃
etiã poſtq; fuerint denũciati nõ poterũt
abſolui niſi a papa. Sed incẽdiarij domo
rum excõicandi ſunt ⁊ ad epiſcopũ mit-
tendi. Similiter ſi q̃s cũ violẽcia enormi
multũ grauia ꝯmittit in eccleſia diruẽdo
altare vel frãgendo crucẽ enormiter tra-
ctando corpus chriſti ⁊ ſimilia poteſt tñ
abſolui ab epõ. Sed efractores eccleſiaꝝ
⁊ incẽdiarios earũdẽ poſt denunciatõe;
nõ poteſt epũs ſ; ſolus papa abſoluere
Et eſt ſciendum ꝙ nec metus nec coactõ
quecunq; ꝯdicõnalis excuſat illum qui in
cendit ſacra loca quin incidat in excõica
tionẽ late ſentẽcie S; ſi qui ſint incendia
rij veri nõ hẽbit deſtituere ſimplex ſed ex
ꝑtus ꝯfeſſor. ¶ Quintꝰ caſus eſt quãdo
rõnabilis ⁊ p̃ſcripta ꝯſuetudo in aliquo
epãtu eſt Uel ſinodale de aliquibus enor
mibus peccatis ꝙ ad epũm mittãtur nam
ꝯſuetudo dat iuriſdictionẽ in foro anime
vel penitẽcie Et q; hec conſuetudo poſſ;

ampliari ⁊ extendi in preiudiciũ huiꝰ de-
cretalis. Ideo dicit prefatus dñs papa
Benedictus in memorata ꝯstitutõne ꝙ
ꝯsuetudinẽ illã quã ꝯsueuerũt hr̃e epĩ in
suis ep̃atibus retinẽdo sibi absolutionẽ
homicidaꝝ voluntarioꝝ ⁊ falsariorum
literaꝝ ⁊ violatorum libertatis ⁊ emuni
tatis ecclesiastice ⁊ sortilegiorum appro
bat ⁊ ꝯfirmat. Intelligitur aũt libertas
ecclesiastica in priuilegijs clericoꝝ ⁊ ec
clesiaꝝ que p̃uilegia consistũt in his ꝙ
verberari vel puniri sine pena excõicatio
nis nõ possunt nec debẽt ꝯtrahi ad iudi
cium seculare Nec ad publicas pactõnes
libertati ꝯtrarias obligari. Et mandan-
tes statuentes ⁊ facientes ⁊ consencien
tes eque incidunt penã. ¶ Circa sortile
gos diligenter aduertas vtrũ cum chris-
mate vel eucaristia vel q̃bus modis ꝑfi-
diã suã exerceãt q̃ omnes tales remittẽ
di sunt ad ep̃m. Et h̃ v̾tute ꝯstitutõ do-
mini Benedicti ꝑscripti horum etiã aliq̃
mittuntur ab ep̃is ad sedem apostolicã
ꝓpter enormitatẽ criminũ ⁊ ad terrorem
non de iuris necessitate sed de ep̃oꝝ pro
uidencia ⁊ voluntate.

De votis in speciali

DE votis autẽ obmissis dicũt doctores so
lẽniores ⁊ moderni ⁊ ꝯmuniter tenetur
de facto fit ꝙ ep̃i possunt dispensare de
votis in quibꝰ expresso iure ꝓhibiti non
sunt Sicut ꝓhibiti sunt in voto ꝑegrina
tionis terre sancte vltra mare versus hie
rusalem. In omĩbꝰ alijs votis aut t̾pali
bus puta de peregrinatõnibꝰ ad sanctã
Mariã vel ad sanctũ Jacobum ⁊ Judo
cum ⁊ similibꝰ De ieiunijs possunt dispẽ
sare pensata q̃litate ꝑsonarũ ⁊ necessita
te ⁊ vtilitate. In votis aũt ꝑpetuis que
sunt religionis sic̃ sunt votum castitatis
nõ p̃nt dispensare q̃ nõ possunt in meliꝰ
ꝯmutari Est ãt ista ꝯsuetudo ep̃oꝝ ꝙ sibi
retinent suscriptos casꝰ Sicut de paren-
tibꝰ qui filios opprimunt de homicidis
de sacrilegis de falsarijs de violatoribus
ecclesiaꝝ ⁊ emunitatis ⁊ libertatis eccle
siastice de vicio ꝯtra naturam ⁊ maxime
cum brutis de incestu de corruptione san
ctimonialiũ de ablatorum siue subtracto
rum vel aliter illicite adq̃sitorum restitu-
tionibꝰ de clamdestine ꝯ̃hentibꝰ ⁊ alijs
enormibꝰ que ꝯsuetudo generalis ⁊ etiã
sp̃ealis ep̃is reseruat. Idẽ iudicium etiã
est de manifestis vsurarijs ⁊ adulteris.
Et vbicunq̃ fuerit graue delictũ vel enor
me. Vel vbicunq̃ difficultas vel ambigu
itas id est dubium inciderit ꝓpter simpli
citatem cõfessoris vel ꝓpter nouitatem
casus vel q̃ dispensatio reseruatur Ep̃o
de iure vel ꝯsuetudine In talibus iudiciũ
sup̾ioris semꝑ requirendum est Breuiter
tñ teneas ꝙ in pct̃is occultis quo ad fo-
rũm penitencialẽ ꝯfessoris ordinarij ple
nariã hñt potestatem nisi in iure sint ep̃is
sp̃ealiter reseruata vel ꝯfessoribꝰ directe
vel per aliq̃ ꝯsequentiã interdicta Quã
uis autem cõfessores circa pctã occulta
⁊ grauia plenariã habeant potestatẽ ab
soluendi salubre tñ est vt eos inducant q̃
tenꝰ se presentent penitentiarijs ep̃orum
⁊ dicãt hoc valere ad salutem aiaꝝ qd̃ si
facere nequaq̃ voluerint eos absoluant
ipsisq̃ iniungãt pnĩas salutares. Sed si
sunt manifesta tũc nullo modo absoluãt
eos sed remittant eos nisi in mortis arti
culo Tunc eñ quilibet sacerdos catholi-
licus hñs executionẽ ordinum legittimã
quẽlibet pctõrẽ a quolibꝫ pctõ q̃ntũcun
q̃ graui vel multiplici absoluere potest.
Recepta tñ prius cautione posita in ꝓxi
mo capitulo vbi agitur de pnĩa infirmoꝝ
De istis casibus ep̃alibus possumus hr̃e
istos v̾sus. Incestum faciens deflorans
aut homicida Sacrilegꝰ patrum ꝑcussor
aut sodomita Sortilegus votũ frãgens
manifestus adulter. ꝑiurus. symoniacus
templi violator. Vel neglecta prole faci-
ens vi ꝓbra puelle. Qui virus tribuit vel
ad vsuram manifeste. Et est ista expositõ
primo cum dic̃. Incestum faciẽs hoc est

quã cognoscit consanguineã vel affinẽ vsqꝫ ad quartũ gradum inclusiue. Deflorans ꝛ vi ꝓbra puella hoc est q̄ cum violencia ṽginem vel aliã mulierẽ cognoscit Homicida intellige de illo qui cõmittit simplex homicidiũ voluntariũ siue casuale. Simplex hoc ẽ ꝙ ꝑsona nõ sit ↄsecrata vel solẽnis. Sacrileg⁹ est ille q̄ tollit non sacrũ de sacro sic q̄ tollit oblatões que sunt nõ sacre de altari. vel calicẽ q̄ est sacrũ de cista que non est sacra Patrũ ꝑcussor adde ꝛ matrũ non tñ ad mortẽ Sodomita est oĩs ille q̄ coit cũ quocunqꝫ alio q̄ꝫ cum muliere siue hoc sit extra spẽm sic cũm bestijs siue intra spẽm. Sortileg⁹ vocatur ille q̄ incantatõi auium vel motib⁹ aĩaliũ vel figmentis verboꝝ ꝛ sĩlib⁹ intendit (Als zauberey ist vñ semlich gillstry) Votum frãgens qđcunqꝫ legittime emissuꝫ Manifest⁹ adulter Jntellige de vtroqꝫ sexu Periur⁹ est ille qui iurat vel fidem exhibet noĩe iuramenti ꝛ postea infringit. Symoniac⁹ est ille q̄ habꝫ studiosam voluntatẽ emendi vel vendẽdi aliqđ spũale vel annexũ spũali. Templi violator hoc est sacroꝝ locorũ. Et intelligitur de incendiarijs ꝛ aliquaꝝ domoꝝ. Neglecta ꝓle quãdo pater ꝛ mater in simul vel diuisim opprimũt pueros in lecto vel eorum negligencia ante septẽniũ piclitant. Qui vir⁹ tribuit hoc est qui venenũ alicui exhibet Et q̄ manifeste res suas ponit ad vsuram. Et subintellige de raptoribus. Papa etiam reseruat sibi ipsi multos casus. Sicut absolutões illoꝝ qui verberãt clericos. in casibus non concessis a iure vel falsant literas pape vel incendunt sacra loca vel frãgunt ꝛ postea denunciant ab ep̄o. Vnde breuẽ doctrinã quãtũ ad ista tibi do ꝙ vbicunqꝫ in ↄfitente tibi inuenies talem casum qui excedit limites auctoritatis tue eum dyocesano suo remittas ꝛ tunc es ab onere ꝛ cura illius subditi quãtum ad illum casum excusatus. Et hec simplici ↄfessori de casib⁹ ep̄alib⁹ et papalibus dicta sufficiant.

Capitulum. xxxiiij. de excõicatione interdicto ꝛ suspensione.

Quum in priori bus mencio sit habita de sentẽcijs excõmunicatõis Aliq̄d valde breuiter in isto capitulo de eis dicam⁹. Ne ex eorum ignorãcia periculose in audiẽcia ↄfessionũ ꝓcedam⁹ Est aũt excõmunicatio a q̄libet licitã cõmuniõe vel legittimo actũ sepatio Cui⁹ infinite sunt spẽs Sed ecclesia frequenci⁹ tractat đ duab⁹ Vna est maior ꝛ illa sepat a sacramentis vt a corpe xp̄i ꝛ ab ingressu ecclesie ꝛ a fidelium cõmunione. Alia võcatur minor ꝛ illa sepat tñ a sacramẽtis ꝛ non a cõmunione fideliũ Nota etiã ꝙ cũ aliq̄s iudex dic Excõico illum vel talẽ semp intelligẽdum est de maiori excõicatõe. Sunt aũt multi casus in quib⁹ quis ipo facto incidit sñiam maioris excõicatõis. Sicut cũ quis verberat vel manus violentas immittit vel temerarias in clericũ vel conuersum vel monachũ vel monialẽ vel aliam religiosam ꝑsonã. Jntelligas de conuersis ꝛ beginis talib⁹ qui ꝓprijs renunciauerunt ꝛ religionẽ a sede apostolica approbatã intrauerũt Ali⁹ casus est Cũ q̄s cõicat seu ꝑticipat in crimine criminoso ꝛ ꝓpter crimen noĩatim excõicato ei impendẽdo ↄsilium auxilium vel fauorẽ Jtẽ q̄ ꝓcurat cum vxore sua ꝙ cleric⁹ vocetur ad turpẽ actum ꝛ taliter vocatũ vberat Creditur ꝙ tam talis q̄ꝫ vxor incidant in canonẽ late sentẽcie q꞉ non potest aliq̄d imputare clerico cum ꝓcurauerit ꝙ vocaretur ad turpitudinẽ. Jtem q̄ turbat officia diuina potest eijci đ ecclesia Et multi cas⁹ sunt in q̄b⁹ q̄s ipo facto incidit sentenciã maioris excõicationis Quãdo ipso facto aut quib⁹ de causis quis incidat minorẽ excõmunicationẽ est aduertendũ ꝙ infligitur minor excõicatio ipso iure siue ipo facto actu q̄ꝫ cito pctm̃ mortale cõmittit. Etiã sola cogitatione Quia ꝑuerse cogitatiões sepant a deo Vt dr

Sapīe ꝑmo. Et talis eucaristiā ⁊ cetera
sacramēta recipit ad dānationem suā ⁊
non ad salutē. Est talis tñ excōmunicatꝰ
tm̄ quo ad deū ⁊ nō quo ad ecclesiā. Uex
q̊ ad deū ⁊ quo ad ecclesiā infligit excōi-
catio ip̄o iure in multis casibꝰ Primo qñ
sentēcia excōicatōnis fertur in ꝑticipan-
tes excōicato in oratōe cibo potu saluta
tione ⁊ hꝰmōi Tunc transgressor incidit
ipso facto minorem excōicationē. Si aūt
lata est in ꝑticipātes in crimine tunc sen
tentia maioris excōicatōnis nō ligat nisi
canonica monitōne p̄missa ⁊ ꝙ exp̄mat
noīatim. Similiter cōicantes in crimine
criminoso incidunt maiorē excōicationē
versꝰ. Si ꝓ delictis anathema q̊s efficia
tur. Os orare vale ꝯmunio mensa negat.
Sicut eñ habemꝰ ex decretis ca. xj. q. iij.
Cū excōicatis nec orare nec loq̄ debemꝰ
nec eis ꝯmunicare in cibo potu nec in sa-
lutatōne alias incidimꝰ minorē excōica
tionē si talibꝰ scienter ꝯñicauimꝰ. Et mul
tis alijs casibus ligatur quis ipso facto
minori excōicatione. Item sacerdos vo
lens aliquē excōicare quē anathema nō
excōicauit debꝫ ferre verba taliter ꝓpter
talē vel talē causā te vel talē excōico vel
excōicamꝰ in his scriptis. Si eñ diceret.
Denūciamꝰ talē esse excōicatū quem tñ
nunq̄ꝫ excōicauit tunc excōmunicat qꝛ v̄
ba ꝓferūtur de tercia ꝑsona. Qui aūt fre-
quēter excōicatur tunc in p̄ma excōicati
one eijcitur extra ecclesiā ⁊ ꝑ alias scōm
multiplicationē excōicationū elongatur
ab ecclesia ⁊ in elongatōe detinetur. Itē
excōmunicatus maiori excōmunicatiōe
q̄ꝫdiu detinet in ea de bñficiorum suorum ꝓ
uentibus nihil ꝑcipiet si est in mora abso-
lutionē petendo. Quia ergo sentencia in
terdicti ⁊ suspensio sic excōicatio quocun-
qꝫ nomīe censetur ecclesiastice ꝯtinetur.
Idō breuissime q̄d sit suspensio ⁊ interdi-
ctum dicamꝰ Propria ⁊ bona locutio est
qñ dr̄ Excōicatur ꝑsona. suspēditur qñqꝫ
ꝑsona qñqꝫ solū a beneficio qñqꝫ tantū
ab officio quandoqꝫ ab vtroqꝫ. Interdi

citur locus puta Ciuitas Castrum Uilla
Ecclesia Rgnū. Interdum tñ vnū poni-
tur pro alio qꝛ ⁊ ꝑsona dicit interdicta ⁊
ciuitas excōmunicata. Et est ista forma.
Nos ꝓpter talem causā talem ecclesiam
Ciuitatē villam vel terrā interdicimꝰ vel
supponimꝰ ecclesiastico intēdicto Tꝑe ge
neralis interdicti non debet dari eucari-
stia nisi decedētibꝰ. Et ecclesiastica sepul-
tura est neganda. Similiter extrema vn-
ctio Baptismus ⁊ ꝯfirmatio non debet
negari. Item qui sciēter in loco celebrat
supposito interdicto nisi sup ꝑuilegiatꝰ
existat aut a iure sit concessum eidem. ir
regularitatē incurrit. A qua neq̄t ꝑ alium
q̄ꝫ ꝑ Romanū pontificem liberari Simili
ter irregularitatē incurrit q̄ excōmūicatꝰ
maiori excōmunicatōne vel suspensus di
uina p̄sumpserit celebrare. Et hec quātū
ad noticiam terminorum prescriptorum
dicta sufficiant.

Capitulum. xxxv. de sepulturis.

E Xsexto libro
decretaliū Bonifacij. hēmꝰ
istud caplm̄. Animarū ꝑicul
⁊ scandalis que frequenter ex his ꝓueni
unt obuiare volētes vniuersis religiosis
⁊ secularibus clericis cuiuscunqꝫ status
vel ꝯdicōis existant in virtute sancte obe
diencie ac sub interminatōe maledictōis
eterne districtissime inhibemꝰ ne aliquos
ad vouendum iurandum vel fide interpo
sita seu alias ꝓmittendum inducant vt
apud eorum ecclesias sepulturas eligant
Uel iam electā vlteriꝰ nō immutēt. Nos
eñ si secus actum fuerit electionē talē de
cernimꝰ nulliꝰ penitus existere firmitatis
Statuentes vt hy q̄ sic elegerūt nec apō
sic electas vllatenus sepeliri nec alibi nec
ꝯtra votum iuramentum aut ꝓmissum
hꝰmōi a se factum materiā habeāt veni-
endi possint eligere sepulturam. Sꝫ ꝯtra
dictione q̄cunqꝫ cessante sepeliant oīno
apud ecclesias apud quas sepeliēdi de iu
re fuissent si alias sepultura nō electa de

cessissent Si vero idem religiosi vel clerici pdictos in suis ecclesijs vel cimiterijs psumpserint sepelire ad restitutionē tam sepultorum corpoꝝ si petant q̄z etiā omniū q̄ occasione sepulture illoꝝ puenerint q̄modolibet infra decendiū integraliter faciendā ipsos obligatos esse censemus Quam nisi fecerint ecclesie ipse apud q̄s sepulti fuerint nec non ⁊ cimiteria earundem ex tunc eo ipso sint ⁊ tam diu maneant ecclesiastico supposita interdicto donec eis facta fuerit restitutio plenaria omniū pdictoꝝ Exceptis cū psonis religiosis sub elemosina ꝯstitutis tunc quelibet psona vtriusq̄z sexus liberā potestatem habet eligēdi sepulturam apud quācunq̄z ecclesiā voluerit. Dūmodo ecclesia de iure habeat sepulturā nec sit execrata. Prohibētur aūt sepeliri in cimiterio omnes heretici ⁊ excōicati etiam minori excōicatione Ut illi qui in torneamentis moriūtur id ē letale vuln⁹ q̄d est occasio mortis ibidē receperūt. Quāuis enim peniteant ⁊ ꝯmunicent ecclesiastica tū careant supultura ⁊ hoc ad terrorem. hoc tū intellige de illis q̄ venerant causa exercendi se in torneamēto. Et de armigeris coꝝ qui etiā armis ibidē se exercent. Non de alijs q̄ illuc vadūt causa curiositatis vel ad videndū amicos. Eodem mō respuas manifestos vsurarios. Vel qui seipsos q̄cunq̄z modo voluntarie occidunt. Sec⁹ si ex furore vel a casu. Sicut si quis p̄cipitaret se in aquā ppter fugam aliquā ⁊ simili causa qꝛ pbabilit̄ credebat se posse sic euadere nec imputat̄ ei si ꝯtrarium eueniat Dūmodo hoc fecerit p bono ⁊ licito negocio. Spnas etiā iudeos ⁊ paganos ⁊ oēm q̄ ab vnitate ecclesie discessit. Suspensi aūt dū penituerint vere possunt de licentia secularis potestatis. sepeliri in cimiterio ⁊ cōmunicari Et mulier pregnans vbi pcerto constat partum mortuum esse cum matre ibidem sepeliatur. Si aūt certum est ꝙ ptus viuit ⁊ mater mortua est tunc mulier debet scindi ⁊ si ptus viuit debet baptisari. Si mortu⁹ est extra cimiterium sepeliatur. A raptore manifesto seu violatore ecclesie puta q̄ vsq̄z ad mortem pertinax fuit in sua malicia recipias cautionē sufficientem ⁊ sibi impendas beneficia ecclesiastica. Si aūt cautionem dare nō potest tenet̄ ꝑniter ꝙ sit cōmunicand⁹ ⁊ sepultura sit ei neganda Et hoc ppter terrorē ⁊ inobedienciā in qua longo tempe fuit. Aliō est si modico tpe ꝯtumax stetit ⁊ nunq̄z āmonitus fuit et cautionem quā poterat suo cōfessori qui cum absoluit dedit. Generaliter tū teneas ꝙ nullus notori⁹ pctōr in peccatis ꝺiscedens sepeliend⁹ est in cimiterio. Et tales si sepulti fuerint debent exhumari si ossa eoꝝ discerni possunt alias nō Et ecclesia est recōlianda. Occulti autem peccatores sepeliēdi sunt nisi forte essent heretici. Si aūt notori⁹ peccator vt premissum est penitet ꝯfitetur ⁊ ꝯmunicatur ⁊ dat cautionē quā p̄t debet sepeliri Cōtingit etiā q̄nq̄z ꝙ in morte aliquoꝝ pctōꝝ apparent manifesta signa p̄nie puta quia clamat p̄sbiterū vel p̄niam vl' signa alia circa p̄niam ostendit. Si forte iam amiserat loquelā tūc eū post mortem debet absolui ⁊ recipi ad oratōes ⁊ ad alia ecclesiastica suffragia Et tenent doctores ꝙ sufficiat vn⁹ testis pbans ista signa. Qn̄ autē inuenitur cadauer homis ⁊ dubitat̄ vtꝝ fuerit xp̄ian⁹ vel non nisi aliqua pbabilitas esset de opposito tunc debet in meliorem ptem interp̄tari. Et sic terminat̄ sentencia de sepulturis.

Capitulū. xxxvj. Quis sit ppri⁹ sacerdos cuiuslibet hominis.

Occasione aū dictoꝝ discutere dēm⁹ q̄s sit ppri⁹ sacerdos siue confessor cuiuslibet simplicis hoīs. Ubi est aduertendū ꝙ sic ad pducendum corpis xp̄i ⁊ sanguinis sacramētū requiritur debita materia sc̄z frumentū ⁊ vinū ⁊ ꝯueniens potentia hoc est sacerdos debito or-

dine sacramentum ꝯsecrans. Ita etiam ad audiendum ꝯfessiones ⁊ ad habendū subditos requiritur. Primo ꝙ confessor quo ad forum anime sit sacerdos ⁊ habeat claues sacerdotales hoc est potenciā ligandi ⁊ absoluendi que potentia sacerdotibus in ordinatione ꝯfertur. Secūdo oportet talem sacerdotē habere ꝯuenientem materiā ad quā ipse dirigat auctoritatem suā. Hec aūt materia est plebs que sibi ꝯmittitur a dyocesano sicut quotidie videmus ꝙ non sufficit ordinatio alicuiꝰ in sacerdotē ⁊ ꝙ recipit aliqđ beneficiū puta ecclesiam cū mille subditis a layco vel prelato Sed oꝑtet ꝙ curā animaꝝ Inuestiturā altaris priusquā se intromittat đ regimine subditoꝝ recipiat a dyocesano loci. Et forte inuestituram ⁊ curā animarum obtineat ab ep̄o laboribus ⁊ expensis. Que sunt certissima indicia ꝙ nō quilibet sacerdos est ꝯfessor cuiuslibet hoīs q̄zuis habeat clauē ⁊ potentiā absoluendi que ꝯferunt in ordinatione Sz necessario req̇ritur ꝙ materia hoc est subditi qui habentur ex iurisdictione ab illo q̇ potest sacerdoti committātur ⁊ tunc habet materiam debitam hoc est subditos sibi cōmendatos. Et potenciam congruentem hoc est claues absoluēdi que sibi tradite sunt in ordinatōe Vn̄ non sufficit ꝯfiteri cuilibz sacerdoti quāuis q̇libz virtute ordinationis habeat claues. Sed oportet quemlibet in anno semel confiteri omnia sua peccata suo ꝓprio sacerdoti postquā ad annos discretionis peruenerit. Aliter viuens ab ingressu ecclesie arceatur ⁊ moriens careat ecclesiastica sepultura. Si quis autem alteri sacerdoti ex iusta causa confiteri voluerit licentiam optineat quia aliter ip̄m absoluere non pōt. Est tamen aduertendū ꝙ s̄m doctores ꝓprius sacerdos siue ꝯfessor quātū ad istā materiam. Intelligit̄ p̄mo ⁊ p̄ncipaliter dn̄s papa qui est iudex ⁊ ordinarius verus et iudex omniū qui sunt in ecclesia dei cū sit plenariꝰ xp̄i vicariꝰ ⁊ habet plenitudinē

pōtestatis Et ideo ip̄e papa in tota ecclesia de omibꝰ causis subditoꝝ p̄t ꝯgnoscere ⁊ absoluere ⁊ ligare cū sit ꝓprius ⁊ supremꝰ ꝯfessor siue sacerdos cuiuslibz hominis. Sed q2 dn̄s papa in tota ecclesia dei quēlibet pctōrem ꝑ se in ꝓpria ꝑsona ad ꝯfessionē recipe non pōt Vocat alios prelatos in ꝑtem solicitudinis vt ipsi ꝑ se ⁊ per alios ydoneos. peccatores a peccatis absoluant Sic sunt legatꝰ dn̄i pape Quilibet ep̄s in dyocesi sua Et ꝓprius sacerdos Vn̄ tenet̄ ꝯmuniter a doctoribus ꝙ quilibet subditꝰ habet tres imediatos ⁊ ꝓp̄os sacerdotes scz dn̄m papā ꝓpriū ep̄m ⁊ ꝓpriū sacerdotē. Et istoꝝ quilibet potest alteri auctoritatē super subditos suos ꝯmittere Sicut dn̄s papa indulget aliquibꝰ ꝙ ꝑ totā ecclesiam dei ꝯfessiōes peccatoꝝ audiant ⁊ absoluāt. Similiter ep̄i penitēciarios ponunt aliquos suꝑ totas dyoceses suas. Cū hoc sacerdotes ꝑrochiales sibi inuicē ⁊ alijs ex causis cōmunicāt auctoritatē ꝯfessiōes audiendi subditoꝝ suoꝝ Qđ aūt dn̄s papa sit ꝓprius sacerdos ⁊ ꝯfessor cuiuslibet hoīs in tota ecclesia dei apparet ex hoc ꝙ aliqua peccata ꝓpter sui enormitatē solū ad papam referunt̄. Sic vulneratio vel occisio clerici. Si ergo pōt a magno peccato absoluere quēlibet peccatorē multo faciliꝰ poterit absoluere a peccato minori. Idē videmꝰ de quolibet ep̄o in dyocesi sua ꝙ aliqua crimina ꝓpter sui grauitatem ad ep̄os dirigūtur. Sic oppressiōes pueroꝝ Et qui excedūt in alijs casibus episcopalibus Si ergo ep̄s potest absoluere per se vel ꝑ aliū manifestum oppressorē pueroꝝ vel sodomitā quem simplex sacerdos absoluere non potest fatuū ⁊ absurdū est dicere ꝙ ep̄s ꝑ se vel ꝑ alium seu ꝑ alios in sua dyocesi sibi vel suis delegatis confitētes non possit absoluere. Videmus etiā ꝙ sacerdotes ecclesiarum parochialium alijs sacerdotibus delegāt actoritatem ꝯfessiones audiēdi suoꝝ subditorū quod dicūt valere. Ergo ridiculosum est dicere

dicunt valere. Ergo ridiculosum est dice
re ꝙ papa caput ecclesie plenarius vica-
rius christi eãdem auctoritatem quã ha
bet sacerdos super ꝑrochianos suos nõ
possit alijs ydoneis ꝑsonis ꝯmunicare
hoc est impꝑtiri. Cum a domino papa xp̄i
vicario in nos sacerdotes tanqꝫ a fon-
tali p̃ncipio mediãtibus prelatis q̇ nos
sacerdotes ordinant fluat omnis aucto
ritas nostra videlicꝫ ꝯficiendi sacramen
ta ⁊ eadem sacramẽta ministrãdi. Quia
si papa inuito sacerdote subditum sacer-
dotis potest maiori excõmũicatõe excõ
municare ⁊ ab eadem ⁊ ab homicidio sa
cerdote ꝯtradicente absoluere multo le-
uius poterit ꝯfessionem subditi sacerdo
tis incurati eo irrequisito audire vel ip̄m
absoluere ab omnibus peccatis. Si autẽ
papa potest sicut de facto videmus diri
gere ad vnum regnum Legatum a late-
re cum plenaria auctoritate papali in ca
sibus enormibus ⁊ grauibus sicut de ho
micidio clericorum ⁊ incendio ecclesiaꝝ
Hereticum est dicere ꝙ dominꝰ papa de
plenitudine potestatis ex motiuis ratio
nabilibꝰ ydoneis personis ecclesie equi-
ualentem auctoritatẽ quã sacerdos par
rochiales inquantum sacerdotes habẽt
super subditos suos non possit super to-
tam ecclesiam delegare Et eadem que di
cta sunt de domino papa super vniuersa-
lem ecclesiam intelligenda sunt de quoli
bet episcopo quantũ ad dyocesim suam.
Cum quilibꝫ episcopus in dyocesi sua sit
papa super subditos suos nisi in casibus
sibi a papa vel a iure interdictis. Cũ hoc
inter monachum sacerdotem vel religio
sum vel secularem sacerdotem in colla-
tione gradus sacerdotalis quantum ad
receptionem clauium quibus ligatur et
soluitur peccator. nulla est differẽtia quã
uis differencia inueniatur in executione
potestatis clauium. Quia quidã habent
subditos ⁊ illi possunt absoluere ⁊ liga-
re. Quidam penitus carẽt subditis sicut
sunt monachi Grisei de Salem ⁊ illi nec
possunt absoluere nec ligare nisi ex speci
ali ꝯmissione. Patet ergo ex premissis ꝙ
non quilibet sacerdos quẽlibet peccato-
rem a quolibet peccato absoluere potest
nisi in mortis articulo. Nec tunc nisi ha-
beat gratiam sedis apostolice ⁊ legitti-
mã executiõem officij sui. Sed solus pa
pa d̉ omnibus criminibus ꝯmissis in to
ta ecclesia per quemcunqꝫ potest iudica
re absoluere ⁊ ligare. Et eandem potest
dominus papa vni vel pluribus in toto
vel in parte limitando ad vnum regnum
vel ampliando quo ad totam ecclesiam
delegare. Sicut quando legatis a latere
dat plenariam ⁊ totalem auctoritatem
papalem super omnes casus papales cri
minosos. Quibusdam autem ꝯcedit pa-
pa auctoritatẽ vniuersalem super totam
ecclesiam sed non plenariam sed limita-
tam quantum ad aliquos casus. Sicut
fratribus predicatoribꝰ ⁊ minoribꝰ qui
sunt priuilegiati a sede apostolica taliter
ꝙ in tota ecclesia dei auctoritate ap̄lica
libere possunt omnes hoĩes exceptis re-
ligiosis ꝑsonis q̄ tenẽtur suis supꝑioribꝰ
obedire ad ꝯfessiones recipe ⁊ eisdẽ ꝯfes
sis penitẽcias salutares iniungere sacer
dotum ꝑrochialiũ ꝯsensu minime requisi
to Nec ꝯfessi ipsis fratribus peccata illa
de quibus confessi sunt ⁊ absoluti suis ꝓ
prijs sacerdotibus minime ꝯfiteri itera-
to tenentur. Sicut etiam non tenẽtur ite
rum ꝯfiteri illa fratribꝰ memoratis que
rite suis proprijs sacerdotibus sunt con
fessa. Cum sedes apostolica caput eccle
sie fratres predictos in priuilegijs nomi
net cooꝑatores ⁊ coadiutores sacerdo-
tum ꝑrochialiũ in ꝯfessionibus audien-
dis ⁊ p̃dicatõnibus faciendis ⁊ ĩ alijs
actibus qui respiciunt salutẽ aĩaꝝ. Quia
eãdem auctoritotatẽ quã quilibet sacer
dos incuratꝰ quãtum ad ꝯfessiões ⁊ ab
solutões habet sup subditos suos sibi re
ꝯmissos hñt sup̄dicti fratres virtute pa
pali totiꝰ ecclesie dei. Hoc est super subdi
tos cuiuslibꝫ sacerdotis incurati que est

ĩn ecclesia dei. cũ ordines prelibati gene-
raliter ⁊ spẽaliter cũ locis ⁊ iuribus ⁊ ꝑ-
tinencijs suis sint exempti a cuiuslibꝫ po
testate ⁊ solũmodo Romano pontifici
sint subiecti Non eĩ pñt ꝯueniri id est ad
iudiciũ ꝯtrahi suspendi. interdici. excõi
cari vel molestari rõne delicti ꝯmissi per
quẽcunqꝫ prelatum vel dyocesanũ sꝫ per
solum papã vel alium ex spẽali ꝯmissiõe
domini pape Et suoꝝ ordinum rectores.
Habent aũt cauere prenominati fratres
vt ad ꝯfessiones non recipiant absqꝫ li-
centia istoꝝ quoꝝ interest absoluere cri-
minosos talibus criminibꝰ ꝓ quibꝰ essẽt
ad sedem apostolicam vel ad Epm desti
nandi Personas etiam approbate religi
onis absqꝫ licencia supꝫioris ad cõfessio-
nes non recipiant. Quilibet etiam sacer-
dos incuratus tenetur etiam ꝯfiteri suo
dyocesano nisi dyocesanus aliud ordina
uerit vel sciat aliquã ꝯsuetudinem aliam
quã tolerat. De eo aũt ꝙ fratres p̃dica-
tores ⁊ minores ꝑ suos ꝯuẽtus ad hoc
nominati ⁊ deputati vt ꝯfessiones cuiꝰ
libet sacerdotis incurati audiant nõ de-
bet quisquã grauari ⁊ turbari sed potius
gaudere ⁊ cõsolari quia in ꝑrochia ⁊ cu
ra cuiuslibꝫ sacerdotis ĩncurati est aliq̃d
ꝑtinens ad onus ⁊ pondus Sicut est cu
ra quomõ baptizet ⁊ predicet. infirmos
et sanos ꝯmunicet ꝯfessiones singuloꝝ
audiat infirmos inungat ⁊c̃. per que fre-
quenter grauatur aliq̃s sacerdos Et ista
solicitudo non datur sacerdotibus in fa
uorem cum sit labor. Sed potius in onꝰ
⁊ vtilitatem ecclesie ⁊ subditorum. Aliõ
est in cura quam habet sacerdos ad suos
subditos quod ꝑtinet ad solacium ⁊ vti
litatem vt satisfiat laboribus suis sicut
sunt oblationes ꝯꝑatiões missarum de
cime ⁊ silia que approbãtur sacerdotibꝰ
in fauorem Nullum ergo preiudicium fit
sacerdotibus quando subtrahitur eis il
lud quod est onus ⁊ pondus ⁊ labor eo-
rum. Sicut sunt confessiones audire p̃di
care ⁊ similia. Fieret autem preiudicium
si eis subtraherentur decime ⁊ similia. Vn-
de quilibet sacerdos incuratus sensatus
cum gratiaꝝ actione recipere debet coo-
peratores ⁊ portatores in parte laborũ
suorum quos sibi Romana ecclesia diri-
git ⁊ destinat. Quilibet etiam episco
pus quemlibet peccatorem sue dyocesꝭ a
quolibet peccato absoluere potest. Nisi
papa vel ius sibi aliquos casus interdi-
cat. Eodem modo sacerdos ꝑrochi
alis incuratus suos subditos Et fratres
antedicti quemlibet subditum in tota ec
clesia dei possũt absoluere a quolibet pec
cato nisi aliqua peccata Papa vel episco
pus ius vel rationabilis ꝯsuetudo eis in
terdicat. Etiam est aduertendum ꝙ
quilibet sacerdos incuratus subdito suo
dicenti se esse ꝯfessum ⁊ absolutum a tali
q̃ poterat absoluere ⁊ ligare tenetur cre-
dere. Et si petit tenetur sibi dare sacramẽ
tum eucaristie ⁊ extreme vnctiõis Quia
in foro ꝯfessionis que fit sacerdoti tanq̃ꝫ
ipsi deo creditur homini confitenti illud
quod dicit pro se ⁊ ꝯtra se. Sed in foro
ꝯtencioso non creditur homini pro se sꝫ
solum contra se. Unde cum sacerdos de
peccatore occulto non possit informari
nisi ex dictis suis in foro ꝯfessionis stabi
tur simplici verbo eius qui dicit se esse cõ
fessum ⁊ absolutum ab illo qui poterat li
gare ⁊ soluere. Si eñ falsum diceret hoc
vergeret in detrimentum ⁊ in damnatio
nem anime cõfitentis. Quia de occultis
peccatis ꝑ modum cõfessionis non ha-
bemꝰ iudicare nisi scd̃m relata confiten-
tis. In duobus casibus absqꝫ literis vel
alio documento sufficienti sacerdos nõ
debet credere subdito dicenti se esse abso
lutum. Unus casus Si sciret subditum
esse excõmunicatum maiori excõmunica
tione Aliꝰ casus est Si sciret eum esse no
torium ⁊ manifestum peccatorem Caue
attamen sacerdos ne hoc ei obiciat do-
lose ⁊ fraudulenter aliter enim incideret
manus papales.

Ad constitutionē aūt generalis ↄcilij que incipit Omis vtriusq3 sex⁹ in qua dr̄ ꝙ ꝗlibet post ꝗꝫ ad annos discretiōis ꝑuenerit semel saltem in anno omnia peccata sua ↄfitea tur suo ꝓprio sacerdoti Rn̄detur ꝙ ꝓpri us sacerdos in hac pte intelligitur vt p̄ missum est. Papa episcop⁹ plebanus. Et ille cui ↄmittitur ab vno istorū verbo vel scripto. Decet tamen ⁊ valet pro ↄsciencia sacerdotis incurati ꝙ subditus confitens priuilegiatis saltem se presentet suo ꝓprio sacerdoti ⁊ dicat Domine reueren de sum ↄfessus tali tempe tali persone de tali ordine sic ꝑuilegiate a Papa vel Episcopo Et hoc sufficere debet ꝓprio sacerdoti Nec potest sacerdos incuratus ꝓhibere subditum suum quin ↄfiteatur habēti auctoritatē absoluēdi a papa vel epo. Cū par in parē ⁊ in maiorem nō habeat imperiū. Nec subditi ei obedire tenentur in hac pte. Omnes etiā alios ↄfessores preter nominatos dicim⁹ esse alienos et extraneos cū non sufficiat eis ↄfiteri Nec ipsi possunt absoluere absq3 mortis articulo nisi in damnationē ⁊ deceptionē anímarū suaꝝ. Teneat aūt sacerdos diligēter ne v̄bo aut signo aut alio quouis modo prodat peccatorem ↄfessum Aliter enim debet deponi ⁊ in artum monasterium retrudi.

Commēdatiō vite ⁊ honestatis clericalis.

Cum sacerdos teneat vices christi ⁊ possit soluere ⁊ ligare ⁊ remittere peccata sup terram decet cum sacerdotaliter viuere cuz nō sit potestas post deum sicut potestas sacerdotis Et super tam insigni ꝑuilegio sacerdotum miratur terra stupet celū exhorret infernus veretur homo ⁊ reuerec̄ angelica celsitudo. Cum nullis angelorū nec omnib⁹ hominib⁹ sed solis sacerdotibus ↄmissum sit vt hoc faciant in altari qđ christus ꝓprijs manib⁹ fecit in cena paschali. Et quod Maria virgo fecit virtute spiritussancti christum ꝓducendo. Hoc quilibet sacerdos eadem v̄tute quotidie facit hostiā in xp̄m ↄsecrando. xp̄s non angelus nō maria nō virtute humanitatis s3 diuītatis peccata dimisit. Hoc quilibet sacerdos eadem v̄tute quotidie peccatoribus ↄfitentibus impendit. Et quia sacerdotes dicuntur quasi sacri vel sacris dotati debent diligenter aduertere vt hoc nomē sacerdos ↄgruat eorum actioni ⁊ actio nomini ne in sacerdote R̄ nomen sacerdos sit nomen inane ⁊ crimē immane ne in sit honor sublimis ⁊ vita vilis. Ne sit religiosus amictus ⁊ dannabilis actus ne in sua prochia appareat sublimior ⁊ in ↄscientia inueniatur humilior Ne locutionem simulet columbinā ⁊ mētem habeat caninam. Ne ostendat professionem diuinam ⁊ ferocitatem habeat lupinam. Sacerdos inordinate nō colat vinum sed trinum ⁊ officium diuinū. Nō vacet ↄmessationibus sed orationibus. Non det elemosinam histrionibus ⁊ mercatoribus sed honestis ⁊ pauperibus ꝑsonis Nō sequatur adulteram vel filiam suam sed gloriosam virginē Mariam ⁊ filium suum. Signanter cum de sacerdotibus scribatur. Vos estis genus electum regale sacerdotium gens sancta Ad quā sanctitatem nos sacerdotes perducat q̄ omnia creat.

Capitulum Tricesimum septimū de absolutōne.

Post laqueos diuersos ⁊ obscuros variorū pctōꝝ inquirere debem⁹ de diuersis solutōib⁹ ⁊ absolutōib⁹ eoꝝ ⁊c̄. Cōpleta igit̄ ↄfessiōe Si sedet ↄfitēs dic vt iterato flectat genua ↄfessiō3q3 ↄcludat sic dicēdo Istis peccaui ⁊ multis alijs cogitatione locutione opere ⁊ obmissione mea culpa precor te ora ꝓ me. Tu vero antequā

absolutas eum queras si doleat de pecca-
tis ⁊ si habeat ꝓpositum cauendi ab om
nibus mortalibꝰ peccatis Insuper si ali-
quibꝰ debitis sit inuolutꝰ queras si patꝰ
est satisfacere absqꝫ dilatione ſm suā pos
sibilitatē nisi dilationē a creditoribꝰ pos-
sit impetrare. Si rn̄deat ꝙ sic absoluas eū
p̄mittendo orationē Misereat tui om̄ipo
tens deꝰ ⁊c̄. Postea subiūgas absolutōeꝫ
dicendo Dn̄s iesus xp̄c te absoluat ⁊ ego
auctoritate eiꝰ qua fungor absoluo te ab
istis peccatis que confessus es ⁊ ab omī
bus alijs peccatis tuis In noīe patris ⁊
filij ⁊ spū̄ssancti Amen. Nec oꝑtet manū
capiti confitentis imponere. Maxime si
femīa est sꝫ magis ꝯpetit crucis signatio
Si aūt ꝯfitens habet aliq̄ pctā a quibꝰ eū
absoluere nō potes. In absolutōe dicas
sic Dn̄s te absoluat ⁊ ego auctoritate eiꝰ
qua fungor absoluo te ab oībꝰ peccatis
tuis a quibꝰ te possum absoluere In noīe
patris ⁊ filij ⁊ spū̄ssancti Et tūc exp̄mas
ei pctā a quibꝰ eū nō potes absoluere. Et
ꝓ illis remittas eum ad absoluendū ad
suꝑiorē qui eū absoluere pōt ab illis pec-
catis scꝫ ad ep̄m vel ad papā si tam enor
me crimen est vel ad penitenciarios eoꝝ.
Et pctā ꝓpter q̄ remittis eū ad suꝑiorē si
manifesta sunt in lr̄a scribe quā penitens
statim deferat ⁊ eā suꝑiori ostēdat. Si aūt
occulta sunt dicas penitenti ꝙ ore ꝓprio
ꝯfiteat̄ suꝑiori in secreto Sed si credis ꝙ
forte ad h̄ se locꝰ nō offerat ꝓpter penitē
tum q̄ remittunt̄ multitudinē. vt plerūqꝫ
ꝯtingit in cena dn̄i qn̄ multi recōciliandi
⁊ absoluēdi ad ep̄os mittunt̄ Vel qr mi-
nus discretꝰ penitēs singula pctā ꝓpter
que remittit̄ forte exp̄mere nesciret vel di
stinguere Tunc peccata illa in lr̄a scribe ⁊
sub sigillo clausam trade monendo solici
te vt diligentissime caueat ne lr̄am ꝑdat
vel alicui legendaꝫ tradat ne ei ad quem
mittit̄ ꝑditionē imponat. Et quātum in
te est studiosissime semꝑ a scandalo caue
as Vn̄ etiam expedire videtur vt in lr̄is il
lis peccata penitenciū scribant̄ nō expres

sis noībus illoꝝ q̄ ea ꝯmiserūt. Hoc mō
latorē vel latricem p̄sentiū ꝓ homicidio
incestu. Aut peccato contra naturam vl̄
tali seu tali peccato ꝯmisso ad absoluen-
dum seu ad absoluēdā vr̄e paternitati trās
mitto vt absolutōis bn̄ficiū impēdendo
⁊ salutarē pn̄iam iniungēdo ipse vel ipsa
sancte matri ecclesie reconcilietur. Talia
vel ꝯsimilia v̄ba ꝯsueuerūt poni in hꝰ mo
di cartulis Si vō missus ad suꝑiorem ad
te remissus fuerit ꝓ pn̄ia iniungēda si lite
ram suꝑioris deferat scd̄m formā illiꝰ te
neas. Si aūt sine lr̄a reūertitur ꝯsulo ꝙ
ad cautelam iterato eum absoluas gene-
raliter ab omnibꝰ peccatis ⁊ pn̄iam iniū
gas si a suꝑiore non est iniuncta. Vel si in
iuncta est eam facias diligenter obs̄uari
Si autē ꝯfitens ab aliquibꝰ mortalibus
peccatis non vult abstinere vel non do-
let de aliquibꝰ preteritis peccatis Vel nō
curat inique ablata siue quecunqꝫ aliena
dicas ei ꝙ non possis eum absoluere ⁊ ꝙ
cōfessio facta non liberet eum ab inferno
si sic decedit. Et si dominus post hoc cor
eius illuminauerit ꝯgnitionē veram im-
mittendo ex quo modo non potest absol
ui. Iterato confiteatur ei quem tunc con
fessorem habere contigerit vt absolutio-
nem cōsequatur. Nullus enim absolui de-
bet nisi quem confessor reputat vere pe-
nitentem. Et ne putet se quia absolutio-
ne caret sine aliqua vtilitate verecundiaꝫ
confessionis subisse. Intima ei ꝙ preter
alias multas vtilitates confessionis cō
stitutionem in hoc ecclesie obseruauerit
que precipit saltem semel in anno confi-
teri. Omnis vtriusqꝫ sexus. Et qui hoc
non fecerit moriens deberet carere eccle
siastica sepultura. Hortari etiam debes
illum quantum potes vt peccata deserat
quia post confessionem peccatorum fre-
quenter huiusmodi ammonitiones val-
de sunt efficaces. Horteris etiam eum vt
interim sedulis precibꝰ dei imploret mise
ricordiam quatenꝰ cor eius ad se ꝯuertat
⁊ quidquid boni potest faciat oratōibus

operibus misericordie et precipue vt sepe au-
diat verbū dei Vñ et expediēs videt vt si
circa hoc notabiliter est negligēs aliquē
certū numerū audiendorū sermonum ex in
tegro illi imponas sicut videris eū opor
tunū Tandē sufficient illo āmonito et in-
formato q solū pro eo orare valeas nec vl-
tra potestatē clauiū potes extendere di-
cas orationē Misereat tui omnipotens
deus. sed eū nō absoluas vt pmissū est Ali
qua tñ bona opa ei speāliter indicere po
teris non p modū satisfactōis sed vt cor
ei9 ds illumīet Si eñ nihil faciendū speā
liter diceres ei forte min9 vl' nihil diceret
vel faceret. hoc tñ sp exprimas ei q h nō
possit esse satisfactio pro pctīs. Quē vero
penitentē absoluis si ofessionē eius gene
raliter audiuisti etiā absoluas eū a penitē
cijs iniunctis etiā ab alijs ofessorib9. Et
si aliquarū penitēciarū iniunctarū memor
est quas tamen non impleuit. Si expedi
te iudicaueris omutes eas nisi esset peni
tentia iniuncta a superiori. Et pro talibus
peccatis a quibus tu habes auctoritatē
absoluendi. hoc dico nisi vrgens esset ne
cessitas. Considerato ergo statu confitē
tis quantum ad peccata ofessa et quo ad
iuuentutē et senectutem paupertatē diuici
as valitudinē societatē animi promptitu-
dinem vel tarditatē pñiam iniūgas quā
probabiliter credis eū impleturū et non aliā
hoc tñ insinuando illi semp q tantā vel
tantā pñiam pro peccatis ofessis suscipe-
re et sustinere deberet sic iura determināt
Sed tu q nō audes ei illam iniungere q2
times q non impleret Et sic penitentiam
iniunctam obmittendo speciale peccatū
omitteret. Insuper etiam dicas peniten
ti et iniungas quidquid boni fecerit aut
aduersi sustinuerit sit ei in remissionē pec
catorum. Eiq3 concedas q indulgencie
prelatorum quas scdm formam indulgē-
cie mereri potest possunt sibi prodesse. et
moneas illum q illas diligenter querat
Vbi autē times probabiliter q aliquis ali-
quā penitentiā per te iniūctam nō imple-
at propter societates vel alias causas sup
uenietes. Tunc concedas sibi q illam pe
nitentiam ouertat in aliam. verbi gratia
Dixisti sibi ieiunandū et non potest ex cau
sis. pascat vnum pauperem vel duos. vel
redimat alio modo de licentia tua Nota
q pro peccato occulto nullatenus est in-
iungenda manifesta penitentia ratione
scandali vel suspicionis. Et caueas q nō
iniungas alicui talem penitētiam p quā
fiat alteri pīudicium sicut in seruis filijs
familie et huiusmodi Coneris etiam quā
tum bono modo potes vt semper penitē
tiam iniungas per otrarium culpe. vt lux
urie ieiunia. auaricie elemosinas. superbo
orationes. Nec est necesse q semper pro
quolibet peccato manifesto publicam pe
nitentiā quis exequatur vel portet. dum
modo alias per bonum exemplū penitē-
tis scandalo satisfaciat Cum aūt aliquis
petit absolutionē a minori excōicatione
dic sic. Auctoritate qua fungor ego ab-
soluo te ab omni vinculo excōicatōis in
quantū possum In nomine patris rc. pro
pterea hoc qd dicis ab omī vinculo excō
municatōis nō excedis quia sub intelligi
tur tm̄ de minori excōicatōe Si tibi omit
tit absolutio alicui9 a maiori excōicatōne
fac eum iurare primo q parcat mandatis
illius qui eum excōimunicauit. Et osuetū
et tutum est q excōmunicat9 expolietur
vestibus et ponat se ante ianuam ecclesie
prostratus vel genubus coram illo qui ha
bet eum absoluere qui absoluens tenebit
virgas vel corrigias in manibus dicen-
do Psalmū. Miserere mei deus. verbera
bitq3 eum in quolib3 versu semel vel sicut
placet. Et post Gloria patri kyrieleyson
xpeleyson kyrieleyson Pater noster. Et
ne nos Et ver. Saluos fac seruos vel an-
cillam tuam rc. Nihil proficiat inimicus
in eo vel in ea Esto ei turris fortitudinis.
Si plures sunt persone pluralem numerū
Deinde dic. Domine exaudi orationem
meam. Dominus vobiscum. Deinde dici
tur.

Oratio

Deus cui propri um est misereri semp ꝛ pcere suscipe depcatione nostrā ꝛ hunc famulū tuū ꝛ famulā tuam quē vel quā excōicatiōis cathena ꝯstringit miseratio tue pietatis absoluat Per xp̄m dn̄m nr̄m Amē.

Postea dicas auctoritate dei omnipotentis ꝛ beatoꝝ aploꝝ Petri ꝛ Pauli ꝛ sancte ecclesie ei⁹ ꝛ sibi ꝛ mihi in hac ꝑte spēaliter cōmissa absoluo te vel vos si plures sunt a tali sententia ꝛ ab oībus excōicationib⁹ quas mihi ꝯfessus es ꝛ ab oībus q̄s non habes in memoria si forte plures sunt inquātū possum ꝛ restituo te ꝯmunioni ꝛ ꝑticipatiōi ecclesie ꝛ omniū fidelium ꝛ ecclesiasticis sacramentis In noīe pa. ꝛ fi. ꝛ sp̄ussancti. Ubi aūt defunctus est absoluēd⁹ ꝛ sepult⁹ extra cimiteriū debet exhumari ꝛ absolui. Si autē est sepultus in cimiterio nō exhumabit̄ sed absoluitur modo ꝛ forma prescripta. Et est sciēdum ꝙ sicut aliq̄s inuit⁹ potest excōicari ita ꝛ inuit⁹ potest absolui Et hec de absolutione dicta sufficiant

Capitulū. xxxviij. de satisfactōe

Restat vt de tercia ꝑte sacramenti pn̄ie scȝ de satisfactōne op̄is que pn̄ia exterior dr̄ videamus. Ubi est aduertendū ꝙ post omnē ꝯfessionē ꝛ legittimā absolutōȝ semp aliqualis satisfactio est imponēda Consistit aūt satisfactio ꝑncipaliter in trib⁹ scȝ In oratōne In ieiunio ꝛ in elemosina Et ad istas tres oēs alie satisfactōes reducūt̄ Sic vigilie ꝑegrinatōes ꝛ oīa opa carnē affligēcia reducūt̄ ad ieiuniū Oīa vero opa misericordie ad elemosinā. Et oīa sp̄ualia reducunt̄ ad oratōnem. Est aūt elemosina magis satisfactoria q̄ȝ oratio vel ieiuniū q2 elemosina v̄tualit̄ includit oratiōnē ꝛ ieiuniū. Cui eñ do elemosinam obligo eū ad orandū ꝛ ieiunandū ꝓ me ꝛ ad alia opa bona. Quia scribitur in euangelio date elemosinā ꝛ oīa munda sunt vobis. Et in Daniele pctā tua elemosinis redime. Nullo mō aūt potes deo satisfacere d̄ vno peccato mortali q̄ȝ diu in alio pctō mortali es q2 amicicia dei ad te non restituitur tibi q̄ȝ diu manet amicicie ꝯtrarium. Maxime ꝯtrariū amicicie dei est peccatum mortale ꝛ intantū ꝙ penā tibi iniunctā per tuū ꝯfessorem in ꝯfessione si ꝯples eam existens in peccato mortali oportet te si vis saluari eandē satisfactionem reiterare. Nisi talis sit satisfactio ꝙ postq̄ȝ transijt opatio satisfactionis adhuc tñ manet corpis debilitatio. Sic ex ieiunio vel diminutōe substancie sicut ex elemosinis Et tales satisfactōnes nō oportet reiterare. Satisfactōes aūt que nō relinquūt aliquē effectum in satisfaciēte p⁹ q̄ȝ actus transijt optet ꝙ iterent̄ sicut est de oratiōe ꝛ simlib⁹ De licentia aūt confessoris pōt vn⁹ homo satisfacere ꝓ alio non tamen est admittendū nisi defectus aliquis appareat in penitente. Uel corpalis per quem fit impotens ad sustinendū Uel sp̄ualis per quem nō fit ꝓmptus ad portandū penam Et potest ꝯfessor ex causis penam sibi ꝯfitentis quotiens vult variare minuere vel ꝯmutare dūmodo causa sit rōnabilis. Quamuis aūt ꝯfessor iniūgendo alicui satisfactionem ꝓ peccatis possit ꝯpatōnem missarum iniungere tñ malefacit quia est species mali ꝛ dolose auaricie ꝛ incaute facit Quamuis autem f̄m Canones antiquos habeat ecclesia quam penam pro singulis peccatis confessor debeat iniungere. Sicut pro periurio adulterio homicidio dantur regulariter septem anni penitencie. Idem ꝓ fornicatione licet non ita aspera penitencia iniungatur Et occisor sacerdotis penitere debet duodecim annis ꝛ conuict⁹ ad tempus vite sue milicie cingulo carere debet ꝛ absq̄ȝ spe cōiugij manere. Et qui falsat mensuram ieiunare debet triginta diebus in pane ꝛ aqua. Item sacerdos for

nicationem faciens. x. annis penitere de
bet inclusus. sacro indut⁹. humo pstrat⁹
tribus mēsib⁹. exceptis dominicis dieb⁹
ꝛ festiuis. ieiunare debet in pane ꝛ aqua
ꝛ multa similia. Et religiosus fornicator
multis annis dure ꝛ grauiter penitere de
bet Episcopus vero. xv. annis. Et p quo
libet peccato mortali deberet regulariter
septēnis pñia imponi vt sicut p pctm̄ sep
ti formem spūssancti grām āmisit. Ita p
septennē pñiam eā recupet Ergo sep sep
tennis pñia iniungenda est nisi maior vel
minor inueniat in canone expssa. Sed q2
hoc modernis tpib⁹ valde graue esset ꝛ
piculosū. Cū totū tps vite alicui⁹ vix suf
ficeret ad satisfaciendū. x. pctis mortali-
bus cū forte centū mortalib⁹ ē innodat⁹
Ideo tenet de facto a multis mordernis
ꝙ oms pnie sunt taxande ſm arbitriū le-
gittimi ꝯfessoris q̄ ꝯsideratis circumstā
cijs criminis quantitate ꝛ q̄litate psone
dignitate officiō paupertate infirmitate de
bilitate ꝯplexiōe ꝯsuetudine societate la
crimis ꝛ deuotiōe rigoris ꝛ tpis q̄litate
ꝛ alijs circūstancijs pt ꝯfitenti iniunge
re pñias salutares ita circumspecte ſm ꝙ
voluerit corā districto diuino iudicio in
nouissimo die reddere rationē. ¶ Circa
satisfactiōes vero iniungēdas hēas sub
scriptā regulā quā diligenter ꝯsiderabis.
Cum eñ sit triplex bonū homis videlicz
bonū anie corpis ꝛ exteriora. Plus autē
peccat q̄ te dānificat in anīa q̄m q̄ dānifi
cat in corpe ꝛ in rebus q2 min⁹ peccaret
ſm beatū Augustinū occidens mille cor-
pora q̄3 vnā animā. Est aūt occisor aīarū
qui cū ꝯsilio auxilio rogatu ducit trahit
vel inducit aliquē vel aliquos cū effectu
ad aliquid faciendū p qd̄ ꝯmittit peccatū
mortale Et ille dānificat pximū in bonis
anime Leditur etiā pxim⁹ in bonis cor-
poris sicut p occisionē vel p mutilationē
membroꝝ ꝛ p alia flagella que plus cruci
ant pximū q̄3 subtractio reꝝ Et iō in istis
delinquētes eo grauius sunt puniēdi In
bonis exteriorib⁹ puta in bonis pecunie
frumenti ꝛ vini ꝛ aliaꝝ reꝝ mobiliū ꝛ im
mobiliū Et signant circa famā ꝛ honorē
etiā frequenter pxim⁹ pximo multis mo
dis iniuriat tramitē iusticie deserēdo Ali
qñ res pximi iniuste violenter vl' occulte
preter voluntatē detinendo Qñq3 etiam
rebus pximi sumptuose vtēdo Qñq3 vi
auferendo Plus aūt turbat hō si ledit in
fama vel honore q̄3 si ledat in rebus. Sed
quia pctm̄ nō dimittit nisi ablatū restitua
tur Et peccati venia non dat nisi correcto
Ideo ꝯfessor subtiliter ꝯsideret vtrum si-
bi ꝯfitēs pximū leserit in bonis aīe occa
sionē mortalit peccādi sibi pbendo ꝛ ſm
hoc grauiter ꝛ dure puniat ꝯfitentē. Si
vero pximū lesit in bonis corpis signāter
ipm occidendo vel mutilando ipm ad su
periorē remittat. Si aūt offendit pximū
vulneribus plagis vel vitupijs. vt cū eo
ꝯponat induc ꝯfitentē Et ꝯ ꝯmisso put
exigit qualitas culpe puniatur Si autem
pximū dānificat in reb⁹ mobilib⁹ vel im
mobilibus citra iusticiā tunc tenet oino
ad totalem restitutionē si pōt Si vero p
ximū lesit in honore ipm indebite infamā
do tenet ad singuloꝝ reuocatōe3 Et iudi
cio meo facilius ꝛ melius in foro ꝯfessio
nis ad gremiū ecclesie vellē reducere incē
diariū vni⁹ integre ciuitatis q̄3 infamato
rem vni⁹ honeste psone Vñ infamatores
tanquā dyaboli durissime sunt puniendi
Circa satisfactiones a iuristis ꝛ alijs do-
ctoribus multa disputata sunt que respi-
ciunt subtilem ꝯfessorem Sed p simplici
ꝯfessore que dicta sunt in pñti capitulo ꝯ
satisfactiōe que seq̄tur ꝯfessionē ꝛ absolu
tionē ꝛ est tercia ps pñie sufficiant

¶ Capitulū. xxxix. de indulgēcijs

Um iam gra
cia abundante indulgēcie sint
per ecclesiam diuersis ex causis multipli-
cate ꝛ q̄m plurimi circa eas freqūter de
cipiant. Et alios incaute loquendo ꝛ do-
cendo decipiāt Vtile iudicaui de hac ma
teria scdm maioꝝ sentēcias ānotare. Et

quis ⁊ quantū possit dare ⁊ qbꝰ possint ꝑficere. ¶ Circa indulgēcias sic est ꝯsiderandum ꝙ merita ecclesie catholice et omniū fideliū ⁊ ꝑfectoꝝ q̄ sunt in ecclesia Cū hoc merita ipsiꝰ xp̄i que meruit hic in terris vocant̄ thesaurꝰ ecclesie Et claues ꝓ illo thesauro h̄ēt vicariꝰ xp̄i q̄ est papa q̄ etiā p̄t dispēsare illū thesauꝝ ꝓ necessitatibꝰ eccl'ie sic̄ vult ⁊ alijs ꝯmittere clauem. Nulla aūt indulgēcia valet nisi ille q̄ dat h̄ēat auctoritatē dādi Et ꝙ det ex rōnabili cā puta ꝓ eccl̄ie vtilitate Oportz etiā ꝙ r̄cipiēs idulgēcias sit sine mortali pctō ⁊ ꝙ faciat illud ꝓ q̄ indulgencia dat̄. Sic ergo valēt indulgēcie nō ꝙ aliq̄s simpl'r absoluat̄ sed ꝓ eo soluit̄ de ꝯpn̄i thesauro eccl'ie v̄bi grā Aliq̄s esset alicui obligatꝰ in centū marc[is] si creditori ꝑ aliū satisficeret in centū marcis loco debitoris tunc debitor absolueret̄ sz nō simpl'r qꝛ aliꝰ satisfaceret ꝓ eo Sic est intelligendū d̄ indulgēcijs sic̄ sup̄ dictū est in ꝓxīo. c. ꝙ ꝓ q̄libet mortali pctō s̄m iura debet iniūgi septennis pn̄ia Cū eñ infligit̄ alicui pn̄ia. xl. dieꝝ ⁊ ipse bn̄ dispositus accedit talē locū vbi meret̄ indulgēciā. xl. dieꝝ ꝓ eo satis fit d̄ ꝯpn̄i thesauro ecclesie. Non aūt eq̄liter valent oībus indulgēcie sz q̄ disponūt se ad suscipiendū indulgēcias maiori deuotōe vel labore vel feruore vel afflictiōe vel dati q̄ntitate maiorē recipiunt remissionē. Tn̄ qui vicinꝰ est ecclesie ⁊ sacerdotes et clerici ꝯsequūt̄ indulgēcias sic̄ qui veniūt a remotis. Propter hoc aūt ꝙ iniūgit̄ alicui pn̄ia septē ānoꝝ vt scz septē ānis ieiunet si idē accedet bn̄ dispositꝰ ad aliquē locū vbi inuenit remissionē septē annoꝝ ⁊ facit illud ꝓ q̄ indulgēcia dat̄ nō possz cogi ab ecclesia ad ieiunādū qꝛ ꝑ tales indulgencias est remissum. Quia tn̄ nescit vtꝝ sacerdos ei iniunxerit pn̄iaz ꝯdignā qꝛ raro hoc fit ⁊ idō oportet residuū in purgatorio soluere. Fatuꝰ est ille qui illuc hꝰmodi indulgēcias f̄uat vbi ē grauissima pena. Qn̄ autē dn̄s papā generalit̄ ⁊ vniuersaliter remitteret omnē totalē penam ꝓ aliqua cā rōnabili pūta ꝓ subsidio terre sancte vel sic̄ Si aliq̄s vn̄cunqz sit fecerit elemosinā h̄n̄s piā ⁊ catholicā deuotionē credens simplicit̄ ac pure illd̄ Qd̄cūqz solueris sup̄ terrā ⁊c̄. Dūmō sit recte ꝯtritus ⁊ ꝯfessus ⁊ faciat illud ꝓ q̄ indulgēcia dat̄ illi omnis satisfactio remittit̄ ⁊ si in tali statu moreretur statim euolaret ad deū Quia papa ⁊ tota ecclesia obligat̄ vt suffragetur ei ¶ Item papa solꝰ vbiqz ⁊ generaliter plenariā habet potestatē sup̄ thesauꝝ eccl'ie. Ep̄i aūt ⁊ alij p̄lati sunt limitati ꝑ papam in dandis indulgēcijs. Ita ꝙ si plus darent nihil facerēt Itē nō est capax indulgenciaꝝ quaꝝcunqz q̄ est in pctō mortali Item cū dātur indulgencie sub tali forma. Quicūqz vadit ad talē locum vel tm̄ dat de elemosina Ille q̄ nō potest ire vel si potēs ire vadit ⁊ nihil habet dare nō recipit indulgēcias Et nō possum alteri mereri viuo indulgencias nisi forma indulgēciaꝝ hoc ānumeret exp̄sse ⁊ ꝯcedat Item indulgēcie tm̄ valēt subditis illiꝰ ep̄i qui eas facit nisi subueniat̄ eis ꝑ legittimos ꝯfessores vel meliores vel equalētes eiusdē iurisdc̄ōis q̄ sic pn̄t loqui ꝯfitenti Carissime quantū ad septēnem pn̄iam tota vita tua nō sufficeret qꝛ tot ⁊ talia ꝯmisisti Vn̄ iniūgo tibi ꝙ quotidie dicas tot pat̄ nr̄. Et ꝯcedo tibi ꝙ ꝓ sint tibi remissiōes a q̄cunqz fient. Et tūc s̄cd̄m quosdā valent aliter non Item nō possum mereri indulgencias exn̄tibus in purgatorio nisi forā ꝯcessiōis indulgēciaꝝ h̄ specificet Vt si dicat forma indulgēcie. Quicūqz fecerit hoc pr̄ eiꝰ vel amicꝰ alius in purgatorio detentus tantū de indulgencijs habebit Et tūc ꝓdest viuo sic̄ mortuo aliter non Oppositum illiꝰ multi sentiūt dicentes ꝙ bona opa ꝑ que quis meret̄ indulgēciā vt elemosine vel ꝑegrinatōes valent eis sic̄ alia suffragia ecclesiastice caritatis sz nō ꝑ modū indulgenciarū. Quia papa solū h̄ēt ligare sup̄ terrā Item de questoribꝰ q̄ discurrūt ꝑ eccl'ias cū l'ris remissionū multoꝝ pctōꝝ q̄ predi

cantātur abusiones. vacant ꝯmessatōnibꝰ
⁊ ebrietatibꝰ in tabernis ⁊ alibi cū rurali
bus ⁊ rusticis simplicibus. Statuit dñs
Innocentiꝰ papa terciꝰ in ꝯsilio generali
ꝙ admitti nō debent nisi ap̄lici vel dyo-
cesani lr̄as veras exhibeāt ⁊ tunc p̄ter il
lud qđ in ipsis ꝯtinebit lr̄is nihil pp̄lo ꝓ
ponere ꝑmittat Addit aūt his Clemens
quartꝰ in quadā decretali ꝓmulgata in
curia que incipit. sedis ap̄lice vbi statuit
ꝙ p̄lati rectores ⁊ alij clerici non tenent
eos recipe in hospicijs suis nec eis in ne-
cessarijs ꝓuidere Nec facere ꝯuocationē
populi ad s̄mones vel exhortatiōes eoꝝ
Et sniās latas suspēsiōis Interdicti aut
excōicatōis in lr̄is papalibꝰ Ista de cau
sa dicit papa esse irritas ⁊ inanes. Unde
lr̄as quascunqꝫ datas in ꝯtrariuꝫ facien
tes vsqꝫ ad papā memoratū Clemētem
quartū quilibet audacter respuat. Si que
vero ꝑ suos successores emanauerūt non
audeo sp̄nere sed debeo eis obedire.
Est tn̄ sciendum ꝙ indulgēcie epoꝝ vires
nō obtinēt que excedūt memoratū ꝯsiliū
generale vbi dr̄ ꝙ hn̄t dare annū ⁊ q̄tuor
dieꝝ indulgēcias ⁊ nō plus. Et quicūqꝫ
ista deliberate aduertit ꝓ simplici sufficiē
ter videt quid sint indulgencie. Unde ad
pn̄s ista sufficiant.

Capitulū. xi. de sciētia ꝯfessoris.

EX summule pro
logo habet ꝙ istud opusculū
collectū ⁊ ꝯportatū est ad intellectū sim
pliciū ⁊ minꝰ exptoꝝ sacerdotū ⁊ ꝙ diffi
culter ꝯtinet vt in fine ꝯcludit talia q̄ de
necessitate scire tenet q̄libet ꝯfessor Und
ad pleniorē intellectū totiꝰ opusculi q̄ro
gn̄aliter q̄ntā sciam ⁊ expientiā deat hr̄e
q̄libꝫ ꝑsona eccīaca s̄m statū ⁊ officiū suū
¶ Notandū est ꝙ in p̄mis ꝙ p̄latꝰ non so
lū dēt hr̄e misteriū spūaliū sed etiā tp̄aliū
qr̄ sic verbo ⁊ exemplo ita etiā tp̄ali subsi
dio reficere dēt gregē xp̄i Ad hoc aūt re
q̄ritur industria circa tp̄alia. De sacerdo
tibus aūt est aduertendū ꝙ ꝯpetentē sci-
entiā hr̄e tenent qr̄ talis necessaria est ad
executionē ordinis cuiuscūqꝫ Sacerdos
em̄ inq̄ntū deputatꝰ est ad celebrandū of-
ficiū diuinū tenet scire tm̄ d̄ grāmatica ꝙ
sciat v̄ba ꝯgrue ꝓferre ⁊ accentuare ⁊ ꝙ
intelligat saltē lr̄aliter q̄ legit Inquantū
v̄o est minister ⁊ dispēsator sacramētorū
Pn̄ie baptismi eucaristie vnctōis ⁊ alio-
rū tenet scire que sit debita materia Et que
sit debita forma cuiuslibet sacramēti. Et
modū rite dispensandi ipsa sacramēta. de
quibꝰ singulis s̄m ordinē hēs in ca. iiij. ⁊
sequētibꝰ. Inquātū v̄o est doctor sic oīs
regens subditos tunc saltē scire tenet ru-
dimenta fidei q̄ ꝯsistunt in articul' fidei ꝑ
dilectōeꝫ opantis Scire etiā tenet aliq̄d
de decē p̄ceptis ⁊ de ꝯsilijs ⁊ de ꝯsil'ibꝰ.
De h̄ hēs sup̄ Ca. j. 2. ⁊. 3. Inquātū v̄o sa
cerdos est iudex vel ꝯfessor in foro ꝯscie
seu anīe ad minꝰ tenet scire discernere int̄
leprā ⁊ non leprā. Et inter leprā ⁊ lepram
hoc est inter pctm̄ ⁊ nō pctm̄ Et int̄ pctm̄
⁊ pctm̄ qualit̄ vnū sit grauiꝰ altero. Et h̄
loco talis scīa est quedā potētia spūalis
supnaturaliter a deo data ⁊ infusa ⁊ dicit
clauis ecclesie Cū g̃ diuerse sint opiniōes
de istis clauibꝰ quibusdā dicentibꝰ vnam
tm̄ esse. alijs affirmantibꝰ duas esse. Qui
dā v̄o exptus dic̄ vnā tm̄ clauē esse in ra
dice ⁊ duas in effectibꝰ qđ sic deducit In
sole exꝑimur ꝙ potētia liquefaciēdi ⁊ in-
durandi vna est in radice qr̄ sol eisdem ra-
dijs liquefacit cerā ⁊ indurat lutū Sꝫ du
plex est ī effectibꝰ Cū em̄ lutū indurat vnꝰ
effectꝰ ꝑducit. Cū v̄o cera liquescit alius
effectꝰ instaurat. Ita clauis dr̄ potestas
ad iudicandas aīas ⁊ non corpora qr̄ in
ꝯfessione pctōꝝ iudicat aīa ⁊ non corpꝰ.
Integrat aūt potestas illa iudicās pctā
ex duobꝰ scꝫ ex ptāte discernendi in cause
exaīatōne ⁊ diffinendi in determinatione
cause ꝑ sniam ꝯdēnatoriā ⁊ absolutoriā
Sicut cū aliquis ꝯfessor audit ꝯfessionē
alicuiꝰ peccatoris tūc hēbit ꝯsiderare p̄
mo ⁊ discernere inter pctā que ille ꝯfitēs
ꝯmisit vtrū sint mortalia vel venialia Et.

vtrũm sint mortalia grauia vel leuia. Et hec clauis siue ptãs vocatur hic scia Postea hẽt diffinire ꝯfessor dicta pctõris ꝯfitentis ipm absoluendo ⁊ ad aliquã penã ꝯdẽnando Et hec clauis vocat̃ sñia iurisdictiõis. Dat eñ tal' iurisdictio materiã id ẽ subditos qꝛ absqꝫ articl'o necessitatis seu debita licẽtia nullus sacerdos sic sup̃ dictũ est q̃ntũcunqꝫ lr̃atꝰ ⁊ sciens debꝫ in foro ani̇̃e iudicare absoluẽdo ⁊ ꝯdẽnãdo nisi habeat iurisdictõnẽ ⁊ materiã hoc ẽ subditũ qui ꝯfitetur ab illo q̇ ptãtem dandi plenariã habet ptãtem siue auctoritatem. Et possibile est ꝙ tm̃ sit vna clauis in radice sꝫ necessaria est valde scia illi q̇ habet ptãtem. Quia sic lucerna necessaria ẽ ambulãti in tenebris ne offendat pedem. Sic illi q̇ habꝫ ire ⁊ discernere in tenebris pctõꝝ sũme necessaria est scientia. Quia si cecus cecũ conatur ducere seců in foueã ductor primo cadit ⁊ inde secutor Integratur aũt potestas ligandi ⁊ soluẽdi ex duobus scꝫ ex ptãte ordinis ⁊ ex potestate iurisdcõis Jurisdictio eñ dat materiam qꝛ tibi ꝯmittit subditos dat tibi materiã sup̃ quã habes ptãtem absouendi. Qui v̇o te ꝯsecrat ⁊ ordinat habilẽ te faciat ⁊ disponit vt possis esse capax hmõi iurisdictõis Quia si sacerdos nõ essꝫ tũc nõ experteret tibi audire in foro aĩe ꝯfessiones. Ex p̃missis euidenter elicere possumus ꝙ clauis sciẽ que accidit claui ptãtis sũme est necessaria cuilibet ꝯfessori Quia q̃libet sacerdos ꝓchialis tenet̃ esse tã discretꝰ vt saltẽ in ꝓplexis ⁊ difficilibus questiõibꝰ nõ ꝓcedat absqꝫ sup̃ioris ꝯsilio vel auctoritate Canonũ. Et reputo ꝙ ille qui scit talia discernere sufficiat ꝓ modernis tp̃ibꝰ Ad hoc dicũt doctores Cõfessor sacerdos tenet̃ scire discernere in cõmuni que sint mortalia ꝯmunia ⁊ q̃ capitalia ⁊ que venialia ex genere ⁊ differẽciã istoꝝ habes sup̃. ex c. xxvj. ⁊ sequentibꝰ Et sentiũt doctores ꝙ ꝯfessor talia ignorans peccat mortaliter audiendo ꝯfessiones. Et instituẽs eũ peccat adhuc plꝰ q̃ꝫ ipse. Et p̃mittens institutũm ministrarẽ peccat mortaliter si sua interest tales prohibere Dicit q̃dam doctor ꝙ tria sũt que sunt de esse ꝯfessoris sine quibꝰ sine pctõ nõ potest q̇s ꝯfessor esse Que sunt sciencia discernẽdi inter peccata vt p̃dictum est. Et cauta inq̇sitio de peccatis ⁊ discreta penitẽcie siue satisfactionis iniunctio. Qui aũt ordinatur solũm ꝓ deuotione vt missas celebret sicũt multi religiosi nõ tenetur scire nisi p̃mũ illoꝝ qḋ prediximus Vt aũt in libello hoc tanq̃ꝫ in speculo q̇libet indigens possit inspicere ne ꝑ obliuionem aliquid dimittatur eo frequẽciꝰ a sacerdote causa vtilitatis ⁊ deuctõnis cũ intentiõe legatur Et sic terminatur Summa Rudium autentica ad honorem gloriose virginis Marie ⁊ beati Dominici patris nostri ordinis fratrũ predicatoꝝ. Et ad ꝓfectum simpliciũ sacerdotũ Prestante domino nostro iesu xp̃o. Qui vnꝰ est deus cum patre ⁊ spiritusancto ꝑ omnia benedictus Amen

¶ Explicit Summa Rudium autentica impressa expensis magistri Johãnis Otmar in Reutlingẽ Anno M.cccc.lxxxvij Adiuuamine misericordis ⁊ miserantis domini Escam dantis timentibus se in quem speramus.

1487

Summa
Rudium
1487
Gesta roma
rum